

MONITOR STRATEGIC

Revistă editată de Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară, membru al Consorțiului Academiiilor de Apărare și Institutelor de Studii de Securitate din cadrul Parteneriatului pentru Pace, membru asociat al Proiectului de Istorie Paralelă pentru Securitate prin Cooperare.

REDACTOR-ŞEF

• General-maior (r) dr. MIHAIL E. IONESCU, directorul Institutului pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară, Ministerul Apărării Naționale, România

REDACTOR-ŞEF ADJUNCT

• Dr. Șerban Filip Cioculescu, Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară

COLEGIUL DE REDACȚIE

• Prof. asociat dr. JORDAN BAEV, Colegiul de Apărare și Stat Major, „G.S. Rakovsky”, Sofia, Bulgaria

• Prof. univ. dr. DENNIS DELETANT, University College London, Marea Britanie

• SORIN ENCUȚESCU, Președintele Asociației „Manfred Wörner”, București, România

• Conferențiar univ. dr. IULIAN FOTA, Academia Națională de Informații

• Dr. SERGHEI KONOPLIOV, Harvard University Program for Black Sea Security, SUA

• Prof. dr. CRAIG NATION, Department of National Security&Strategy, US Army War College, USA

• Prof. dr. REINER POMERRIN, Universitatea din Dresda, Germania

• Prof. dr. ERWIN SCHMIDL, Academia Națională de Apărare, Viena, Austria

• Prof. univ. dr. MICHAEL SHAFIR, Universitatea „Babeș Bolyai”, Cluj-Napoca, România

• Colonel (r) dr. SHAUL SHAY, Senior research fellow, International Policy Institute for Counter-Terrorism at the Interdisciplinary Center, Herzliya, Israel

• Prof. univ. dr. VASILE SECĂREȘ, Școala Națională de Studii Politice și Administrative, România

• Dr. JEFFREY SIMON, Senior research fellow, Institute for National Strategic Studies, National Defense University, Washington D.C., SUA

• JIAN ZHOU, senior research fellow, CIISS, Beijing

• Comandor (r) GHEORGHE VARTIC, istoric militar, C.S.E.E.A., România

ADRESA

Str. Constantin Mille nr. 6, sector 1, București, cod 010142,

telefon: 0040 21 315.17.00, fax: 0040 21 319.58.01

<http://ispaim.mapn.ro>

e-mail: ipsdmh@yahoo.com

Revista a fost inclusă în baza de date a Consiliului Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior, fiind evaluată la categoria „C” și figurează în baza de date EBSCO.

SUMAR

SECURITATE NAȚIONALĂ ȘI EURO-ATLANTICĂ / 3

Șerban Filip Cioculescu – Imigranți, Jihad, „Brexite” și neo-revizionism rusesc: necesitatea regândirii strategiei europene de securitate / 5

Gabriela Irina Ion – Romania's involvement in the Middle East: historical tradition and some recent challenges / 30

Mirel Țariuc – Riscuri interne la adresa securității naționale și necesitatea creșterii calității elitei politice / 40

Șerban L. Pavelescu – Considerații asupra evoluției politicilor specifice și securității energetice a României în secolul XX (hidrocarburi) / 48

SECURITATE INTERNAȚIONALĂ / 65

Oana Maria Ștefan – Microstatele în literatura de specialitate. O viziune de ansamblu asupra unor caracteristici definitorii ale microstatelor / 67

Alexandru Ion – The impact of the Russo-Georgian cyber warfare on the politics of international security / 76

Cristina Posaștiuc – Puterea cogniției în analiza de intelligence: modele conceptuale / 82

PUNCTE DE VEDERE / 89

A. Conferința de securitate de la München (12-14 februarie 2016) – fragmente selectate / 91

B. Remarks by NATO Deputy Secretary General Ambassador Alexander Vershbow at The National Library of Romania, Bucharest, 26 April 2016 / 101

C. Remarks by NATO Secretary General Jens Stoltenberg at the Aegis Ashore operationalisation ceremony (12 May 2016) / 103

D. Apărare și industrie. România nu poate fi un actor regional relevant fără o armată modernă și o industrie de securitate puternică (New Strategy Center) / 105

CĂRȚI ȘI REVISTE PRIMITE LA REDACȚIE / 115

RECENZII / 117

Silviu Petre – Alan J. Vick, Adam Grissom, William Rosenau, Beth Grill, Karl P. Mueller, *Air Power in the New Counterinsurgency Era. The Strategic Importance of USAF Advisory and Assistance Missions*, RAND Corporation, Santa Monica, 2006 / 119

Tehnoredactor: Maria Dumitru

B 12/07.07.2016

SECURITATE NAȚIONALĂ ȘI EURO-ATLANTICĂ

Imigranți, Jihad, „Brexit” și neo-revizionism rusesc: necesitatea regândirii strategiei europene de securitate

Dr. Șerban Filip Cioculescu

Reprezentanta UE pentru Afaceri Externe și Politică de Securitate, italianca Federica Mogherini, a anunțat în 2015 proiectul unei „Strategii globale” pentru UE, la cererea Consiliului European, strategie ce va fi adoptată în iunie 2016.¹ Era vorba, de fapt, de continuarea proiectului anunțat încă din anul 2012 de predecesoarea dnei Mogherini, baroneasa Catherine Ashton.² Cu sinceritate, se simte din plin nevoia unui astfel de document, în situația actuală. Nu există nici o urmă de dubiu, ultimii cinci-șase ani au reprezentat pentru Uniunea Europeană o perioadă de mari și grave provocări existențiale, prin manifestarea unor riscuri, amenințări și vulnerabilități provenind din surse multiple și acționând pe niveluri diferite, având de-a face atât cu cauze sistemice (structura polarității puterii și tranziția de putere pe glob sub impactul actorilor revizionisti – China, Rusia etc.), cât și cu deficiențe structurale ale construcției europene (a se vedea gestionarea mai ales la nivel național a politicilor imigraționiste), activarea unor actori statali sau non-statali de tip transnațional cu acțiune corozivă (exteriorității islamici). Aceste elemente cumulate au creat o imagine de slăbiciune, divizare și neputință edificiului european, mulți analiști întrebându-se chiar care sunt șansele de supraviețuire ale unei Europe unite, pe termen lung. O Europă care în plan demografic crește foarte lent (pentru cele 28 de state membre – de la 406,7 milioane în 1960 la 506,8 milioane în 2014)³ dar paradoxal și cu tendință de îmbătrânire a populației – Eurostat arată că populația europeană aptă de muncă (20-64 de ani) e în scădere cu 0,4% pe an, trend vizibil din 2010 și previzibil până în anul 2040.⁴

Concentrarea într-un interval atât de scurt de timp a celor mai grave crize cu care Europa s-a confruntat după al Doilea Război Mondial – evident exceptând riscurile unui război nuclear devastator sovieto-american în epoca rivalității bipolare – necesită o explicație a emergenței, succesiunii acestora și a nivelului de „vinovăție” pe care Uniunea și statele membre ar trebui să și-l asume în mod obiectiv. Oare ar fi putut UE să evite o parte dintre aceste riscuri, sau să le mențină la cote scăzute sau date fiind cauzele preponderent exogene nu ar fi putut decât să le suporte manifestarea și doar să gestioneze mai bine consecințele? Indecizia de a urma un model de integrare federalist respectiv unul (neo)funcționalist, tensiunea între viziunea germană (federalistă) și cea franceză (gaullistă) au slăbit edificiul comunitar prea mult?⁵ Se poate afirma că există conexiuni cauzale, fie și îndepărtate, între riscuri și amenințări de natură atât de diferită?

Caracteristici ale mediului de securitate european contemporan: evoluții majore

Aparent, nimic nu prevestea acum zece ani ceea ce avea să se întâmple în spațiul european unit. În primul deceniu post-Război Rece, UE a evoluat către mai multă integrare economică și politică. S-a consolidat piața comună, au apărut moneda unică europeană (1999), Spațiul Schengen (1995) și cetățenia europeană (1993). UE a devenit în 1995 membră a OMC și toate țările sale membre au aderat și ele separat la organizație.⁶ Tratatul de la Maastricht (1992)

a lansat simultan pilonii PESC (Politică Externă și de Securitate Comună⁷) și JAI (Justiție și Afaceri Interne), pe lângă pilonul „comunitar”, spre a ajuta la transformarea UE în actor global în plan extern, și la emergența unui spațiu de siguranță și ordine pe plan european. Ulterior, tratatele de la Amsterdam și Nisa, au consolidat instituțiile europene. Odată cu anul 1999 a apărut și Politica Europeană de Securitate și Apărare ca parte a pilonului PESC, iar după câțiva ani, UE a lansat primele operații militare de stabilizare în Balcanii de Vest. Experții și analiștii manifestau optimism⁸, considerându-se că logica extinderii, integrării și consolidării va transforma UE într-una dintre marile puteri ale sistemului mondial, alături de SUA și China. UE era adesea comparată cu Sfântul Imperiu Roman de națiune germană, construcție politică medievală asociată cu imaginea lui Carol cel Mare, spre a sugera că unitatea în diversitate putea fi o formă de succes.⁹

Provocări precum violențele contra civililor în războaiele iugoslave, războiul pentru Kosovo al NATO (1999), atacurile teroriste din 2011¹⁰, campaniile militare americane și aliate antiteroriste din Afganistan și Irak, instabilitatea cronică din MENA (Orientul Mijlociu și Africa de Nord), au generat nevoia unei strategii europene de securitate care să ghideze și să armonizeze documentele strategice similare ale statelor membre.

În anul 2003, UE a avut prima sa **strategie de securitate** supranațională (SSE) (document coordonat de Javier Solana, pe atunci Înalțul Reprezentant pentru PESC, ajutat de Robert Cooper, consilierul său principal, și asumat imediat de Comisia Europeană)¹¹, ca și cum ar fi fost un super-stat, iar situația se prezenta sub auspiciile viitoarei extinderi cu success către Est, a unor parteneriate strânse cu țările Mării Negre precum Moldova, Georgia și Ucraina, a consolidării treptate a Balcanilor de Vest, dar și a provocării războaielor purtate de SUA în Afganistan și Irak (care creaseră diviziuni în sânul UE), uneori în răspăr cu mecanismele legale ale ONU privind recursul la forță. SSE afirma că „Europa nu a fost niciodată atât de prosperă, de sigură și de liberă”. PESA (Politica Europeană de Apărare și Securitate, parte a pilonului PESC în sistemul de la Maastricht) era încă în construcție, având deja instituțiile

majore funcționale după Summit-ul de la Nisa, dar totul era mai degrabă pe hârtie. În plus doar 15 state UE semnaseră SSE în 2003, iar acum UE are 28 de membri.

Parcă spre a combate imaginea de slăbiciune și divizare, Reprezentanta PESC-PESA, Federica Mogherini, a anunțat proiectul unei „Strategii globale” pentru UE, în iunie 2015, la cererea Consiliului European, strategie ce va fi adoptată în iunie 2016. EU Global Strategy on Foreign and Security Policy va ghida acțiunea strategică la nivel global a UE.¹² Iar Parlamentul European în 2015 a votat o rezoluție cerând o nouă strategie europeană de securitate.¹³

Începând din 2003-2004, UE și-a forjat o politică comună a vecinătăților (PEV), dorind să stabilească parteneriate economice, politice și de securitate cu țările din flancul sudic și cel estic, care nu aveau deloc sau oricum pe termen lung perspective de a adera la edificiul european. Conform Strategiei europene de securitate, UE urma să aibă în apropiere “un inel de state bine guvernate și democratice”¹⁴, țări care în plan economic aveau să se conecteze treptat la piața europeană prin diverse acorduri de asociere și liber schimb, să beneficieze de fonduri și expertiză pentru securizarea granițelor și combaterea riscurilor transnaționale, de asemenea să implementeze statul de drept și democrația. Sinergia Mării Negre este un exemplu de strategie regională destinată consolidării securității în vecinătățile Uniunii Europene, ca parte a PEV. Precizăm că SSE a fost revizuită în 2008 dar nu semnificativ-pe lista cu riscuri și amenințări se menționau riscul pandemiei, atacurile cibernetice și *global warming*, în timp ce SSE 2003 insista pe terorism, state eșuate, conflicte regionale (mai ales civile) și proliferarea armelor de distrugere în masă (WMD). Politologul Pascal Vennesson consideră că SSE combina abordarea neoliberală cu cea constructivistă, deși liderii europeni încercau să navigheze corabia UE prin „jungla internațională”, forjând un „realism postmodern”.¹⁵ SSE menționa degradarea mediului ca fiind sursă de migrație masivă, enumera războaiele civile ca factor de risc, așadar nu ignora cauzele care au dus peste doisprezece ani la situația actuală. Dar deși evidenția procese amenințătoare precum nexus-ul terorism, crimă organizată, conflicte civile și state eșuate, nu menționa nici un

posibil adversar, spune Vennesson, ca și cum ar fi preferat o logică de tip *wishfull thinking* conform pattern-ului *win-win*, în care orice conflict cu un actor extern poate fi negociat pașnic.¹⁶ UE dispune și de o strategie maritimă (*EU Maritime Security Strategy* din 2014), dar în perspectiva adoptării în iunie 2016 a EU Global Strategy trebuie menționate mai clar obiectivele europene de a avea o flotă cu care să activeze în oceanele lumii,¹⁷ mai ales în Pacific și Indian, spre a nu lăsa doar SUA și China să creeze un duopol maritim planetar.

În 2002 a început și dezbatarea privind adoptarea unei constituții europene, proces finalizat inițial prin semnarea ei la Roma (2004) dar umbrit grav de eșecul din 2005, când populațiile din Franța și Olanda au respins prin referendum tratatul constituțional, apoi la inițiativa marilor centre de putere europene, Germania și Franța, s-a revenit și a fost semnat în 2007 un amplu tratat de reformă, ce îndeplinește și funcții constituționale, dar fără a înlocui complet tratatele preexistente cum ar fi fost cazul dacă s-ar fi adoptat o adevărată constituție. Odată cu Tratatul de la Lisabona (intrat în vigoare în 2009 după ratificarea de către toate statele membre), UE dispune de personalitate juridică, de un președinte al Consiliului European ales pe doi ani și jumătate, de un Înalt Reprezentant pentru PESC și un Serviciu de Acțiune Externă care îl sprijină pe acesta. Există și o clauză de solidaritate între membri (în caz de atac terorist de pildă), una de apărare comună și mecanisme de cooperare structurată în domeniul apărării. De asemenea, un stat membru poate ieși legal din UE, în schimb nu există mecanisme pentru eliminarea unui stat membru care violează grav normele și valorile europene. Anii 2008-2009 au adus tulburări majore asupra UE, dovedindu-i slăbiciunea strategică – atacul Rusiei contra Georgiei, soldat cu violarea Actului de la Helsinki (OSCE) și a Cartei ONU prin proclamarea de către Moscova a două mini-state fantomă¹⁸, apoi criza economică globală pornită dinspre SUA, care avea să zdruncine grav cam tot sudul UE, pornind de la Grecia și ajungând în Portugalia. S-a dovedit că una dintre cele mai grave probleme ale Europei este lipsa unei culturi strategice unitare, care în afară de norme și valori comune să presupună și o viziune comună

asupra riscurilor, amenințărilor, de asemenea raportarea similară la problematica descurajării și a recursului legitim la forță armată, dar și la desfășurarea unor misiuni civile de reconstrucție post-conflict.¹⁹ Fiecare stat membru al UE are propria sa istorie, propriile temeri și preocupări de securitate, cu alte cuvinte fiecare „citește” geografia în mod diferit, cu toate că UE a desfășurat 15 misiuni civile și militare în Europa, Africa și Asia începând cu 2003, sub egida PESA-PSAC, în general cu succes.²⁰ Unele state UE doresc ca NATO să se ocupe în continuare de apărarea militară a Europei, altele ar vrea să existe și o structură militară pur europeană, complementară cu NATO dar autonomă decizional. Astfel, Marea Britanie și Polonia sunt pro-atlantiste iar Germania și Franța pro-europeniste.

Acum, la mai bine de treisprezece ani după adoptarea primei Strategii europene de securitate²¹, Uniunea pare să-și fi pierdut în bună parte atât optimismul cât și vitalitatea. Și-a oprit extinderea spre Est după primirea Croației în 2008, și pare să asiste neputincioasă la revizionismul Rusiei manifestat prin ciuntirea teritorială a Ucrainei (și încălcarea dreptului internațional)²², suportă în mod reactiv urmările preponderant negative ale Primăverii Arabe (de pildă războaiele civile din Siria, Libia și Yemen) precum și valurile imense de imigranți dinspre Sud fără o perspectivă clară de oprire a acestora și asociate în mentalul public cu atacuri teroriste de amploare comise de „jihadisti” (luptători ce se revendică din religia islamică pe care o deformează spre a o putea instrumentaliza în beneficiul cauzei lor). Cu toate acestea, sunt rare cazurile de imigranți implicați în atacuri teroriste în Europa, de obicei fiind vorba de musulmani din UE, în a doua și a treia generație.

Așadar, în anii 2007-2010, a debutat criza economică mondială, cu rădăcini în SUA iar Europa, puternic interdependentă economic cu SUA, a primit direct șocul manifestat prin scăderea vânzărilor, șomaj, recesiune, diminuarea drastică a investițiilor. Apoi Grecia s-a afundat în criza datoriilor suverane și alături de alte state precum Portugalia, Irlanda, Spania au demonstrat diferențele foarte mari de forță economică între Nordul și Sudul UE. Prăbușirea economică, falimentul statului grec, au fost

oprite la limită prin intervenția BCE, a FMI, și mai ales a Germaniei dar situația nu a revenit pe deplin la normal, în plus alte state din Sudul UE pot trece la rândul lor prin experiențe similare. De asemenea Ciprul de Sud a fost foarte aproape de faliment, fiind salvat în extremis de UE. S-a pus chiar în discuție scenariul dispariției zonei Euro, care ar duce la scădere economică drastică în tot spațiul UE.

În vecinătatea estică, **Rusia**, pretextând imixtiunea NATO, SUA și UE în Ucraina prin intermediul Politicii Europene a Vecinătății, a unui acord de liber schimb și de asociere aflat pe atunci în pregătire și a Comisiei NATO-Ucraina, a invadat militar părți din această țară, luându-i cu forța un teritoriu insular și încălcând flagrant dreptul internațional – inclusiv norme imperative, denumite *jus cogens*. De asemenea, a creat și alimentează în estul Ucrainei un amplu conflict civil separatist, soldat cu cel puțin 6000 de decedați, zeci de mii de răniți și peste un milion de refugiați interni și externi. Aceeași Rusie a decis, în toamna anului 2015, să se amestece brutal în războiul civil din Siria, pretextând lupta cu Statul Islamic, actor non-statal bazat pe forma radicală a religiei islamice și dornic să își formeze un stat în dauna celor deja existente. Scopul părea unul generos, în serviciul păcii și al sirienilor terorizați de jihadiști, dar s-a dovedit doar o fațadă pentru planuri geopolitice specifice și epocilor anterioare, anume accesul la mările calde din sud.

De asemenea, **Turcia** a jucat un rol preponderant negativ în MENA, susținând în secret grupări sunnite, mai ales de etnie turcomană, contra regimului Assad dar ferindu-se în general să angajeze lupte terestre sau aeriene cu ISIS, inclusiv cu episoade în care a fost acuzată de Rusia că ar fi cumpărat petrol de la firme controlate de islamişti.

Statul turc, membru al NATO, iar începând din 2005 candidat la integrarea europeană, se află încă în proces de negociere a unor capitole din legislația comunitară și a îndeplinit unele reforme politice și în domeniul justiției necesare acestui proces. Începând din 2002, țara a fost condusă de un partid islamist moderat AKP, ai cărui lideri au dorit o politică de afirmare regională pe liniile fostului Imperiu

Otoman – a se vedea de pildă doctrina „neo-otomană”, în același timp afirmând că dorea normalizarea relațiilor cu vecinii (doctrina *zero conflicts with our neighbours*). Dar „Primăvara arabă” a produs un amestec de lăcomie geopolitică, renaștere ideologică (islamistă) și anxietate la Ankara, aceasta devenind protectorul vehement al grupurilor sunnite confruntate cu persecuțiile (reale sau imaginare) ale șiiților și ale statului israelian. A fi anti-israelian și anti-șiiit a devenit parte din identitatea strategică a Turciei de azi. La fel ca, și împreună cu Arabia Saudită, Qatar și Egipt, Ankara speră se blocheze emergența „semilunei” șiiite, un conflict sectar și geopolitic ce amintește oarecum de începuturile războiului de 30 de ani din Europa secolului al-XVII-lea.²³ Politica externă turcă a devenit tot mai puțin pragmatică, prin excesul de ideologizare și asocierea fățișă cu filialele Frăției Musulmane din statele arabe.²⁴

Odată cu intensificarea războiului civil sirian, Turcia a primit pe teritoriul ei peste 2 milioane de refugiați și la finalul anului 2015 a început să le faciliteze tranzitul către UE via Grecia. O înțelegere a liderilor UE cu Turcia din 18 martie 2016 a permis ca, în schimbul a maximum 6 miliarde euro platibili în tranșe, a scutirii de viză a cetățenilor turci și a promisiunilor de aderare europeană (deschiderea capitolului 33 de negocieri în timpul președinției olandeze a UE), statul turc să nu mai permită aflulxul liber de imigranți spre Balcani, ci să îi rețină pe majoritatea pe teritoriul ei. Pentru fiecare imigrant returnat de Grecia Turciei, aceasta din urmă s-a angajat să trimită către Uniune un imigrant sirian cu acte valabile („*re-settlements of Syrians under the 1:1 scheme*”), solicitant de azil, urmând a se activa o *Voluntary Humanitarian Admission Scheme*.²⁵ În acest fel se crede că vor fi descurajați sirienii refugiați să plătească călăuze și să se lase exploatați de traficanți, alegând calea legală a imigrației.

Turcia are acum relații extrem de proaste cu Siria, cu Iran, de asemenea cu Rusia, iar pe plan intern a reluat luptele armate cu minoritatea kurdă, fapt ce a dus la reluarea atacurilor teroriste kurde, în paralel cu cele mult mai sângeroase atribuite ISIS. De asemenea, relația sa ambiguă cu ISIS (Daesh) a generat instabilitate regională.²⁶ A nu se uita, Turcia e cea care a blocat adesea schimbul de informații UE-NATO

prin mecanismul Berlin plus, invocând ostilitatea față de Ciprul de Sud și Malta, state non-NATO. Prin manipularea situației refugiaților sirieni²⁷ spre a dobândi fonduri europene (șase miliarde euro), promisiuni de integrare și de eliminare a vizelor pentru cetățenii săi care merg în UE, Turcia de fapt a iritat majoritatea țărilor membre ale UE, mai ales că și pe plan intern a devenit deosebit de represiv contra mass media și a opiniei publice. Așadar perspectivele integrării europene sunt tot mai scăzute în ciuda declarațiilor optimiste ale summit-ului UE-Turcia din luna martie a.c. Pe plan intern, invocând atacurile teroriste ale ISIS și ale PKK, regimul de la Ankara a devenit extrem de represiv față de societatea civilă și a continuat pe calea abandonării aspectului laic al statului fondat de Atatürk în 1922. Conflicte societale pe axele turc-kurd, sunnit-șiiit, sunnit-alawit, laic-religios, pro- și anti-Erdogan au redus grav coeziunea societății turce, prefigurând ani lungi de instabilitate, manifestată de pildă prin frecvente atacuri teroriste în marile orașe.²⁸

Se spune adesea că **Primăvara Arabă** a eșuat și s-a transformat în «iarnă» arabă, după anul euforic 2011. Pornită din agitația segmentelor sărace ale populațiilor, mai ales din zona micilor orașe de provincie, această revoltă a avut printre cauze nu doar intoleranța crescândă la dictaturi, la abuzurile unor regimuri osificate, urbanizarea rapidă, haotică, ci și succesiunea unor recolte cerealiere proaste (pe fondul schimbărilor climatice globale)²⁹, apoi creșterea prețurilor bunurilor de consum, în țări arabe cu șomaj masiv și exces de populație tânără. MENA (Orientul Mijlociu și Africa de Nord) este una dintre regiunile lumii cu cele mai mari importuri de hrană iar în 2010 seceta a redus oferta de grâne din Rusia, Ucraina și Argentina, ridicând rapid prețurile la nivel mondial.³⁰ Dacă monarhiile petroliere de tipul Arabiei Saudite sau E.A.U. au scăpat valului revoluționar oferind subsidii bănești populațiilor lor, nu același lucru se poate spune despre republicile conduse cu mână forte de dictatori asemănători lui Saddam Hussein, fostul lider din Irak.

Dacă Siria și Irak, Yemen și Libia, luate împreună, nu presupun un bazin uman mai mare de 90 de milioane locuitori, exista perspectiva sumbră ca mai multe state din Africa

subsahariană să colapseze simultan provocând anual milioane de refugiați spre Europa. Să ne imaginăm că Nigeria, Ciad, Cote d'Ivoire, Niger, Mali, Republica Centrafricană, Sudanul de Sud, Somalia ajung să cunoască anarhia internă și lupte deosebit de violente, pe fond tribal și religios. Somalia și Congo au cunoscut astfel de fenomene grave dar nu au alimentat prea serios imigrația spre Europa, ci mai ales spre state vecine. Statele menționate mai sus pot „inunda” cu milioane de refugiați Europa timp de circa un deceniu. Nexus-ul periculos dintre seceta datorată încălzirii climatei planetei, recolte cerealiere diminuate, slăbiciunea statelor măcinate de conflicte interne, explozia demografică și creșterea prețurilor la produsele de bază va constitui probabil provocarea majoră de securitate, pe termen lung, pentru statele UE, și nu doar pentru cele mai bogate, din Vest. Cu efecte socio-economice poate mai grave decât cele asociate activităților revizioniste și subversive ale Federației Ruse.

De asemenea proliferarea unor grupări teroriste extrem de violente și bazate pe religia islamică, precum Boko Haram (care deja acționează și în Camerun, Niger, Ciad, deși baza o are în Nigeria și s-a proclamat filială a ISIS), poate accelera acest trend. E probabil ca majoritatea grupărilor islamiste africane să opteze pentru afilierea la ISIS și Al Qaeda. La cererea unor state din regiune, UE trebuie să poată trimite forțe militare și experți spre a lupta contra flagelului terorist, dar în stadiul actual al pilonului PESA e puțin probabil ca UE să poată conduce altceva decât operațiuni de stabilizare post-conflict precum cele din Mali și Republica Centrafricană. Iar NATO nu beneficiază de consensul necesar și de resurse spre a se implica direct în Africa, după modelul libian din 2011.

Venirea a aproape un million de imigranți în UE (semnificativ mai mulți ca în anii anteriori), în anul 2015 și a peste 120.000 în primele două luni ale acestui an, a generat resentimente din partea multor europeni, extremism politic, intoleranță și s-a constatat și intensificarea fenomenului terorismului islamist, exemplul tipic fiind atentatele de la Paris din ianuarie și noiembrie 2015 comise de Al Qaeda și ulterior de ISIS (Da'esh), dar și cele de la Bruxelles din martie 2016.³¹

Criza imigranților a scos la iveală și tendința liderilor europeni de a reacționa emoțional și a gestiona problema mai ales în funcție de preferințele electoratului național, nu de interesul strategic paneuropean. Dacă Germania cancelarului Merkel s-a arătat dispusă să primească în număr mare refugiați și a propus sistemul de cote obligatorii pentru toate țările UE, țările din Est, în frunte cu Polonia și Ungaria, s-au arătat contra primirii sau au limitat la minim acest fenomen, invocând riscurile de natură cultural-identitară și economice. Acest lucru arată că modelul federalist de integrare europeană, preferat de germani dar și de liderii Comisiei Europene (Barroso apoi Junker), nu are perspective prea bune de avansare, fiind puternic contestat nu doar de Marea Britanie ci și de Ungaria, Polonia, Cehia etc.

De parcă nu era suficient, Marea Britanie, condusă de cabinetul premierului conservator David Cameron, va organiza un referendum în 23 iunie 2016, spre a decide dacă rămâne sau nu în UE pe mai departe. Deși Cameron a reușit să ajungă la un acord cu restul statelor europene în cadrul Consiliului European din 19-20 februarie 2016, obținând mari concesii privind sistemul de plăți sociale pentru alți cetățeni europeni rezidenți („frâna de urgență” aplicabilă 7 ani – migranții intra-comunitari ajunși în Marea Britanie nu mai pot beneficia de ajutoare sociale în timp ce caută locuri de muncă³²) și evitând amestecul BCE, al zonei euro în City-ul londonez, o parte dintre membrii guvernului conservator și din opoziția laburistă, de asemenea radicalii UKIP, sunt pentru soluția Brexit-ului. Euroscepticismul britanic nu e nicidecum o noutate, el manifestându-se de zeci de ani – a mai existat un referendum, eșuat, de ieșire din CEE – însă în prezent asistăm la o intensificarea a insularității, a lipsei de solidaritate economică și socială cu restul continentului. Mai mult chiar, Scoția a organizat și ea relativ recent un referendum de ieșire din Marea Britanie, soldat cu un eșec. Dar dacă Marea Britanie va părăsi UE, Scoția ar putea fi tentată să se separe de britanici și să adere la UE. Părăsirea de către britanici a UE ar putea angrena și exit-ul ulterior al unor alte state precum Cehia, lucru sugerat pe 23 februarie de premierul acestui stat. Dar și UE ar putea suferi un declin al PIB cu 14% conform unui studiu al Bertelsmann Stiftung.

De asemenea, mișcările etno-identitare centrifuge din țări ale UE s-ar putea intensifica: de pildă catalanii din Spania, corsicanii din Franța sau secuii din România au deja aripi politice radicale, ce aspiră către state independente, fiind dornici să profite de orice precedent creat. Asemenea grupări ar putea primi sprijin dinspre Mosova și nu numai (ca parte a războiului „hibrid” al Moscovei cu Occidentul), sau pot fi ajutate de propriile diaspore cu bani și lobby extern.

În urma unor alegeri libere, în Polonia au ajuns la putere reprezentanții dreptei conservatoare eurosceptice în frunte cu premierul Beata Szydło și președintele A. Duda, în Slovacia un partid neonazist și-a trimis reprezentanți în parlament iar în Ungaria premierul naționalist V. Orban a continuat pe linia „democrației iliberale”, sfidând spiritual liberal al UE. Varșovia și Budapesta au pus sub semnul întrebării esența statului de drept occidental, prin felul cum au tratat opoziția, cum au preluat toate pârghiile puterii în stat și au reinterpretat abuziv, neconstituțional, drepturile cetățenești. Dar și în Occident, forțe politice anti-sistem precum „Frontul Național” din Franța sau „Alternativa pentru Germania” ridică multe semne de întrebare.

Și la nivel global au loc evoluții îngrijorătoare. UE nu are nici măcar o poziție unitară minimalistă asupra tentativelor Chinei de a revendica controlul asupra a peste 80% din Marea Chinei de Sud și de a construi insule artificiale în marea internațională, în răspăr cu dreptul internațional al mărilor, asumat sub egida ONU de cele mai multe state membre ale UE. Interesele economice față de Beijing, lipsa unor mize directe și depărtarea geografică, scad interesul și voința europenilor de a se opune acestei tendințe. Lucru ce ar putea sugera că în viitor e posibil ca UE să nu mai fie alături de SUA în tentativa de a împiedica declinul ordinii americane (*pax americana*) și al unipolarității sistemice.

Așadar, mediul de securitate european pare unul instabil, volatil, în care actori revizionisti precum Rusia interferează cu actori statali slabi și eșuați din periferia sudică (state arabe atinse de revolte și război civil), fluxuri migratorii masive și greu de anticipat produc tensiuni societale grave destabilizând scena politică a

țărilor occidentale de destinație, de asemenea fenomenul terorismului transnațional cu bază religioasă se intensifică, fiind implicați și musulmani europeni în a doua și a treia generație, precum și convertiți. Ex-ministrul de externe al Spaniei, Ana Palacio, se arăta îngrijorată de posibilitatea ca publicarea Strategiei europene de securitate în iunie 2016 să se suprapună cu eventualul „Brexit”, dând o lovitură gravă imaginii UE, sugerând totodată continuarea discuției pe marginea documentului, în așteptarea unui moment mai favorabil:

“Seen in this light, the UK’s upcoming referendum is more momentous even than the failed referenda on an EU constitution in 2005. Releasing a new foreign and security strategy at the same moment will not just doom the plan to irrelevance; it will reinforce the perception that the EU institutions are out of touch with the real world, exacerbating the Union’s already-acute existential crisis.”³³

UE și provocarea crizei economice globale

Nimic nu a lovit mai puternic solidaritatea intra-europeană acum aproape un deceniu decât marea criză economică globală. Pornită din SUA, la fel ca și marea recesiune din 1928, ea a afectat aproape întreg mapamondul începând din anul 2008 și până în 2014, iar spațiul UE avea să fie atins serios, chiar dacă nu în mod uniform. În ciuda unor asemănări cu marea criză din 1928, sunt și elemente specifice acestei epoci care nu existau în interbelic, de pildă faptul că există instituții globale precum FMI, BM și OMC iar UE dispunea deja de o piață comună și de o monedă comună. Mariile crize financiare sunt relativ rare și puține au dimensiune mondială. Iar crizele monetare sunt și mai puține statistic între 2004 și 2014, cu toate că, ne explică economistul Carmen Reinhart de la Universitatea Harvard, ar putea reveni instabilitatea specifică anilor ’70-’80, cu inflație și depreciere monetară, deoarece China și alte puteri emergente vor aplica strategia de devalorizare a monedelor spre a stimula exporturile – *beggar thy neighbour*.³⁴

Unii analiști au văzut criza globală ca pe un eveniment repetitiv, sistemic, atrăgând atenția că la câteva zeci de ani după faza de boom

economic vine una de contracție ce servește ca remediu (corecție) pentru excesele celei dintâi. O putem interpreta ca pe un eveniment normal, ciclic, inevitabil, care «corectează» impreciziile și erorile economiilor de piață, dar și ca pe un eveniment unic, un adevărat “cutremur” financiar al noului secol. Unii experți au pus în discuție chiar tipul dominant de capitalism financiar anglo-saxon, cerând o formă de capitalism social, cu protecție sporită pentru segmentele defavorizate ale populației, un neo-keynesianism bazat pe investițiile publice făcute de state sau de-a dreptul modelul chinezesc. Li se opun alți economiști, ultra-liberali care vor din contră o retragere și mai accentuată a statului din activitățile economice.

Istoria europeană economică postbelică a fost în general un *success story*. Anii ’50-’60 au fost extrem de prosperi în Europa de Vest, fiind vorba de stabilitate financiară și creștere sănătoasă. Nici când în anii ’70 FMI-ul a trebuit să accepte, la cererea americanilor, abandonarea ratelor de schimb fixe (de fapt ajustabile) și a etalonului-aur, CCE nu au trecut prin episoade catastrofale, în ciuda instabilității piețelor financiare și tendințelor inflaționiste. Însă începând cu 2014, euro s-a devalorizat față de USD cu 25%, mai mult decât moneda chineză, care a scăzut doar cu 7,5%, în condițiile în care piețele emergente acoperă astăzi circa 60% din PIB-ul mondial³⁵, ceea ce pune UE și SUA în dificultate, prin tendința de depreciere competitivă a monedelor țărilor emergente. Cam 90 de state au suferit în ultimii trei ani depreciere monetară de circa 15%, cf. aprecierilor lui Reinhart.

Teoretic, UE este un mare actor geostrategic și un colos economic – are 28 de state membre, peste 500 de milioane de locuitori, un PIB agregat mai mare ca al SUA, și o piață internă mai amplă. Dar criza „americană” s-a propagat și în Europa iar cauzele nu au fost prea diferite: rate scăzute ale dobânzii, expansiunea rapidă a creditului și a investițiilor profitabile, efectele imprevizibile ale creditului ipotecar și expansiunea bunăstării generale manifestate prin PIB și nu numai. Prețurile locuințelor, bunurilor și serviciilor au crescut prea mult și apoi a început faza descendentă. Din cauza crizei, UE nu și-a putut îndeplini obiectivele asumate prin Agenda de la Lisabona, adică să devină „cea

mai dinamică și competitivă economie bazată pe cunoaștere din lume, până în anul 2010”.³⁶

Criza, manifestată inițial ca o fugă a lichidităților din sistemul bancar american a dus la prăbușirea unor instituții financiare și la afectarea gravă a piețelor în multiple sectoare. Balonul imobiliar s-a spart brusc, economia bazată pe credite, instrumente derivate („subprime”) și pe boom consumist, s-a restrâns dramatic. Criza financiară începută în 2008 a avut așadar la bază lipsa lichidităților în sistemul bancar american și folosirea periculoasă a instrumentelor de creditare. Declinul economic s-a accentuat vizibil în 2008-2009 prin șomaj crescut, lipsa de lichidități, falimentul multor firme și companii, fuga capitalurilor. Colapsul așa-numitului „global housing bubble” a afectat sectoare întregi de activitate iar băncile deși au acordat stimulente fiscale nu au putut reduce amploarea fenomenului de depresiune.

Criza a adus în prim planul scenei interne a statelor UE un cocktail toxic de naționalism și populism, pe care instituțiile comunitare (Comisia, Parlamentul European, CEJ) nu îl pot combate eficient. Lovite de criză, cu mari mase de cetățeni săraci, cu frustrări sociale, multe state au tendința să încerce să lupte cu nivelul „federal” (supranațional) spre a redobândi competențe pe care aparent acceptaseră să le cedeze în anii de glorie ai UE. Franța și Germania au dat primele tonul naționalismului economic și protecționismului, încă din 2001, încălcând politica europeană a concurenței, ajutând cu subvenții mari companii naționale, respingând de facto Directiva Serviciilor (DS) ce urmărea o piață integrată a serviciilor, totul pe fondul creșterii sentimentelor naționaliste în rândul celor două națiuni și a altora din cadrul UE.

Europa „fortăreață” în calea valurilor de negri și de musulmani devine treptat o Europă neomedievală, în care statele își apără piețele interne și forța de muncă restricționând dreptul la liberă circulație al altor cetățeni europeni! Un semnal de alarmă a fost tras de Martin Schultz, președintele PE pe 26 aprilie 2012. El observa că marile state din UE încep să ia decizii capitale la nivel guvernamental, ignorând instituțiile europene, practic delegitimându-le. Chiar și Pactul Fiscal, semnat de președinții majorității țărilor UE, a fost văzut de unii ana-

liști ca o tentativă de a nu implica Comisia și PE, guvernele decidând chiar ele uniunea fiscală. Brusc, pe fondul căderii economice, mulți lideri europeni redeveneau lideri naționali. Fenomenul migrațiilor masive din 2015-2016 accentuează tendința spre naționalism și lipsă de solidaritate între țările europene. **Evident, devine clar că UE ca atare este în pericol de dispariție.** Planurile germane de austeritate fiscală sunt demne de laudă din perspectiva unui economist obsedat de expansiunea excesivă a deficitelor bugetare europene dar din alt unghi, unul mai keynesian, par sinucigașe: după cum spune economistul Paul Krugman ele tind să împiedice reluarea creșterii consumului de bunuri și servicii așadar împiedică ieșirea din recesiune.³⁷ Așadar cu Germania cea cumpătată în frunte, Europa unită poate merge nu către salvare ci către dezastru!

În zona Euro există în prezent trei categorii de țări: cele competitive, unde creșterea este susținută de cererea externă, așa cum este cazul Germaniei și categoria țărilor care înregistrează dificultăți în activitatea de export, cum este cazul Greciei, Portugaliei și Spaniei, iar aceste țări trebuie să-și recâștige competitivitatea. În fine, există și țări precum Franța, cu un comerț exterior aproape echilibrat și un șomaj în creștere.

Din păcate Grecia, prototipul țării europene afectate de criză, nu a putut să iasă din starea economică precară, în ciuda carismei și tupeului tânărului premier Alex Tsipras și a ex-ministrului de finanțe Ianis Varoufakis, un distins academic cu opera de cercetare economică. Țara cea mai vulnerabilă economic din UE, aflată la un pas de faliment și răzmeriță socială în 2015, Atena nu pare să aibă soluții viabile economic pe termen lung, spre a diminua cuantumul enorm al datoriilor externe. Generații de guvernanți greci au dus economia națională pe principii nesănătoase, cumulând mari deficite, indatorându-se, plătind salarii mari unui sector bugetar mult prea umflat față de nevoie țării. La polul opus Germania a devenit colosul European al exportului, care de fapt controlează structural evoluțiile economice ale UE. Germania a fost criticată de SUA de mai multe ori pentru că exportă prea mult, are o piață internă cu cerere prea mică, astfel că lovește direct în competitivitatea comercială a

celorlalte state europene. Pe măsură de Germania devine tot mai puternică economic dar tot mai puțin implicată în politica de securitate, pe măsură ce susține logica primirii imigranților ca forță de muncă, în dauna opoziției majorității europenilor, tensiunile dintre Berlin și alte capitale europene se vor accentua.

În fața ravagiilor crizei au existat două mari tradiții de interpretare și de diagnosticare. Keynesienii spun că statele ar trebui să fie mai active și să investească mai mult în infrastructuri și alte bunuri colective spre a ajuta la relansarea economiei. Din contră, liberalii și mai ales libertarienii cer ca statul să se retragă cât mai mult, să privatizeze cât mai multe domenii de activitate și doar să ofere stimulente pentru sectorul privat, așadar mecanismul „mâinii invizibile” va duce la finalizarea crizei. Criză în opinia lor ciclică. Iar Banca Centrală Europeană, oricât de activă ar fi nu poate ține singură pe umeri eurozona, în condițiile în care nu toate țările membre parte la această respectă regulile economice specifice. Unii economiști și-ar dori crearea unei Trezorerii de tip federal, după model american, cu un buget de 4-5% din PIB-ul agregat al UE, care să emită euro-obligațiuni și să taxeze progresiv statele. De asemenea, ar dori și o pensie europeană de care să beneficieze cetățenii europeni.

Comisia Europeană a propus în noiembrie 2008 un plan de refacere economică în valoare de 256 miliarde USD pentru proiecte transnaționale de infrastructuri. Fiecare stat urma să dea 1,5% din PIB pentru acest proiect, astfel urmând a crește cererea agregată. De asemenea, statele urmau să recurgă la energie regenerabilă, cât mai puțin poluantă și cu cât mai puțină risipă. Planul a fost acceptat de statele membre. Teama de prăbușirea zonei Euro este una reală iar dificultățile prin care Grecia, Cipru și alte state sudice au trecut sugera posibilitatea acestui scenariu catastrofal.

Unele state membre ale UE au fost mult mai grav afectate decât altele. De pildă Germania a reușit chiar să înregistreze indici pozitivi în 2010, prin export și activitatea bancară. În schimb Grecia, Spania, Portugalia, Italia, Irlanda s-au afundat în criză până în anii 2013-2014 când cel puțin Spania și Italia au început să aibă rezultate mai bune. Diferă concepția economică (disciplina bugetară, fiscalitatea, in-

tervenția statului pe piața muncii), planurile de viitor, tipul de capitalism. De aceea se vorbește și de o Europă economică cu mai multe viteze. Sunt mari diferențe de mentalitate, de filosofie politico-economică între țări precum Germania și Italia, de aceea e greu să se acționeze la unison în cadrul UE. Strategia de expansiune a masei monetare și de reducere a ratei dobânzii deși produce lichidități și ajută pe termen scurt statul respectiv, pe termen lung nu permite o revenire la o economie sănătoasă. Iar protecționismul economic, descurajarea importurilor, contravine spiritului de libertate economică al UE, reducând solidaritatea dintre statele membre. Oricum, piețele financiare europene sunt interdependente, nu doar cea din zona euro. De aceea, e foarte greu să te „protejezi” de vecini. Marea Britanie, dacă va ieși din UE, va suporta costuri economice mari, în tranzacțiile cu statele europene membre, până va reuși să negocieze cu Uniunea un acord similar celui cu Elveția și Norvegia, de pildă.

În anul 2008, Comisia Europeană a creat un comitet de experți la nivel înalt condus de Jacques de Larosière spre a propune soluții contra efectelor crizei. Comitetul a propus crearea unui Consiliu European al Riscului Sistemic (*European Systemic Risk Board- ERSB*) ca parte a Sistem European de Supraveghere Financiară (*European System of Financial Supervision-ESFS*) spre a supraveghea sistemul financiar-bancar, al asigurărilor sociale și a asigura coordonarea managementului riscului între statele membre.³⁸ ERSB a intrat în activitate din decembrie 2010.

Mecanismul pentru stabilitate financiară nu pare capabil să rezolve pe termen scurt și mediu problemele structurale ale statelor sudice, cele cu mari datorii. În 2012-2013 s-au pus bazele unei uniuni bancare, spre a monitoriza și a interveni în politicile băncilor naționale din zona euro. La finalul anului 2015, Germania a refuzat al treilea pilon al uniunii bancare nevrând să accepte garanțiile pentru depozitele bancare ale cetățenilor (mai mici de 100.000 de euro). Germania cere să se realizeze întâi al doilea pilon, „mecanismul de rezolvare unică” (SRM) intrat în vigoare în ianuarie 2016, în completarea „sistemului de supervizare unică” (SSM), primul pilon creat în noiembrie 2014.³⁹

Una dintre problemele esențiale în plan economic este că "hegemonia" Germaniei, stat ajuns practic unica locomotivă economică a Uniunii, cel mai mare exportator (și astfel deținător de uriașe capitaluri acumulate grație surplusului comercial)⁴⁰ și cel care tinde să „facă” regulile jocului european, a accentuat vechile anxietăți (și fobii) ale Franței dar și ale unor state gen Polonia și Cehia, care își văd diminuate posibilitățile de creștere economică prin comerț, nefiind destul de competitive. Spre a nu mai menționa cvasi-falimentara Grecia, a cărei opinie publică a manifestat tendințe anti-germane clare, în pofida sau poate chiar din cauza ajutorului economic masiv dat de Berlin Ateinei, în contrapartidă cu măsuri de austeritate fără precedent. Anticipăm coagularea treptată a unui pol de opoziție față de Germania care va dăuna coeziunii de ansamblu a UE ca actor global⁴¹.

Situația economică a UE s-ar putea ameliora odată cu semnarea Acordului transatlantic de parteneriat și investiții (TTIP) cu SUA, un tratat menit să creeze zeci de mii de locuri de muncă și creșteri de peste 100 de miliarde euro în fiecare din cele două zone.⁴² Anularea tarifelor vamale la produse și servicii – deja foarte multe reduse sub impactul măsurilor luate de GATT și ulterior OMC – și eliminarea barierelor non-tarifare din calea comerțului ar deschide accesul producătorilor din UE la imensa și bogată piață americană. Un studiu britanic din 2013 arată că abolirea a 83% din tarifele vamale și 25% din cele non-tarifare ar duce la creșterea PIB al UE cu 0,48% adică cu 119,2 miliarde euro, iar în cazul SUA cu echivalentul a 94 miliarde euro.⁴³

Dar opoziția sindicatelor din țări precum Germania și Franța, și a unor europarlamentari de stânga, care se tem de efectele clauzelor ISDS (mecanism extrajudiciar de rezolvarea conflictelor comerciale, în afara cadrului OMC) asupra dreptului consumatorilor europeni de a fi protejați și de pierderea suveranității economice, precum și de concurența cu bunurile și serviciile americane, ar putea amâna semnarea și ratificarea acordului.⁴⁴ Caz în care SUA ar semna cu mai multe state din America Latină, Asia și Pacific un tratat de liber schimb trans-pacific, lucru ce ar crea un dezavantaj competitiv bunurilor și serviciilor europene. De aceea, TTIP ar trebui semnat înaintea TPP,

urmând ca membrii celor două blocuri comerciale să aibă câțiva ani la dispoziție spre a își acorda reciproc clauza națiunii celei mai favorizate, după cum cer regulile OMC.

Provocări geo-strategice. Rusia și „triunghiul” de riscuri generate de regiunea MENA: refugiați – islamism – terorism

După dispariția URSS în 1991, UE a rămas fără adversarul existențial care justifica investițiile europene în apărare. Brusc, lumea "hobbesiană" a riscului nuclear și a pericolului comunismului reprezentat de URSS a devenit o lume teoretic kantiană, a domniei legii și prosperității economice, UE având garantată protecția militară de către SUA în continuare. Bugetele militare europene au început să scadă dramatic după Războiul Rece, clasa politică nemaiputând justifica cheltuielile destul de mari de dinainte de 1991 în ochii electoratului. Instituții precum Consiliul Europei și OSCE reprezentau forumuri de dialog și cooperare între foștii adversari din epoca bipolară, care au acceptat gesturi de încredere reciprocă precum Tratatul de reducere a armelor convenționale din 1991, în spiritul Cartei de la Paris. Dacă nu ar fi izbucnit sângeroasele războaie din Balcanii de Vest și nu s-ar fi destrămat violent Iugoslavia, UE nici nu și-ar fi conștientizat atât de repede propria slăbiciune strategică, incapacitatea de a proiecta stabilitate în vecinătățile directe și dependența clară de SUA/NATO pentru gestionarea crizelor regionale, inclusiv a celor ce implică „responsabilitatea de a proteja” (R2P). Dacă în anii '50 ai secolului trecut existase un proiect de sorginte franceză de a forma o armată comună europeană – Comunitatea europeană a apărării –, acest plan a fost abandonat rapid, odată ce formarea NATO și, în mod secundar, UEO. Acestea au primit misiunea de a veghea asupra securității europene în condițiile în care economic și militar Europa se afla mult sub SUA în ce privește resursele și efortul comun de a descuraja URSS și Pactul de la Varșovia.

După 1991, s-a luat în calcul idea formării unei Politici commune de securitate și apărare, în cadrul pilonului PESC, care să conducă la

o integrare militară crescută. Eșecul gestionării europene a crizelor iugoslave a determinat după 1998 formarea pilonului european de apărare, concretizat prin *Headline Goals*, prin Forța Europeană de Reacție Rapidă și ulterior *Battle-groups*. Deși UE are de peste un deceniu o Agenție Europeană a Apărării și s-a avansat pe calea producerii în comun de arme și muniție, nu s-a realizat încă o armată europeană, una precum cea sugerată insistent de președintele Comisiei Europene Junker în martie 2015. Actualmente grupurile tactice de luptă există dar sunt subfinanțate, nu există nici voință politică și coeziune doctrinară spre a le folosi din plin. Duplicarea resurselor și a misiunilor Battle Groups cu cele ale Forței de Răspuns a NATO, piedicile puse de necesitatea de a respecta dreptul internațional (de pildă aprobarea C.S. al ONU unde Rusia și China au drept de veto), lipsa unui comandament militar integrat al UE (în afara celulei din cadrul Shape) și preferința multor state membre de a lăsa NATO sarcina principală a apărării teritoriilor și populațiilor europene, au condus la incapacitatea UE de a gestiona nu doar relațiile proaste cu Rusia dar inclusiv crizele regionale precum cele din Siria, Libia, producătoare de imigranți și instabilitate.

Bugetul militar al statelor UE a început să crească ușor, după mai bine de douăzeci de ani de tăieri bugetare, iar statistica SIPRI pe 2015 arată că UE reprezintă 14,5% la nivel mondial, dintr-un total de 1.563 miliarde USD.⁴⁵

Geografia este cea care produce multe limitări pentru UE în relația cu spațiul estic. Rusia este cel mai puternic și întins vecin al Uniunii, statul cu cel mai mare teritoriu din lume și o populație de circa 150 milioane de locuitori, adică puțin mai mult decât Germania și Franța la un loc. Granițele Rusiei cu UE după 2004 au ajuns să măsoare 2260 km, dintre care cea cu Finlanda măsoară singură 1313 km față de 206 km cu Polonia.⁴⁶ Evident, anexarea Crimeei a apropiat geografic Rusia de UE sporind sentimentul de anxietate.

Teritorial UE este un “pigmeu” față de Rusia, cu toate că economic Rusia e oarecum la nivelul Franței și Olandei iar ca populație e de peste trei ori mai slabă decât UE. Dotată cu cele mai multe arme nucleare de pe mapamond și membră permanentă în C.S. al ONU, Rusia pare să nu fi acceptat niciodată dominația sistemică a SUA în plan militar și ridicarea UE ca pol economic dominant în Euro-Asia, după cum avansul spre Est al NATO i-a creat un sentiment existențial de încercuire și izola-

UE și Rusia.

Sursa: <http://russialist.org/2014/08/>

re. Dornică să își refacă sfera de influență din vremea URSS, măcar parțial, mai ales să controleze vecinătățile cu rol de *buffer* strategic și să obțină deschidere către Marea Mediterană, Moscova acuză NATO și UE că au încercat să ocupe abuziv vecinătatea comună, să diminueze puterea și influența Rusiei, să o marginalizeze și să îi provoace o schimbare de regim prin democratizarea de tip vestic (folosind scenariul „revoluțiilor colorate” din Ucraina, Georgia și Moldova). UE are o marjă de manevră nu foarte extinsă din cauză că depinde de gazele importate din Rusia, acestea formând o proporție de cel puțin 40% din totalul importurilor sale. Până la criza din Ucraina și embargoul aferent (2014-2016), mai multe state europene vându-se sau aveau în plan să vândă Rusiei arme, cel mai celebru caz fiind Franța cu navele Mistral, oprite în ultimul moment de la livrarea către statul rus. Nici nu contează prea mult acum dacă Rusia este un stat de tip *security-seeking* sau unul de tip *greedy*, în terminologia neo-realistului Charles Glaser, adică dacă se comportă agresiv pentru că se teme de pierderi și diminuări ale securității naționale sau o face în scop ofensiv, din lăcomie.⁴⁷ Efectele asupra Europei sunt identice.⁴⁸ Pare că s-a trecut de faza în care UE sau NATO puteau face ușor pași înapoi spre a calma temerile Rusiei, acum mai degrabă tendința e spre înarmare și descurajare. După ce în 2008-2009, Rusia președintelui D. Medvedev propusese Europei un acord de securitate pan-european care să înlocuiască OSCE și să servească drept „umbrelă” pentru UE, NATO, C.E., iar majoritatea statelor membre au respins inițiativa (cu excepția Germaniei), Moscova a început să acționeze unilateral, parcă spre a le arăta europenilor ce riscă dacă nu acceptă un nou „deal”.

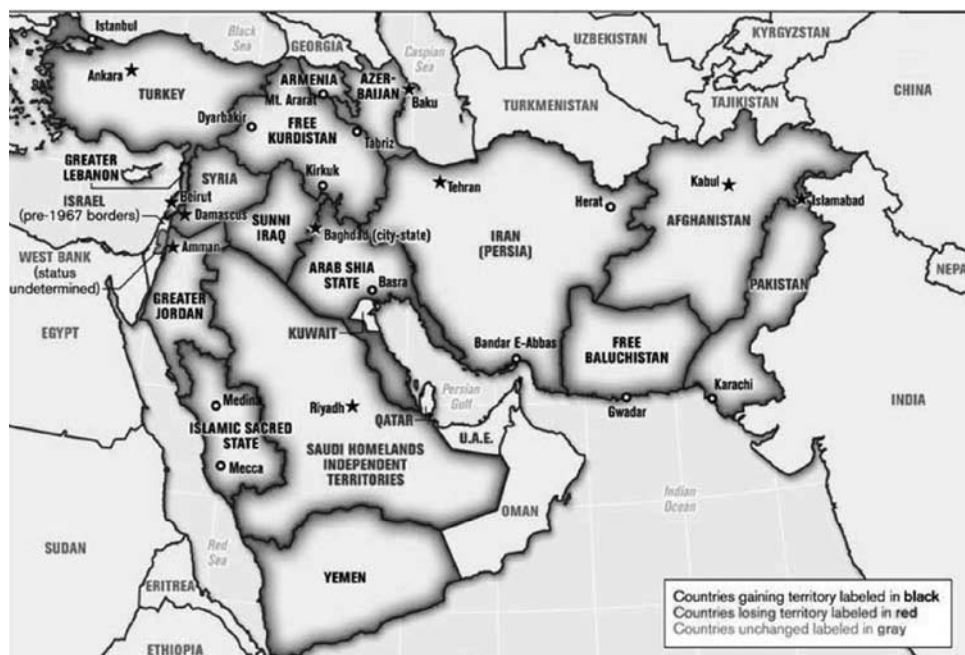
Atacând și bombardând civili în Siria, pre-textând lupta contra ISIS, ajutând de fapt tabăra președintelui Bashar Assad să păstreze zona de vest a țării, într-un conflict civil sectar care a făcut peste 250.000 de morți din 2011 în prezent, Moscova a potențat conflictul și a contribuit și ea la formarea unor valuri imense de refugiați, care au luat cu asalt Europa de Sud-Est (Balcanii) și mai ales pe cea de Vest (destinația finală fiind mai ales Germania). Precizăm că doar un număr foarte mic de refugiați s-a îndreptat spre spațiul rus, în timp ce Moscova

a recunoscut că mii de musulmani cu cetățenie rusă au plecat în Siria să lupte de partea ISIS iar dacă se întorc ar putea comite atacuri teroriste. Ulterior, o parte dintre acești imigranți au trecut granița Rusiei cu Finlanda și Suedia, arătând astfel că doreau acces la spațiul occidental de prosperitate și libertate nu la cel rusec (eurasiatic).

În martie 2016, generalul american Philip Breedlove, Comandant Suprem Aliat în Europa (SACEUR) a acuzat în fața Comisiei pentru forțe armate a Senatului SUA, Rusia și regimul de la Damasc că destabilizează Europa în mod voluntar. „Împreună, Rusia și regimul lui Bashar al-Assad utilizează deliberat migrația ca o armă pentru a încerca să copleșească structurile europene și să spargă hotărârea europenilor”.⁴⁹ Deși nu se poate dovedi intenția clară a Rusiei de a contribui la valurile de imigranți către Europa, efectul în sine s-a manifestat. Din păcate, UE nu are un mecanism de rezistență politică și militară la „asediu” Rusiei, inclusiv prin război hibrid, atac cibernetic și dezinformare. Europa se bazează pe NATO și mai ales pe SUA ca să descurajeze Rusia.

Amenințarea revizionismului rusec nu pare a fi creat solidaritatea necesară între țările UE, lucru observabil chiar din anul 2014, când valurile de imigranți musulmani nu luau cu asalt Uniunea și încă nu produceau grave divizări intra-comunitare și amenințări de abolire a spațiului Schengen. Desigur, Rusia produce teamă dar nu tuturor europenilor și nu în aceeași măsură. Câtă vreme Germania și Franța nu văd Rusia ca pe un potențial adversar al UE, al NATO, al Occidentului, ci doar ca pe o țară mare, cu piață vastă, bogată în resurse și periodic turbulentă în plan politic, câtă vreme Germania și Ungaria au interesul de a cumpăra gaze (a se vedea proiectul gazoductului North Stream II) sau de a construi centrale nucleare cu banii rusești (cazul Ungariei), zbaterile în sens opus ale Poloniei, României și țărilor baltice nu fac decât să adâncească divizarea.⁵⁰ Rusia are reputația de a se comporta dur, agresiv, chiar semi-irațional în timp de crize, de aceea puterile europene și SUA se așteapă ca ea să nu se dea în lături de la escaladarea unor crize, nefiind obișnuită să facă pași înapoi unilateral.⁵¹

Rusia lui Putin pare să fi reușit să dea o lovitură extrem de eficace ideii de extindere

Harta posibilă a unui Orient Mijlociu reconfigurat

(sursa: <http://www.globalresearch.ca/plans-for-redrawing-the-middle-east-the-project-for-a-new-middle-east/3882>)

europă. Inclusiv prin sponsorizarea unor partide extremiste precum *Front National* în Franța sau *Jobbik* în Ungaria, lovind în dreapta tradițională europeană, hrănind un virus politic periculos în inima Europei. UE nu are voința și capacitățile de a opri Rusia prin amenințarea credibilă cu un război – mai ales cu riscul escaladării nucleare – și nici nu e suficient de solidară cu SUA spre a trasa niște *red lines* imperative pentru Rusia.

Proiectele europene de a apropia Rusia și a coopera cu ea într-un pattern de tip win-win au eșuat. Logica neoliberalismului instituțional, care insistă pe câștigurile reciproce și cunoașterea mutuală ca factori de „îmblânzire” a anarhiei sistemice, nu s-a confirmat în acest caz. Acordul de Parteneriat și Cooperare (PCA) cu Rusia din 1994, cele „patru spații comune” – economic, libertate, securitate, justiție, securitate externă și cercetare educație (lansate în 2003 la summit-ul de la Petersburg), Parteneriatul pentru Modernizare (lansat în 2010 după summit-ul de la Rostov), Memorandumul Messeberg, lansarea în 2008 a discuțiilor pentru un nou parteneriat (EU Russia agreement)⁵² – nu au reușit să facă din Rusia un actor status quo și un veritabil partener de

securitate al Uniunii Europene. Modificând cu forța granițele unor state vecine atât cu ea cât și cu UE precum Ucraina și Georgia, Rusia a arătat că nu respectă UE ca actor global și nici nu crede că ar risca extrem de mult nesocotind prioritățile strategice ale UE, expuse în SSE 2003. Sancțiunile economice ale UE și SUA au slăbit mult economia rusească dar nu au determinat regimul Putin să accepte pași înapoi, în direcția refacerii status quo-ului territorial și al reconcilierii, mai ales că Rusia și a găsit un partener comercial puternic în China, stat ce nu respectă embargoul impus de europeni, japonezi și americani. Pe de altă parte, prezența Rusiei în centrul unor acțiuni revizioniste și de război propagandistic a accentuat și fenomenul anti-americanismului în UE, prezent de zeci de ani în rândurile unei părți a stângii și a radicalilor anti-sistemici. Segmente tot mai mari ale populației din statele europene au atitudini anti-americane, iar acest clivaj pro/anti-SUA riscă să dezbină strategic suplimentar țările UE în caz de criză majoră cu implicarea Rusiei.

Vecinătățile UE, cea sudică și cea estică, au ridicat probleme de securitate încă din anii '90 ai secolului trecut. Atât în spațiul fostelor state sovietice cât și în zona lumii arabo-musulma-

ne s-au manifestat riscuri legate de slăbiciunea statelor, conflicte etno-religioase, subdezvoltare economică și migrație. De aceea, UE a definit treptat politici și strategii pentru a securiza și a stabiliza aceste arii de la periferia sa, prevenind astfel importul de instabilitate. PEV, Procesul Barcelona, ulterior Uniunea pentru Mediterana și Parteneriatul Estic au fost create spre a ajuta țările „vecine” din est și sud să își consolideze statul, securitatea și economia. Suita de războaie civile și state eșuate sau slăbite din Orientul Mijlociu și Africa ar putea duce rapid la prăbușirea ordinii teritoriale, a status quo-ului creat în prima jumătate a secolului trecut – Acordul Sikes-Picot din 1916 și tratatele de după al doilea Război Mondial. De pildă, lt col Ralph Peters, ofițer în rezervă al U.S. National War Academy, și-a imaginat în 2006 o asemenea hartă în care state multi-etnice și multi-confesionale s-ar fragmenta.⁵³

În 2014-2015, existența simultană a unor războaie civile în Siria, Libia și Yemen, precum și a unora în Africa subsahariană – Sudanul de Sud și Republica Centrafricană, precum și conflictul de joasă intensitate din Mali – a generat fluxuri extrem de numeroase de imigranți, care au copleșit unele țări membre ca Grecia, Ungaria și Germania. S-a ajuns la circa un million de imigranți pe an, cu potențialul de a continua astfel timp de peste un deceniu. Din motive umanitare, Grecia nu poate bloca complet accesul imigranților ce vin cu bărci și plute dinspre Turcia, iar cooperarea navală greco-turcă nu este una dezvoltată, în ciuda apartenenței celor două state la NATO. Iar Italia, Malta și Spania primesc direct fluxurile migratorii dinspre sud, via Libia.

Confruntate cu situația de criză, țările europene au suspendat inițial aplicarea regulamentelor de la Dublin 3⁵⁴, ulterior s-au divizat în ce privește cotele de refugiați, iar naționalismul și populismul au înflorit în state precum Polonia, Ungaria dar și Austria, Olanda etc. Apelul președintelui Comisiei Europene, J.C. Junker, din 9 septembrie 2015, ca Europa să primească fără stavile imigranții, din motive etice și umanitare, și să îi împartă prin sistemul de cote, s-a lovit imediat de reacții preponderant negative. Doar Germania a sprijinit clar aceste idei. Nici măcar Spațiul Schengen nu s-a dovedit o pavăză efica-

cia, stat membru, nu a fost capabilă să își securizeze corect granițele maritime și terestre⁵⁵, iar România și Bulgaria, deși nu sunt state Schengen, au controlat mai bine granițele terestre, dovedindu-se mai competente decât Grecia.

A devenit evident că UE nu are o soluție strategică pe termen lung spre a gestiona problema refugiaților iar statele membre nu pot depăși sensibilitățile naționale și interesele de grup regionale. De pildă cele din Grupul de la Vișegrad au contestat de la început idea de sistem cu cote obligatorii și au pus presiune asupra Greciei să creeze centre de triere și înregistrare a imigranților. Gardurile ridicate de Budapesta la granița cu vecini precum Serbia, dar și amenințarea de a face la fel cu România, au intensificat imaginea Europei de cetate asediată.

Dar cum s-ar putea opri fluxurile de imigranți dinspre Orientul Mijlociu, Asia Centrală și Africa fără o corectare *in situ* a factorilor declanșatori? Câtă vreme continuă luptele în Siria între armata fidelă Damascului (susținută de Rusia, Iran și Hezbollah) și rebelii ajutați mai ales de SUA, de Turcia și Arabia Saudită, cu implicarea ISIS în violențe, fluxul migraționist va continua neabătut iar Turcia nu va avea motivație economică și politică suficientă spre a bloca aceste fluxuri sau a nu mai permite intrarea altor refugiați. Iar până ce Libia nu se va stabili și cele două guverne rivale nu vor ajunge la un acord prin care să unifice conducerea centrală și să elimine din Sirte prezența ISIS, nimic nu va împiedica imigranții africani să plece de pe coasta Libiei către țărmurile mediteraneene ale UE. Ca reacție, Uniunea a lansat prima fază a operațiunii **EUNAVFOR MED – Sophia** în iunie 2015, la care contribuie 22 de state membre, în scopul de a bloca și descuraja traficul de ființe umane în Mediterana. În faza a doua, se va proceda la arestarea și blocarea, confiscarea vaselor traficantilor, iar în a treia la arestarea traficantilor. Ca să atace și să distrugă vasele acestora chiar lângă coasta Libiei sau la țărm, e nevoie de acordul guvernului libian și de înștiințarea C.S. al ONU. De aceea, prioritatea UE este să elimine ISIS din Libia și să ajute la coagularea unui guvern care să administreze unitar țara. În acest scop, UE beneficiază de ajutorul SUA care deja a efectuat bombardamente contra ISIS și a altor grupuri islamiste în Libia.

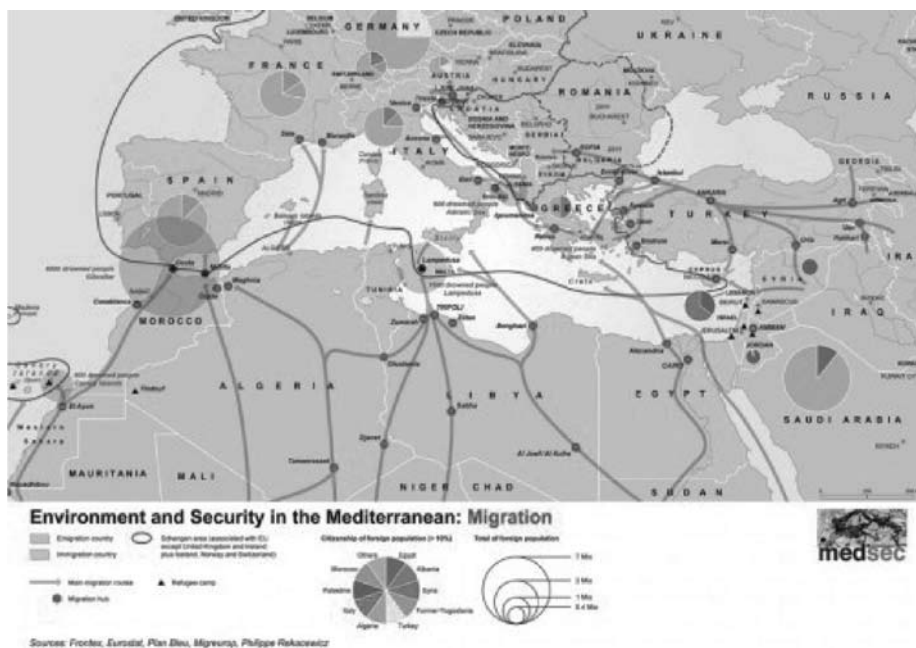
La finele anului 2015 s-a anunțat că actuala structură de protecție a frontierelor externe europene FRONTEX va fi înlocuită cu o mare agenție europeană de pază a frontierelor comune, terestre și maritime – **European Border and Coast Guard**. Noua structură, propusă de Comisia Europeană, se va baza pe 1.500 de agenți de frontieră, desfășurabili în trei zile, cu posibilitatea trimiterii de operative și agenți de legătură și în țări terțe, care nu fac parte din Uniunea Europeană, precum Libia, Serbia și Macedonia, și având un buget de 322 de milioane de euro, până în 2020. Un viitor European Return Office se va ocupa de deportarea imigranților veniți din țări considerate „sigure”, unde viața nu le e în pericol iminent, înapoi în statele lor, pe baza recunoașterii unui document „standard European travel document for return”.

Agenția, cu un staff permanent de 1000 de persoane, va putea să își transfere angajații între țările membre ale UE, fără să aibă nevoie de acordul fiecărui stat.⁵⁶ Vor exista ofițeri de legătură între state și noua agenție și se va evalua capacitatea fiecărui stat de a își păzi granițele. Un centru de analiză și monitorizare a riscului va fi creat spre a supraveghea și estima flu-

xurile migratorii și vulnerabilitățile securității europene. EBCG va coopera strâns cu Agenția Europeană de Control a Pescuitului (EFCA) și Agenția Europeană a Siguranței Maritime, prin acțiuni comune de supraveghere și combatere a crimei organizate și terorismului.

Spațiul Schengen se găsește sub asalt și este tot mai contestat. „Trebuie să schimbăm codul Schengen pentru a-i verifica pe toți cei care părăsesc Uniunea Europeană și care se întorc în Uniunea Europeană, indiferent dacă au pașaport emis în Uniunea Europeană sau în afara ei. Trebuie să știm cine iese și cine vine, pentru că militanții teroriști străini au, de cele mai multe ori, pașapoarte emise în UE” afirma Frans Timmermans, vicepreședinte al Comisiei Europene în decembrie 2015.⁵⁷ Este clar că UE nu poate exista ca entitate ce asigură ordinea, prosperitatea și pacea în interiorul granițelor sale fără a avea un sistem eficient de gestionare a acestora.⁵⁸

Desigur, UE nu e vinovată direct de emergența Statului Islamic în Irak și Siria (mai nou și în Libia), de războaiele civile din MENA și nici de principalele efecte negative ale Primăverii Arabe. Dictatorii din regiune au refuzat să înceapă reformele necesare, din teama de a

Migrația din MENA spre UE

Sursa: <http://infranetlab.org/blog/medius-terra-aqua>

nu ceda pârghiile puterii. Europa nu putea doborî dictatori în scop preventiv, adică nu avea bază legală spre a se amesteca în treburile unor state vecine suverane. Iar principiul condiționalității nu funcționează pentru state care nu vor să adere la UE sau nu au sprijinul necesar în cadrul Uniunii. Dar dacă UE ar fi avut forțele militare necesare, doctrina strategică și voința politică de a interveni în zonele de conflict încă din 2011-2012, ar fi putut poate preveni o parte din evenimentele ulterioare, cum ar fi catastrofa umanitară a refugiaților.

Ideea unei „legiuni străine europene” propusă de britanicul Edward Lucas – formată din imigranți provenind din afara UE – spre a asigura UE o forță de șoc cu care să stabilizeze țări eșuate din MENA și să combată terorismul înainte să ajungă în Europa treburile acceptate cu titlul de posibil scenariu de viitor, pentru a compensa lipsa de apetit pentru treburile militare a majorității tinerilor europeni din ziua de azi.⁵⁹

Dar în ce privește refugiații, Germania a dat inițial tonul cerând primirea lor fără discriminare, vorbind de cote obligatorii și de solidaritate obligatorie între țările membre. Inițial Franța a susținut aceste idei, de pildă cotele obligatorii, în dauna Grupului Vișegrad (Polonia, Cehia, Ungaria, Slovacia) care s-a opus sistemului de cote și a propus primirea unui număr mic, de preferință creștini din Ucraina sau din țările arabe. Ulterior Franța a început să critice sistemul cotelor obligatorii, afirmând că va primi câteva zeci de mii de refugiați și atât.

Multiplele serii de atacuri teroriste de la Paris (ianuarie și noiembrie 2015) soldate cu peste o sută patruzeci de decedați, tentativele de atac din Belgia și Germania, au dovedit că musulmani europeni în a doua și a treia generație, precum și cei recent convertiți, pot fi mai periculoși decât musulmanii din prima generație, aceștia din urmă fiind mai capabili să se integreze socio-economic dacă nu și cultural în societățile occidentale.⁶⁰ Atragerea lor de către ISIS în Siria, unde trec prin tabere de antrenamente și sunt recrutați, le permite apoi să se întoarcă în spațiul UE și să încerce să comită atacuri spectaculoase, mai ales asupra civililor, *soft target* preferat. Evident, acest trend stimulează discursul naționalist xenofob al dreptei populiste europene, care scoate de la naftalină mai vechiul concept al „Eurabiei”. Adică al

unei Europe dominată demografic și politic de musulmani, cei pe care europenii i-au primit fie ca refugiați, fie ca mână de lucru. Teroriștii și în general extremiștii islamici din UE nu ar trebui să poată bloca pe termen lung eventuala apariție a unei civilizații europene inclusivă de tip „creative cross-fertilization”, bazată pe „auto-restrângere”, „cultural roundabout” și „shared security-community practices”, prin contact pașnic cu civilizația islamică mediteraneană, după cum sugera constructivistul Emanuel Adler.⁶¹ A nu se uita că statele membre ale UE dispun de instrumente legale noi în lupta contra terorismului: articolul 222 din Tratatul de la Lisabona prevede solidaritate și ajutor din partea UE și a membrilor săi pentru un stat membru atacat de teroriști sau victimă a unor catastrofe naturale. Riscuri generate de atacurile din partea pseudo-statului islamic sau de un război hibrid purtat de Rusia prin intermediul unor forțe extremiste europene ar putea fi gestionate folosind această clauză dar și art 42.7 din Tratatul UE, anume clauza apărării europene.⁶²

Conexiunea riscurilor și capacitatea de prevenție a UE. Concluzii și recomandări

În ipoteza în care UE ar dispărea, sub efectul conjugat al factorilor politici și economici menționați, e de presupus oare că statele membre s-ar redescoperi rivale, izolate, cu populații tentate de un naționalism de secol nouăsprezece și un mercantilism economic catastrofal? Ar forma ele oare blocuri rivale sau doar s-ar izola unele de altele? Predicția neorealismului american John J. Mearsheimer despre sindromul „înapoi în viitor”, făcută acum peste două decenii, s-ar putea adevăra.⁶³ Europa începutului de secolul XXI ar putea semăna destul de curând cu cea din perioada 1900-1914 dacă și numai dacă structuri precum UE și NATO ar dispărea iar Germania ar ajunge la o înțelegere specială cu Rusia, pe baze economice și geopolitice. Evident, probabil fără război clasic deoarece există arme nucleare și mecanisme de inhibare a violenței directe, dar cu formarea unor blocuri rivale pe actualul teritoriu al UE.

UE e departe de a fi o federație europeană, mai degrabă e o politee hibridă, cu elemente

naționale și supranaționale suprapuse.⁶⁴ Ea asigură pacea regională, adică își ține la un loc popoarele și le împiedică să se perceapă din nou ca rivali sau inamici, să declanșeze cursa înarmărilor sau să caute aliați în Rusia, China, Japonia, India etc. Ca să aibă o *grand strategy*, UE are nevoie nu doar de resurse ci și de idei coerente de raportare la lume, încarnate în paradigme culturale acceptate de populații, în comunitatea de valori.⁶⁵ Are nevoie de „tetra-da” scenă-agent-scop-mijloace și de consens între state privind aceste elemente, știind-se că euroscepticismul e un factor negativ.⁶⁶ Când segmente largi ale populației statelor UE nu înțeleg logica strategică și economică a acordurilor pe care UE vrea să le semneze cu state terțe și le resping din motive legate de naționalism și anti-integraționism, rezultă că problema cea mai mare a UE este cum să convingă statele membre să acorde mai multă importanță palierului european decât celui național. Recent, o majoritate a electoratului olandez a respins acordul de asociere UE-Ucraina, fapt ce nu face decât să ajute Rusiei să izoleze Ucraina și mai eficient.

Observând așadar multitudinea de factori de risc și amenințare cu care se confruntă Europa, se pune în mod legitim întrebarea ce ar fi putut face totuși liderii europeni spre a preveni deznodământul negativ al acestor crize cumulate. De asemenea, există conexiuni cauzale, determinism, între aceste riscuri? Cum putem conecta imigrația, terorismul, tendințele centrifuge și naționalist-parohiale ale unor state membre, criza economică și agresivitatea Rusiei astfel încât să avem o imagine mai clară asupra situației de securitate a Uniunii?

Atitudinea turbulentă a Rusiei e legată de percepția elitelor politice de la Moscova asupra securității naționale, anume obsesia agresivității Occidentului, a apropierei granițelor UE și NATO de frontiera estică a Rusiei. Încă din anii președintelui Elțin statul rus avea o doctrină a intervenției asupra vecinătății directe, ulterior devenită „doctrina Medvedev” (de la numele ex-președintelui rus), anume intervenția în state suverane spre a apăra minoritatea rusă amenințată. Poate că dacă UE nu încerca să atragă Ucraina, Moldova sau Georgia în PEV și ENP, Rusia nu ar mai fi ajuns să vadă suprapunerea vecinătăților sale cu cele ale UE

ca pe un joc de sumă nulă dar atunci Bruxelles ar fi trebuit să renunțe la obiectivul asumat prin SSE din 2003, de a propaga stabilitatea și prosperitatea în vecinătăți. Obsesia securitară a Rusiei, teama de invazii dinspre Occident – în seria inaugurată de Karol al-XII-lea al Suediei și terminată de Adolf Hitler al Germaniei – nu poate fi domolită deoarece se suprapune peste o respingere de către o parte a elitelor rusești a valorilor încarnate de UE și NATO. Ca să nu mai vorbim de tendința Rusiei de a promova agresiv credința ortodoxă, în tradiția țărilor, prin opoziție cu o Uniune Europeană preponderent catolică și protestantă.

Primăvara Arabă putea fi anticipată eventual dar probabil că nu și prevenită, iar liderii UE nu puteau ști cum vor evolua exact lucrurile în MENA, deși era clar că nu se vor instala regimuri democratice stabile, societățile locale nefiind pregătite pentru așa ceva. Teamă de a asista la căderea unor dictatori republicani și a unor monarhi de drept divin moderați, se explică și prin posibilitatea ca aceștia să fie înlocuiți de regimuri asemănătoare cu cele din Iran post-1979, adică radicale și antioccidentale. Nici UE și nici NATO nu au o doctrină și mijloace politice și legale de a interveni în statele arabe, de a bloca războaie civile și a impune prin forță democrații. Era clar că în lipsa tradițiilor democratice și cu societăți de tip tribal, divizate etnic și religios, în condițiile în care dictatori de tip Gaddafi sau Assad au favorizat unele grupuri etno-religioase în dauna altora, probabilitatea ca după căderea dictatorilor să urmeze pacea democratică era mică, poate cu excepția unor state relativ omogene cum sunt Egiptul și Tunisia (lipsite de marele conflict sunniți-șiiti deoarece populația musulmană e covârșitor sunnită).

Există o amplă literatură de specialitate dedicată războaielor unde se insistă pe geografia etno-religioasă. Autori precum Mary Kaldor au pus accent pe existența statelor „slabe”, a unor resurse ce pot fi prădate, a elementului multi-etnic și multi-religios pe un teritoriu dat, a mitologiilor colective negative și a traumelor istorice, de asemenea pe inegalitățile socio-economice persistente asociate unor anumite grupuri, resentimentele și prezența armelor în sânul populației etc.⁶⁷ S-a demonstrat că, uneori, între comunitățile etnice rivale ce își dispută un

teritoriu pe care îl locuiesc împreună, amestecate, sporește riscul declanșării unui război civil din cauza mecanismului de „dilemă a securității societale” (etnică și/sau religioasă).⁶⁸ E vorba de frica reciprocă de anihilare, ca urmare a unui atac surpriză, ce îndeamnă taberele ostile să treacă la atac, element incontestabil în războaiele sectare din Siria și Irak între sunniți și šiiti. Ca efect direct, războiul de apărare și cel de atac se confundă iar epurarea etnică poate ajunge să fie o strategie inclusiv „defensivă” (preventivă) contra unui potențial agresor.⁶⁹ În cazul sirian, prezența în vestul țării, în zona intens populată, precum și în nord, a grupurilor alawite, sunnite, šiite, creștine respectiv arabe și kurde, aflate practic în zone ce se suprapun și se intercalează, fără un spațiu geografic despărțitor, cu rol de tampon, sporește sentimentul de frică și este propice unui război civil bazat pe frica reciprocă de anihilare.⁷⁰ Cercetătorul Stuart Kaufman a creat un model explicativ bazat pe mitologii negative hrănite din ostilitatea istorică între grupuri identitare, teama reciprocă de exterminare sau izgonire din spațiul de viață, și mobilizarea maselor de către factorul politic, prin instrumentalizarea fricii și urii.⁷¹ Invers, în societățile omogene, unde elitele la putere și populația aveau aceeași indicatori identitari religioși și etnici, alungarea dictatorilor a putut fi mai rapidă. UE nu avea cum să intervină apriori, nici nu putea deveni arbitru separării pe linii etnico-religioase spre a forma noi state. Însă nici soluția de a bloca granițele complet și a împiedica accesul refugiaților sau limitarea lor drastică nu era o soluție. Totuși statele UE puteau încuraja încă din 2014 Turcia și SUA să creeze o zonă tampon în nordul Siriei spre a asigura securitatea refugiaților persecutați de ISIS și de regimul din Damasc. În acest fel, valul de refugiați spre Europa ar fi fost mult mai mic. Nici acțiunile teroriste bazate pe doctrina islamistă nu puteau fi totalmente prevenite, dovadă atacurile din 2004 și 2005 de la Madrid și Londra iar frica de teroriști nu trebuie să devină o piedică în calea intervențiilor umanitare sau de eradicarea unor grupări jihadiste din MENA, altfel UE ar deveni un actor strategic pur reactiv și pasiv. Ca să crească eficiența prevenirii atacurilor hibride și a celor teroriste, din partea unor actori statali și non-statali, Comisia Europeană a propus să

fie creată și o Agenție Europeană de Informații, similară FBI în SUA, care să culegă date de la toate statele membre și să le ajute să își ofere reciproc acces cât mai larg la informații.⁷²

Criza economică ar fi putut fi prevenită doar dacă UE se decupla de economia SUA cu ani buni înainte de 2007, ceea ce ar fi fost contraproductiv totuși, și imposibil având în minte interdependența economică euro-atlantică. Cât despre naționalismul populist și parohial care agită state precum Olanda, Ungaria, Polonia, cu toate că asistăm la acțiuni contra integrării europene și a acțiunii supranaționale a UE, nu există instrumente eficiente la dispoziția Bruxelles-ului, pe termen scurt.

Sugestii de acțiune:

- Funcția de președinte al Comisiei Europene sau de președinte al Parlamentului European să fie una electivă, postul urmând a fi atribuit prin votul universal al tuturor cetățenilor europeni. O asemenea schimbare se poate opera odată cu previzibila revizuire a Tratatului de la Lisabona.

- Viitoarea Strategie globală de securitate a UE să fie elaborată prin implicarea și a societății civile din statele membre (institute, fundații, think tanks), nu doar a guvernelor și parlamentelor. Viitoarea strategie va trebui să identifice corect toate riscurile majore și să le ierarhizeze corespunzător, respectând și prioritățile opiniei publice europene, nu doar pe cele ale clasei politice și ale militarilor și serviciilor de intelligence.

- Strategia europeană va trebui să aibă o dimensiune maritimă mai pronunțată, care să continue pe lina EU Maritime Security Strategy din 2014 și să menționeze ca scopuri globale interesele Uniunii în Oceanele Pacific, Indian și Atlantic, o flotă de tip *blue water navy* care să permită proiectarea puterii și securității în zonele de miză planetare.

- Politica imigraționistă să devină treptat apanajul unei agenții europene specializate.

- Să existe controale în interiorul spațiului Schengen prin derogare temporară de la regulile acquis-ului, câtă vreme continuă războaiele civile din Siria și Libia iar cetățeni europeni călătoresc acolo să lupte și apoi revin acasă.

- Un „contract social” să fie propus imigranților din afara spațiului european drept

condiție obligatorie a primirii lor în UE, conținând reguli și valori europene fundamentale

- Expulzarea rapidă a imigranților cu comportament antisocial periculos iar cetățenii europeni care au călătorit clandestin în Siria spre a lupta în războiul civil să poată fi anchetați în procedură de urgență. În paralel, trebuie utilizate strategii de deradicalizare a islamistilor europeni prin persuasiune și stimulente.

- Toți imami cultului islamic care vor să predice pe termen lung în Europa trebuie școliți sub supravegherea autorităților statelor UE, fără a se accepta imami din alte regiuni, decât pentru vizite scurte.

- Chiar dacă nu se va putea obține o linie strategică comună față de Rusia deoarece viziunea statelor UE din Vest și Est nu e identică se pot trasa niște „linii roșii” și niște mecanisme politico-militare de *early warning* adaptate la provocările rusești. Se poate negocia un tratat de „finlandizare” (neutralizare) a Ucrainei numai dacă Rusia retrocedează Crimeea în prealabil și retrage trupele din Donbas.

- Dacă Marea Britanie va ieși din UE, deficitul de securitate militară pentru UE trebuie compensat la nivelul cooperării cu NATO, în care Londra rămâne membră. Ca stat partener poate continua cooperarea și la nivelul PSAC.

- Trebuie să fie formată urgent o Agenție Europeană de Informații care să culegă date de la toate statele membre și să le ajute să își ofere reciproc acces cât mai larg la informații. Doar serviciile militare trebuie exceptate un număr de ani de la obligativitatea punerii în comun a tuturor informațiilor relevante.

- Diminuarea rapidă a dependenței de gazele și petrolul din import, accent pus pe sursele alternative, nepoluante și regenerabile de energie.

- Acomodare cu China să se facă pe baza unor negocieri deschise, plecând de la interesele comerciale și ajungând la cele strategice, dar fără concesiile majore în ce privește valorile europene și normele de drept internațional

- Consolidarea parteneriatelor strategice cu alte puteri emergente precum India și Brazilia, și cu puteri regionale precum Japonia

- Menținerea legăturii speciale cu SUA și eliminarea piedicilor din calea cooperării UE cu NATO (mecanismul „Berlin Plus”), refacearea deplină a sistemelor de schimburi de informații între UE și SUA, afectate de „scandalul

Snowden”, semnarea în 2016 a Acordului de liber-schimb transatlantic (TTIP)

- Apărarea dreptului internațional în fața provocărilor din partea actorilor revizionisti⁷³

- Rusia și ISIS trebuie menționate ca factori de risc pentru UE, fiind necesară dezvoltarea unei capacități de contracarare a amenințărilor hibride. În cazul Rusiei se va menționa o acțiune de „containment” (față de politica sferelor de influență) și „engagement” (dacă Rusia acceptă să repare măcar parțial nedreptățile față de Ucraina)

- Formarea unei legiuni străine în serviciul UE. Forța nu ar necesita costuri mari și ar putea fi trimisă pe coasta Libiei spre a combate teroristii și traficanții, la granițele Siriei, pentru protejarea taberelor de refugiați sirieni sau spre a ajuta state precum Mali, Ciad, Somalia să nu cadă pradă jihadiștilor. Mai trebuie decis ce statut juridic va avea forța de mercenari, cum va fi finanțată și echipată, cine o va comanda și ce relații va avea cu NATO.

- Introducerea unei taxe plătibile de către toți cetățenii europeni pentru a finanța domeniul Politicii Europene de Securitate și Apărare⁷⁴

- Mai multă eficiență în domeniul securității cibernetice

- Corectarea parțială a deficitului demografic și a îmbătrînirii populației la nivelul UE⁷⁵ prin stimulente pe termen lung, spre a spori natalitatea și a nu mai depinde doar de venirea imigranților. Primirea selectivă a imigranților calificați și stimulente financiare pentru familiile cu peste un copil.

Note

¹ <https://europa.eu/globalstrategy/en> și <https://europa.eu/globalstrategy/en/get-involved>, accesate pe 1 martie 2016.

² În noiembrie 2012, la cererea Înalțului reprezentant pentru PESC, C. Ashton, s-a lansat dezbaterea privind *Strategia globală europeană (European Global Strategy – SEG)*, un proiect în care erau implicate mai multe institute și think tank-uri din țări europene. Printr-un proces de consultare deschis societății civile, se urmărea redactarea unui text care să exprime profilul strategic al UE pe termen lung, mai ales direcțiile principale ale politicii externe. În mai 2013 a fost redactat *Raportul executiv*,

aceste servind ca bază pentru Strategia Europeană Globală, ce urma a fi asumată de instituțiile UE și statele membre, precum și de Înalțul Reprezentant și de Serviciul european de acțiune externă. În Europa Central-Estică, Institutul Polonez de Afaceri Internaționale (PISM) a lansat în 2012 către partenerii din România, țările baltice și Grupul Vișegrad apelul de a contribui la schimbul de idei privind această strategie. Evenimentele din Ucraina și Primăvara arabă au dus la amânarea adoptării noii strategii. Vezi documentul "Towards a European Global Strategy 2013", <http://www.euglobalstrategy.eu/>, accesat pe 9 mai 2013.

³ „Demographic Report”, Short Analytical Web-note, 3/2015, European Commission, pp 4-5, <http://ec.europa.eu/eurostat/web/population-demography-migration-projections/overview>. Între 1994 și 2004, creșterea populației în UE a fost de circa 1,3 milioane pe an, față de 3,3 milioane în anii 60. Însă peste 90% din creșterea anuală provine din imigrație. În 2013 la 1000 de locuitori sporul natural a fost de 0,2% și migrația netă 3,2% din cifra de 3,4% pe ansamblul UE.

⁴ „Demographics and the economy: how a declining working-age population may change Europe's growth prospects”, <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=89&newsId=2402&furtherNews=yes>, accesat pe 3 martie 2016. Raportul CE arată că UE are 100 de milioane de șomeri și cifre sub cele ale SUA în ce privește pregătirea capitalului uman, cercetarea și inovația.

⁵ Christopher Hill, Michael Smith (coord), *International Relations and the European Union*, Oxford: Oxford University Press, 2011, editia a doua, pp. 23-26. Federaliștii mizau pe integrarea politică, pe un guvern supranațional care monopolizând politica externă, de securitate și alte domenii vitale va pacifica statele și le va da o direcție unitară. Adepții curentelor funcționaliste se axau pe nevoile populațiilor, pe expansiunea cooperării prin efectul de spill over care va conduce către un supra-stat, dar aceasta prin presiunea opiniilor publice convinse de avantajul unei asemenea organizări politice. În schimb viziunea gaullistă insistă pe păstrarea suveranității de către state, în domeniile cheie, și doar cooperare extinsă în zonele mai puțin sensibile.

⁶ EU and WTO „https://www.wto.org/english/thewto_e/countries_e/european_communities_e.htm”, accesat pe 1 martie 2016.

⁷ PESC e continuatorul Cooperării Politice Europene (EPC) existente încă din anii '70 ai secolului trecut și menționată de Actul Unic European.

⁸ Sebastian Rosato, „Europe's Troubles”, *International Security*, Vol. 35, No. 4, Spring 2011, pp. 45-86. Vezi p. 45.

⁹ <http://www.economist.com/news/christmas/21568659-old-empire-offers-surprising-lessons->

[european-union-today-european-disunion-done](http://www.economist.com/news/christmas/21568659-old-empire-offers-surprising-lessons-), accesat pe 20 februarie 2016. Sfântul Imperiu Roman cuprindea teritoriile din Europa de Vest și Centrală dar și din zona Italiei de Nord, fiind de fapt un imperiu multinațional unificat inițial de religia catolică.

¹⁰ Ca reacție la atacurile din 2001, UE a lansat mandatul comun european de arestare iar după atacurile teroriste de la Madrid din 2004 s-a creat în 2007 postul de EU Counter-Terrorism Coordinator.

¹¹ A Secure Europe in a Better World, 2003, <https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>, accesat pe 2 martie 2016.

¹² A Global Strategy for the EU, <https://europa.eu/globalstrategy/en/global-strategy-foreign-and-security-policy-european-union>, accesat pe 2 martie 2016.

¹³ Towards a new European security strategy?, AFET SEDE, [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/534989/EXPO_STU\(2015\)534989_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/534989/EXPO_STU(2015)534989_EN.pdf), 2015, accesat pe 2 martie 2016.

¹⁴ *Idem*, p. 8. „Our task is to promote a ring of well governed countries to the East of the European Union and on the borders of the Mediterranean with whom we can enjoy close and cooperative relations.”

¹⁵ P. Vennesson, „Europe 's Grand Strategy: the search for a postmodern realism”, în Nicola Casarini, Costanya Musu (coord.), *European Foreign Policy in an Evolving International System*, Palgrave, Macmillan, 2007, pp. 12-26.

¹⁶ *Idem*, p. 23.

¹⁷ Vezi aceste recomandări și altele la Sven Biscop, „An Anchor for the EU Maritime Strategy” în *European Defence Matters*, European Defence Agency, Issue 09, 2015, pp. 32-33. Biscop este director al Europe in the World Programme, la Egmont Royal Institute din Bruxelles și profesor la Universitatea Ghent, unul dintre cei mai cunoscuți experți în domeniul apărării și securității europene.

¹⁸ Osetia de Sud și Abhazia, regiuni ale Georgiei, recunoscute de Rusia ca state independente.

¹⁹ O. Meyer C, *The Quest for a European Strategic Culture: Changing Norms on Security and Defense in the European Union*. Palgrave Macmillan, 2006, pp. 15-42.

²⁰ „EU ongoing missions and operations”, http://www.eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/images/map2015/completed_missions_oct2015.pdf și <http://www.eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/>, accesate pe 4 martie 2016.

²¹ Asle Toje, „The 2003 European Union Security Strategy: A Critical Appraisal”, *European Foreign Affairs Review* 10(1), 2005, pp. 117-133.

²² Mai mult chiar, pe 6 martie 2016, președintele Comisiei Europene, Jean Claude Juncker a spus că în următorii 20 sau 25 de ani Ucraina nu va deveni membru al Uniunii Europene. Această declarație nefericită și care nu beneficiază de consensul statelor membre nu face decât să alimenteze revizionismul teritorial al Rusiei, sugerându-i că zbaterea Ucrainei spre a se apropia de Occident e sterilă iar Occidentul ar recunoaște implicit că Ucraina e în sfera de influență a Rusiei. Vezi „Juncker Says Ukraine Not Likely To Join EU, NATO For 20-25 Years”, <http://www.rferl.org/content/juncker-says-ukraine-not-likely-join-eu-nato-for-20-25-years/27588682.html>, accesat pe 7 martie 2016.

²³ Steven Mac Millan, “The “New Thirty Years War” in the Middle East: A Western Policy of Chaos?”, 15 august 2015, <http://www.globalresearch.ca/the-new-thirty-years-war-in-the-middle-east-a-western-policy-of-chaos/5469351>, accesat pe 1 martie 2016.

²⁴ Jonathan Schanzer, Merve Tahiroglu, „Ankara’s Failure”, *Foreign Affairs*, <https://www.foreignaffairs.com/articles/turkey/2016-01-25/ankaras-failure>, 25 January 2016. Sprijinul accentuat al turcilor pentru Frații Musulmani din Siria, Libia, Tunisia și Egipt a sporit anxietatea „care a condus la *contra-revoluții*.” *Ankara speră să obțină o bază militară în Qatar, prima sa bază în Orientul Mijlociu*.

²⁵ EU-Turkey Agreement: Questions and Answers, *European Commission*, http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-16-963_en.htm, 19 March 2016.

²⁶ În ianuarie-februarie 2016 Turcia a atacat militar cu artileria pozițiile kurzilor din Nodul Siriei, spre a nu le permite coagularea unei entități de tip statal, cu toate că grupările kurde siriene au dus greul luptelor terestre contra ISIS, la care Ankara a fost martor pasiv.

²⁷ Erdogan a acceptat la summitul din luna martie 2016 întoarcerea în Turcia a tuturor imigranților ajunși ilegal din Grecia, cu condiția acceptării unui număr egal de refugiați sirieni de pe teritoriul turc și aducerii lor în UE. În acest fel, UE de fapt nu reduce semnificativ numărul de imigranți, doar pune un pic de ordine în ce privește aspectul de legalitate al imigrației și descurajează oarecum călăuzele ce aduc imigranți ilegali în Europa. Opiniile publice din state precum Franța și Germania riscă să devină din ce în ce mai anti-turce, denunțând acest compromis făcut de UE față de Ankara, compromis care nu face decât să amâne o perioadă fluxurile masive de refugiați sirieni și de alte naționalități.

²⁸ Eli Shafak on Turkey s Turmoil, <http://www.theguardian.com/world/2016/mar/01/elif-shafak-on-turkeys-turmoil-intimidation-paranoia>, accesat pe 2 martie 2016.

²⁹ Ines Perez, „Climate Change and Rising Food Prices Heightened Arab Spring”, <http://www.scientificamerican.com/article/climate-change-and-rising-food-prices-heightened-arab-spring/>, 4 March 2013.

³⁰ *Idem*.

³¹ Teroriștii proveniți din cetățeni europeni de origini străine și religie islamică au tot interesul să genereze acțiuni violente care să producă ostilitate extinsă a europenilor față de imigranți, de aceea e probabil să execute atacuri în zone unde se află tabere de imigranți și să încerce să coopteze imigranți în rețelele lor.

³² Măsura lovește mai ales în cetățenii statelor Grupului de la Vișegrad, de unde opoziția lor acerbă la aceste decizii. Vezi Tana Foarfă, „Un regat pentru un cal – ce au sacrificat europenii pentru a preveni Brexit?”, <http://www.contributors.ro/global-europa/un-regat-pentru-un-cal-%E2%80%93-ce-au-sacrificat-europenii-pentru-a-preveni-brexit/>, 26 februarie 2016.

³³ Ana Palacio, “Europe’s Stillborn Security Strategy”, <http://www.project-syndicate.org/commentary/europe-foreign-policy-after-brexit-referendum-by-ana-palacio-2016-03>, 21 March 2016.

³⁴ Carmen M. Reinhart, „Revenirea crizei monetare”, *Dilema veche*, an XIII, nr. 625, 11-17 februarie 2016, p. 11.

³⁵ *Idem*.

³⁶ S. Rosato, „Europe’s Troubles”, *International Security*, Vol. 35, No. 4, Spring 2011, p. 45.

³⁷ P. Krugman, Oprîți această depresiune acum!, Ed. Publica, București, 2012. El îi numește pe adepții europeni și nord-americani ai disciplinei fiscale extreme „austerienii”, și îi consideră marii vinovați ai menținerii crizei economice globale.

³⁸ <https://www.esrb.europa.eu/about/tasks/html/index.en.html>, accesat pe 1 martie 2016.

³⁹ <http://www.latribune.fr/economie/union-europeenne/pourquoi-l-allemande-refuse-le-dernier-pilier-de-l-union-bancaire-504515.html>, accesat pe 18 februarie 2016.

⁴⁰ Nikolaus Blome, Sven Böll, Katrin Kuntz, Dirk Kurbjuweit, Walter Mayr, Mathieu von Rohr, Christoph Scheuermann, Christoph Schult, “The Fourth Reich: What Some Europeans See When They Look at Germany”, 23 March 2015, <http://www.spiegel.de/international/germany/german-power-in-the-age-of-the-euro-crisis-a-1024714.html> “Since the turn of the millennium, Germany’s trade surplus has almost quadrupled and now stands at €217 billion (\$236.4 billion). With France alone, the surplus was €30 billion in 2014. Even if exports to euro-zone member states dropped as a result of the crisis, no other country in the world has a trade sur-

plus as large as Germany's. Why is that? Is it because of aggressive trade policy?"(...) But an empire is in play, at least in the economic realm. The euro zone is clearly ruled by Germany, though Berlin is not unchallenged. It does, however, have a significant say in the fates of millions of people from other countries. Such power creates a significant amount of responsibility, but the government and other policymakers nevertheless sometimes behave as though they were leading a small country."

⁴¹ Și în același timp o opoziție structurală între statele cu balanță net pozitivă a comerțului și cele cu deficit în balanța de plăți. Ultimele vor cere primelor noi măsuri de solidaritate substanțiale, acestea le vor acuza pe ultimele de proasta gestionare a economiilor naționale.

⁴² Stormy-Annika Mildner and Claudia Schmucker, "Trade Agreement with Side-Effects?", German Institute for International and Security Affairs, SWP Comments 18, June 2013.

⁴³ Joseph Francois (coord), Miriam Manchin, Hanna Norberg, Olga Pindyuk, Patrick Tomberger, "Reducing Transatlantic Barriers to Trade and Investment", Centre for Economic Policy Research (CEPR), London, March 2013, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/march/tradoc_150737.pdf

⁴⁴ Langhammer, Rolf, 2008. "Why a Market Place Must Not Discriminate: The Case Against a US-EU Free Trade Agreement", Kiel Institute for the World Economy, Working Paper 1407.

⁴⁵ Katharina Wolf, "Global defence spending 2015: the big picture", nr. 9-2016, http://www.iss.europa.eu/uploads/media/Alert_9_Defence_spending.pdf, accesat pe 1 martie 2016.

⁴⁶ Comparativ, granițele Norvegiei cu Finlanda și Suedia măsoară 2348 km. Vezi Oksana Antonenko, Russia and EU Enlargement. From insecure neighbour to a common space of security, justice and home affairs, in O. Antonenko, K. Pinnick, Russia and the European Union, IISS, Routledge, London and New York, 2005, pp. 73-74.

⁴⁷ Ch. L. Glaser, *Rational Theory of International Politics*, Princeton University Press, Princeton, and Oxford, 2010, p. 36.

⁴⁸ *Idem*. Autorul afirmă că: „Expansion could increase a state's security in a variety of ways, including increasing its resources and resource autonomy; decreasing its adversary's resources and in extreme cases eliminating its adversary as a sovereign state; and improving its ability to employ its resources effectively by, for example, providing a buffer zone against invasion, strategic depth, or more defensible borders. Similarly, even if it did not desire additional territory, a security seeker might start a war

to weaken its adversary, thereby increasing its own security.”. Așadar Rusia și-a sporit implicit securitatea pe seama Ucrainei dar a diminuat-o implicit pe cea a UE care se baza pe o Ucraină suverană și integră ca parte a unei vecinătăți pașnice.

⁴⁹ "Generalul Philip Breedlove: Moscova și Damascul folosesc refugiații sirieni ca armă contra Europei", <http://www.agerpres.ro/externe/2016/03/01/generalul-philip-breedlove-moscova-si-damascul-folosesc-refugiatii-sirieni-ca-arma-contra-europei-20-56-32>.

⁵⁰ Liderii, decidenții politici ai statelor europene ar trebui poate să încerce să înțeleagă la unison psihologia putinistă, felul în care liderul rus și anturajul său percep lumea înconjurătoare și rolul Rusiei pe scena mondială. Să procedeze la utilizarea conceptului de „cod operațional”, specific disciplinei FPA, inventat de Nathan Leites pentru a analiza viziunea conducerii sovietice a Rusiei și dezvoltat apoi de americanul Alexander George. În acest fel se poate analiza cum percep Putin și apropiații săi Occidentul, ce credințe și așteptări au, cum își imaginează relația cu acesta, adică de tip win-lose sau win-win și ce probabilitate există de a accepta compromisul constructiv. Vezi Nathan Leites: "The Operational Code of the Politburo", New York: McGraw-Hill, 1951, și A Study of Bolshevism (Glencoe, Ill.: Free Press, 1953); de asemenea Alexander L. George, "The 'Operational Code': A Neglected Approach to the Study of Political Leaders and Decision Making," *International Studies Quarterly* 13 (1969), pp. 190-222. Pentru o sinteză mai recentă - Stephen G. Walker, "The Evolution of Operational Code Analysis," *Political Psychology* 11 (1990), pp. 403-417.

⁵¹ Comportamentul anterior este un bun indiciu („behavioral indicator”) al comportamentului de viitor al unui stat, atunci când un alt stat vrea să îi măsoare gradul de hotărâre. La fel, contează puterea materială, miza cuantificabilă pentru acel stat în situația dată dar și caracteristicile regimului și leadership-ului. S-a demonstrat că liderii autoritari și mai ales dictatorii, care stau mult la putere și au experiențe militare în cursul activității, vor fi mai înclinați să accepte escaladarea spre război a unor crize decât liderii democrației, cu mandate scurte. Vezi mai ales Gelpi, Christopher and Joseph M. Grieco. "Attracting Trouble: Democracy, Leadership Tenure, and the Targeting of Militarized Challenges, 1918-1992." *Journal of Conflict Resolution* 45(6), 2001, pp. 794-817. Vezi și Joshua D. Kertzer, Jonathan Renshon and Keren Yarhi-Milo, "How do Observers Assess Resolve?," Prepared for presentation at the Lansing B. Lee, Jr./Bankard Seminar in Global Politics at the University of Virginia, 18 March 2015. Vezi mai ales pp. 5-6.

⁵² http://eeas.europa.eu/russia/about/index_en.htm, accesat pe 1 martie 2016.

⁵³ "Plans for Redrawing the Middle East: The Project for a 'New Middle East'", <http://www.global-research.ca/plans-for-redrawing-the-middle-east-the-project-for-a-new-middle-east/3882>, accesat pe 1 martie 2016.

⁵⁴ Regulamentele de la Dublin cer statelor membre să înregistreze și să analizeze cererile de azil ale imigranților ajunși pe teritoriul lor, bazându-se pe Convenția de la Geneva și EU Qualification Directive, dar utilizând și baza de date a amprentelor Eurodac. DUBLIN (Reg. 604/2013 care a abrogat Reg. 343/2003) prevede astfel: art 17(1) – (1) „Prin derogare de la articolul 3 alineatul (1), fiecare stat membru poate decide să examineze o cerere de protecție internațională care îi este prezentată de un resortisant al unei țări terțe sau de un apatrid, chiar dacă această examinare nu este responsabilitatea sa în temeiul criteriilor stabilite în prezentul regulament. Statul membru care a decis să examineze o cerere de protecție internațională în temeiul prezentului alineat devine statul membru responsabil și își asumă obligațiile asociate acestei responsabilități.” Convenția de la Dublin a fost semnată în iunie 1990, intrând în vigoare în 1997. Regulamentul Dublin II a fost adoptat în 2003 iar Dublin III în iunie 2013. Se aplică tuturor statelor în afară de Danemarca. Legal vorbind, imigranții nu pot cere azil decât în statul UE în care au intrat la început. Așadar Grecia era obligată să înregistreze cererile de azil și să amprenteze refugiații, însă Atena a invocat numărul mare al acestora și intrarea ilegală în țară, dificultatea de a îi determina să vină în taberele special amenajate.

⁵⁵ Zeci de mii de imigranți din Siria, Irak și alte state MENA au ajuns încă de la finele anului 2015 din Turcia în Grecia, pe mare iar din Grecia au fost lăsați să ia cu asalt granița Republicii Macedonia, stat non-UE, prin neputința și dezorganizarea autorităților de la Atena. Grecia a încălcat astfel Regulamentele Dublin.

⁵⁶ A EUROPEAN BORDER AND COAST GUARD, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/securing-eu-borders/fact-sheets/docs/a_european_border_and_coast_guard_en.pdf, accesat pe 3 februarie 2016. "This will allow the Agency to step in and deploy European Border and Coast Guard Teams to ensure that action is taken on the ground even when a Member State is unable or unwilling to take the necessary measures."

⁵⁷ "UE vrea pașapoartele la control, inclusiv în spațiul Schengen", <http://www.digi24.ro/Stiri/Digi24/Actualitate/Stiri/Pasapoartele+la+control+inclusiv+in+spatiul+Schengen>, 16 decembrie 2015.

⁵⁸ "A European Border and Coast Guard to protect Europe's External Borders", <http://europa.eu/>

rapid/press-release_IP-15-6327_en.htm, Strasbourg, 15 December 2015. Timmermans a mai afirmat că: "In an area of free movement without internal borders, managing Europe's external borders must be a shared responsibility. The crisis has exposed clear weaknesses and gaps in existing mechanisms aimed at making sure that EU standards are upheld. Therefore, it is now time to move to a truly integrated system of border management. The European Border and Coast Guard will bring together a reinforced Agency, with the ability to draw on a reserve pool of people and equipment, and the Member States' authorities, who will continue to exercise day-to-day border management. The system we propose will allow for an identification of any weaknesses in real time so that they can be remedied quickly, also improving our collective ability to deal effectively with crisis situations where a section of the external border is placed under strong pressure."

⁵⁹ Edward Lucas, „O legiune straina a Europei”, <http://www.contributors.ro/editorial/o-legiune-straina-a-europei/>, 17 februarie 2016. „Pentru cetățenii ne-europeni, marea recompensă ar fi cetățenia, garantată după (să zicem) cinci ani de serviciu impecabil. Cererile venite din partea azilanților sau a migranților motivați economic ar fi și ele binevenite.”

⁶⁰ O celulă franco-belgiană conectată cu ISIS a comis atacurile de la Paris. Peste 1500 de francezi și 500 de belgieni au plecat să lupte de partea ISIS în Siria și Libia. Circa 400 s-au întors până în decembrie 2015. Circa 11400 de francezi sunt suspecti de activități jihadiste. UE dispune din 2005 de o "European Union Counterterrorism Strategy" dar fenomenul pare să fi scăpat parțial de sub controlul unor state membre din cauza numărului mare de posibili atacatori. Statele UE ar trebui să recruteze musulmani în serviciile de intelligence și astfel să deradicalizeze masiv mediile islamice, după modelul Danemarcei. Vezi Kacper Rękawek, "This Is Not Over Yet: Terrorism and Counterterrorism in the EU after the Paris Attacks", PISM Bulletin, No. 107 (839), 20 November 2015.

⁶¹ E. Adler, „Europe as a civilizational community of practice”, in Peter J. Katzenstein, *Civilization in world politics*, Routledge, London and New York, 2010, pp. 67-90. Vezi la p. 89. În opinia autorului Uniunea pentru Mediterana putea juca rolul de forum post-modern pentru dialog între civilizația islamică și cea europeană.

⁶² Roderick Parkes, "Migration and terrorism: the new frontiers for European solidarity", European Institute for Security Studies, Brief, nr. 37, December 2015.

⁶³ John J. Mearsheimer. "Back to the future: instability in Europe after the Cold War", *International*

nal Security 15, 1, Summer 1990, pp. 5-56. Autorul credea că după terminarea Războiului Rece, multipolaritatea sistemică, eliminarea arsenalelor nucleare din Europa și anarhia din RI vor conduce la posibile războaie în Europa, mai ales prin rivalitatea Rusiei cu Germania. Bipolaritatea și armele nucleare au prevenit războiul timp de aproape jumătate de secol.

⁶⁴ Christopher Hill, Michael Smith (coord), *International Relations and the European Union*, Oxford: Oxford University Press, 2011, editia a doua.

⁶⁵ Markus Kornprobst, "Building agreements upon agreements: The European Union and grand strategy", *European Journal of International Relations* 2015, Vol. 21(2), pp. 267-292. "The ESS is not a grand strategy, although it was designed as such. It never completed the evolution from compromise to commonplace. Yet, the EU — this is all too often overlooked — has a grand strategy. A decade before member states compromised on the ESS, the diffusion strategy evolved from a compromise into a commonplace." "The ESS does not loom very large in the minds of decision-makers located on the member-state level either. Documents on national security speak volumes about this neglect." Autorul observă că SES nu a devenit „loc comun” în discuțiile de politică externă a multor state UE și nici ale Consiliului European, nu s-a produs efectul de „difuzare”, de aceea e departe de a fi baza unei grand strategy. Un stat ca Germania înțelege diferit problema recursului la război decât Marea Britanie, din cauza experiențelor istorice, deci SES nu a putut crea unitate de viziune strategică (p. 276).

⁶⁶ *Idem*, p. 283. „The EU does not have a global grand strategy. The ESS never became a commonplace. The EU, however, has a subtle regional grand strategy.” UE a devenit actor global înainte să aibă o mare strategie — „yet, the existence of a grand strategy facilitate asserting actorness.” „Și avertismentul „The increase of Euroscepticism in EU member states, for instance, has the potential to undermine the diffusion strategy”, (p. 284).

⁶⁷ Vezi Jack S. Levy, William R. Thompson, *Causes of War*, Wiley Blackwell, 2010, pp. 186-204.

⁶⁸ Stuart J. Kaufman, „Causes of Ethnic War. A Theoretical Synthesis”, comunicare prezentată la Reuniunea Anuală a Asociației de Studii Internaționale, aprilie 1996, San Diego.

⁶⁹ Barry Posen, „The Security Dilemma and Ethnic Conflict”, *Survival*, 35 (1), 1993, pp. 27-47.

⁷⁰ Vezi în acest sens, Erik Melander, „The Geography of Fear: Regional Ethnic Diversity, the Security Dilemma and Ethnic War”, *European Journal of International Relations*, 15:95, 2009, pp. 95-123. Autorul susține că doar existența unor spații care separă grupurile identitare ostile și ceoncentrarea acestora în zone specifice, asigură o oarecare diminuare a sentimentului de frică reciprocă.

⁷¹ Stuart J. Kaufman, *Modern Hatreds: The Symbolic Politics of Ethnic War*, Ithaca, NY: Cornell University Press, 2001.

⁷² „France, Belgium push intelligence sharing after Paris attacks”, <https://www.euractiv.com/section/justice-home-affairs/news/france-belgium-push-intelligence-sharing-after-paris-attacks/>, 1 December 2015.

⁷³ Thomas Renard, Sven Biscop (coord), *The European Union and Emerging Powers in the 21st Century*, Ashgate, Great Britain, 2012, pp. 185-198.

⁷⁴ Marele istoric britanic Tony Judt afirma acum zece ani că „Uniunea Europeană.....nu e un stat. Nu colectează taxe și nu are capacitatea de a purta război.” T. Judt, *Postwar: A history of Europe since 1945*, New York, Penguin, 2005, p. 797.

⁷⁵ Sociologul Vasile Ghețau demonstrează că doar în 16 state ale UE populația a crescut în anul 2014 dintre care numai în două, Irlanda și Slovenia, creșterea naturală a fost superioară migrației nete. Germania și Italia au avut migrație netă peste rata creșterii naturale, compensând scăderea naturală. Iar Franța, Slovacia, Marea Britanie și Olanda au avut atât creștere naturală cât și migrație netă pozitivă. La nivelul UE, creșterea în 2014 a fost de doar 1,3 milioane locuitori (s-a ajuns la 508 milioane) și s-a datorat mai ales migrației (90%), pe când doar 161.000 de noi europeni au provenit din creșterea naturală. „Creșterea naturală a populației UE-28 în anul 2014 de 161 mii persoane este nu doar neînsemnată ca nivel pentru o populație de 508 milioane locuitori dar ea provine numai din contribuția cumulată a Franței și Regatului Unit — 471 de mii, în celelalte 26 de State Membre scăderea naturală apropiindu-se de 310 mii persoane”. În România, scăderea naturală a fost netă și necompensată prin aportul migrației. În 2004, la data extinderii UE toate cele 15 state membre mai vechi cunoșteau creștere demografică, în timp ce majoritatea nou-venitelor (8 din 10) aveau creștere negativă. Vezi Vasile Ghețau, „Populația Uniunii Europene și migrația”, 14 aprilie 2016, <http://www.contributors.ro/global-europa/populatia-uniunii-europene-si-migrația/>

ABSTRACT

After the Cold War, the European Union began to develop new mechanisms and instruments for external action, while also enhancing the effectiveness of the stability and prosperity with the domestic space. Following the 2001 terrorist attacks and the Afghanistan and Iraq US-led military campaigns (2001-2003), EU authorities drafted the first European Security Strategy in 2003 and then updated it in 2008. But the current huge and multi-level challenges like the massive immigration, terrorist attacks, economic crisis, British possible exit from the EU and Russia's aggressive stance in the common neighborhood suggest that the EU and its member states should produce a new and more robust, more adapted security strategy with a global and preventive dimensions.

Keywords: Europe, security, strategy, defence, risks, terrorism, immigration, civil war, prevention

Șerban F. Cioculescu (PhD in political science) is a guest lecturer at the University of Bucharest, Department of Political Science, International Relations and Security Studies, a guest lecturer with the National Defense College and the Diplomatic Institute of Romania, and also a senior scientific researcher with the Institute for Political Studies of Defense and Military History from Bucharest. He is specialized in Euro-Asian strategic studies, security studies, international organizations and international relations theory.

Romania's involvement in the Middle East: historical tradition and some recent challenges

Dr. Gabriela Irina Ion

1. INTRODUCTION

With unprecedented crises gripping both its eastern and southern neighbourhoods and a new foreign policy team in Brussels, Europe seems yet again ill-equipped to offer solutions. Previous assumptions about what is indulgently called „Europe's neighbourhood" are dramatically outdated and the European Neighbourhood Policy most certainly failed in its endeavour to surround the EU with a „ring of friends". Threats also come from within, in the form of the members' pursuit of their own national agendas, leaving the European Union largely absent from some of today's most important dossiers.

The most daunting challenges come from the EU's southern neighbourhood, where it seems that the EU failed to incentivize its Arab partners with the „3Ms" (money, mobility, markets). The „EU model" (the fallacy of assuming the neighbours' desire to become „more like us") that the Union is promoting is increasingly out of touch in a de-secularizing Middle East, where the Arab-Israeli conflict or the Sunni-Shi'a tensions cease to be the most pressing priorities in this intricate and volatile regional security complex. Transforming the EU from bystander to strategic player is no easy feat, but it is imbued with a sense of urgency if we consider the return of some great power strategies Europe may have forgotten about. This is the context in which we will elaborate our analysis of Romania's foreign policy towards the Middle East. By presenting the relationships Romania established with Israel and Arab states alike and the ensuing

influence, we attempt to describe what can amount to a significant expertise regarding a region the EU has difficulties engaging with. That Romania will aptly use this expertise to its advantage may be a far-fetched ambition, reason enough for this essay to be also seen as an exercise of imagination, if you will, regarding the ability of an otherwise conformant member state to enhance its standing within the European Union. A great deal of attention is bestowed on „the big three" – Germany, France, The United Kingdom – and a few others, be it success or responsibility for failure. A thorough analysis of the other member states is necessary though and will surely bring about a more nuanced understanding of the way in which the European Union functions.

2. COMMUNIST ROMANIA'S INVOLVEMENT IN THE MIDDLE EAST

After the Second World War, in most eastern and central European countries there were established Soviet-type systems that were swiftly isolated from the „menacing" Western Bloc. The satellites broke off relations with the outside world and their foreign policies were reduced to nothing more than mimicking and promoting Soviet propaganda. Romania made no exception. Its foreign policy had lost all traces of autonomy and its diplomatic apparatus, after a thorough purge, was utterly obedient, though most often grossly unqualified¹.

That is why something like Romania's outreach to the outside world, be it the Western

community or the Third World could not have happened were it not for its distinct evolution in the communist bloc. Romania's autonomy and openness was not only about achieving Gheorghe Gheorghiu-Dej's objective of distancing the country from the Soviet hegemon in the context of Nikita Khrushchev's reforms that followed Stalin's death. Romania managed to successfully embark on its autonomous path due also to some very significant events. First there was Khrushchev's plan of granting COMECON (The Council for Mutual Economic Assistance) a coordinating role, which for Romania would have meant being forced to remain an agrarian state, abandoning thus its policy of industrialization, meant to lessen the very Soviet dependence that was re-imposed upon it in this situation. The other event was the ideological conflict between the two „mammoths” of the global communist bloc - USSR and China.

Unlike other communist parties that supported the Soviet Union, the Romanian Workers' Party kept its neutrality. The rise in Soviet pressure coincided with the launch of the Valiev Plan, adamantly rejected by the Romanian government and followed, on April 22, 1964, by the infamous Declaration of the communist party. This fundamental document reconceptualized Romania's domestic and foreign policy, emphasizing the respect for sovereignty, national independence, non-interference in the domestic affairs of other states and it rejected Moscow's privileged place within the world communist movement. By its actions, the Romanian leadership distanced itself, but never broke away from the communist system, remaining a member of both COMECON and the Warsaw Treaty. Regarding Beijing, „within the communist camp, Romania found a guarantor sufficiently powerful and motivated to offer it real support against potential Soviet repercussion.”²

The efforts of the Romanian leadership brought about a foreign policy based on an unprecedented openness towards the external environment and a search for alternative economic partners outside the COMECON, meant to reduce the dependence on and vulnerability regarding the Soviet Union. Once Romania started to enjoy a greater maneuvering space in its international relations, it

strengthened ties with Middle Eastern countries, a strategy deemed wise by the leadership from Bucharest not only from a political, but also from an economic perspective. The prestige Ceaușescu attained in the Middle East helped Romania gain access to vast sources of raw materials and technology (necessary for its expanding industry) and to new markets for its products, cheaper than the Western ones.

One aspect that particularized communist Romania's stance in the Middle East was the generally good relationship it maintained with both the Arab states and Israel. The relations between Romania and the state of Israel have had a positive start, Romania recognising the new state a month after its proclamation on May 14, 1948 and in 1949 the two countries have appointed diplomatic representatives. One very significant component of the bilateral relationship has been the community of Romanian Jews living both in communist Romania and in Israel – over 8% of the Jews that founded the state of Israel were of Romanian origin, being outnumbered only by the ones from Poland or Germany. There was also the Jewish emigration from communist Romania, a central component of the Israel-Romania relationship. At the first meeting the Romanian ambassador to Israel, Nicolae Cioroiu, had with David Ben-Gurion in 1949, the Prime Minister of Israel explained how decisive Bucharest's attitude regarding emigration would be: „The development of relations between our two countries depends on the evaluation of economic relations and on the emigration of Jews that want to leave Romania.”³ After the 1952-1957 hiatus, the Romanian leadership agreed to allow a resumption of Jewish emigration. The new wave of *Alyah* may have confronted Romania with virulent responses from the Arab states, but it also brought about a consistent pecuniary advantage.⁴ This mercantile spirit of the Romanian authorities could also be found in the increased permissiveness of the Jewish emigration process in exchange for keeping the most-favoured-nation clause, granted by the United States. The former Ambassador of Romania to the United States confirms that „around the time of the hearings to renew the clause, the number of emigration requests approved was considerably higher. Which shows

that the right to emigrate was not a component of the Romanian government's policy, but a bargaining chip in its relationship with the United States."⁵

Romania's autonomous course found a new manifestation once the Six-Day War of June 1967 started. It was the first time Romania distanced itself from the Soviet position as regards Middle Eastern affairs and because the Romanian leadership did not have a stake in the conflict or its outcome, it had a swift reaction, asking for an immediate ceasefire between the parties. After the United Nations Security Council demanded an immediate ceasefire, Leonid Brezhnev convened in Moscow a meeting of the Warsaw Pact countries for consultations regarding the conflict. Moscow's support of Egypt was backed up by all the satellites, except for Romania.⁶ At the end of the meeting the participants signed a Declaration that identified Israel as the „aggressor”. „Officially, the decision was justified by the fact that Israel continued its operations in Syria after the UN Security Council had requested the countries involved to halt military operations.”⁷ Romania maintained its equidistant approach, it did not engage in any specific condemnation, it did not sign the Declaration and was the only Warsaw Pact member that did not break off diplomatic relations with the state of Israel. Moreover, there are accounts of a veritable „shuttle diplomacy” performed by Mircea Malița between Egypt and Israel, alternatively with Mahmoud Riad and Abba Eban. Essentially, this has been a highly informal channel of communication set up in 1967, after the Six-Day War, that was meant to facilitate a better understanding of the other side's stance.⁸

Despite staunch opposition coming from Moscow and some Warsaw Pact members, the Romania-Israel relation continued unperturbed, with some positive highlights being the 1970 meeting between Nicolae Ceușescu and Prime Minister Golda Meir at the jubilee session of the UN General Assembly, followed by Meir's visit to Romania in 1972. Most importantly, on August 7, 1969, Romania and Israel have mutually upgraded their diplomatic representation from legation to embassy, a gesture deemed as provocative by the Arab states, which resulted in Egypt and Iraq's decision to

withdraw their ambassadors from Bucharest or in Syria and Sudan's decision to cut diplomatic relations altogether. A very relevant aspect for the trajectory and depth of the Israeli-Romania relation was the fact that „the Israeli Ministry of Foreign Affairs had from the very beginning a Department dealing with the relations with Central and East-European states, although Israel had only one embassy in one such country and that country was Romania.”⁹

Regarding the 1973 Yom Kippur War, Romania maintained the same balanced stance and its leadership sought to present itself as being capable of acting as an honest broker between the belligerent parties. Nicolae Ceaușescu decided to address Brezhnev with a proposal to organize a high-level meeting with all members of the Warsaw Pact that would take into discussion the issue of sending foreign troops in the conflict area. Romania offered to send troops in what was to become the UN Disengagement Observer Force, in order to avoid a direct involvement of the Soviet Union in the war.¹⁰ The Soviets rejected Romania's proposal, which did not stymie the impetus of Romanian diplomacy that continued to act independently of its allies.

There was a widespread perception that Romania would act as a mediator between the Israelis and Arabs (or Soviets) during the visit in Romania of Abba Eban, Israel's Minister of Foreign Affairs, on November 4-7, 1973. At the time, the UNSC Resolution 340 (that asked for an immediate ceasefire) has been adopted, Egypt wanted to save its army from encirclement by the Israelis and US Secretary of State Henry Kissinger presented Sadat the proposal reached after the disengagement talks at Kilometer 101. Abba Eban's visit in Romania had a powerful impact and although discussions with Arabs or Soviets were strongly denied by Israeli officials, „some form of mediation with Arab representatives did take place, in what represented a moment of crisis for Israeli diplomacy, when Golda Meir was preparing to meet Kissinger, after his meeting with Sadat.”¹¹ Romania's attempt to open a channel of communication between Israel and Egypt not only brought it a certain international prestige, but it also represented another attempt to individualize its foreign policy and to distance itself from Soviet tutelage.

Romania's position during the 1973 war was also connected to the United States – „for Ceaușescu, the Yom Kippur War was an opportunity to improve Romania's image in America and to receive an invitation to the White House.”¹² Indeed, the American administration approved Ceaușescu's visit to the US, on December 4-7, 1973 and in 1975 Romania received the most-favoured-nation clause under the Jackson-Vanik Amendment.

The 1973 war was yet another opportunity for Romania to secure a position that would allow it to exert its influence over Middle East affairs, though Ceaușescu's role was more important after the Yom Kippur war ended, when Egyptian president Anwar El Sadat sought to negotiate a peace with the Israelis. The degree in which Ceaușescu has contributed to the normalization of the Egyptian-Israeli relationship remains, nevertheless, a matter of debate.

The Romanian leader's influence can be pieced together from the accounts of those involved. For example, in the book of Amos Ettinger, Shaike Dan, one of the founders of the Liaison Bureau/Nativ, recalls that he was approached by Romanian representatives to find out whether Menachem Begin would accept Ceaușescu's invitation to visit Romania. Asked by Begin if the invitation was sincere, Shaike Dan answered that „behind the invitation lies *the sincere desire of the [Romanian] president to act as a peace mediator between Israel and Egypt*. Ceaușescu has already invited Golda Meir, Abba Eban, Peres and given the fact that he has not interrupted diplomatic relations with us, there is no reason why he would not continue this interaction with all parties involved in the Middle East conflict.”¹³

There are accounts that even attribute Sadat's Jerusalem visit to the Romanian leader. Keeping realistic proportions, it is known that Begin visited Bucharest on August 25-29, 1977 and expressed his wish to meet Sadat.¹⁴ Ceaușescu conveyed this message to Sadat during his visit in Romania, on October 28, 1977, apparently managing to convince him to meet with Begin. „It is quite remarkable that in just a day, after talks with Ceaușescu, Sadat realizes that an Egyptian-Israeli high-level meeting is indeed possible. Therefore, Ceaușescu's contribution was to eliminate an apparently insurmountable psychological barrier.”¹⁵ In his

autobiography, „Sadat admits that Ceaușescu was the one that convinced him that Begin wanted peace, because he trusted the Romanian leader's rationale and because he managed to maintain a good relationship with Israel.”¹⁶ Sadat's historical visit in Jerusalem on November 19-21, 1977 has eliminated all ambiguity from the intermediaries' messages, eventually leading up to the Camp David Accords, signed on September 17, 1978, an event that was made possible also by the Romanian leader's good offices.

3. POST-COMMUNIST ROMANIA'S ENCOUNTERS WITH THE MIDDLE EAST

After the fall of communism, Romania's relations with the Arab states cooled significantly, not necessarily because of the way in which the collapse of the Ceaușescu regime sparked emotions amongst its former (authoritarian) partners, but mainly because Romania had chosen another path. Its post-communist foreign policy (and security policy) was for the most part designed around the objective of becoming part of the Western community, namely joining NATO and the EU. Moreover, at the beginning of the '90s, when Romania was struggling with the transition to a market economy, it practically gave up the significant Arab markets and the debt collection from states like Iraq, Sudan, Egypt or Libya was seriously mismanaged. Nonetheless, post-communist Romania has been present in the Middle East region through its involvement in the Iraq and Afghanistan campaigns and its contribution to the intervention in Libya.

Aside from the general interest regarding a de-escalation of the crises and preventing the export of terrorism, Romania has legitimate arguments for affirming its interests in the MENA region – whether it is trade or investments.

Against the backdrop of these strategic ramifications, we will direct our focus towards the European Union. There has been a clear dissatisfaction at the European level regarding the effectiveness of the EU's Neighbourhood

Policy (or rather lack thereof) , but it was not until 2015 that it found an official manifestation. "Towards a new European Neighbourhood Policy"¹⁷ is a joint consultation paper issued by the EU Neighbourhood Commissioner Johannes Hahn and the High Representative Federica Mogherini in order to initiate a debate meant to achieve an in-depth re-examination of the ENP and ultimately a new policy. The results will probably be incorporated into the report the High Representative will be presenting in the course of 2015 to the European Council on the „challenges and opportunities arising for the Union".¹⁸ This is a good opportunity to conduct a comprehensive EU foreign policy review, that may bring about a welcome update of the 2003 European Security Strategy (a necessity somewhat repressed by the 2008 flimsy report of implementation) and a better assessment of the state of defence in Europe. Member states and all stakeholders will be involved in this debate. Romania has been quite reluctant to make itself visible, to make itself heard, to search for alliances with other members that will eventually advance its own interests. Romania should definitely be more attentive to its partnership with Poland (whether it is designing a common strategy within the EU to achieve their objectives or making the most of the promising practice of consultations in the V4 Plus Romania and Bulgaria format)¹⁹ and get more pro-active about the much anticipated dynamization of Romanian-German relations. As regards the redesigning of the EU's southern neighbourhood policy, Romania must not complacently leave this task to members like Italy, Spain, France. It can bring to the table its expertise (its successful transition to democracy is somewhat relevant to the changes some Arab states are undergoing) and also its ability to reach out to both Turkey and Israel.

3.1. Romania's Relationship with Israel

After its relationship with Turkey reached an impasse, Israel sought to diversify its foreign policy options, mainly via energy connections with Greece and Cyprus (including some very ambitious plans for building a common pipeline to the EU) and cooperation agreements with Bulgaria and Romania. The revitalization of the Israeli-Romanian relation-

ship peaked in November 2011, with the first session of intergovernmental consultations between the two countries, where proposals were made regarding a trilateral cooperation, that would include the Republic of Moldova. The Israeli-Romanian relation also has a military component, as Israel had to replace its extensive military cooperation with Turkey with newly developed connections to Greece and Romania and the 2010 helicopter crash near Braşov during a joint military exercise was a dramatic proof of that.

Another thing to consider would be the Palestine-related votes at the United Nations in 2011 and 2012. They revealed not only a disjointed Europe, but also one that may increasingly mirror its publics' sympathy to the Palestinian cause. At the 2011 UN vote where the PA received membership to UNESCO and at the 2012 vote that granted the PA non-member observer state status, Romania abstained, though it was noticeably amongst the four states that voted against the approval of PA's application to UNESCO, alongside the United States and two other EU members (Germany, Latvia). This voting pattern surely does not cancel any of the deeply positive components of the Israeli-Romanian relation, but it does reveal an ambiguous, almost cautious posture. If Romania backs a negotiated two-state solution and rejects any form of unilateralism, which it does, then it must be aware that such objectives cannot be attained through a bland posture like abstention.

3.2. Romania's Partnership with Turkey

In December 2011, the Romanian president and his Turkish counterpart Abdullah Gül signed a declaration of strategic partnership for the two countries and in 2013 Titus Corlăţean and Ahmet Davutoğlu signed the Action Plan for the Strategic Partnership that provides for an enhanced cooperation in the areas of security, economy and energy. The bilateral cooperation undoubtedly had some previous manifestations, if we are only to mention that Turkey, as a NATO member state, actively supported Romania in its process of joining the North Atlantic Alliance. In its turn, Romania supported Turkey's arduous EU ac-

cession process, in an increasingly nationalist climate interspersed with attempts to block the accession talks.

The revival of Turkey's policy towards its neighbourhood – Ahmet Davutoğlu's "zero problems with neighbours" policy (that fast enough turned into what Joost Lagendijk termed "zero neighbours without problems")²⁰ has been aiming for stability, especially for the sake of boosting economic relations. The reconceptualization of Turkey's strategic identity based on Davutoğlu's "strategic depth" transformed a country at the periphery of the European continent into somewhat of a bridge between regions/civilizations, creating thus the image of a pivotal power situated at the intersection of the Balkans, Central Asia and the Middle East. Romania certainly has a set of interests in these regions and there is a certain overlapping of the two countries' objectives. Aside from the important economic dimension of cooperation, Romania's objectives include getting the neglected Western Balkans closer to the Euro-Atlantic community, especially in light of Russia's flurry of initiatives meant to establish itself there. As regards Central Asia, beside the objectives shared with the EU of security/ respect of human rights/rule of law, Romania is prioritarily interested in the development of the energy routes that connect Central Asia, the Caspian Sea, South Caucasus and the Black Sea.

Turkey's transformation from a state in economic collapse to the world's 16th-largest economy, perhaps improbable without the talented economist Kemal Derviş, has had an undeniable contribution to the electoral success of the AKP. This strategy of economic egocentrism is also applied in Turkey's relation with states from MENA, a strategy termed as "Econo-islamism"²¹, due to its religio-political approach. Turkey's foreign policy towards the MENA region can be more adequately understood in the context of the fight for regional hegemony, a fight motivated more by pragmatic, profane interests like the boosting of exports and identifying new markets, rather than the unity of Islam (İttihad-ı İslam). In this mercantile logic we can also place the signing of Free Trade Agreements with Israel (1996), Egypt (2005), Syria (2007), Jordan (2009), Lebanon

(2010) and the stillborn free trade area between Turkey, Syria, Jordan and Lebanon, that came to an end in 2011, after only eight months, due to the worsening of the Syrian crisis and the severing of the Turkey-Syria relation.

Depending on the way the bilateral relation evolves, Romania could tap into this web of economic connections Turkey has created. The Middle East has intractable conflicts, but it also has a massive pool of resources, a rapid increase in population and economic growth. All these elements may be compatible to Romania's faulty agricultural productivity, its disappointing industrial production or its need to increase exports.

Most importantly, both Turkey and Romania are part of the US missile defense system. We can add two more elements - in 2009 Romania has signed a strategic partnership with another state that will house a component of the missile system, namely Poland (a partnership which is currently revitalized in the context of Russia's moves) and the emergence of a Poland-Romania-Turkey triad that also has a focus on security issues. This densification of relations creates among the three countries a network of common interests / threat perceptions and imparts their cooperation with the United States with a particular dynamic, situating it on a separate trajectory from the US-Europe interaction.

Regarding Romania's relation with the United States, it can be said that the Bucharest leadership long sought confirmation from and acceptance to the Euro-Atlantic community. Romania's effort and dedication to consolidating its relation with the US is unequivocal and it has been noticeably and constantly praised by the American authorities as a reliable ally. In 1994 it became the first former communist country to join the Partnership for Peace programme, in 1997 it signed a Strategic Partnership with the US, in 2001 it signed a Status of Forces Agreement and in 2004 it joined NATO. It joined the US-led operations "Enduring Freedom" in Afghanistan and "Iraqi Freedom" in Iraq, it signed the 2005 base agreement, granting overflight rights to all NATO aircraft to support the military operations in Afghanistan and Iraq and a US military training base has been set up at Mihail Kogălniceanu air base. In

2009, president Obama announced the implementation of the European Phased Adaptive Approach (EPAA) and in December 2011, Romania ratified the bilateral agreement, accepting to host at Deveselu, as of 2015, a U.S. land-based SM-3 missile defense interceptor site. „When operational, this site, combined with BMD-capable ships in the Mediterranean, will enhance coverage of NATO territory and populations from short- and medium-range ballistic missiles launched from the Middle East.” (U.S. Department of State 2014) This system not only consolidates Romania’s security, but it also reinforces its Strategic Partnership with the United States.

This status of dependable US strategic partner can bring Romania closer to the US-Turkey-Israel triangle, especially since there has been a certain dynamization of its relations with the other two states.²² Indeed, whether or not one can still speak of a US-Israel-Turkey strategic triangle is a question worth asking. The post-Cold War regional security architecture the US helped establish „emphasized two triangular partnerships: U.S.-Turkey-Israel and U.S.-Egypt-Israel. Each had its origin in the Cold War and gained new emphasis afterwards as a cornerstone of U.S. efforts to promote Middle Eastern stability.”²³ Still, the U.S.-Turkey-Israel triangle can nowadays be more properly described as two strategic alliances lumped together, as the Israeli-Turkish relation writhes in a state of semi-paralysis for some years. Ehud Olmert’s visit to Ankara prior to the Israeli attack in Gaza and during the Turkey-mediated negotiations between Israel and Syria, the 2010 Mavi Marmara incident and the 2013 apology, given and received with utter reluctance, the 2014 Israel-Hamas confrontation in Gaza and Turkey’s replacement with Egypt in the ceasefire mediation²⁴ are only some of the highlights of the tumult that seems to have hijacked the strategic triangle. Moreover, „in many ways it may seem that events in the Middle East since mid-2013 have deemphasized the strategic centrality of the U.S.-Turkey-Israel triangle”²⁵, though these same events may impel Turkey and Israel to consider a rapprochement and the US to more assertively mediate it. This framework of collaboration brings together two of Amer-

ica’s most significant partners. Perpetuating a flawed relationship will eventually harm US strategic interests in a region it cannot entirely pivot away from. Romania’s historical and political relations with Middle Eastern countries have earned it the credentials of a balanced actor, whereas its contribution to the military campaigns in the MENA has made it a dependable ally, so a scenario not completely divorced from reality would allow Romania to approach this triangle in its attempt to forge stronger relations with the regional actors.

4. CONCLUSION

As it has been shown, the Middle East represented for Romania a convenient context for manifesting its autonomous position towards the Soviet Union on the international stage. Attaining prestige and influence in the Middle East has proved quite advantageous for communist Romania, both politically and economically. The balanced position Ceaușescu strived to maintain vis-à-vis Arabs and Israel alike projected Romania within the internal dynamics of some important dossiers, while the Middle East was also an important source of raw materials and a market for Romanian products. Such alternative political and economical relations like the ones established with the Middle East represented somewhat of a defiance and, more importantly, a counterbalance to Soviet hegemony.

This paper has suggested that based on this undeniable expertise, Romania should try to carve out a new role for itself within the European Union, that of a member knowledgeable enough and worthy of being part of the process of redesigning EU’s Mediterranean policy, since the European Neighbourhood Policy clearly offers no answers to the crises unfolding on its east and south. In this regard, Romania’s strategic posture should be built on more than the status of a EU / NATO frontline state, by placing a greater emphasis on its strategic partnership with Turkey and the United States and its good relationship with Israel and even by connecting itself to the relationship of these actors, that can contribute consistently to security and stability in the Middle East.

ACKNOWLEDGEMENT

This paper was possible with the financial support of the Sectoral Operational Programme for Human Resources Development 2007-2013, co-financed by the European Social Fund, under the project number POSDRU/159/1.5/S/134650 with the title "Doctoral and Postdoctoral Fellowships for young researchers in the fields of Political, Administrative and Communication Sciences and Sociology".

REFERENCES

- 1964 „Declarație cu privire la poziția Partidului Muncitoresc Român în problemele mișcării comuniste și muncitorești internaționale, adoptată de Plenara lărgită a C.C. al P.M.R. din aprilie 1964”. București: Ed. Politică.
- Alterman, Jon B. and Haim Malka. 2012. "Shifting Eastern Mediterranean Geometry". *The Washington Quarterly* 35 (3): 111-125.
- Arbell, Dan. 2014. "The U.S.-Turkey-Israel Triangle". The Brookings Institution. Center for Middle East Policy. Analysis Paper 34.
- Çağaptay, Soner. 2009. "Turkey moves away from Europe: Econo-Islamism takes charge in Ankara". *Hürriyet Daily News*.
- Courtney, Bruce J. and Joseph F. Harrington. 2002. *Relații româno-americane. 1940-1990*. Iași: Institutul European.
- Deletant, Dennis. 2001. *Teroarea comunistă în România. Gheorghiu-Dej și statul polițienesc, 1948-1965*. Iași: Polirom.
- Dinu, Marcel. 2009. *42 de ani în diplomatie: ambasador sub patru președinți*. București: C.H. Beck.
- Ettinger, Amos. 1992. *Blind jump: the story of Shaike Dan*. London: Cornwall Books.
- European Commission. 2015. High Representative of the European Union for Foreign Affairs and Security Policy. Joint Consultation Paper "Towards a new European Neighbourhood Policy". Brussels.
- European Council. 2013. Conclusions of the 19/20 December 2013 European Council. Brussels.
- Ioanid, Radu. 2005. *Răscumpărarea evreilor: istoria acordurilor secrete dintre România și Israel*. Iași: Polirom.
- Kulesa, Łukasz and Agnes Nicolescu, Stanislav Secieru, Anita Sobják. 2013. "Pushing the Turbo Button: What Next for the Polish-Romanian Strategic Partnership?". The Polish Institute of International Affairs, European Institute of Romania. Policy Paper 30 (78).
- Legendijk, Joost. 2011. "Zero neighbors without problems". *Today's Zaman*.
- Macuc, Mihai. 2002. "Rolul României în cadrul negocierilor de pace din Orientul Mijlociu". *Revista de istorie militară*. 3: 12-22.
- Malița, Mircea. 2007. *Tablouri din războiul rece: memorii ale unui diplomat român*. București: C.H. Beck.
- Nedelcu, Cristina. 2013. *Politica României față de problema palestiniană: 1948-1979*. Târgoviște: Cetatea de Scaun.
- Nicolae, Nicolae M. 2000. *O lume așa cum am cunoscut-o. Amintirile unui fost ambasador al României*. București: PRO DOMO.
- Otu, Petre. 2002. „Poziția României față de războiul israeliano-arab din 1973”. *Revista de istorie militară* 3: 14-18.
- Păiușan, Cristina. 2004. "Războiul de Yom Kipur și implicarea României. Percepții diplomatice". *Arhivele Totalitarismului* 44-45: 87-97.
- Retegan, Mihai. 2014. *1968 – din primăvară până în toamnă*. București: RAO.
- Rotman, Liviu. 2004. *Evreii din România în perioada comunistă: 1944-1965*. Iași: Polirom.
- Schanzer, Jonathan. 2014. "Hamas's BFFs". *Foreign Policy*.
- Stanciu, Cezar. 2014. "Romania and the Six Day War". *Middle Eastern Studies* 50 (5): 775-795.
- U.S. Department of State. 2014. Progress of the European Phased Adaptive Approach Remarks. Frank A. Rose, Deputy Assistant Secretary, Bureau of Arms Control, Verification and Compliance, Bucharest, National Defense University.
- Turbăceanu, Aurel. 2010. *Arabii și relațiile româno-arabe*. București: Niculescu.
- Țârnea, Andrei. 2012. „Cum poate România să împace parteneriatele strategice cu Turcia și Israel”. *Foreign Policy* 29: 22-25.

Notes

¹ Deletant, Dennis, *Teroarea comunistă în România. Gheorghiu-Dej și statul polițienesc, 1948-1965*. Iași: Polirom, 2001, p. 251.

² Retegan, Mihai. 2014. *1968 – din primăvară până în toamnă*. București: RAO, p. 46.

³ Rotman, Liviu. 2004. *Evreii din România în perioada comunistă: 1944-1965*. Iași: Polirom, p. 108.

⁴ Ioanid, Radu. 2005. *Răscumpărarea evreilor: istoria acordurilor secrete dintre România și Israel*. Iași: Polirom, p. 110-117.

⁵ Nicolae, Nicolae M. 2000. *O lume așa cum am cunoscut-o. Amintirile unui fost ambasador al României*. București: PRO DOMO, p. 50.

⁶ Turbăceanu, Aurel. 2010. *Arabii și relațiile româno-arabe*. București: Niculescu, p. 73.

- ⁷ Stanciu, Cezar. 2014. "Romania and the Six Day War". *Middle Eastern Studies* 50 (5): 775-795, p. 782.
- ⁸ Malița, Mircea. 2007. *Tablouri din războiul rece: memorii ale unui diplomat român*. București: C.H. Beck, pp. 168-172.
- ⁹ Dinu, Marcel. 2009. *42 de ani în diplomație: ambasador sub patru președinți*. București: C.H. Beck, p. 100.
- ¹⁰ Otu, Petre. 2002. „Poziția României față de războiul israeliano-arab din 1973”. *Revista de istorie militară* 3: 14-18. P. 16.
- ¹¹ Păușan, Cristina. 2004. "Războiul de Yom Kippur și implicarea României. Percepții diplomatice". *Arhivele Totalitarismului* 44-45: 87-97. P. 95.
- ¹² Courtney, Bruce J. and Joseph F. Harrington. 2002. *Relații româno-americane. 1940-1990*. Iași: Institutul European, p. 339.
- ¹³ Ettinger, Amos. 1992. *Blind jump: the story of Shaike Dan*. London: Cornwall Books, p. 354.
- ¹⁴ Macuc, Mihai. 2002. „Rolul României în cadrul negocierilor de pace din Orientul Mijlociu”. *Revista de istorie militară*. 3: 12-22, p. 19.
- ¹⁵ Idem, p. 20.
- ¹⁶ Nedelcu, Cristina. 2013. *Politica României față de problema palestiniană: 1948-1979*. Târgoviște: Cetatea de Scaun.
- ¹⁷ European Commission. 2015. High Representative of the European Union for Foreign Affairs and Security Policy. Joint Consultation Paper "Towards a new European Neighbourhood Policy". Brussels.
- ¹⁸ European Council. 2013. Conclusions of the 19/20 December 2013 European Council. Brussels, p. 4.
- ¹⁹ Kulesa, Łukasz and Agnes Nicolescu, Stanislav Secrieru, Anita Sobják. 2013. "Pushing the Turbo Button: What Next for the Polish–Romanian Strategic Partnership?". The Polish Institute of International Affairs, European Institute of Romania. Policy Paper 30 (78), p. 3.
- ²⁰ Lagendijk, Joost. 2011. "Zero neighbors without problems". *Today's Zaman*.
- ²¹ Çağaptay, Soner. 2009. "Turkey moves away from Europe: Econo-Islamism takes charge in Ankara". *Hürriyet Daily News*.
- ²² Țârnea, Andrei. 2012. "Cum poate România să împace parteneriatele strategice cu Turcia și Israel". *Foreign Policy* 29: 22-25. See p. 22.
- ²³ Alterman, Jon B. and Haim Malka. 2012. "Shifting Eastern Mediterranean Geometry". *The Washington Quarterly* 35 (3): 111-125. See p. 111.
- ²⁴ Schanzer, Jonathan. August 4, 2014. " Hamas's BFFs". *Foreign Policy*, <http://foreignpolicy.com/2014/08/04/hamass-bffs/>.
- ²⁵ Arbell, Dan. 2014. "The U.S.-Turkey-Israel Triangle". The Brookings Institution. Center for Middle East Policy. Analysis Paper 34, p. 3.

ABSTRACT

From the beginning of the '60s, Romania sought to identify and explore all opportunities of displaying its increasing independence vis-à-vis Moscow, the Middle East proving itself propitious to its endeavour. Romania's autonomous course in foreign affairs helped it to achieve influence in the Middle East and become a partner both to Arab states and to Israel. In light of communist Romania's relations with Middle Eastern countries, this paper seeks to identify ways in which Romania can best utilize this expertise, though acquired in dramatically different circumstances, so as to enhance its standing within the European Union. The events unfolding in the European Union's southern neighbourhood have challenged the fundamental assumptions of EU foreign policy and made clear the need to launch a comprehensive strategic debate regarding Europe's relative power and its current position in the international system. Romania should not only be an active participant at such a discussion, but it could also bring to the table its regional influence, if it manages to realistically adapt its level of ambition to its resources and location. A new strategic posture for Bucharest would be necessarily built upon its status of Black Sea riparian state and its interaction with the United States-Israel-Turkey triangle.

Keywords: autonomy, European Neighbourhood Policy, Middle East, Six Day War, Soviet Union, strategic partnership

Gabriela Irina Ion holds a PhD degree in Political Sciences with the National School of Political Studies and Public Administration, Bucharest, Romania (*irigabina@yahoo.com*)

Riscuri interne la adresa securității naționale și necesitatea creșterii calității elitei politice

Dr. Mirel Țariuc

În sfârșit, pentru prima oară în acest secol, România are la dispoziție cele trei documente importante de planificare a apărării, în urma respectării cu strictețe a prevederilor legale. Ca urmare, criticile referitoare la acest aspect sunt deplasate, așa cum demonstrează faptele. În privința conținutului acestor documente părerile sunt contradictorii, așa cum este normal într-o societate liberă. Ceea ce este însă foarte important este ca aceste documente să fie implementate, adică să își demonstreze utilitatea. Studiul de mai jos încearcă să clarifice unele aspect legate de un risc de securitate provenit în principal din interiorul națiunii, având cauze evident interne: riscul privind nerealizarea obiectivelor de dezvoltare ale României. Principala cauză este, considerăm noi, calitatea precară a elitei politice și a celei administrative. De asemenea, sunt analizate unele caracteristici tradiționale ale elitei politice în România modernă și sunt imaginate căi pentru diminuarea acestui risc de securitate națională.

SITUAȚIA DOCUMENTELOR FUNDAMENTALE DE PLANIFICARE A APĂRĂRII

A trecut un an de la aprobarea Strategiei Naționale de Apărare, la termenul prevăzut de lege, respectându-se riguros procedura stabilită. Nu a fost o surpriză, atâta timp cât respectarea regulilor a constituit un fel de leit-motiv al campaniei și comportamentului prezidențial. Poate mai surprinzător ar fi faptul că acum, la mai puțin de un an de la aprobare, strategia este acompaniată atât de Carta Albă a Apărării,

cât și de Strategia Militară, lucru care nu s-a mai întâmplat din secolul trecut. A fost necesar să facem această precizare deoarece am criticat permanent lipsa de interes (și, poate, de responsabilitate) a unor autorități de nivel înalt pentru respectarea legii într-un domeniu atât de sensibil. Chiar dacă nu acesta este subiectul principal al studiului de față, o serie de critici apărute în spațiul științific ne obligă să ne prezentăm punctul de vedere. Subliniem faptul că nu ne propunem să discutăm aici despre calitatea și utilitatea acestor documente, ci numai despre aspectele legate de (ne)respectarea legii. Discuția este totuși legată de subiect, întrucât atitudinea obișnuită a unor autorități față de prevederile legale constituie un exemplu pentru dezbateră subiectului nostru principal: starea elitelor politice și administrative din România de azi și consecințele asupra securității naționale.

Așadar, să facem o scurtă cronologie a faptelor. Legile la care ne vom referi sunt *L473/2004 privind planificarea apărării*, respectiv *L203/2015 privind planificarea apărării*, Strategia Națională de Apărare fiind elaborată în baza primei legi, iar celelalte două documente strategice în baza celei de-a doua. Să spunem că cele două legi nu diferă fundamental și nu diferă aproape de loc în privința algoritmului de aprobare a documentelor sau a conținutului acestora, chiar dacă experiența tristă de dinainte ar fi putut determina, totuși, schimbări mai radicale (ca, de exemplu, necondiționarea Strategiei militare de Carta Albă, în urma lipsei permanente a acestui document începând cu 2004). Tabelul de mai jos compară textul celor două acte legislative în privința documentelor programatice și a termenelor de elaborare, respectiv aprobare.

Legea 473/2004 privind planificarea apărării

Art. 5, alin (1) *Strategia națională de apărare a României este documentul de bază care fundamentează planificarea apărării la nivel național. Președintele României, în termen de cel mult 6 luni de la data depunerii jurământului, prezintă Strategia națională de apărare Parlamentului, care o dezbate și o aprobă, prin hotărâre, în cadrul unei ședințe comune.*

*În vederea realizării prevederilor Strategiei naționale de apărare, a implementării liniilor directoare ale politicii de apărare stabilite prin Programul de guvernare și în conformitate cu prevederile Conceptului strategic al NATO, Ministerul Apărării Naționale elaborează **Carta albă a apărării**, prin care se stabilesc:*

...

*După ce este însușită de Guvern și avizată de Consiliul Suprem de Apărare a Țării, Carta albă a apărării se supune spre aprobare Parlamentului **în termen de cel mult 6 luni de la acordarea încrederii Guvernului.***

*Pe baza Strategiei naționale de apărare, a Cartei albe a apărării și a Directivei ministeriale NATO, Ministerul Apărării Naționale elaborează **Strategia militară...***

*După ce este avizată de Consiliul Suprem de Apărare a Țării, Strategia militară se supune spre aprobare Guvernului **în termen de cel mult 3 luni de la aprobarea Cartei***

Legea 203/2015 privind planificarea apărării

Art. 4, alin.(1) *Strategia națională de apărare a țării este documentul de bază care fundamentează planificarea apărării la nivel național. Președintele României, în termen de cel mult 6 luni de la data depunerii jurământului, prezintă în Parlament Strategia națională de apărare a țării care se dezbate și se aprobă, prin hotărâre, în ședința comună a celor două Camere.*

Carta albă a apărării este elaborată de către Ministerul Apărării Naționale pentru îndeplinirea prevederilor Strategiei naționale de apărare a țării și implementarea obiectivelor în domeniul apărării stabilite prin Programul de guvernare și în conformitate cu prevederile Conceptului strategic al NATO.

Carta albă a apărării se supune spre aprobare Parlamentului, în termen de cel mult 6 luni de la acordarea încrederii Guvernului, după ce este însușită de Guvern și avizată de CSAT.

Strategia militară este elaborată de către Ministerul Apărării Naționale pe baza Strategiei naționale de apărare a țării, a Cartei albe a apărării și a documentelor relevante la nivel NATO și UE.

După ce este avizată de CSAT, Strategia militară se supune spre aprobare Guvernului, în termen de cel mult 3 luni de la aprobarea Cartei albe a apărării.

În aceste condiții, putem observa cu satisfacție că datele relevante pentru discuția referitoare la respectarea legii sunt următoarele:

Depunerea jurământului de către Președinte: **21.12.2014**

Termen legal: **6 luni**

Aprobarea Strategiei: **23.06.2015**

Acordarea încrederii Guvernului: **17.11.2015**

Termen legal: **6 luni**

Aprobarea Cartei Albe: **11.04.2016**

Termen legal: **3 luni**

Avizarea Strategiei Militare de către CSAT: **27.05.2016**

Există, de asemenea, o discuție legată de perioada scursă între aprobarea Strategiei Naționale de Apărare și aprobarea Cartei Albe, după cum este criticată aprobarea unei Carte Albe elaborate în timpul guvernării anterioare, pe care și-a asumat-o integral actualul guvern. Să reamintim că, în absența documentului de departamental de vârf, Guvernul Ponta a elaborat, aprobat (9 septembrie 2015, deci în termenul legal) și transmis Parlamentului Carta Albă, în condițiile în care acest document nu mai fusese aprobat din 2004 (mai precis nu a fost niciodată aprobat în perioada de valabilitate a legii 473/2016). Parlamentul nu a aprobat Carta Albă în timpul perioadei considerate legale exact din motivele invocate de cei mai mulți critici (socotind 6 luni de la intrarea în vigoare a legii 203/2015 sau de la aprobarea strategiei naționale), noul guvern părăsind Palatul Victoria înainte de expirarea termenului. Faptul că noul guvern și-a asumat Carta Albă nu constituie un fapt ilegal sau reprobabil, ci numai recunoașterea continuității într-un domeniu special, după cum constituie un precedent absolut interesant pentru viitoarele documente strategice, în sensul că schimbarea lor radicală cu ocazia fiecărui eveniment eminamente intern este o opțiune exclusivă a instituției care o elaborează. Mai clar, un document elaborat (conform legii) de către Ministerul Apărării Naționale nu trebuie neapărat modificat în cazul schimbării guvernului, în afara cazului în care programul de guvernare diferă serios de cel anterior, în privința domeniului considerat.

Ca urmare, ni se pare foarte curios faptul că un expert în domeniul securității și apărării, domnul Marian Zulean, acuză în luna martie (înaintea expirării termenului pentru aprobarea Cartei Albe) de nerespectarea legii pe care o și citează și, mai grav consideră ca necesară intervenția președintelui în activitatea autorităților incriminate: *„Bilele negre sunt acordate, în principal, pentru confuzia conceptuală a strategiei și pentru nerespectarea legii. Aceeași Lege privind planificarea apărării 473/2004 prevedea că, documentele de planificare a apărării la nivel departamental, precum Carta albă a apărării și Strategia militară trebuie să fie aprobate în 6 luni de la acordarea încrederii guvernului, respectiv 3 luni de la aprobarea Cartei în Parlament. Ori nu mai*

există, la ora actuală, nicio Cartă albă aprobată de Parlament (din 2004) și nicio Strategie militară (din 2000) iar președintele, în calitatea sa de președinte al CSAT, ar fi trebuit să se sizeze și să rezolve acest lucru”¹. Menționăm, în treacăt, că Președintele a sesizat public în mai multe rânduri această situație, dar nu are (și nu trebuie să aibă) pârghii prin care să oblige puterea legislativă să facă anumite lucruri (Carta Albă a stat în mai multe rânduri, luni și chiar ani, în sertarele parlamentarilor pentru a fi discutată și aprobată). Un alt autor pe care îl apreciem în mod deosebit, domnul Alexandru Purcăruș, contestă preluarea de către actualul guvern a Cartei Albe elaborate în timpul guvernului anterior, considerând incompatibile documentele ce stau la baza Strategiei Militare: *„Cum să încropești în trei luni o Strategie Militară, plecând de la Strategia lui Iohannis, Carta lui Ponta și Programul de guvernare al lui Cioloș?”²*. Ceea ce denumește domnia sa *„Carta lui Ponta”* a fost elaborat (conform legii) de Ministerul Apărării Naționale pornind tot de la *Strategia lui Iohannis*, scurtul program de guvernare nu este incompatibil cu acestea, iar Strategia Militară este elaborată de Statul Major General, parte a MAPN. De altfel, așa cum am văzut, Strategia Militară a fost avizată de CSAȚ în 27 mai și se află în curs de aprobare de către Guvern.

Subliniem faptul că apreciem deosebit interesul celor doi autori pentru domeniul securității naționale, respectăm punctele domniilor lor de vedere chiar atunci când sunt diferite sau chiar contrare propriilor noastre opinii (există destule cazuri în care opiniile noastre sunt convergente) și punem inexactitățile faptice sau logice prezentate pe seama unor nemulțumiri mult mai profunde, care nu ar trebui să deterioreze discursul academic. După cum am arătat mai sus, modul în care s-a derulat planificarea apărării începând cu anul 2015 s-a încadrat exact în limitele legislative aflate în vigoare (L473/2004, respective L203/2015).

Așa cum am arătat și altădată, situația intolerabilă pe care au sesizat-o atât domnul Zulean cât și domnul Purcăruș (autor al unei cărți de excepție având exact acest subiect³), a persistat timp de mai bine de un deceniu ca urmare a neînțelegerilor între diferitele puteri ale

statului (putere legislativă vs. putere executivă) sau dinăuntru puterii executive (președinte vs. guvern) și, mai ales, ca urmare a lipsei de interes a parlamentarilor pentru a pune în discuție documentele strategice și a le aproba sau, măcar, a le retransmite pentru rectificări celor ce le-au trimis. Niciodată Strategia Națională de Apărare sau Carta Albă nu au dus la dezbateri furtunoase în Parlament și, totuși, aprobarea lor a întârziat nepermis de mult sau n-a avut loc niciodată. Subliniem încă o dată: până acum! Nu ne așteptăm ca interesul să fi crescut la cotele așteptate (securitatea națională este invocată foarte des de toți parlamentarii), dar ne aflăm în situația în care planificarea apărării s-a desfășurat în conformitate cu normele legale, un lucru ce trebuie neapărat salutat. După cum intrarea în legalitate nu înseamnă neapărat rezolvarea tuturor problemelor, iar documentele sunt, fără îndoială, perfectibile. Este normal să apară critici, propuneri, dar este la fel de normal ca documentele să fie citite și puse, dacă se poate, în aplicare.

RISURI INTERNE LA ADRESA SECURITĂȚII NAȚIONALE

Este bine cunoscută imaginea dezastruoasă pe care Parlamentul, partidele politice și politicienii o au în rândul populației. Se spune că toate problemele vin de la clasa politică, uitându-se permanent că aleșii sunt aleși tocmai de această populație. Te plângi de corupție și votezi corupți, acuzi abuzuri și sprijini abuzul, sesizezi ticăloșii și te mulțumești să afirmi că toți sunt la fel, fără a înțelege că, poate, următorul pas este să clamăm că toți suntem la fel. Ne aflăm între cei care cred sincer că o elită politică este asemeni celor care o aleg și că singurele entități care pot remedia situația sunt chiar partidele politice care înțeleg necesitatea reformei interne. Răul intern, răul pe care ni-l facem singuri, nu poate fi reparat privind în afară, ci înăuntru. În condițiile în care procentul de politicieni acuzați de lucruri ilegale devine incredibil de mare și, mai ales, în condițiile în care procentul de politicieni pasibili de a intra în vârtejul cercetării penale este mai aproape de o sută decât de cincizeci, partidele însele trebuie să pună capăt situației.

Poate că pare surprinzător, dar riscul pentru securitatea națională pe care îl provoacă această situație este trecut al doilea în Strategia de Apărare Națională: *„Nerealizarea obiectivelor de dezvoltare ale României poate fi generată de persistența dificultăților economice, proliferarea economiei subterane și a corupției, evaziunea fiscală, precaritatea infrastructurii, dar și de factori externi precum perpetuarea decalajelor de dezvoltare la nivelul Uniunii Europene și gradul scăzut de rezistență față de turbulențele majore de pe piețele externe, mai ales pe zona financiar-bancară”*⁴. Dacă pornim de la ideea că *„riscurile reprezintă probabilitatea de manifestare a unui eveniment incert, cu impact direct sau indirect asupra securității naționale”*⁵ sau că riscul este: *probabilitatea de producere/manifestare a oricărui eveniment, situație, condiție cu potențial de manifestare incert, a cărui concretizare ar conduce la afectarea în orice mod a funcționării normale a instituțiilor statului, a organizării și funcționării comunităților umane, precum și a vieții și integrității fizice a cetățenilor, într-o împrejurare dată sau context determinat*⁶, deducem că există o mulțime de cauze care pot determina (împreună sau individual), cu o probabilitate însemnată, nerealizarea obiectivelor de dezvoltare ale României, aducând atingere securității naționale. Cu alte cuvinte, obiectivele noastre ca națiune sunt minate de cauze interne și externe ce sunt determinate, într-o măsură importantă (și determinant, observăm noi) de cea de-a doua vulnerabilitate (vulnerabilitate = *„deficiență funcțional-sistemică/structurală care poate fi exploatată sau poate contribui la materializarea unei amenințări sau risc, determinând slăbirea capacității statului de a diminua impactul evenimentelor cu potențial de afectare gravă a funcționării normale a instituțiilor sale, a vieții și integrității fizice a cetățenilor și a organizării comunităților umane, precum și a capacității de protejare, apărare și promovare a valorilor, intereselor și obiectivelor naționale de securitate”*⁷) enumerată de același document: *Capabilitatea administrației centrale și locale de a implementa politicile publice naționale și europene constituie o altă vulnerabilitate*⁸.

Trecând cu vederea barbarismul utilizat (capabilitate = *„ansamblu de măsuri și acțiuni*

cuprinzând elemente de doctrină, organizare, comandă, pregătire/instruire, dotare/inzestrare, infrastructură, personal și interoperabilitate necesare pentru îndeplinirea unui obiectiv și susținerea efectului dorit⁹⁾) și punând între paranteze existența și/sau calitatea respectivelor politici publice, ajungem la concluzia reclamată de mult timp și de mulți analiști că principala cauză este lipsa de calitate a elitelor politice și administrative, mai ales dacă luăm în considerație faptul că această (lipsă de) calitate generează, cu siguranță și prima vulnerabilitate descrisă în strategie: „Capacitatea instituțiilor statului de a evalua și diminua impactul riscurilor și amenințărilor este limitată de persistența unor vulnerabilități în: absorbția fondurilor europene, utilizarea banului public, energie, infrastructură critică, agricultură, protecția mediului, justiție, sănătate, educație și cercetare științifică. Absența unei planificări bugetare multianuale reale, care să determine asumarea și respectarea unor programe de investiții, are efecte negative, inclusiv în ceea ce privește creșterea capacităților forțelor armate și respectarea angajamentelor privind cheltuielile militare¹⁰⁾”.

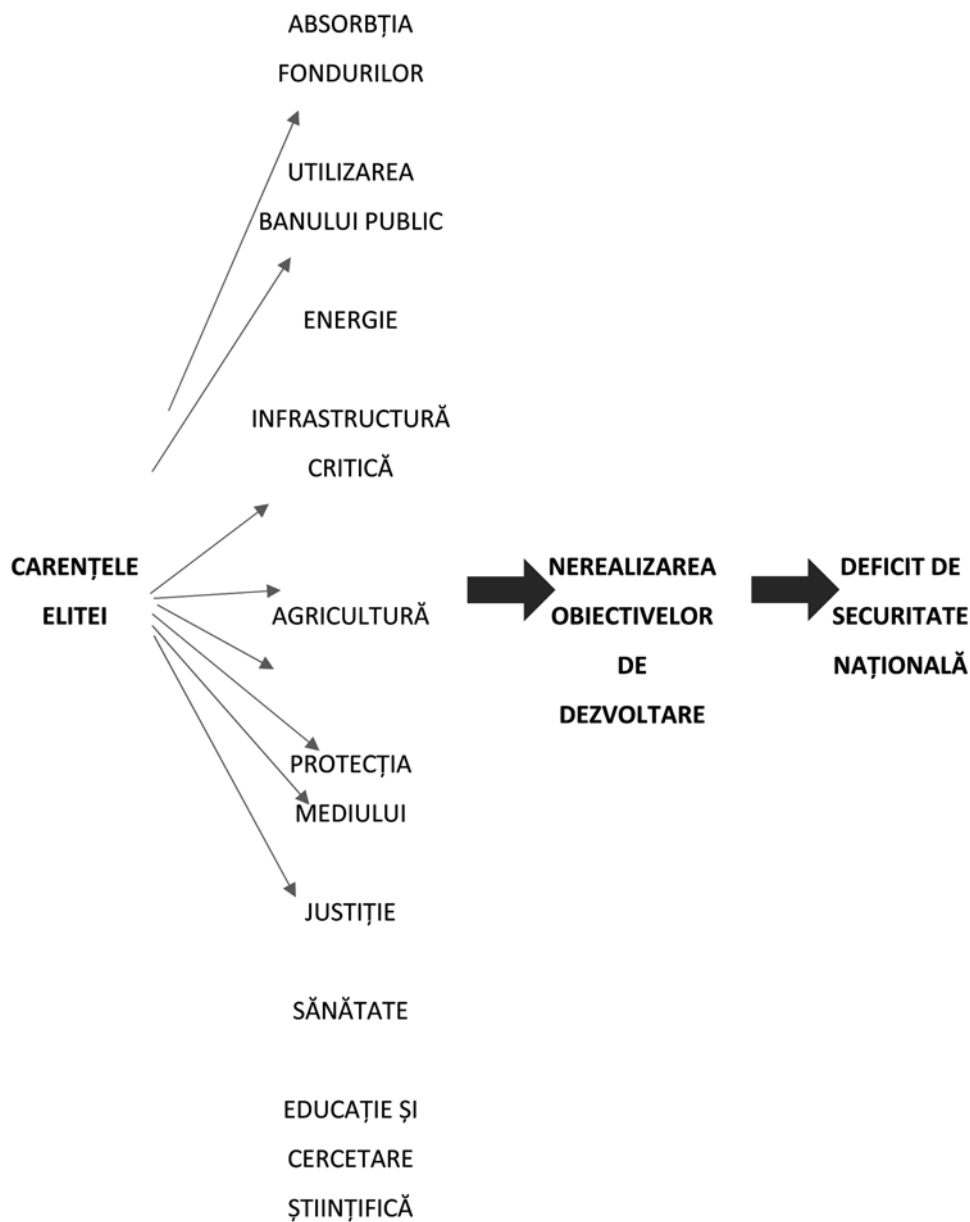
Integrând aceste texte, ajungem la o schemă relativ simplă, care poate ajuta efectiv la îmbunătățirea situației care, repetăm, este cunoscută și reclamată de cetățeni aparținând celor mai diverse segmente sociale, dar care este (chiar dacă într-o formă complicată) descrisă suficient de explicit în documentul fundamental al planificării apărării. Carențele elitelor politice și administrative (dar nu sunt excluse nici alte elite profesionale) duc la situații care afectează grav și negativ acțiuni și domenii de interes național, determinând neîndeplinirea obiectivelor de dezvoltare, atentând astfel, la fel de grav, la securitatea națională. Figura de pe pagina următoare încearcă să descrie schema noastră.

Credem cu tărie că principalele dezamăgiri din ultimele decenii ale românilor provin din iterarea perpetuă a acestei scheme. Mai mult decât atât, apreciem că schimbarea calității elitelor în această perioadă a avut loc pe o pantă descendentă și că nu se observă semne certe de modificare a tendinței. Ca urmare, trebuie făcut ceva, și trebuie făcut ceva repede, dacă se poate acum. Iar condițiile esențiale pentru realizarea schimbării sunt, după părerea noas-

tră, transparența decizională și simplitatea discursului public. Or, practicarea efectivă a transparenței și expunerea clară a realității percepute nu pot fi impuse altfel decât prin modele reprezentative, credibile pentru societate și neafectate de *schelete din șifonier* mai mult sau mai puțin reale sau dovedite. Asta cred că înțelege *strada* prin *schimbarea clasei politice* și, chiar dacă suntem convinși că nu *vocea străzii* trebuie să conducă o națiune ci sistemul democratic în care puterea legislativă și executivă este deținută de reprezentanți legitimi promovați de partidele politice, suntem la fel de convinși că are dreptate.

CARACTERISTICILE ELITELOR ȘI POSIBILITATEA ÎMBUNĂTĂȚIRII

Dezbaterile referitoare la nevoia de creștere, promovare și susținere a elitelor (sau elitei) sunt destul de aprinse, din pricina percepției conform căreia exercițiul de satisfacere a acestei nevoi ar afecta însăși democrația, prin separarea unui grup favorizat (elita) de celelalte grupuri existente în societate. Subscriem în întregime opiniilor lui Vilfredo Pareto, datând din prima parte a secolului trecut, cel puțin în privința a două afirmații. Prima dintre ele este legată de faptul că, indiferent de dorința noastră, elitele (elita) există în orice societate și în orice segment al ei, ele fiind constituite din persoane care au în comun o serie de caracteristici conferite de statutul lor, care beneficiază în această postură de privilegii și care încearcă, întotdeauna, să își conserve situația și să se reproducă în modul ales de ele însele. Elitele (elita) sunt cele care determină, într-o măsură importantă, viața și activitatea celorlalți. Cea de-a doua opinie constă în observația că elitele pot fi la fel de bine *bune* sau *rele*, atributul de bun sau rău fiind stabilit în funcție de consecințele acțiunii lor asupra binelui comunității pe care o conduc. Altfel spus, elita hoților de buzunare din București este o elită „bună” dacă asigură creșterea generală a veniturilor provenite din furat pentru hoții din bandă și asigură corespunzător protecția acestor hoți în fața legii.

Nu ne lăsăm duși în ispită de un comentator hâtru care conchide că, în acest caz, elita politică este o elită bună, din simplul motiv că elita politică conduce mulțimea cetățenilor din comunitate și nu numai reprezentanții pe care cei mai mulți obișnuiesc să îi numească *clienți*. De asemenea, nu suntem între cei care consideră că principalele caracteristici ale elitei românești dintotdeauna vor rămâne aceleași, considerând că actuala conjunctură, în care România este stat membru al Uniunii europene și al NATO poate să ducă la modificarea

obiceiurilor. Într-o lucrare foarte complexă și documentată, reputatul sociolog Lazăr Vlăsceanu face următoarele considerații: „*Elitele politice din perioada postcomunistă au dezvoltat o veritabilă industrie generatoare de rente, au folosit pozițiile de putere pentru apărarea și creșterea privilegiilor economice, mai ales a rentelor și a contractelor de servicii publice, pentru a-și asigura dominația economică în condiții de organizare democratică a regimului politic*”¹¹. Autorii leagă comportamentul eliteilor de instituțiile existente, făcând următoarele-

le aprecieri: *Instituțiile generice dominante în societatea românească au fost într-o asemenea măsură instituțiile extractive, încât elita politica, aplicându-le cu consecvență de-a lungul istoriei noastre modern:*

- *A extras profituri pentru sine și pentru clienții săi;*
- *A exploatat pe cei mulți, ținându-i în sărăcie și perpetuând mari inegalități sociale;*
- *Nu a realizat sau a amânat realizarea de bunuri publice și mai ales investiții în producția și inovația economică;*
- *Nu a apărut drepturile de proprietate decât în măsura în care era vorba de propria protecție și de cea a clientele sale;*
- *A promovat clientelismul și rentierismul, birocratizarea și extinderea birocrăției de stat*¹².

În opoziție cu instituțiile extractive, predominante în România modernă, se află instituțiile inclusive, care sunt orientate inovativ, și care *avansează stimulente pentru extinderea participării politice, pentru investiții publice sau private, pentru mobilizarea/afirmarea inovatorilor sociali, pentru crearea de bunuri publice și de condiții de afirmare personală pentru cât mai mulți pe criterii de merit și competență*¹³. Evident, elitele politice existente au atacat aceste instituții, distrugându-le.

În consecință, nu trebuie să subestimăm forța elitei politice, indiferent că este bună sau rea, ci trebuie să ne asigurăm de creșterea calității ei anterior sau simultan cu dezvoltarea instituțiilor inclusive. Vom reveni, așadar, asupra celor două căi prin care considerăm că este posibilă schimbarea actualei stări de lucruri: transparența decizională și claritatea discursului public. În ceea ce privește a doua cale, credem că citatele oferite mai sus pot constitui un model pentru un discurs public clar, credibil și convingător. Dacă vorbim despre prima cale amintită, credem că sancționarea severă și imediată a tuturor deciziilor netransparente din partea unui arbitru corect ar avea șanse de reușită. Rămâne problema legată de persoanele (liderii) care vor și care pot să devină astfel de modele, în condițiile în care istoria ne arată că, de cele mai multe ori, ele s-au sacrificat fără consecințe benefice pe termen lung.

Este momentul să spunem că nu toți membrii comunității politice sau administrative sunt identici (în general, ne gândim la aceste două sectoare atunci când vorbim de elite) și

că există cu siguranță persoane capabile de un asemenea sacrificiu. Ele trebuie însă identificate, educate, testate și abia după aceea motivate pentru a participa la schimbarea instituțiilor din extractive în inclusive. De asemenea, exteriorul acestor comunități conține destule persoane capabile să acceadă și să participe, la schimbare. Acestea trebuie identificate, recrutate, educate și motivate. Observăm că, de fiecare dată, apare educația ca factor determinant al schimbării în bine, iar opinia unora că educația nu constituie o problemă de securitate devine, evident, rizibilă.

CONCLUZII

O primă concluzie a acestui studiu constă în faptul că actuala situație a documentelor programatice în domeniul apărării corespunde întocmai cerințelor legale. Pe de altă parte, trebuie subliniat faptul că, încadrarea lor în dispozițiile legii nu le face implicit utile, complete sau de necriticat. Chiar dacă, în cea mai mare parte, le considerăm superioare calitativ celor precedente, susținem că ele sunt absolut perfectibile, la fel cum legea care le guvernează conține încă germenii unei reveniri la situația existentă între anii 2001 și 2015.

Cea de-a doua concluzie este legată de pericolul pentru securitatea națională ce provine din interiorul societății românești, bântuită de corupție, incompetență și iresponsabilitate. Speranța că schimbarea acestor caracteristici sau a acestei percepții va veni *de jos în sus*, este deșartă. Este nevoie ca în clasa politică să intervină o schimbare a atitudinii față de promovarea și dezvoltarea propriilor elite.

În sfârșit, sunt create condițiile unei transformări a României, dar actorii sunt aici și nu aiurea. Pentru a reuși este nevoie de transparență decizională și discurs public clar. Ambele căi pot fi parcurse de oameni și oamenii capabili trebuie identificați, educați și motivați.

Note

¹ Zulean, M. *Strategia „Iohannis” – strategie de securitate sau „Bilete de papagal”?*, 8 martie 2016, Contributors.ro – texte cu valoare adăugată, preluat

de pe <http://www.hotnews.ro/stiri-opinii-20851269-strategia-iohannis-strategie-securitate-sau-bilete-papagal.htm>, accesat la 26 mai 2016.

² Purcăruș, A.: *Când va avea România o Strategie militară?*, 19 mai 2016, Contributors.ro – texte cu valoare adăugată, preluat de pe <http://www.contributors.ro/?p=20353>, accesat la 26 mai 2016.

³ *Strategia haosului. Bilanțul planificării apărării în România 1990-2014*, Ed. Cetatea de scaun, Târgoviște, 2015.

⁴ Administrația Prezidențială: *Strategia Națională de Apărare a Țării: O Românie puternică, în Europa și în lume*, punctul 59, preluată de pe <http://www.presidency.ro/files/userfiles/Strategia-Nationala-de-Aparare-a-Tarii.pdf>, accesat în data de 12 mai 2010.

⁵ *Idem*, punctul 48.

⁶ Administrația Prezidențială: *Ghidul strategiei Naționale de Apărare a Țării*, preluat de pe http://www.presidency.ro/files/userfiles/Ghid_SNApT_2015-2019_AP.pdf, accesat pe 12 mai 2016

⁷ *Idem*.

⁸ Administrația Prezidențială: *Strategia Națională de Apărare a Țării: O Românie puternică, în Europa și în lume*, punctul 66, preluată de pe <http://www.presidency.ro/files/userfiles/Strategia-Nationala-de-Aparare-a-Tarii.pdf>, accesat în data de 12 mai 2010

⁹ Administrația Prezidențială: *Ghidul strategiei Naționale de Apărare a Țării*, preluat de pe http://www.presidency.ro/files/userfiles/Ghid_SNApT_2015-2019_AP.pdf, accesat pe 12 mai 2016

¹⁰ Administrația Prezidențială: *Strategia Națională de Apărare a Țării: O Românie puternică, în Europa și în lume*, punctul 65, preluată de pe <http://www.presidency.ro/files/userfiles/Strategia-Nationala-de-Aparare-a-Tarii.pdf>, accesat în data de 12 mai 2010.

¹¹ Vlăsceanu, L., Hâncean, M.G.: *Modernitatea românească*, Ed. Paralela 45, Pitești, 2014, pag. 436.

¹² *Idem*, pag. 438.

¹³ *Idem*.

ABSTRACT

The article assesses the need for transforming and changing Romania's political and administrative elites by the actions of the responsible people within the current elites and from the exterior, so as the national security risk generated by the current lacks may be reduced or eliminated.

Keywords: national security, risks, threats, planning, strategy, elites

Mirel Țariuc, doctor în științe militare și siguranță națională este directorul compartimentului Studii de securitate din cadrul Institutului pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară din București

Considerații asupra evoluției politicilor specifice și securității energetice a României în secolul XX – hidrocarburi –

Dr. Șerban Liviu Pavelescu

Demersul de față își propune să răspundă unei nevoi resimțite acut în analiza de securitate actuală. În domeniul de interes enunțat, cel energetic, precum și în celelalte domenii relevante pentru constituirea și implementarea unei politici de securitate națională coerente și pe deplin adaptată provocărilor și evoluțiilor mediului de securitate regional și global în spațiul românesc, dar și aiurea, este evidentă o lipsă stringentă a *background*-ului deciziilor dar și a analizelor de specialitate. Cele mai multe dintre discursurile/demersurile de specialitate par a fi anistorice, sunt lipsite de dimensiunea temporală a faptelor și evoluțiilor analizate ori, atunci când această preocupare se manifestă, ea se adresează, îndeobște, prezentului, istoriei recente. După cum este evident și în alte situații complexe ce marchează evoluția mediului de securitate regional și internațional actual ori aparținând trecutului apropiat circumscris celor două decenii și jumătate ce ne despart de sfârșitul Războiului Rece, atunci când dimensiunea istorică și mai ales aglutinarea de fapte, de situații, de evoluții ce marchează devenirea istorică sunt ignorate posibilitățile de înțelegere, de analiză și de evaluare corecte a unor situații contemporane de criză pot fi serios afectate. Este cazul spațiului ex-iugoslav și crizei circumscrise acestuia ce a marcat primul deceniu post-Război Rece european dar și mai noi situații de criză din Ucraina, ale căror evoluții scapă înțelegerii și analizei în lipsa unor date concrete referitoare la devenirea istorică a aceluia areal.

Date fiind aceste circumstanțe și, mai ales, date fiind avatarurile pe care le-a cunoscut și nu pare a le fi depășit strategia de securitate

energetică a României în termeni de adecvare la nevoile actuale ale societății românești dar și de coordonare și completare cu strategia națională de securitate, considerăm că un scurt excurs istoric se impune și poate fi util decidenților și cercurilor academice contemporane. Mai mult decât atât, una dintre cele mai importante lecții care rezultă din examinarea istoriei, cu scuzele de rigoare pentru anticipare, este o importantă lecție ce pare a lipsi celor implicați în procesul de întocmire a strategiei de securitate națională – nevoia, stabilită în cursul istoriei, de a defini, alături de obiective și un curs general al politicii naționale de securitate energetică, adaptată după caz circumstanțelor ori legăturilor de alianță externe, unor obiective interne, ce țin de o strategie de dezvoltare și de interesele naționale românești.

Preliminarii. De la începuturile exploatării resurselor de hidrocarburi și până la Primul Război Mondial

Stat cu tradiție în domeniul exploatării hidrocarburilor, România a deținut pentru o scurtă perioadă de timp ce se întinde pe parcursul ultimelor două decenii ale secolului XIX și la începutul celui următor un loc important în rândul statelor producătoare și prelucrătoare de petrol. Pe teritoriul românesc sunt atestate exploatări petroliere încă din secolul al XVI-lea când, în relatări ale unor călători străini dar și în documente de epocă, sunt menționate așa-numitele "fântâni de păcură" exploatare pentru nevoile localnicilor.¹ Prime-

le exporturi de păcură sunt atestate spre sfârșitul secolului al XVIII-lea. Petrolul provenea din exploatare primitivă din spațiul Munteniei și avea drept destinație Istanbulul și Viena.² O jumătate de secol mai târziu, în 1857 era inaugurată prima rafinărie modernă de petrol la Râfov, lângă Ploiești și este atestat un prim contract între proprietarii acesteia și municipalitatea București pentru aprovizionarea celei din urmă cu petrol lampant pentru iluminatul public. În același timp, România se înscria, prima în lume, în statisticile referitoare la statele producătoare de petrol cu o producție de 275 tone țiței pe anul 1857.³ Trei decenii mai târziu, spre finele secolului al XIX-lea, producția românească atinge o cifră de aproape 100.000 de tone. În 1895 era adoptată și prima lege a minelor ce exprima dorința reglementării pe cale legală a funcționării industriei petroliere pe teritoriul românesc.⁴ Ea venea după nu mai puțin de cinci tentative anterioare de adoptare a unei astfel de legi.⁵ În jurul dezbaterilor privind această lege și legat de conținutul și consecințele acesteia se înscriu și primele încercări de definire a unei politici coerente a statului român referitoare la resursele minerale ale solului și subsolului național. Două puncte de vedere se cristalizează în această dezbatere ce acoperă mai bine de jumătate de veac din istoria statului român.

Pe de o parte, avem de-a face cu poziția cercurilor politice și economice liberale ce insistă asupra nevoii de control și de încurajare din partea statului a dezvoltării industriei petroliere și a economiei românești în ansamblul său, dublată de o atenție deosebită acordată capitalului autohton a cărui cotă de participare trebuia să crească și chiar să fie impusă prin politici în acest sens de către autoritățile de la București⁶. Poziția acestora se concretiza ca parte a unei viziuni mai largi asupra economiei naționale și căilor ce trebuiau urmate pentru dezvoltarea acesteia, politici și mijloace de dezvoltare ce puneau accent pe controlul asupra penetrației și acțiunii capitalurilor străine în economia națională și pe necesitatea dezvoltării și participării capitalului autohton la dezvoltarea economică națională. Denumirea generică ce va desemna acest punct de vedere "Prin Noi Înșine" era, și ea, parte a unui discurs celebru în epocă aparținând unuia dintre șefii Partidului Național Liberal, D.A. Sturza, dis-

curs susținut în fața notabililor din industria de profil în 1904.⁷

De cealaltă parte, înainte de Primul Război Mondial, prin Partidul Conservator, și, după război, prin Partidul Național Tărănesc, se dezvoltă un punct de vedere ce milita pentru libera pătrundere a capitalurilor străine în economia națională. Punctul de vedere în cauză pornea de la aprecierea că potențialul de dezvoltare a economiei naționale prin participarea cu precădere a capitalurilor autohtone era unul scăzut și că exista o nevoie absolută de investiții străine în industria extractivă și prelucrătoare. Poziția în discuție acorda o importanță scăzută ca valoare de politică externă și strategică resurselor minerale în discuție, inclusiv petrolului, pe care nu le considerau nimic mai mult decât mărfuri, parte a unui circuit comercial din care profiturile adevărate veneau din dezvoltarea agriculturii și crearea și dezvoltarea de piețe de desfacere pentru acestea din urmă ramură economică.⁸

Primul Război Mondial a reprezentat unul dintre punctele în care dimensiunea strategică a resurselor minerale, îndeosebi a celor petroliere românești, s-a reliefat cu pregnanță. Importanța acestora ca resursă într-un conflict al epocii industriale a adus petrolul românesc în rândul resurselor strategice fundamentale de care dispunea spațiul românesc și care au fost vizate de la bun început în cadrul operațiilor militare de către armatele Puterilor Centrale⁹. Refuzul accesului, prin distrugerea sistematică a puțurilor petroliere, a capacităților de transport și rafinare, pe care au practicat-o armatele române în retragere cu ajutorul experților Antantei¹⁰ a reprezentat, în acest context, o acțiune cu dimensiuni strategice a autorităților politice românești ce conștientizau și interiorizau importanța crucială a resurselor de hidrocarburi în balanța generală a conflictului militar.

Politici specifice și securitatea energetică a României în anii interbelici și ai celui de-Al Doilea Război Mondial

Importanța politică și geostrategică a petrolului în economia securității naționale a

României s-a vădit o dată în plus în contextul sfârșitului Primului Război Mondial. Dacă Pacea de la București (martie 1918) era, o dată în plus, confirmarea interesului Puterilor Centrale de control și exploatare a resurselor economice românești, îndeosebi a hidrocarburilor¹¹, statul român se va regăsi confruntat, extrem de rapid, cu o atitudine similară din partea aliaților săi din cadrul Antantei în contextul debutului lucrărilor Conferinței de Pace de la Paris (1919-1920). Încă de la bun început, în paralel cu dezbaterile asupra tratatului de pace cu Germania, Marea Britanie și Franța au procedat la o reglementare a modului de promovare a intereselor lor în domeniul petrolier (Acordul de la San Remo – 24 aprilie 1919)¹² după modelul acordului precedent, survenit încă din timpul Primului Război Mondial referitor la delimitarea sferelor de influență la pacea viitoare (Acordul Sykes-Picot – 16 mai 1916).¹³ Reglementarea în cauză, care a și scandalizat, de altfel, guvenul liberal de la București,¹⁴ viza constituirea unui cvasi-monopol în care toate posibilitățile de concesiune și exploatare de resurse petroliere erau divizate în părți egale între părțile contractante. Dincolo de aceasta, pe parcursul dezbaterilor Conferinței de Pace și ulterior, guvernele ce s-au succedat la București s-au văzut confruntate cu o adevărată ofensivă din partea trusturilor petroliere și a guvernelor statelor pe teritoriile cărora își desfășurau acestea activitate pentru obținerea de concesiuni petroliere și pentru influențarea procesului legislativ intern din România în sensul intereselor lor¹⁵.

Acesta este contextul în care se produce, prin actele fundamentale pe care le reprezintă Constituția din 1923 și legea minelor din 1924, o modificare de substanță a concepției politice asupra resurselor energetice (hidrocarburi) ale României¹⁶. Materializând un curs conceptual ce data încă de dinainte de Primul Război Mondial, reforma dreptului de proprietate asupra resurselor solului și subsolului național reprezenta punctul de debut al unei politici de stat ce viza utilizarea resurselor naturale ale statului în vedere promovării și îndeplinirii intereselor naționale¹⁷. Ea a fost încă din epocă privită ca o politică de emancipare economică a statului român și reprezintă prin ea însăși esența politicii "prin noi înșine" mai

sus citată. Ea reprezenta, totodată, o componentă a vastului proces de unificare politică, administrativ-legislativă și economică a țării noastre în contextul făuririi statului național unitar român.

Sucesiunea regimurilor politice și ideologiile politice opuse ce animau forțele politice ce s-au succedat la putere în anii interbelici precum și interesele economice și financiare ale statului român vor consemna variații ale regimului resurselor naturale impus prin Constituția din 1923 și legea minelor din 1924. Cele mai importante borne în acest proces sunt reprezentate de legile miniere și petroliere din 1929, 1937 și 1942. Regimul integral introdus prin legea minelor din 1924 în care se dorea impunerea unui control absolut al capitalului românesc în întreprinderile de profil nu va mai fi niciodată atins. Criza economică precum și variația balanței de forțe de pe scena politică internațională vor impune statului român o revizuire a acestui regim prin acceptarea penetrației capitalului străin în industria petrolieră și accederea sa la concesiunea terenurile petrolifere ale statului¹⁸. Esența legii minelor din 1929, adoptată de către guvernarea național-tărănistă, era aceea a renunțării la oricare dintre avantajele pe care legea anterioară din 1924 le oferea capitalului autohton și impunerea unui regim de deplină egalitate între societățile naționale și cele străine în concesiunea terenurilor petrolifere ale statului.

O altă remarcă ce se impune este aceea că producția autohtonă de petrol marchează pe parcursul perioadei în discuție un curs ascendent cu o întrerupere semnificativă în timpul Primului Război Mondial când sabotajul sistematic al capacităților de producție conduce la o scădere temporară a producției. Astfel de la o producție de 1,8 milioane de tone petrol la nivelul anului 1924, primul de aplicare a noii legislații miniere în România, se ajunge, patru ani mai târziu, în 1928, la o producție de două ori și jumătate mai mare, de 4,26 milioane tone.¹⁹ Maximul producției autohtone de petrol este atins la nivelul anului 1936 când au fost extrase 8,6 milioane tone de petrol²⁰. Ulterior acestui an, producția românească intră într-un proces de diminuare pe măsură ce resursele identificate se îndreaptă spre epuizarea lor.

În contextul celui de-Al Doilea Război Mondial resursele de hidrocarburi ale României revin cu pregnanță în economia securității naționale. Preparativele de război și derularea acestuia făceau din România o țintă de importanță crucială în strategia acțională a Germaniei și aliaților săi. Aceasta s-a resimțit din plin în presiunile germane directe ori prin intepuși la adresa statului român ce vizau atragerea acestuia în sfera sa de influență politică și economică și obținerea controlului asupra resurselor petroliere în discuție²¹. De cealaltă parte, confruntat cu o decompensare masivă a balanței sale de securitate statul român a încercat să maximizeze foloasele pe care le-ar fi putut obține din interesul beligeranților pentru resursele minerale naționale. Criza din martie 1939 din relațiile româno-germane în contextul negocierilor pentru încheierea unui acord economic bilateral reprezintă un exemplu în acest sens²². Speculând la maximum implicațiile politice și economice pentru Aliați și pentru Germania ale accesului la resursele economice și minerale românești, la capătul unei crize reale și a unor negocieri tensionate, guvernul României obținea, pe de o parte, garanțiile de securitate anglo-franceze și, pe de altă parte, obținea cel mai bun dintre prețurile posibile pentru petrolul și cerealele sale din partea Germaniei – armamente, echipamente industriale și alte resurse din ce în ce mai greu de obținut în contextul izbucnirii la câteva luni după aceea, în septembrie 1939, a celui de-Al Doilea Război Mondial.

Ajunsă la maturitate, politica statului român în domeniul rezervelor de hidrocarburi pe timpul celui de-al doilea război mondial s-a axat pe prezervarea acestora și pe obținerea celor mai mari posibile prețuri și avantaje politice și militare pentru cele pe care s-a văzut nevoit să le vândă Germaniei. Mai mult decât atât, legea minelor din 1942 subliniază, prin conținut și manieră de aplicare, în ce măsură relația de alianță pe care România o avea cu Germania era privită pe baze extrem de pragmatice fiind urmărită cu obstinație împiedicarea infiltrării capitalului german în această industrie considerată vitală pentru interesele naționale și încurajarea prin toate mijloacele a dezvoltării capitalului autohton în domeniu.²³ Eforturile de prezervare a resurselor naționa-

le de hidrocarburi sunt cu atât mai intense cu cât producția internă înregistrează pe parcursul războiului un regres și o stagnare datorate epuizării treptate a resurselor în exploatare și slabei identificări și puneri în exploatare a unor resurse noi din varii motive, de la lipsa unor cercetări de specialitate sistematice la limitările echipamentelor și utilajelor la dispoziție ce nu permit exploatarea unora dintre aceste resurse. În paralel cu aceasta un rol deosebit îl vor juca în economia producției petroliere operațiunile militare, îndeosebi pe parcursul anului 1944 când capacitățile de extracție și cele de depozitare și rafinare vor constitui obiectul unor atacuri aeriene intense²⁴. De la maximul de 8,6 milioane de tone de petrol înregistrat în 1936 producția deja scade, la nivelul anului 1939 în jurul a 5,8 milioane tone de petrol pentru ca apoi să stagneze în jurul a 5 milioane tone de petrol pe parcursul perioadei 1940-1943. În anul 1944, rezultat al operațiilor aeriene aliate producția scade dramatic în jurul a 3,5 milioane tone.

Importanța strategică deosebită în economia conflictului militar a rezervelor de hidrocarburi ale statului român s-a vădit în cursul operațiilor militare aeriene și terestre pe timpul conflagrației. Petrolul românesc constituie unul dintre obiectivele prioritare ale ofensivei aeriene aliate și a făcut obiectul planificării operative și derulării a mai multor campanii aeriene aliate. De la raidurile planificate de către britanici în toamna anului 1940²⁵ la campania aeriană strategică derulată de sovietici²⁶, pe parcursul anului 1941 și până la cucerirea peninsulei Crimeea și a Sevastopolului în 1942, și mai apoi la raidurile anglo-americane din anii 1942, 1943 și campania aeriană din 1944²⁷, toate statele Națiunilor Unite au încercat să lovească unul dintre cele mai sensibile puncte ale Axei.

După raidurile din 12 iunie 1942 și 1 august 1943, începând cu 4 aprilie 1944, aviația de bombardament anglo-americană cu baze situate în sudul peninsulei italiene efectuează, pe parcursul a cinci luni nu mai puțin de 50 de raiduri aeriene asupra teritoriul României. Sunt vizate o multitudine de puncte sensibile și categorii de obiective de la transporturi terestre și fluviale la capacități de extracție, transport și rafinare hidrocarburi precum și obiec-

tive industriale legate de industria de apărare din România²⁸. Cea mai mare importanță este acordată petrolului care și totalizează cel mai mare număr de raiduri aeriene din cele efectuate de Aliați împotriva teritoriului național.

O concluzie parțială ce se impune la finele acestei treceri în revistă a evoluției politicii energetice românești pe parcursul secolului XIX și în prima jumătate a celui de-al XX-lea este aceea că statul român, de la prima legislație specializată dedicată sectorului hidrocarburilor din 1895 și până la ultima adoptată în timpul celei de-a doua conflagrații mondiale (1942) a dezvoltat o politică autonomă ce viza protejarea resurselor deținute și exploatarea lor în condiții cât mai avantajoase pentru interesele naționale românești. Bineînțeles că această politică a reprezentat un compromis între proiectele și necesitățile decurgând din interesele naționale ale dezvoltării economice și sociale ale societății românești și constrângerile externe ce coroborau de la evoluții ale scenei politice internaționale la presiuni și activități, câteodată extrem de agresive, de lobby din partea marilor concerne petroliere internaționale. Cristalizarea viziunii asupra locului și rolului pe care resursele de hidrocarburi îl ocupau în strategia de dezvoltare economică a societății românești a survenit treptat în condițiile unei ample dezbateri de proiecte și confruntării de viziuni divergente asupra cursului dezvoltării societății românești. Cuantificarea acestei viziuni politice și a rolului pe care petrolul era chemat să îl joace în dezvoltarea economică a României se regăsește în legislația minieră din 1924 și în prevederile Constituției din 1923 menite a restrânge dreptul absolut de proprietate statuat în constituția precedentă din 1866 și a pune sub controlul statului resursele în dezbatere. Naționalistă, etatistă și dirijistă, această viziune asupra locului și rolului petrolului în dezvoltarea economică a României nu conduce, în același timp, la dezvoltarea unei veritabile strategii energetice în contextul în care dezvoltarea de ansamblu a economiei românești este precară. Lipsa unui sector industrial dezvoltat, preponderența agriculturii în formarea Produsului Intern Brut și a Venitului Național, slaba urbanizare, lipsa unei rețele energetice naționale dezvoltate, toate acestea la un loc concură la acest rezultat. Elementele

principale ale politicii naționale în domeniul în discuție se axează pe conservarea, exploatarea rațională și obținerea celor mai bune prețuri pentru un produs care, deja din anii interbelici, intrase în stagnare și regres din punctul de vedere al producției și rezervelor estimate disponibile. Dincolo de creșterea capabilităților de extracție, prelucrare și transport, politica din domeniu nu conduce la dezvoltarea unei strategii naționale destinate dezvoltării tuturor resurselor energetice și asigurării energetice a României în condițiile în care balanța între nevoile reduse naționale și producția totală este pozitivă pe tot parcursul acestei perioade. Ea este o politică aparținând unui stat eminent exportator de resurse energetice (hidrocarburi). Dezvoltarea economică și mai ales industrializarea forțată pe care România o va parcurge în anii epocii comuniste vor transforma total această stare de lucruri.

Strategii acționale și probleme ale securității energetice în România în ultimii ani de război și până la desăvârșirea procesului de sovietizare al țării (1944-1947)

Odată cu 23 august 1944 România ieșea din războiul împotriva Națiunilor Unite și se alătura acestora în lupta împotriva țărilor Axei. Această dată reprezintă, totodată, un punct de inflexiune major în istoria statului român ea stând la originea unui proces ce va culmina cu sovietizarea sa și includerea, pentru aproape o jumătate de secol, în sfera de influență a Moscovei și în blocul politic, militar, ideologic și economic comunist²⁹. Din punctul de vedere al problematicii noastre de interes, petrolul, hidrocarburile în general, și politica/strategia energetică ale statului român, capacitatea acestuia de a dezvolta un curs independent de acțiune în acest domeniu sunt grevate pentru o bună bucată de timp de circumstanțe interne și externe ce împieteză asupra suveranității și independenței sale. Cronologic putem distinge mai multe etape în curgerea evenimentelor. Prima dintre acestea este aceea a anilor 1944-1948 când, pe de o parte imperativele războiului, pe de alta, regimul convenției de armis-

tițiu, conjugate cu lupta politică și procesul de sovietizare în curs, toate acestea la un loc se conjugă în a nu permite formularea ori urmărirea unei politici energetice coerente. Prima și cea mai importantă reglementare ce afectează regimul producției petroliere și modul în care aceasta este controlată și dirijată de statul român o reprezintă Convenția de Armistițiu dintre statul român și Națiunile Unite semnată la 12 septembrie 1944.

Prin însăși prevederile acesteia statul român pierdea controlul asupra unor părți însemnate ale economiei naționale. Silit să pună la dispoziția Națiunilor Unite, în speță a Uniunii Sovietice, transporturile feroviare și maritime, telecomunicațiile, resursele de materiale și materii prime cu valoare strategică România era supusă unui regim draconic în ceea ce privește funcționarea economiei naționale și a unuia de spoliere și jaf prin modul în care erau interpretate și aplicate prevederile armistițiului. Articolele relevante în domeniul economic din cadrul Convenției de Armistițiu sunt, alături de articolul 11³⁰ care stabilește cuantumul despăgubirilor de război datorate URSS și principiul despăgubirii, pe baza unor evaluări ulterioare și a celorlalte state ale Națiunilor Unite, articolele 3³¹, 5, 8, 10³², 12.³³ Prevederile vagi dar și lăsarea la dispoziția exclusivă a părții sovietice a stabilirii materiilor prime, materialelor și echipamentelor, precum și a prețurilor acestora ce urmau a fi livrate de partea română către cea sovietică în cuantumul despăgubirilor de război, au condus la crearea unui veritabil sistem de jaf și spoliere a statului român³⁴. O mare parte a producției interne de hidrocarburi dar și părți vitale ale procesului tehnologic (echipamente, utilaje, mijloace materiale) au fost livrate părții sovietice în cuantumul despăgubirilor de război datorate de către statul român³⁵ atunci când aceasta nu a procedat la prelevarea directă a lor ca trofee de război³⁶. Necesitățile interne de consum și chiar ale trupelor române aflate pe front au fost lăsate, în cel mai bun dintre cazuri pe planul al doilea.³⁷

Impunerea la putere a guvernului dr. Petru Groza la 6 martie 1945 modifică de o manieră esențială peisajul politic și economic al României prin intensificarea eforturilor de sovietizare a statului și societății românești. Trep-

tat, în cei doi ani ce despart acest eveniment de instaurarea regimului democrat-popular de sorginte și inspirație sovietică, asistăm la o transformare treptată a societății și statului român și la o intensificare a dirijismului statal și interferenței autorităților administrativ-guvernamentale în toate aspectele vieții sociale, politice și economice. Din punctul de vedere al subiectului nostru de interes, principalele eforturi ce se depun în sectorul energetic vizează refacerea acestuia după război și recuperarea producției și capacităților de prelucrarea anterioare conflictului mondial. Cifrele recuperării economice sunt unele modeste³⁸ date fiind, pe de o parte, prevederile împovărătoare din punct de vedere economic ale Convenției de Armistițiu preluate, ulterior, în textele Tratatului de Pace de la Paris (1947) dar și modificările de statut juridic ale regimului proprietății în domeniu³⁹. O mare parte a intereselor străine de pe teritoriul României din industria petrolieră a fost preluată, în acest interval temporal, de autoritățile de ocupație sovietice. Dincolo de capitalul inamic (german, italian, maghiar etc.) o parte din interesele unor state ale coaliției Națiunilor Unite care intraseră temporar sub control german au fost și ele încadrate în aceeași categorie în pofida protestelor acelor țări. Pentru toate acestea statul român a plătit ulterior despăgubiri. Din aceste capitaluri, mijloace fixe dar și din lichidități se constituiau, în România, societăți cu participare mixtă româno-sovietică (SOVROM)⁴⁰. Cota de participare sovietică era dată de capitalurile și interesele menționate anterior. Prezentate în epocă drept un exemplu al prieteniei și colaborării bilaterale, societățile în discuție au reprezentat, în fapt, un veritabil instrument de exploatare și control economic al statului român. Părți însemnate ale economiei românești se aflau sub controlul acestor societăți ce eludau legislația internă și orice capacitate de control a statului român. În domeniul petrolier era creată SOVROMPETROL (17 iulie 1945)⁴¹. Societatea deținea o treime din cantitatea totală de petrol extras, 36,5% din cea prelucrată și cote de aproximativ 40% din comerțul intern și extern românesc cu petrol.⁴² Societăți similare fuseseră create pe parcursul anului 1945 și a celor următori în domeniul cărbunelui⁴³, utilajului petrolier⁴⁴, gazelor naturale⁴⁵, uraniului⁴⁶

acoperind pe deplin sectorul energetic românesc. Abia un deceniu mai târziu, printr-un acord îndelung negociat aceste societăți se vor desființa cu plata de despăgubiri pentru capitalul sovietic din partea română⁴⁷. De notat că printre societățile care își încetează existența în anii 1954-1956 ultimele ce se vor dizolva vor fi cele din domeniul petrolier și al exploatării zăcămintelor de uraniu.

În paralel cu aceste evoluții în acest interval temporal, odată cu demersurile pentru acapararea puterii depline în stat PCR procedează și la structurarea programului politico-ideologic trasând liniile de evoluție a statului român în contextul regimului de democrație populară. Din punctul de vedere al prezentului studiu două evenimente sunt esențiale în această perioadă pentru înțelegerea modului în care era gândită și structurată viziunea PCR asupra dezvoltării economice a României și a consecințelor rezultând din acest curs de acțiune în domeniul politicii energetice a statului român. Primul dintre aceste evenimente este Conferința Națională a PCR din 16-21 octombrie 1945⁴⁸ și Propunerile PCR pentru îmbunătățirea situației economice și financiare a țării adoptate ca program de guvernare în ședința Consiliului de Miniștri din 14 iunie 1947.⁴⁹ În ansamblul lor documentele în discuție schițează o viziune asupra evoluției viitoare a statului român care se centrează pe două paliere. În planul imediat este vizată refacerea economică a statului și creșterea influenței pe care administrația de stat o joacă în viața economică cu justificări pentru intensificarea dirijismului statal reieșind din evoluțiile negative ale economiei românești în perioada de sfârșit a războiului mondial și imediat după⁵⁰. Inflația necontrolată, șomajul, scăderea accentuată a nivelului de trai, penuria generalizată sunt doar câteva dintre motivațiile invocate. Pe de altă parte, pe termen lung, în contextul sovietizării societății românești, viziunea generală a PCR asupra evoluției economiei românești era una de sorginte stalinistă cu o favorizare a unui efort prelungit de industrializare, și care miza pe schimbarea structurii generale a economiei românești. În aceste condiții, producția și distribuția resurselor energetice juca un rol cheie în susținerea demersurilor în cauză.⁵¹

Strategii acționale și probleme ale securității energetice în anii comunismului

Definitivarea procesului de sovietizare a societății românești prin abdicarea forțată a regelui Mihai I și proclamarea Republicii Populare Române la 30 decembrie 1948 a lădeshis calea transformării de ansamblu a societății românești în sensul implementării unui model societal comunist de inspirație stalinistă, proces ce va cuprinde perioada anilor 1948-1950. Deși anumite elemente ale procesului de transformare societală au continuat după această dată, cel mai important exemplu este cel al cooperativizării agriculturii încheiat oficial abia în 1962, există o opinie generalizată în rândul specialiștilor ce analizează perioada în discuție pentru a conveni asupra încheierii în linii mari a procesului de transformare a societății românești din punct de vedere instituțional-legislativ, administrativ și societal în jurul anului 1950.⁵² Anul 1950 este, totodată, anul ce încheie și procesul de refacere și recuperare economică a României, pe parcursul acestui an fiind atinși indicii de producție agricolă și industrială antebelici (1938)⁵³. Acest an este totodată anul de debut al procesului de evoluție în regim planificat al economiei naționale, planificare care va domina viața economică românească pe parcursul următoarelor decenii până în 1989.

Din punctul de vedere al strategiei și politicii energetice ale statului român câteva caracteristici fundamentale sunt de menționat în acest context. În primul rând, dată fiind opțiunea pentru dezvoltarea intensivă industrială a statului român asigurarea resurselor energetice va juca, cel puțin în primul deceniu de evoluție planificată a economiei naționale, un rol primordial. Lucrul acesta se susține și prin faptul că, în contextul în care este adoptat primul plan cincinal (1951-1955) este adoptat și un plan decenal (1951-1960) vizînd electrificarea țării.⁵⁴ Viziunea asupra problemei asigurării energetice a statului român este una globală și globalizantă cu multiple determinări ce trec dincolo de considerentele eficienței și rentabilității economice. Ea pornește de la constatări obiective⁵⁵ ce arătau că, la nivelul anului

1950, România dispunea de o putere instalată de 740.000 KW din care erau utilizați doar 600.000 iar producția era asigurată de nu mai puțin de 600 de centrale puțin fiabile din punct de vedere al fiabilității și rentabilității economice. De asemenea, doar 28,7% din totalul populației avea acces la energie electrică iar o rețea integrată la nivel național de distribuție a energiei electrice era inexistentă. Electrificarea avea drept obiectiv, în acest context, dincolo de asigurarea bazelor dezvoltării producției industriale și agricole, sporirea nivelului de trai al populației, reprezentând, totodată, obiectul unui uriaș efort de propagandă în sprijinul construcției socialiste în România. În același timp, era vizată dezvoltarea tuturor resurselor energetice disponibile la nivel național. Dezvoltarea infrastructurii hidroelectrice dar și a capacităților termoelectrice bazate pe cărbune sunt remarcabile în acest context⁵⁶. De asemenea este de subliniat și faptul că, planul în discuție, la fel ca și cel de industrializare a economiei românești, s-au făcut în contextul unei relative abundențe de resurse și materii prime. Pentru prima jumătate a perioadei postbelice predominant este un optimism asupra resurselor la dispoziție și asupra capacității de identificare și exploatare a acestora. Un accent deosebit este pus în acest context pe accesul la resursele tehnice și tehnologice necesare pentru dezvoltarea resurselor în discuție fapt ce va constitui unul dintre resorturile divergențelor româno-sovietice la sfârșitul anilor 1950 și începutul deceniului următor.

În cifre, dezvoltarea infrastructurii de producție și distribuție a energiei electrice în România se prezintă astfel. Producția de energie electrică a cunoscut un trend ascendent accelerat pe tot parcursul anilor 1950⁵⁷. Astfel, de la 2,13 miliarde kW, atât cât ea era în 1950, ea își dubla valoarea la nivelul anului 1955 (4,34 miliarde kW) și păstra acest ritm pe parcursul următorilor ani înregistrând valori de 7,6 miliarde kW în 1960 și 17,2 miliarde kW în 1965. În același timp consumul de energie electrică pe cap de locuitor creștea de la 129 kW în 1950 la 925 kW în 1965 depășind media mondială.

Aceste evoluții s-au susținut printr-un efort deosebit vizând dezvoltarea capacităților de extracție și prelucrare a resurselor energetice dar și a capacităților de producție și dis-

tribuție energie electrică. Ramurile economice în discuție, cu deosebire, prospecția geologică, producția de utilaj minier și petrolier, exploatarea petrolieră și prelucrarea petrolului, producția energiei electrice și termice, etc., au absorbit pe parcursul primului cincinal (1951-1955) peste 50% din volumul investițiilor totale în industrie pentru ca apoi să păstreze o pondere ridicată până la mijlocul anilor '70 când accentul va fi pus pe industriile constructoare de mașini⁵⁸. Rezultatele acestor investiții s-au regăsit în creșteri spectaculoase ale producției de materii prime energetice. Producția de petrol crește în anii postbelici de la 5 milioane tone în 1950 la 11,5 milioane tone în 1960, 13,4 milioane tone în 1970 și atinge un maximum în anii 1976-1977 când se plafonează în jurul a 14,7 milioane de tone pentru ca mai apoi să intre pe un trend descendent.⁵⁹ La fel se petrec lucrurile și în alte domenii ale industriei extractive: producția de lignit crește de la aproximativ 1 milion tone în 1950 la aproximativ 14 milioane tone în 1970, cea de gaz metan de la 2,1 miliarde mc în 1950 la aproximativ 20 miliarde mc în 1970. La fel ca și în cazul petrolului producția crește spectaculos pentru a se plafona pe măsură ce zăcămintele identificate și în exploatare ajung la maturitate iar ritmul identificării unora noi scade semnificativ.⁶⁰

Evoluția în cifre absolute a producției de resurse energetice și de energie electrică este însoțită pe parcursul perioadei de referință de o schimbare de proporții în structura economiei românești de la statutul de stat agrar-industrial către cel de țară cu un sector industrial dezvoltat depășind cu mult contribuția sectoarelor agricol și al serviciilor la constituirea volumică și valorică a PIB național⁶¹.

Dezvoltările în discuție erau rezultatul unui efort continuu de investiții în ramuri industriale considerate a fi cheia dezvoltării economice depline a României – industria siderurgică, constructoare de mașini și utilaje, industria chimică, a materialelor de construcții etc., toate aceste sectoare aparținând categoriei A de ramuri industriale. Ele erau, totodată, complet detașate de considerente economice reglând dezvoltarea economică precum capitalurile, materiile prime și piețele de desfacere accesibile. Considerentele care au primat au fost mai degrabă de natură politică,⁶² industrializarea

fiind văzută în același timp ca un instrument de schimbare a structurii societății românești în sensul urbanizării și creării unei puternice clase muncitorești (în primul rînd numeric) văzută ca o cheie a legitimizării PCR în societate și a depășirii unui statut, pe care însăși membrii conducerii acestuia îl receptau ca atare, de inserție de corp străin în țesutul societal românesc. Ea a devenit, pe măsură ce sinteza național-comunistă s-a impus în societatea românească și ca o legătură cu un trecut revindicat, transformat și asimilat pentru a sluji scopurilor prezentului. Una dintre cele mai importante referințe este aceea deja menționată a doctrinei liberale interbelice "Prin noi înșine", lozincă și doctrină recuperate și reinterpretate în cheie comunistă. Tendințele autarhice și izolaționiste în plan politic și economic ale regimului Ceaușescu în ultimul său deceniu de existență revendică și interpretează în condiții specifice această viziune politică și economică asupra căilor și mijloacelor de dezvoltare a statului și societății românești.

Mai mult decât atât, în contextul unor viziuni divergente asupra căilor dezvoltării societății și economiei socialiste în statele Pactului de la Varșovia și CAER, divergențe ce se vor traduce în celebra dispută politică, economică și ideologică din deceniul șapte al secolului trecut dintre România și URSS asupra căilor de dezvoltare și integrare economică a statelor CAER,⁶³ continuarea politicii de industrializare schimbă conținutul și vectorul său acțional de o manieră radicală. Ea era, pe de o parte, un mijloc de afirmare și apărare a unei independențe de acțiune prin raport cu centrul de putere moscovit cu care erau împărtășite valorile politice și ideologice dar erau în dispută mijloacele de implementare în practică a comandamentelor politico-ideologice. În aceeași măsură industrializarea se constituia și într-un instrument de apărare a puterii cercurilor conducătoare ale PCR față de imixtiunile unui centru de putere (PCUS) dispus să intervină activ în promovarea propriilor interese și schimbarea, funcție de acestea, a deținătorilor puterii în statul comunist român.⁶⁴

De-a lungul timpului țintele politicii de industrializare a statului român au variat de o manieră semnificativă. Dacă, la sfârșitul anilor '40 și pe parcursul următorului deceniu gre-

utatea efortului de industrializare s-a situat în domeniul industriei grele cu un accent pe industria siderurgică și pe cea extractivă și a materialelor de construcții în anii '60 accentul este pus pe industria chimică și petrochimică, context în care asistăm la o creștere spectaculoasă îndeosebi a capacităților de prelucrare a petrolului. Ultimele două decenii ale perioadei comuniste consemnează o nouă redefinire a efortului de dezvoltare industrială către industria prelucrătoare și cea constructoare de mașini într-un evident efort de intensificare a procesului industrial și de trecere a sa de la dezvoltarea de tip extensiv către una de tip intensiv. De altfel, aceste ultime două decenii coincid, în mare, cu efortul conducerii comuniste de găsire a unor răspunsuri la evoluțiile economiei mondiale și la dificultățile pe care crizele petroliere dar și cea de încredere a creditorilor străini le puneau în fața proiectelor de dezvoltare economic-industrială a statului român. De notat însă că, pentru întreaga perioadă comunistă efortul de dezvoltare economică și, mai ales, cel de dezvoltare industrială a fost unul dezechilibrat și prea puțin adaptat cerințelor pieței interne și internaționale. Exista, și analiștii perioadei o notează, o veritabilă ingenuitate a cercurilor conducătoare ale PCR care considerau că, odată dezvoltate capacitățile de producție, acestea, prin producția lor vor susține plățile în contul investițiilor în tehnologie și mijloace de producție de la sine. Mai mult decât atât, este de notat că efortul de industrializare s-a făcut, cel puțin inițial, în condițiile unei relative abundențe a resurselor și materiilor prime necesare, fapt ce se va reflecta ca atare și în domeniul hidrocarburilor.⁶⁵ Primordialitatea considerentelor de ordin politic a făcut ca efortul de dezvoltare industrială să sufere de multiple tare între care preeminența indicilor cantitativi în dauna celor calitativi și de eficiență/profitabilitate, dezvoltarea disproporționată prin raport cu capacitatea de absorbție a pieței interne și cea de plasare a produselor pe piața externă, o adevărată obsesie autarhică care a condus la dezvoltarea de capacități de producție în ciuda faptului că nevoile economiei naționale nu susțineau aceasta etc.⁶⁶

În aceste condiții, politica în domeniul resurselor energetice reprezintă o reflectare fidelă a politicii economice și industriale a României

socialiste. Domeniu prioritar în anii de început ai construcției economice socialiste, sectorul energetic cu multiplele sale componente, de la extracția resurselor de hidrocarburi, la fabricarea utilajelor necesare acestui proces, la capacitățile de prelucrare și cele de producție de energie continuă să rămână un domeniu de interes pe toată întinderea perioadei comuniste. De notat însă că nivelul înalt inițial al investițiilor în domeniu se plafonează și continuă să mențină o cotă relativ redusă prin raport cu nivelul general al investițiilor în industrie și cu ponderea pe care o au acestea în alte sectoare industriale în funcție de prioritățile mai sus enunțate ce s-au manifestat pe parcursul deceniilor perioadei comuniste⁶⁷. Mutațiile profunde pe care economia românească le suferă în toată această perioadă ce se materializează în schimbarea ponderii ramurilor economice în constituirea Produsului Intern Brut și în modificarea de substanță a însăși peisajului demografic și geografic a statului român se reflectă în statutul și politica în domeniul energetic a acestuia.

În aceste condiții, spre 1975, România cunoaște o schimbare de polaritate în structura și disponibilitățile sale de hidrocarburi⁶⁸. Începând cu anul imediat următor statul român intră, din rândurile exportatorilor și statelor având rezerve suficiente pentru acoperirea nevoilor consumului intern civil și industrial de produse petroliere în cel al importatorilor de astfel de resurse. Schimbarea de polaritate reprezintă o conjuncție a mai multor factori între care cei mai importanți sunt plafonarea producției interne și creșterea exponențială a consumului intern datorat, în mare măsură, dezvoltării disproporționate a capacităților de rafinare și prelucrare a hidrocarburilor și apariției unei impozante industrii petrochimice⁶⁹. Această transformare este cu atât mai importantă cu cât ea se produce în plină criză petrolieră și pe fondul unor transformări politice de amploare suferite de unele din statele producătoare de petrol cu care România întreține strânse relații de cooperare economică.⁷⁰ Avem în vedere în acest context criza politică iraniană și instaurarea regimului islamic în această țară (1979) și declanșarea războiului din Golf (1980) care au redus substanțial posibilitățile de acces în regim privilegiat a statului

român la piața petrolieră iraniană și irakiană. Astfel, dacă înainte de revoluția islamică Iranul producea 6 milioane de barili de petrol zilnic, producția sa scade la 4 milioane de barili după revoluție și chiar la 2 milioane de barili în contextul izbucnirii războiului din Golf. De cealaltă parte, celălalt posibil înlocuitor al Iranului, Irakul cunoaște evoluții similare iar derularea războiului din Golf (îndeosebi episoade ale acestuia precum „războiul petrolierelor”) face ca posibilitățile de derulare a unor contracte avantajoase, pe termen lung, de import de petrol, să se reducă considerabil pentru statul român.

Ca și în cazul relațiilor de cooperare tehnică și tehnologică accederea la ceea ce, mai ales în contextul crizei petroliere mondiale reprezenta o resursă pentru statele CAER, și anume resursele de petrol și gaze sovietice, a reprezentat pentru statul român o problemă care avea în primul rând conotații politice.⁷¹ În acest context accesul la resursele petroliere rusești s-a făcut pentru anii 1970 de o manieră controlată și cu plata prețurilor pieței mondiale în valută forte. Aceasta coincidea cu linia de conduită dezvoltată de către PCR deja cu două decenii în urmă, la sfârșitul anilor 1950, și care urmărea preservarea cu orice preț a libertății de acțiune și împiedicării imixtiunii în mersul afacerilor interne ale sale și ale statului român din partea URSS.

Confruntat însă cu o debalansare cronică a balanței de plăți externe, având aproape o treime din capacitățile de rafinare și prelucrare în stand-by din lipsă de materie primă și, mai ales, propunându-și, la începutul ultimului său deceniu de existență, să plătească datoria externă a statului român, regimul comunist de la București s-a văzut nevoit să procedeze la o revizuire de substanță a politicii sale energetice, îndeosebi a politicii sale de achiziții de resurse energetice. Cota de resurse energetice achiziționate de pe piața liberă, îndeosebi din statele în curs de dezvoltare, care atingea 80% din totalul importurilor de gen⁷², se modifică treptat în favoarea URSS pe măsură ce economiile drastice și „foamea” de deizive forte fac ca disponibilul pentru susținerea importurilor petroliere să se diminueze. Piața CAER și colaborarea cu URSS aveau, în acest context imensul avantaj al posibilității derulării contractelor

de achiziție de petrol și gaze în contextul barter-ului și al regimului de compensări instituționalizat în comerțul dintre statele socialiste. Deși nu au atins niciodată nivelurile schimburilor economice ale URSS cu alte state CAER, relațiile economice bilaterale și mai ales cele din domeniul comerțului cu hidrocarburi au cunoscut un curs ascendent continuu⁷³. Cota comerțului cu statele socialiste al României crește și el în acest context.

La finele acestui excurs prin evoluția politicii guvernamentale românești în domniul resurselor energetice în anii comunismului se cuvine să notăm faptul că această perioadă a istoriei statului român marchează o modificare de substanță în structura și statutul rezervelor energetice și anume trecerea de la statutul de producător/exportator de astfel de resurse către acela de importator net de astfel de resurse. În contextul în care materiile prime ieftine și mai ales cele energetice au reprezentat o constantă ca instrument de sprijinire a politicii externe a marii puteri dominante a blocului politic comunist – URSS – ecuația de asigurare a resurselor energetice necesare pentru o economie funcționând de o manieră extensivă și energofagă a reprezentat o adevărată provocare pentru autoritățile comuniste de la București dornice să își afirme și conserve o linie de acțiune politică internă și externă autonomă prin raport cu centrul de putere moscovit. Dezechilibrele din dezvoltarea economic-industrială internă precum și cursul evolutiv al sistemului relațiilor internaționale, crizele petroliere și evenimentele politico-militare ce au zguduit scena politică internațională, îndeosebi regiunea Orientului Mijlociu, au făcut ca ceea ce se prezenta la început drept o strategie prudentă de dezvoltare de relații economice cu statele în curs de dezvoltare și de asigurare a resurselor și materiilor prime necesare din această regiune să se dovedească pe termen mediu și lung o strategie costisitoare și departe de a da satisfacția necesară. Mai mult decât atât, aceleași considerente de ordin politic ce au impus cursul independent prin raport cu URSS al statului român au stat la originea unei reconsiderări de amploare a relațiilor economice externe ale României îndeosebi în a doua jumătate a anilor 1980. Decizia de plată anticipată și integrală a datoriei externe precum și problemele de acu-

mulare de întârzieri economice și tehnologice prin raport cu statele dezvoltate în contextul instaurării unei politici economice autarhice au avut drept consecință amplificarea relațiilor economice, inclusiv a importurilor de resurse energetice în interiorul CAER și îndeosebi cu URSS. La capătul a aproape cinci decenii de existență, regimul comunist completa un ciclu de evoluție.

Note

¹ Mihail Pizanty, *Le petrole en Roumanie*, Bucarest, 1931, p. 1.

² Gheorghe Buzatu, *România și trusturile petroliere internaționale până la 1929*, Junimea, Iași, 1981, p. 30-31.

³ *Ibidem*, p. 32.

⁴ Constantin Alimășteanu, *Patruzeci de ani în industria petrolului din România. 1866-1906*, în „Convorbiri literare”, nr. 3-5/1906, p. 446-448.

⁵ Avem în vedere proiectele de legi ale minelor depuse și dezbătute fără a fi adoptate în anii 1863, 1870, 1873, 1881 și 1886. Cf. I. G. Vântu, *Proprietatea zăcămintelor miniere din România*, București, Institutul „Mărvan”, 1938, p. 10.

⁶ Vintilă I.C. Brătianu, ing. C. Hălăuceanu, *Politica de stat în industria petrolului* în Vintilă I. Brătianu, *Scrieri și cuvântări, 1907-1911*, vol. II, Imprimeriile „Independența”, București, 1938.

⁷ D.A. Sturza, *Petrolul românesc*, Tipografia „Voința națională”, București, 1904.

⁸ Pentru o dezbateră asupra modului în care s-a structurat și asupra conținutului acestei doctrine economice cu referire punctuală asupra politicii petroliere a guvernelor interbelice vezi Gheorghe Buzatu, *Op.cit.*, p. 92-98. Pentru o analiză de detaliu asupra modului în care elemente ale acestei concepții asupra dezvoltării economice a României se regăsesc în doctrina și politica economică a celeilalte forțe politice majore a societății românești interbelice – Partidul Național Țărănesc vezi Ioan Scurtu, *Istoria Partidului Național Țărănesc*, Editura Enciclopedică, București, 1994. Pentru o analiză de detaliu vezi Maria Mureșan, *Curenți social-economice românești în perioada interbelică. Doctrina economică a țărănismului*, în „Revista de Istorie”, Tom 38, nr. 12, decembrie 1985, p. 1217-1235.

⁹ Ilustrative pentru locul pe care resursele petroliere ale României îl ocupau în strategia de război a Puterilor Centrale și pentru însemnătatea lor în acțiunea militar-strategică a Germaniei și aliaților săi sunt și memoriile de război ale adjunctului șef-

fului de stat major al armatei germane, "First Generalquartiermeister" Erich von Ludendorff care sublinia că "petrolul românesc era pentru noi de o importanță decisivă" în cadrul considerațiilor asupra strategiei acțiunilor militare ale Puterilor Centrale pe timpul Primului Război Mondial. Erich von Ludendorff, *Souvenirs de guerre*, 2 vol., Payot, Paris, 1920. Pentru o analiză asupra subiectului vezi Stephen Broadberry, Mark Harrison, eds., *The Economics of World War I*, Cambridge University Press, Cambridge, 2005, p. 41-76. Pentru subiectul specific al obiectivelor strategice ale efortului de război german vezi Fritz Fischer, *Germany's Aims in the First World War*, W.W. Norton & Co., New York, 1967.

¹⁰ Distrugerile practicate asupra industriei petroliere românești însumau 1500 de sonde, 1000 puturi petroliere, rezervoare cu o capacitate totală de 150.000 tone și 70 de rafinării cu o valoare totală de 600 milioane lei aur. Vezi Gheorghe Ravaș, *Din istoria petrolului românesc*, Editura de Stat pentru Literatură Politică, București, 1955.

¹¹ Supranumită și „Pacea Petrolului”, Pacea de la București negociată de România cu Puterile Centrale în contextul ieșirii Rusiei sovietice din război și prăbușirii frontului de est conținea, alături de numeroase prevederi oneroase ce însumau pierderi teritoriale și clauze economice înrobitoare, o Convenție a Petrolului ce puneă resursele cunoscute de petrol ale României sub controlul unei societăți de exploatare a acestora aflată sub controlul german. Toate măsurile adoptate de autoritățile de ocupație erau recunoscute și acceptate de statul român. O concesiune de 90 de ani era dată societății în cauză, respectiv Puterilor Centrale, asupra exploatării și procesării rezervelor de hidrocarburi ale României. Vezi Constantin Hălăceanu, *Pacea de la București și chestiunea petrolului*, Imprimeriile Independența, București, 1919 și Maurice Pearton, *Oil and Rumanian State*, Clarendon Press, Oxford, 1971.

¹² Asupra acordului și modului în care acesta afecta România vezi Gheorghe Buzatu, *Petrolul – o dimensiune a relațiilor externe ale României în perioada 1918-1924. Lupta împotriva penetrației monopolurilor străine*, în "Revista de Istorie", Tom 35, nr. 1, Ianuarie 1982, p. 5-35.

¹³ C. M. Andrew, A. S. Kanya-Forstner, *The French Colonial Party and French Colonial War Aims, 1914-1918*, în "The Historical Journal", Vol. 17, No. 1, March 1974, p. 79-106.

¹⁴ Vintilă Brătianu, *Acordul de la San Remo*, în „Viitorul”, 12 și 13 iunie 1920.

¹⁵ Un număr de propuneri succesive de împrumuturi financiare condiționate de acordarea de către statul român de concesiuni petroliere pe termen lung au fost făcute direct guvernului român la Bucu-

rești ori reprezentanților săi la Conferința de Pace de la Paris în anii 1919-1921. Mai mult decât atât, o serie de componente ale negocierilor de pace au adus în discuție problema petrolului cu presiuni din partea Marilor Puteri asupra României pentru obținerea de concesiuni petroliere. Chiar dacă a reușit să evite contractarea unor obligații în acest domeniu, statul român se va confruntat cu o creștere a presiunilor și intervențiilor guvernamentale străine în anii ulteriori în contextul adoptării Constituției din 1923 și Legii minelor din 1924. Acestea vor culmina cu o criză diplomatică de proporții în care, pe fondul protestelor și intervențiilor ambasadurilor franceze și britanice în legătură cu legislația mai sus menționată, un al treilea ambasador implicat activ în presiunile exercitate de către Marile Puteri asupra guvernului român, cel american era rechemat pentru o perioadă de mai bine de șase luni pentru consultări. Constantin Botoran, *România și Conferința de Pace de la Paris. Triumful Principiului naționalităților*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1983. Vezi și Gheorghe Buzatu, *Op.cit.* și Nicolae Dascălu, *Evoluția economică a României Mari între 1919-1939 în viziunea diplomației SUA (I)*, în "Revista de Istorie", Tom 42, nr. 4, Aprilie 1989, p. 367-381.

¹⁶ Asupra conținutului și impactului pe care îl aduce în viața politică și economică românească Constituția din 1924 și legea minelor din 1924 laolaltă cu toate celelalte componente ale operei legislative impuse de crearea României Mari și necesitatea unificării politice, administrative și legislative a statului național unitar român vezi Eufrosina Popepsu, *Din istoria politică a României. Constituția din 1923*, Editura Politică, București, 1923, Ioan Scurtu, Ion Bulei, *Democrația la români*, Humanitas. 1866-1938, București, 1990.

¹⁷ Vezi în acest sens Dietmar Muller, *Conceptul de proprietate în istoria economico-juridică românească*, în Victor Neumann, Armin Heinen, *Istoria României prin concepte. Perspective alternative asupra limbajelor social-politice*, Polirom, Iași, 2010, p. 220-223 și Bogdan Murgescu, *Anything but simple: the case of Romanian oil industry*, în Helga Schulz, Eduard Kubu, *History and Culture of Economic Nationalism in East Central Europe*, Berlin, 2006, p. 231-250.

¹⁸ Gheorghe Buzatu, *Le probleme du petrole dans les negociations financieres de la Roumanie pour la conclusion de l'emprunt exterieur de stabilisation de 1929*, în "Revue Roumaine d'Histoire", nr. 2, 1972, p. 303-323.

¹⁹ „Monitorul Petrolului Românesc”, nr. 8 din 15 aprilie 1926, supliment.

²⁰ Ilie Puia, *Relațiile economice externe ale României în perioada interbelică*, Editura Academiei, București, 1982, p. 123-135.

²¹ Poziția geostrategică dar mai ales resursele de petrol, cereale și alte minerale cu importanță strategică au reprezentat un element cheie în planificarea germană pentru conflictul mondial. În contextul preparativelor de război dar mai ales după ce acesta s-a prelungit nevoia Germaniei de securizare a resurselor românești în discuție a devenit absolută. Chiar în contextul dezintegrării granițelor statului român, forma cesiunilor teritoriale impuse României prin Dictatul de la Viena este grăitoare în acest sens, granița fiind trasată în așa fel încât să ofere acces rapid forțelor germane către câmpurile petroliifere germane. Aceste nevoi coroborate cu deschiderea frontului de Est au pus România în situația de a negocia și impune unele condiții avantajoase pentru livrările de petrol și alte resurse către Germania. Seriile de negocieri pe tema schimburilor comerciale bilaterale dintre România și Germania este grăitoare în acest sens. În fața imposibilității asigurării livrărilor integrale de armament, muniții și echipamente industriale pentru industria de apărare la care se angajase, Germania accepta în 1943 ideea compensării în aur a deficitului balanței comerciale bilaterale. Una dintre cele mai importante lucrări investigând subiectul este aceea a lui Andreas Hilgruber, *Hitler, Regele Carol și Mareșalul Antonescu*, Humanitas, București, 1994.

²² Faimosul incident Tilea din martie 1939 a precipitat procesul de acordare a garanțiilor franco-britanice României alături de cele preconizate a fi acordate Poloniei. El reprezintă expresia perfectă a acestui tip de diplomatie ce a căutat să maximizeze, în numele intereselor naționale, profitul ce putea fi obținut din interesul taberelor beligerante pentru resursele și poziția geostrategică a României. Deși dezavuat, demersul diplomatului român a avut efectul scontat. Pe de o parte statul român obținea din partea aliaților săi garanțiile de securitate atât de mult dorite, iar pe de alta, prin încheierea acordului economic, pe principiul „petrol contra armament”, obținea arme, muniții și echipamente vitale pentru armata română aflată în plin proces de reorganizare și restructurare de la singurul furnizor posibil și credibil pentru acestea – Germania. Vezi asupra subiectului Gheorghe Buzatu, *Din istoria secretă a celui de-al Doilea Război Mondial*, vol. 1, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988, Sidney Aster, 1939: *The Making of the Second World War*, Simon and Schuster, New York, 1973, Viorica Moisiuc, *Premisele izolării politice a României 1919-1940*, Humanitas, București, 1990.

²³ Vezi Gheorghe Buzatu, *O istorie ... Op.cit.*, p. 339-342.

²⁴ *Ibidem*, p. 341.

²⁵ Robin Higham, *The Ploiești Ploy: British Considerations and the Idea of Bombing the Romanian Oilfields 1940-41*, în "War and Society", vol. 5, nr. 2, September 1987, p. 57-71. Vezi și Martin L. Van Creveld, *Hitler's Strategy. The Balkan Clue*, Cambridge University Press, Cambridge, 1973, p. 92-93.

²⁶ Pe parcursul campaniei anului 1941, aviația sovietică a susținut singura campanie aeriană cu dimensiune strategică din decursul celui de-al doilea război mondial. Au fost efectuate nu mai puțin de 2651 incursiuni cu caracter tactic și strategic asupra teritoriului României în cursul cărora au fost lansate aproximativ 500 tone de bombe cu o concentrare a atacurilor asupra punctelor sensibile Constanța, Ploiești, Iași, București. Aurel Pentelescu, Marius-Adrian Nicoară, *Aeronautica română în anii celui de-al doilea război mondial (22 iunie 1941-12 mai 1945)*, Editgraph, Buzău, 2011, p. 133-134. Vezi și Max Axworthy, Cristian Craciunoiu, *Third Axis, Fourth Ally: The Romanian Armed Forces in the European War, 1941-1945*, London, p. 266-276.

²⁷ Totalul pagubelor depășea 25 miliarde de lei la data producerii lor. *Ibidem*, Vezi și Ion Alexandrescu, *Economia României în primii ani postbelici (1945-1947)*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986, p. 26.

²⁸ Aurel Pentelescu, Marius-Adrian Nicoară, *Op.cit.*, p. 145 și urm. Vezi și *The Army Air Forces in World War II*, vol. 2, Washington, 1983, p. 478 și urm.

²⁹ Subiectul în sine a făcut punctul de interes al unei bibliografii imense. Pentru nevoile documentare ale prezentului studiu facem apel la culegerea de documente 23 August 1944. *Documente*, 4 vol., Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1984-1985. Vezi și 6 martie 1945. *Începuturile comunității României*, Editura Enciclopedică, București, 1995, Vladimir Tismăneanu, *Stalinism pentru eternitate. O istorie politică a comunismului românesc*, Polirom, Iași, 2005, Leonid Gibianski, Norman Naimark, eds., *The Establishment of Communist Regimes in Eastern Europe 1944-1949*, Westview Press, Boulder, 1997.

³⁰ 300 de milioane USD. Paritatea luată în calcul era aceea de la nivelul anului 1938 – 35 dolari pentru o uncie de aur. 23 august 1944 ... *Op.cit.*, p. 482.

³¹ Stabilește obligația statului român de a asigura și sprijini prin mijloace proprii la nevoie libertatea de mișcare a trupelor Națiunilor Unite pe teritoriul național. *Ibidem*.

³² Stabilește obligația din partea Guvernului României de a face plăți regulate către Înalțul Comandament Aliat (sovietic) pentru a asigura îndeplinirea funcțiunilor acestuia, de a pune la dispoziție capacități de transport, capacități de producție

industrială, mijloace de transport, depozite de combustibili, alimente, generatoare de energie electrică etc. *Ibidem*, p. 483

³³ Stabilește obligația restituirii în bună stare a bunurilor și valorilor materiale luate de pe teritoriul URSS. *Ibidem*

³⁴ Ion Alexandrescu, *Op.cit.*, p. 36-43.

³⁵ În conformitate cu Anexa I la Convenția de armistițiu detaliind cuantumul, prețurile și natura livrărilor datorate de partea română în contul despăgubirilor de război, 50% din acestea, la o valoare de 150 milioane USD și însumând aproximativ 10 milioane tone o reprezenta petrolul și derivate petroliere iar 16,17% o reprezentau utilajele industriale (existent și nou) cu o pondere covârșitoare în cuantumul celor aproape 21 de milioane de dolari a valorii acestor echipamente și utilaje a utilajului petrolier. *Convenție semnată între guvernele României și URSS cu privire la aplicarea prevederilor articolului 11 din Convenția de Armistițiu și Anexele (I și II)*, în 23 August ...*Op.cit.*, vol. III, p. 482-523.

³⁶ Spre exemplu, în primele săptămâni după 23 august 1944, trupele sovietice au ridicat cu titlul de trofee de război aproximativ 48.000 de tone tuburi de sondă, 4.700 tone țevi, aproximativ 100 de motoare, pompe și mașini petroliere precum și un însemnat număr de vehicule din inventarul întreprinderilor petroliere. Aceste date sunt doar pentru situațiile ce au putut fi documentate, numărul prelevărilor cu titlul de captură fiind cu mult mai mare. Vezi *Dare de seamă a Comisiei Române pentru aplicarea Convenției de Armistițiu pe perioada 12 septembrie 1944 – 12 martie 1945*, Serviciul Arhive Naționale Istorice Centrale, Fond Președinția Consiliului de Miniștri, Comisiunea Română pentru aplicarea armistițiului, dosar 12/1945, p. 36.

³⁷ Spre exemplu, în perioada septembrie 1944 – iunie 1945, dintr-un total al producției de 3,2 milioane tone petrol extrase au fost livrate URSS 2,3 milioane (71,9%) din care 532.000 în contul articolului 10 al Convenției de Armistițiu și 1,8 milioane tone în contul articolului 11 al aceleiași convenții. În același mod s-au petrecut lucrurile și în domeniul celorlalte facilități petroliere – conducte ori capacități de încărcare și transport produse petroliere. Vezi Ion Alexandrescu, *Op.cit.*, p. 65.

³⁸ În pofida eforturilor de recuperare a distrugerilor provocate de operațiile militare și de reconstrucție a capacităților de extracție și prelucrare, lipsa materialelor și materiilor prime pentru susținerea efortului extractiv a afectat de o manieră importantă producția industriei petrolifere. Astfel, producția pe anii 1944 – 1946 a continuat să înregistreze cote negative prin raport cu producția anului 1941 considerat an de referință. În 1944 indicele producție

raportat la anul de referință era de 80,1% pentru ca, în 1945, acesta să reprezinte doar 60,3% iar în 1946 77,4%. *Ibidem*, p. 138-139.

³⁹ Avem în vedere prevederile articolelor 26 și 28 ale Tratatului de pace ce stipulau preluarea de către URSS cu acordul și sub supravegherea Consiliului Aliat de Control pentru Germania a tuturor "averilor germane" din România (proprietăți dar și lichidități ori participațiuni la diferite societăți pentru acțiuni. Interpretarea abuzivă a acestui articol de către partea sovietică a dus la preluarea a multor societăți industriale și comerciale precum și proprietăți ce fuseseră în timpul războiului foste ale Puterilor Aliate și Asociate preluate, de aceeași manieră, de către germani. În conformitate cu principiile enunțate de Convenția de Armistițiu și Tratatul de Pace, aceste proprietăți ar fi trebuit returnate proprietarilor lor antebelici. De cele mai multe ori însă, partea română a fost obligată la despăgubiri către aceștia în timp ce partea sovietică a conservat proprietățile confiscate abuziv. În același timp, statul român a fost obligat să renunțe la soldul pozitiv în valoare de aproximativ 1 miliard Reich Marck (400 milioane USD) ce rezulta din balanța pozitivă pe care o avea în schimburile comerciale cu Germania și, în același timp, să plătească creanțele Germaniei împotriva sa. *Observațiile guvernului român privitoare la Proiectul de Tratat de Pace cu România* prezentate Conferinței de Pace la 28 octombrie 1946. Serviciul Arhive Naționale Istorice Centrale, Fond 103, Dosar 9028, fila 9.

⁴⁰ *Colaborarea economică româno-sovietică în „Probleme economice”, nr. 3, 1948, p. 25-26. Vezi și Ion Alexandrescu, Op.cit., p. 216.*

⁴¹ Legea nr. 262 în "Monitorul Oficial", partea I, nr. 80, 3 aprilie 1946.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ Sovromcârbune, creată la 4 iulie 1949. Ion Alexandrescu, *Op.cit.*, p. 218.

⁴⁴ Sovromutilajpetrolier, creată la 15 august 1952. *Ibidem*.

⁴⁵ Sovromgaz, creată la 20 martie 1946. *Ibidem*.

⁴⁶ Sovromkuartit este creată la 30 decembrie 1951 și lichidată la 22 octombrie 1956. Pe tot timpul derulării activității acesteia societatea a fost învâluită în secret dat fiind obiectul său de activitate – exploatarea zăcămintelor de uraniu din România. Acordul de lichidare al societății este și el unul secret iar problema producerii și comercializării uraniului a reprezentat pe tot parcursul perioadei comuniste un punct sensibil al relațiilor bilaterale. Vladimir Tismăneanu, Dorin Dobrinu, Cristian Vasile eds., *Raport Final al Comisiei Prezidențiale pentru analiza dictaturii comuniste*, Humanitas, București, 2007, p. 217-218.

⁴⁷ Obligațiile părții române către cea sovietică rezultând din desființarea societăților mixte erau eșalonate pe o perioadă de 15 ani. Ulterior era re-negociat și cuantumul acesteia. *Declarația cu privire la tratativele dintre delegațiile guvernamentale ale Republicii Populare Române și Uniunii Sovietice* semnată la Moscova la 3 decembrie 1956 publicată în "Scânteia" din 4 decembrie 1956. Cuvântarea președintelui Consiliului de Miniștri asupra rezultatului tratativelor româno-sovietice în *Ibidem*, 9 decembrie 1956.

⁴⁸ Documentele Conferinței au fost publicate în „Scânteia” din 21 octombrie 1945.

⁴⁹ „Scânteia” din 16 iunie 1947

⁵⁰ Vladimir Tismăneanu, Dorin Dobrinu, Cristian Vasile eds., *Op.cit.*, p. 220.

⁵¹ *Ibidem*.

⁵² *Ibidem*, p. 222.

⁵³ N.N. Constantinescu, *Istoria economică a României*, vol. II, Editura Economică, București, 2000, p. 128.

⁵⁴ Hotărârea Consiliului de Miniștri nr. 1177 din 27 octombrie 1950 cu privire la planul de electrificare a țării și de folosirea a apelor din Republica Populară Română în "Buletinul Oficial", nr. 103 din 15 noiembrie 1950.

⁵⁵ N.N. Costantinescu, *Op.cit.*, p. 123.

⁵⁶ *Enciclopedia de Istorie a României*, vol. II, Editura Meronia, București, 2003, p. 392.

⁵⁷ Gheorghe Surpat, coord., *România în anii socialismului. 1948-1978*, Editura Politică, București, 1980, p. 72-81.

⁵⁸ David Turnock, *The Romanian economy in the Twentieth Century*, Croom Helm, London, 1986, p. 161.

⁵⁹ Michael Shafir, *Romania. Politics, Economics and Society Political Stagnation and Simulated Change*, Francis Pinter Publishers London, Lynne Rienner Publishers, Boulder, Colorado, 1985, p. 111.

⁶⁰ Bogdan Murgescu, *România și Europa. Acumularea decalajelor economice (1500-2010)*, Polirom, Iași, 2010, p. 343-344.

⁶¹ Gheorghe Surpat, *Op.cit.*, p. 14-15.

⁶² Stephen Fischer-Galați, *Romania's Development as a Communist State* în Daniel N. Nelson, eds., *Romania in the 1980s*, Westview Press, Boulder, Colorado, 1981, p. 4-7.

⁶³ Dan Cătănuș, *Tot mai departe de Moscova ... Politica externă a României 1956-1965*, Institutul Național Pentru Studiul Totalitarismului, București, 2011, cu deosebire p. 265-311.

⁶⁴ Stephen Fischer-Galați, *Op.cit.*, p. 6.

⁶⁵ Valentin Cojanu, *Comerțul exterior și dezvoltarea economică în România*, IRLI, București, 1997, p. 83.

⁶⁶ Bogdan Murgescu, *Op.cit.*, p. 344-350.

⁶⁷ David Turnock, *Op.cit.*, p. 161.

⁶⁸ Michael Shafir, *O.cit.*, p. 110-111. Astfel, de la un import de 5 milioane de tone în 1975 în condițiile în care producția internă se situa în jurul a 14,6 milioane de tone se ajunge la o creștere rapidă a importurilor pe fondul unui declin lent a producției interne. În 1979, producția internă era de 12,3 milioane tone iar importurile se cifrau deja la 14,2 milioane tone pentru ca, doi ani mai târziu, în 1981, în condițiile lansării unui program draconic de reducere a importurilor și de plată anticipată a datoriei externe, cifrele să fie 11,6 milioane tone petrol, producție internă și 12,9 milioane tone import.

⁶⁹ *Ibidem*, Vezi și Vasile Cucu, Ion Iordan, coord., *Geografia României*, vol. II, *Geografia umană și economică*, Editura Academiei, București, 1984, p. 256+265.

⁷⁰ Gheorghe Ivănuș, coord., *Istoria petrolului în România*, Editura AGIR, București, 2004, p. 469-471.

⁷¹ Michael Shafir, *O.cit.*, p. 114-115

⁷² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvârșirii construcției socialiste. Rapoarte, cuvântări, articole*, vol. 23, *Noiembrie 1981 – Mai 1982*, Editura Politică, București, 1983, p. 66-67.

⁷³ Ronald H. Linden, *Romanian Foreign Policy in the 1980s*, în Daniel Nelson, *Op.cit.*, p. 219-223.

ABSTRACT

Romania is a country which had on its territory huge resources of oil and began its large-scale exploitation in the middle of the 19th century with the involvements of foreign investors. While the Romanian authorities tried to keep a certain control on the resources while also attracting foreign capitals, the external great powers like Germany and the Soviet Union constantly tried to control the Romanian oil to increase their own power and use it to continue the war efforts. Thus, the two world wars and the communist era led to a serious diminution of the Romanian oil resources and nowadays Romania is a net importer of oil and gas.

Keywords: oil, industry, exploitation, resources, war, strategy, Romania, geopolitics

Șerban Liviu Pavelescu este cercetător științific gradul II în cadrul Institutului pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară și doctor în istorie al Universității București.

SECURITATE INTERNAȚIONALĂ

Microstatele în literatura de specialitate. O viziune de ansamblu asupra unor caracteristici definitorii ale microstatelor

Oana Maria Ștefan

Mediul internațional se confruntă în prezent cu o gamă variată de frământări politice, diplomatice, militare sau de securitate, asociate cel mai adesea unor structuri suverane de dimensiuni mari. În mijlocul acestor macroprobleme în desfășurare sau rămase nerezolvate, există și entități mai mici ale arenei internaționale care suscită mai puțin interesul corpului academic. Aceste entități sunt microstatele, care, pentru știința politică, ar trebui să fie la fel de importante precum structurile mari, întrucât au suveranitate, participă la economia globală, mai mult sau mai puțin activ și prezintă o structură internă complexă. Tocmai din aceste motive, se impune studierea acestor mici entități ale mediului internațional.

Materialul de față nu-și propune o trecere în revistă exhaustivă a problematicei microstatelor, ci mai degrabă urmărește să (re)insereze în dezbaterile academice actuale problematica microstatelor. Acest demers este important dacă ținem cont de faptul că „în 1945, Națiunile Unite aveau 51 de membrii fondatori, iar până în 1999 aveau deja 192 de membrii și 45 dintre ei, 46 cu tot cu Vaticanul, erau microstate.”¹ În termeni matematici, conform autorilor studiat, am transpus procentual această informație, realizând că în 1999 microstatele lumii reprezentau nu mai puțin de o pătrime din totalitatea entităților suverane recunoscute la nivel internațional. Chiar și în aceste condiții, microstatele au fost adesea neglijate de corpul de specialitate, întrucât „în cea mai mare parte a Războiului Rece *„microstatele au fost desconsiderate ca fiind o glumă sentimentală*

*sau gemeni periculoși ai haosului”*² din cauza posibilității lor de a genera instabilitate.

În cele ce urmează voi face o scurtă trecere în revistă a caracteristicilor asociate unităților microstatale. Voi fi interesată să urmăresc felul în care microstatele și-au făcut loc pe arena internațională dar și măsura în care acestea pot fi caracterizate din punct de vedere academic, economic și militar.

Începuturi dificile

Există un consens în literatura de specialitate privind faptul că microstatele nu au fost bine primite de mediul internațional. Dimensiunea și sustenabilitatea sunt pregnante pentru susținerea acestui argument. În ciuda faptului că microstatele sunt rezultate ale procesului de decolonizare, acestea au fost adesea tratate ca fiind mult prea mici pentru a supraviețui. Chiar și astăzi, există studii care pun la îndoială decizia obținerii suveranității, deși anumite microstate reușesc să supraviețuiască, poate chiar mai bine, decât statele mici sau mijlocii.

Influențele specifice secolului al XVIII-lea și mai ales al XIX-lea au făcut ca problema unităților suverane mici să fie tratată într-o cheie derizorie. Astfel, în timpul procesului de decolonizare, s-a considerat că „multe teritorii dependente erau pur și simplu prea mici pentru a deveni state independente. La apogeul procesului, acest aspect a dus la crearea unei presiuni de absorbție a teritoriilor dependente în interiorul unor entități mai mult sau mai

puțin federative, înaintea acordării statutului de independență. Sfântul Kitts și Nevis și Federația Vest-Indiană sunt exemple sugestive în acest sens. Acest proces a dus la întârzieri în procesul de decolonizare asociat teritoriilor dependente foarte mici și izolate.”³ Un indicator suplimentar al reticenței față de acceptarea microstatelor este chiar cazul Liechtenstein, detaliat de Gunter.

În primul an de la apariție, Liga Națiunilor a primit aplicații din partea a trei ministate: San Marino (25 aprilie 1919), Monaco (6 aprilie 1920) și Liechtenstein (15 iulie 1920) pentru a deveni membri. Dar, San Marino nu a răspuns cererii formulate de Secretarul General și astfel, aplicația a fost respinsă la 22 august 1920; Monaco și-a retras cererea în data de 22 octombrie 1920. Numai Liechtenstein a continuat demersul.⁴ „După studierea mai multor surse, al cincilea comitet de admitere a susținut că *nu există nicio urmă de îndoială asupra faptului că principatul Liechtenstein este un stat suveran din punct de vedere juridic*.” Totuși, a fost subliniat că, *„din cauza arealului limitat, populației mici și poziției geografice, principatul a hotărât să cedeze altora anumite attribute de suveranitate*.” Exemplele citate erau controlul vămilor, administrarea poștelor, telegrafului și a serviciilor de telefonie și decizii finale date în anumite cazuri juridice. Comitetul a notat și că *„Liechtenstein nu are armată*.”⁵ Având în vedere că la vremea respectivă India Britanică a fost acceptată în Liga Națiunilor, putem admite că „adevăratul motiv pentru respingerea Liechtenstein a fost dimensiunea principatului.”⁶

Microstatele erau pur și simplu considerate ca fiind entități instabile din cauza dimensiunii lor restrânse. O mare parte a acestei percepții derivă și din experiența și teoriile specifice secolului al XIX-lea, care ajunseseră, la consensul că unitățile politico-administrative mari, în general, au o șansă de supraviețuire mai bună.⁷ Încă de la primele încercări teoretice de augmentare a unor proiecte pre-naționale, considerentele strategice, referitoare la dimensiune, au fost primordiale.

Concepția asupra necesității existenței unui prag minim pentru construirea unor proiecte naționale are rădăcini europene puternice. Așa cum ar fi observat List „o populație mare și un teritoriu extensiv bogat în resurse naturale

sunt cerințe esențiale în cazul unor naționalități normale. O națiune restricționată în ceea ce privește populația și teritoriul ei, mai ales în prezența unui limbaj diferit, poate avea o literatură și instituții de promovare a artelor și științelor infirme. Un stat mic nu poate atinge perfecțiunea productivă în interiorul spațiului său limitat.”⁸ Mai mult, secolul XIX-lea a împănăntenit norma conform căreia statele mici nu ar fi trebuit nici măcar să existe, atât timp cât Mazzini părea a fi sedus de ideea conform căreia numai națiunile mari pot exista.⁹ Statele mici erau percepute ca fiind elemente de instabilitate pentru că lipsa capacității lor de apărare ar fi atras statele puternice ca un magnet, în scopul cuceririi celor dintâi.¹⁰ De aici ar fi rezultat, inevitabil, războiul. Ideea a fost atât de bine înrădăcinată, încât austriecii „vroiau aproape în unanimitate să se unească cu Germania pentru că pur și simplu nu puteau crede că un stat mic precum al lor putea fi viabil din punct de vedere economic.”¹¹

„Abia din 1945 și mai mult după decolonizare am făcut loc în comunitatea internațională unor state precum Dominica, Maldive sau Andorra.”¹² Deși „creșterea activității cartografice care a urmat după cele două Războaie Mondiale, precum și după valul decolonizării a generat crearea unui număr semnificativ de entități politice mici”¹³, microstatele au fost relativ puțin studiate. Acest lucru a survenit poate și din cauza faptului că studiile axate pe suveranitate precum și pe politica de securitate, au vizat în timpul Războiului Rece mai degrabă elemente referitoare la politica externă sau internă asociată entităților suverane mari.¹⁴ Încordarea dintre SUA și URSS, asociată cu problema mai largă a clivajului ideologic global, cu perspective economice diferite, precum și cu teorii care gravitau în jurul problemei distrugerii nucleare reciproce¹⁵, au generat un climat științific al studiilor de securitate și al studiilor politice și strategice, neglijându-se astfel studierea statelor mici și foarte mici.

Dovadă este faptul că nici măcar formarea ONU nu a reprezentat o soluție pentru microstate atât timp cât „acceptarea Maldivelor în cadrul ONU în 1965 a ridicat întrebări multiple referitoare la viabilitatea acestor state foarte mici și la abilitatea lor de a fi membre ale comunității internaționale.”¹⁶ Mai mult, „fos-

tul secretar general al Organizației Națiunilor Unite, Kurt Waldheim și U. Thant și-au pus întrebări referitoare la legitimitatea acceptării acestor state relativ insignifiante în organizațiile internaționale.”¹⁷

Totuși, în 1974, anumite voci susțineau faptul că ONU ar trebui să accepte ministatele ca membrii cu drepturi egale, întrucât acestea erau rezultatul firesc al politicii de decolonizare aplicate la nivel mondial. De asemenea, acceptarea în ONU ar fi reprezentat „cea mai puternică ștampilă de aprobare a independenței lor”, respingerea acestora fiind asociată cu un gest pro-colonial.¹⁸ Relativa opoziție față de microstate există și astăzi. Armstrong și Read consideră că decizia de dobândire a independenței față de fostele metropole poate să nu fi fost cea mai bună soluție economică pentru microstate, atât timp cât un studiu recent demonstrează că teritoriile foarte mici, care nu au suveranitate proprie, dependente față de o structură suverană, se descurcă mai bine din punct de vedere economic decât microstatele recunoscute ca parteneri de dialog autonomi în mediul internațional.¹⁹

Definirea microstatelor

Cercetând literatura de specialitate asociată microstatelor am putut să descopăr că științele sociale nu au reușit să cadă de acord asupra unei definiții unitare a microstatelor.

Repere cantitative

Dorind să definească microstatul printr-o viziune obiectivă, utilizând elemente cantitative, măsurabile, politologii au jonglat cu mai multe măsuri și statistici luate în calcul separat sau combinate între ele. Însă, măsura „micro” poate varia semnificativ de la un studiu la altul, în funcție de indicii folosiți. Încercând să construiască o abordare în aceeași notă, au existat autori care au făcut uz de măsuri singulare, precum suprafața sau numărul populației, pentru definirea microstatelor. Nici această perspectivă nu a fost cea mai completă, pentru că excludea de la început caracteristici importante care, se pare că, introduse în ecuație, produceau noi

dileme. Un exemplu este Singapore, care deși are aceeași suprafață ca Tonga, este radical diferit de acesta din punct de vedere economic, militar, al statutului național etc.²⁰

Abordând strict problema suprafeței unui microstat, Mehmet și Tahiroglu stabilesc, într-un studiu referitor la impactul dimensiunii unui stat asupra politicii sale de dezvoltare, că microstatele sunt acele state cu o suprafață mai mică de 10.000 de km².²¹

Autori precum Stringer definesc microstatul ca fiind „un stat suveran foarte mic recunoscut la nivel internațional. În contextul microstatelor, dimensiunea poate face referire, fie la întinderea fizică, fie la populație, de obicei, preferându-se amândouă.”²² Alți autori au o percepție și mai vagă asupra termenului, susținând că „un microstat este caracterizat de o dimensiune atât de mică încât să solicite un comentariu special.”²³ Abordarea lui Edward Warrington simplifică și complică simultan problema definirii microstatelor. O simplifică, întrucât lasă la latitudinea cercetătorului opțiunea de acordare a titlaturii de microstat unui spațiu suveran și o complică pentru că nu stabilește niciun criteriu care să îndrepte cititorul înspre a recunoaște „microstatul” ca și concept științific.

În 1980, literatura definea microstatul în funcție de pragul demografic, descris de prezența a 300.000 de locuitori. Însă, la vremea respectivă, pe lângă populație, pentru definirea microstatelor se foloseau și indici cantitativi referitori la suprafață, nivelul de importuri și exporturi, precum și dimensiunea bugetului național, fără a fi specificate exact pragurile aferente care ar fi delimitat microstatele de statele mici.²⁴

Actorii supranaționali fac adesea referire la demografie pentru a defini microstatele. Astfel, „Organizația Națiunilor Unite definește un microstat ca fiind acel stat cu o populație de 1 milion de locuitori sau mai mică.”²⁵ Definiția este preluată de corpul de specialitate în unele instanțe. Dag Anckar, discutând despre unicameralism și bicameralism în microstatele care au fost colonii sub Coroana Britanică, preferă o definiție simplă a acestora, axată pe numărul populației, argumentând că microstatele sunt acele state cu o populație de sub 1 milion de locuitori.²⁶

Pe de altă parte, în 1997 Commonwealth-ul a abolit termenul de „microstat”, înlocuindu-l cu sintagma „state mici” și referindu-se la acele state cu o populație mai mică de 1,5 milioane de locuitori.²⁷ Chiar dacă autori precum Dag Ankar, au preferat plafonul superior de un milion de locuitori acesta a fost adesea tratat exhaustiv. Chiar stabilind acest plafon, autorul declară că, în unele cazuri, a depășit cu puțin numărul de un milion atunci când a permis introducerea unui actor suveran în studiul său.²⁸ Decizia de a fi lax cu plafonul folosit, deși metodologic coerentă pentru demersul autorului, consolidează ideea conform căreia identificarea unui plafon fix este relativ imposibilă pentru că diferența dintre 1.000.000 și 1.000.001, cu titlu de exemplu, nu este semnificativă. Întrebarea de o importanță majoră în acest context și care nu va primi, probabil, un răspuns foarte curând, are ca subiect central „diferența care nu este considerabilă și de ce?”.

Nu putem rata un aspect, acela că definirea microstatelor în funcție de criteriul strict demografic este o problemă care vizează termenul de comparație folosit, atât timp cât, în literatură microstatele europene sunt identificate prin stabilirea unui etalon maxim de 100.000 de locuitori.²⁹ Etalonul este construit față de populația relativă a celorlalți actori europeni, ceea ce sugerează faptul că o raportare a microstatului la un nivel de analiză regional va da naștere unei cifre demografice mai mici de luat în calcul, în timp ce raportarea analistului la mediul global poate relaxa foarte mult cifra asociabilă populației unui microstat până la praguri mai înalte, precum cele prevăzute de ONU sau de Commonwealth.

Încercarea de a defini microstatele plecând de la o combinație între demografie și suprafață generează surse diferite de înțelegere a acestora. Conform unor autori care pot fi asociați spațiului românesc, microstatul reprezintă o „noțiune politico-geografică ce definește un stat independent care are o suprafață mai mică de 1.000 km² și o populație sub 100.000 de locuitori. Potrivit acestei definiții, 10 dintre cele 191 de state independente din lume ar fi microstate, dintre care 5 sunt în Europa: Liechtenstein, Andorra, San Marino, Monaco și Vatican.”³⁰ Stabilirea acestui prag demografic este considerată ca fiind relevantă și de către alți autori, precum Christopher Clague, Su-

zanne Gleason și Stephen Knack, care susțin, în urma studierii datelor asupra clasificării politice a regimurilor din 168 de state, că microstatele sunt acele state cu o populație mai mică de 100.000 de locuitori.³¹ Alte încercări de construire a unor indici compoziți cantitativi caută recuperarea altor măsuri. Spre exemplu, Charles Taylor și Edward Dommen au stabilit următoarele criterii în definirea microstatelor: mărimea populației, întinderea teritoriului și produsul intern brut. Însă, chiar și acești autori au susținut că aceste măsuri nu sunt suficiente pentru a clasifica coerent microstatele în comparație cu statele mici.³²

După iterarea acestor observații este clar că „deși existența statelor mici nu este pusă la îndoială, provocarea a fost întotdeauna aceea de separare a lor de alte categorii analitice”³³, în condițiile existenței unor praguri multiple, dar și a lipsei unui consens cantitativ.

La granița dintre cantitativ și calitativ: asocierea cu ideea statutului de putere

Anders Wivel consideră că o soluție în definirea microstatelor „ar fi să ne îndreptăm atenția de la puterea pe care statele o posedă la puterea pe care ele o exercită. Astfel, am putea argumenta că a fi o putere mare, o putere mijlocie, o putere mică sau un microstat se prefigurează numai într-un context spațiu-timp bine delimitat și că puterea nu este o caracteristică generală a statului care poate fi dedusă din indici cantitativi. Un stat poate fi puternic într-un sens și slab în alt sens.”³⁴ Autorul observă că „microstatele sunt acele state care se află la capătul celălalt al unui continuum a cărui origine sunt superputerile. [...] Un microstat este întotdeauna un stat care este slab într-o relație asimetrică atunci când interacționează cu un alt stat la nivel global, regional sau sub-regional, cu excepția situației în care acesta are de-a face cu un alt microstat.”³⁵

Aici ne confruntăm cu o problemă pentru că putem presupune că anumite state posedă elemente de prestigiu mult superioare puterii lor naturale. Considerând ca reper Vaticanul – deși acesta nu este neapărat un actor puternic, ratând astăzi să exceleze la majoritatea factorilor constitutivi ai puterii naționale – el deține o forță importantă, derivată din politica de prestigiu pe care o poartă în domeniul re-

ligios. Acest aspect relevă faptul că Vaticanul nu ar trebui să fie un microstat, pentru că are capacitatea de a exercita o putere foarte mare, pe filieră religioasă, prin intermediul mesajelor pe care acesta le transmite unei mari mase de simpatizanți, la nivel internațional. În comparație cu reprezentanțele diplomatice ale unor state cu putere medie spre mică precum România, Nunțiul Apostolic poate exercita o influență mult mai mare în toate capitalele lumii care au o comunitate religioasă catolică. În acest context, mă întreb, într-un mod evident ironic, dacă în această relație microstatul este România sau Vaticanul?

Definiția dată de Wivel și Oest este lacunară, în ceea ce privește rafinamentul identificării și înțelegerii puterii, un act care lasă loc de interpretare. Definiția este complicată și la nivel sintactic pentru că utilizează termenul de „microstat” pentru a defini microstate: „un *microstat* este întotdeauna un stat care este slab într-o relație asimetrică atunci când interacționează cu un alt stat la nivel global, regional sau sub-regional, cu excepția situației în care acesta are de-a face cu un alt *microstat*”. Însă, aceasta are rolul de a construi totuși o ierarhie, oricât de dinamică ar fi ea, care să ne permită abordarea microstatelor la nivel conceptual prin utilizarea unei definiții de opoziție, vizând înțelegerea a ceea ce nu sunt ele, nu state puternice, nu puteri mijlocii, nu superputeri. Chiar și așa, încercarea de identificare a unor microstate, plecând de la puterea lor, este extrem de dificilă metodologic.

Repere calitative

Alte definiții, având ca punct de plecare dimensiunea calitativă asociată microstatelor, încearcă să realizeze o serie de conexiuni între slăbiciunea derivată din apartenența la categoria statelor foarte mici și statutul internațional al acestora. Utilizând exemplul Liechtenstein, care a încercat să obțină accesul în Liga Națiunilor ca membru cu drepturi depline, Dumienksy observă că, deși suveran, micul teritoriu administrativ era dependent de protecția unei surse externe, circumstanță pusă pe seama dimensiunii sale geografice mici. Plecând de la acest argument, definiția lui Zbigniew Dumienksy, relatează că microstatele sunt state moderne protejate, state suverane care au avut

capacitatea de a ceda unilateral anumite atribute de suveranitate către puteri mai mari în schimbul unei protecții benigne a viabilității lor politice și economice. Diferența dintre acest model de renunțare la suveranitate și cedarea unor elemente de suveranitate către organisme supranaționale, precum Uniunea Europeană, este că în cazul microstatelor, elementul superior care administrează suveranitatea cedată nu se așteaptă la o contribuție reciprocă din partea microstatului.³⁶ Prin această mențiune finală, autorul, separă în mod deliberat astfel de aranjamente diplomatice de alte tipuri de înțelegeri internaționale realizate în vederea satisfacerii unui interes mutual, precum alianțele (definite de obicei ca fiind „coalitii de state care își coordonează activitatea în scopul obținerii unui rezultat”³⁷, de cele mai multe ori, se așteaptă ca, în cadrul lor, statele membre să depună un efort corespunzător, direct proporțional cu statutul lor de putere, pentru a susține acest scop comun). În cazul statelor la care face referire Dumienksy, reciprocitatea efortului nu există.

Dumienksy identifică doar 9 state la nivel mondial care se încadrează în limitele acestei definiții (Liechtenstein, având puterea garantă Elveția, San Marino, având puterea garantă Italia, Monaco, având puterea garantă Franța, Andorra, având puterile garante Franța și Spania, Insulele Cook, având puterea garantă Noua Zeelandă, Niue, având puterea garantă Noua Zeelandă, Statele Federate din Micronezia, Insulele Marshall și Palau, având puterea garantă SUA).³⁸ Autorul susține că a exclus Malta și Vaticanul de pe listă, deși acestea sunt subiecte de drept internațional, pentru că ele pot fi interpretate ca mijloace de asigurare a existenței unor instituții: Biserica Romano-Catolică și Ordinul Militar de Malta, în așa fel încât ele să exercite funcții caritabile și spirituale mai degrabă decât funcții suverane asociate statelor. „Astfel, acestea ar trebui să fie privite nu ca microstate protejate, ci ca instituții protejate.”³⁹

Reflecții asupra economiei microstatelor

În lipsa unui consens microstatele pot fi considerate membre ale dreptului internațional cu numeroase probleme derivate din lip-

sa unei dimensiuni care să le ajute să dezvolte proiecte economice sustenabile și proiecte diplomatice semnificative. Însă, segmente ale literaturii amintesc uneori de ideea conform căreia dimensiunea acestor state poate fi interpretată drept un atu.

În calitate de foste colonii, mai ales în cazul fostelor colonii britanice, microstatele au fost asociate unei logici economice de tip mercantil. Ca o consecință, acestea obișnuiau să producă un singur tip de resursă, de obicei agricolă.⁴⁰ Reflexul de a se baza pe un singur element de export a fost adesea considerat a fi o slăbiciune pentru acestea. „Tendința economiilor de dimensiune redusă de a se transpune în situația unei specializări economice extreme înseamnă că jurisdicțiile mici pot fi lovite disproporționat de tare de capriciile caracteristicilor cererii și ofertei în orice segment al economiei.”⁴¹

Referitor la problema agriculturii, anumiți autori au argumentat că „pentru microstatele care au o problemă de întindere geografică, sectorul agricol poate absorbi o proporție așa mare a terenului disponibil, încât activitățile alternative pot fi serios constrânse. Nivelul real de impact al acestei probleme este necunoscut, mai ales în condițiile în care unele microstate au putut să se axeze pe importul produselor agricole, dedicând în mod simultan suprafața lor limitată, sectorului de manufactură și servicii. Acest lucru a ajutat state precum Mauritius sau Singapore să ocolească problemele derivate dintr-o suprafață mică.”⁴² Astfel, „în timp ce comerțul internațional în bunuri și servicii devine din ce în ce mai liberalizat, industriile preocupate de exportul resurselor agricole, pe care multe dintre statele mici post-coloniale s-au bazat spre sfârșitul secolului XX, au intrat în declin, pe măsură ce Uniunea Europeană, în particular, a început să diminueze numărul de acorduri comerciale preferențiale pe care industriile agricole din microstate se sprijineau.”⁴³

Atât microstatele insulare, cât și cele de tip enclavă, sunt dependente de rețelele logistice și de infrastructură ale vecinilor pentru a putea întreține relații economice.⁴⁴ Ideea este reluată și de Lin Ho care subliniază că „statele insulare mici au fost considerate ca fiind performeri economici slabi. Dimensiunea lor foarte mică

și distanța față de centre financiare majore generează abilități financiare mici și le expun la tensiuni economice și militare globale și degradare de mediu.”⁴⁵ Argumentul nu pare să fie convingător pentru microstatele din Europa spre exemplu, însă ideea dependenței de rețele de infrastructură care nu sunt proprii este în continuare valabilă. La rândul său, Philippe Hein a caracterizat microstatele din punctul de vedere al „infrastructurii lor economice slabe și a distanței relative față de piețele mondiale.”⁴⁶ Acest handicap, al distanței și izolării, generează probleme economice mai ample, de import și export de mărfuri.

Unele microstate au reușit să amortizeze acest șoc prin intermediul unor politici din domeniul economic de nișă, preponderent în domeniul serviciilor, precum turismul sau activitățile bancare. De foarte multe ori aceste adaptări produc și efecte nefaste, prin felul în care pun la îndoială moralitatea acestor structuri la nivel internațional, precum și suveranitatea acestora (paradisurile fiscale și conturile offshore asociate acestora sunt un exemplu concret).

Abilitatea microstatelor de redesenare în timp a politicii economice și de relații internaționale, ca răspuns la stimulii mediului globalizat, a condus anumiți autori înspre susținerea unor teorii care demonstrează că, tocmai datorită dimensiunii lor mici, acestea au „abilitatea de a-și reveni sau de a se adapta ușor la adversitate și schimbare.”⁴⁷ Astfel de perspective l-au condus pe Priguglio să susțină că tocmai dimensiunea restrânsă a microstatelor le oferă acestora abilitatea de a răspunde mult mai rapid la stimuli externi, spre deosebire de statele mai mari. Teza acestuia face referire la o comparație cu structuri suverane mari, care nu au trecut prin procesul de descentralizare, atât timp cât putem presupune că pentru state mai mari care au descentralizat anumite aspecte ale vieții lor politice și, implicit economice, viteza de reacție este asemănătoare cu a microstatelor sau mai bună.

Microstatele și conflictul

Analizând microstatul din punctul de vedere al capacității militare, se poate observa că

dimensiunea redusă a microstatelor nu este un argument foarte bun pentru generarea unor proiecte sau planuri militare speciale. „Din punct de vedere militar, microstatele au capacități reduse și nu au abilitatea de a se apăra în fața agresiunii. Acest fapt a fost demonstrat de episodul invadării Granada de către SUA a în 1983 și de atacurile cu mercenari din Maldive în 1988 și din Comore în 1989.”⁴⁸

Lipsa unui fond demografic foarte mare, precum și un PIB preponderent scăzut, afectează abilitatea microstatelor de a întreține armate cu dimensiuni convingătoare. În ciuda acestui fapt, o serie dintre acestea au fost implicate voluntar în teatre externe de operațiuni, ceea ce este interpretat în literatură ca o măsură de consolidare a relațiilor parteneriale și de securitate, precum și a perspectiveilor lor economice. Totuși, ca normă generală, principalele implicări la nivel internațional pot fi observate ca parte a unor demersuri diplomatice bilaterale sau, mult mai adesea, multilaterale. În ciuda angajării în teatre de operațiuni externe, argumentul este liniar și, privit la nivel *macro*, acesta confirmă că microstatele sunt dependente de abilitatea altor state de a le asigura securitatea în mediul internațional.

Este dificil de construit, chiar și teoretic, o arhitectură explicativă care măsoară nivelul de predispoziție al unui microstat la violență internă și insecuritate, determinate de clivaje politice sau etnice locale. Acest lucru se întâmplă pentru că ar trebui luate în calcul elemente istorice, de identitate națională și de context politic intern care diferă în funcție de actor. Totuși, un studiu realizat asupra Republicii Vanuatu a demonstrat că potențialul de conflict al unui stat de dimensiuni mici există, însă, în ciuda prezenței unor factori clasici de instabilitate socială, precum clivajele de natură etnică, conflictul nu este iminent. Se pare că în cazul Vanuatu, rolul liderilor locali și al șefilor de trib creează un spațiu suficient pentru negocierea unor diferențe, înainte ca elementele de conflict să devină endemice.⁴⁹ Fără a generaliza, cazul Vanuatu poate fi un indicator al faptului că dimensiunea relativ mică a microstatelor generează un mediu în care negocierea și consensul sunt favorizate.

Concluzii

Deși există în literatură numeroase studii și lucrări dedicate microstatelor, comunitatea academică nu a reușit până acum să realizeze o definiție general sau majoritar acceptată a acestora. Acest lucru se întâmplă probabil pentru că, asemeni celorlalți actori ai mediului internațional, microstatele prezintă o serie de caracteristici culturale, istorice sau identitare specifice care le diferențiază unele față de celelalte. Cu titlu de exemplu, putem aminti microstatele care asigură monoproducția agricolă, care sunt radical diferite de microstatele care au dezvoltat paradisuri fiscale pentru a supraviețui. Astfel, identificarea unor trăsături comune este dificilă, pentru ca aceste mici entități ale mediului internațional au amplasări geografice distincte și tipuri de asocieri diferite la nivel internațional. Însă, este cert că studiul microstatelor este un domeniu ofertant care ar trebui să suscite mai des interesul lumii academice.

Bibliografie

1. Anckar, Dag, “Bicameral microstates, a Commonwealth category”, *The Round Table*, iulie 1998, pp. 367; 378.
2. Armstrong, H. W., Read, R., „Comparing the economic performance of dependent territories and sovereign microstates”, *Economic Development and Cultural Change*, Vol. 48, Nr. 2, ianuarie, 2000, pp. 285; 306.
3. Bailey, A. Helen, *Competitiveness of the Eastern Caribbean: an investigation utilising a meta-triangulation framework*, Capella University, Proquest information and learning company, SUA, august 2007.
4. Bishop, Matthew Louis, “Tourism as a small state development strategy: Pier pressure in the Eastern Caribbean?”, *Progress in development studies*, Vol. 10, Nr. 2, 2010, pp. 99; 114.
5. Dumiensky, Zbigniew, „Microstates as modern protected states: towards a new definition of microstatehood”, *The Institute of International Affairs, University of Auckland*, 2014, pp. 1; 37.
6. Goldstein, S. Joshua, Pevehouse, C. Jon, *International Relations*, ediția 10, Pearson, Statele Unite ale Americii, 2014.
7. Grydehoj, Adam, “Making the most of smallness: Economic Policy in Microstates and Sub-na-

tional Island Jurisdictions”, Space and Polity, Vol. 15, Nr. 3, decembrie, 2011, pp. 183; 196.

8. Gunter, M. Michael, „Liechtenstein and the League of Nations: A precedent for the United Nation’s minstate problem?”, *The American Journal of International Law*, Vol. 68, Nr. 3, iulie 1974, pp. 496; 501.

9. Hardman, D. J., „Public financial administration of microstates: South Pacific Forum”, *Public Administration and development*, Vol. 4, aprilie/iunie, 1984, pp. 141; 154.

10. Hobsbawm, E. J., *Nations and nationalism since 1780 programme, myth, reality*, second edition, Cambridge University Press, 1992.

11. Mcleod, Abby, Morgan, Michael, „An incomplete arc: Analyzing the potential for violent conflict in the Republic of Vanuatu”, *Pacific Affairs*, Vol. 80, Nr. 1, primăvară, 2007, pp. 67; 86.

12. Mehmet, Ozay, Tahiroglu, M., „Growth and equity in microstates, does size matter in development?” *International Journal of Social Economics*, Vol. 29, Nr. 1/2, 2002, pp. 152; 162.

13. Mohamed, Ali Naseer, „The Diplomacy of Micro-states”, *Netherlands Institute of International Relations Clingendael*, 2002, pp. 1; 41.

14. Serebrian, Oleg, *Dictionar de Geopolitică*, Polirom, Iași, 2006.

15. Stringer, D. Kevin, „Pacific Island Microstates: Pawns or players in Pacific Rim Diplomacy?”, *Diplomacy and Statecraft*, Nr. 17, 2006, pp. 547; 577.

16. Wivel, Anders, Oest, Kajsa Ji Noe, „Security, profit or shadow of the past? Explaining the security strategy of microstates”, *Cambridge Review of International Affairs*, vol. 23, Nr. 3, septembrie, 2010, pp. 429; 454.

17. Yee Lin Ho, Elaine, Geok-Lin Lim Shirley, „Introduction: The Cultures and Literatures of Micro-States”, *ARIEL: A Review of International English Literature*, Volume 32, Nr. 1, 2001, pp. 1; 17.

Note

¹ Elaine YEE LIN HO, Shirley GEOK-LIN LIM, „Introduction: The Cultures and Literatures of Micro-States”, *ARIEL: A Review of International English Literature*, Volume 32, Nr. 1, 2001, pp. 1; 17.

² *Ibidem*.

³ H. W. ARMSTRONG, R. READ, „Comparing the economic performance of dependent territories and sovereign microstates”, *Economic Development and Cultural Change*, Vol. 48, Nr. 2, ianuarie, 2000, pp. 285; 306.

⁴ Michael M. GUNTER, „Liechtenstein and the League of Nations: A precedent for the United Nation’s minstate problem?”, *The American Journal of International Law*, Vol. 68, Nr. 3, iulie 1974, pp. 496; 501.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*.

⁷ Zbigniew DUMIENSKY, „Microstates as modern protected states: towards a new definition of micro-statehood”, *The Institute of International Affairs, University of Auckland*, 2014, pp. 1; 37.

⁸ E. J. HOBSBAWM, *Nations and nationalism since 1780 programme, myth, reality*, second edition, Cambridge University Press, 1992, p. 31.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ Zbigniew DUMIENSKY, *op. cit.*

¹¹ E. J. HOBSBAWM, *op. cit.*, p. 32.

¹² *Ibidem*.

¹³ Zbigniew DUMIENSKY, *op. cit.*

¹⁴ Anders WIVEL, Kajsa Ji Noe OEST, „Security, profit or shadow of the past? Explaining the security strategy of microstates”, *Cambridge Review of International Affairs*, vol. 23, Nr. 3, septembrie, 2010, pp. 429; 454.

¹⁵ Joshua S. GOLDSTEIN, Jon C. PEVEHOUSE, *International Relations*, ediția 10, Pearson, Statele Unite ale Americii, 2014, pp. 29; 33.

¹⁶ Ali Naseer MOHAMED, „The Diplomacy of Micro-states”, *Netherlands Institute of International Relations Clingendael*, 2002, pp. 1; 41.

¹⁷ Helen A. BAILEY, *Competitiveness of the Eastern Caribbean: an investigation utilising a meta-triangulation framework*, Capella University, Proquest information and learning company, SUA, august 2007, p. 2.

¹⁸ Michael M. GUNTER, *op. cit.*

¹⁹ H. W. ARMSTRONG, R. READ, *op. cit.*

²⁰ Zbigniew DUMIENSKY, *op. cit.*, p. 9.

²¹ Ozay MEHMET, M. TAHIROGLU, „Growth and equity in microstates, does size matter in development?” *International Journal of Social Economics*, Vol. 29, Nr. 1/2, 2002, pp. 152; 162.

²² Kevin D. STRINGER, „Pacific Island Microstates: Pawns or players in Pacific Rim Diplomacy?”, *Diplomacy and Statecraft*, Nr. 17, 2006, pp. 547; 577.

²³ Anders WIVEL, Kajsa Ji Noe OEST, *op. cit.*

²⁴ D. J. HARDMAN, „Public financial administration of microstates: South Pacific Forum”, *Public Administration and development*, Vol. 4, aprilie/iunie, 1984, pp. 141; 154.

²⁵ Kevin D. STRINGER, *op. cit.*

²⁶ Dag ANCKAR, „Bicameral microstates, a Commonwealth category”, *The Round Table*, iulie 1998, pp. 367; 378.

- ²⁷ Ali Naseer MOHAMED, "The Diplomacy of Micro-states", *Netherlands Institute of International Relations Clingendael*, 2002, pp. 1; 41.
- ²⁸ Dag ANCKAR *op. cit.*
- ²⁹ Anders WIVEL, Kajsa Ji Noe OEST, *op. cit.*
- ³⁰ Oleg SEREBRIAN, *Dicționar de Geopolitică*, Polirom, Iași, 2006, p.176.
- ³¹ Elaine YEE LIN HO, *op. cit.*
- ³² *Idem.*
- ³³ Zbigniew DUMIENSKY, *op. cit.*
- ³⁴ Anders WIVEL, Kajsa Ji Noe OEST, *op. cit.*
- ³⁵ Anders WIVEL, Kajsa Ji Noe OEST, *op. cit.*
- ³⁶ Zbigniew DUMIENSKY, *op. cit.*
- ³⁷ Joshua S. GOLDSTEIN PEVEHOUSE C. Jon, *op cit.* p. 63.
- ³⁸ Zbigniew DUMIENSKY, *op. cit.*
- ³⁹ *Idem.*
- ⁴⁰ Helen A. BAILEY, *op. cit.*, p. 6.
- ⁴¹ Adam GRZYDEHOJ, "Making the most of smallness: Economic Policy in Microstates and Sub-national Island Jurisdictions", *Space and Polity*, Vol. 15, Nr. 3, decembrie, 2011, pp. 183; 196.
- ⁴² H. W. ARMSTRONG, R. READ, *op. cit.*
- ⁴³ Matthew Louis BISHOP, "Tourism as a small state development strategy: Pier pressure in the Eastern Caribbean?", *Progress in development studies*, Vol. 10, Nr. 2, 2010, pp. 99; 114.
- ⁴⁴ H. W. ARMSTRONG, R. READ, *op. cit.*
- ⁴⁵ Elaine YEE LIN HO, *op. cit.*
- ⁴⁶ *Idem.*
- ⁴⁷ Helen A. BAILEY, *op. cit.*, pp. 137.
- ⁴⁸ Ali Naseer MOHAMED, *op. cit.*
- ⁴⁹ Abby MCLEON, Michael MORGAN, „An incomplete arc: Analizing the potential for violent conflict in the Republic of Vanuatu”, *Pacific Affairs*, Vol. 80, Nr. 1, primăvară, 2007, pp. 67; 86.

Abstract

This article is aimed at re-evaluating part of the literature describing microstates. As I will show, there is no unanimously accepted definition of microstates within the academic community. However, it is clear that some common traits of such international actors are to be identified, both from a strategic and economic point of view. Most of them have also been influenced by the process of decolonization. This gives us hope that one day we might find a definition that better describes core features of microstates.

Keywords: micro-state, identity, security, sovereignty, demography, power, conflict

Oana Maria Ștefan is a PhD student of the Faculty of Political Science, University of Bucharest, since October 2014. Her current doctoral thesis is aimed at redefining our understanding of microstates by studying common historical, constitutional and diplomatic characteristics of such actors. She holds a bachelor's degree in Political Science and a master's degree in International Relations from the Faculty of Political Science, University of Bucharest.

The impact of the Russo-Georgian cyber warfare on the politics of international security

Alexandru ION

Introduction

After the charismatic leader, Mikheil Saakashvili, won the elections on January 5th 2008, the whole political system of Georgia would shift towards a Euro-Atlantic governing, the new political elite being composed of ministers that studied in the West. The reforms of the Government from Tbilisi would have as prime objective becoming a member of the NATO alliance and on the long term becoming a member of the European Union. However, the Bucharest Summit of 2008, would not be favorable for Georgia, as the country did not receive the MAP, mostly because of Russia, but also because of a few other members. The increasing diplomatic tensions between Russia and Georgia and the less implications of NATO in the Southern Caucasus Region will soon lead to the war of the summer 2008.

One of the important aspects of this interstate war is that it would have started on 7th of August 2008 and ended on 12th August 2008, but the reports show that the cyber war ended only at the end of the year. Under those circumstances Georgia asked for external support from the USA in order to reinstate the national servers¹. The initial analysis show that mounting a full scale cybernetic attack against a low defended target and dependent on the internet such as Georgia is extremely effective and has a huge political impact². Georgia would recover after the cyber war with Russia only at the beginning of 2009. It has been the first interstate war fought both on field and in the virtual environment.

From the first days of the conflict, Russia has used a massive cyber-attack that would

put out of service most the national Georgian administration servers, which was a complete success compared to the under-financed Georgian cyber security. This would represent the moment when all the states realize the importance of a capable cyber-defense and this way it will become an important point on the national agenda and a new subject for NATO's defensive strategy. Analyzing the events that took place in the short period of the war opens up two main perspectives on the matter: using the internet for attacking (cyber-crime, cyber-terrorism, cyber-hacking, and cyber-spying) as showed by Russia and the defensive perspective as how Georgia would have done it.

International reaction

From the perspective of international relations, the Russo-Georgian war doesn't have anything particularly new as a regional interstate conflict, however analyzing it from the perspective of international security it opens up a new chapter on the subject of cyber warfare³. Within the 5 days of armed conflict we were for the first time in history witness to a new tactic used by the Russian military: the cyber-attacks on the Georgian internet infrastructure. Those events confirmed that Russia has the capability to use the internet as a weapon against countries with a poor cyber-defensive capability, just like in 2007, when a massive cyber-attack hit the national Estonian servers; however the Government of Kremlin denied its implication in the event⁴. NATO has understood from this incident that it is neces-

sary to develop a defensive strategy in order to counter this new type of threat, while other countries, such as Russia, saw in this military strategy an opportunity to secure victories on future battles.

The attack used by the Russians is described as a DDoS (Distributed denial of Services) having as purpose to temporarily disable or put out of use the servers used by the Georgian administration. One interesting aspect is that the attacks did not stop at the governmental administration, during the war they had extended to news and NGO's websites. The attacks were strategically coordinated through Russian forums, such as "stopgeorgia.ru", this way each person willing to help fight Georgia would receive instructions on how to hack the national Georgian servers⁵. After a few months of intensive investigations, security researchers of the Greylogic Company reported that behind the coordination of the attacks were the Russian GRU and FSB which were directly involved in the cyber war against Mikheil Saakashvili government⁶. All of this was happening while the Russian invasion took place on the ground, water and air.

The lack of military intervention of the Western countries had caused Georgia immense casualties in material terms, human resources and territory. Most of the Western countries had criticized the Russian invasion, but that had a very insignificant impact. Poland had played an important role in Russo-Georgian cyber conflict, offering logistic support to Georgia in order to maintain the functionality of its central administration servers⁷. It is also worth mentioning the Estonian expert's intervention, who helped Georgia temporarily disable the websites that were used to coordinate the attacks against it⁸. All the other NATO countries had provided financial support and food for the refugees. After the war, Russia had declared the Abkhazia and South Ossetia regions independent territories under its protection⁹. Georgia lost territories in the aftermath of the war which it had never recovered, even today. The armed conflict has ended on 12th August 2008. After the intervention of the French president, Nicolas Sarkozy, the conflagration between the two countries would stop after 48 hours, but the cyber war had continued.

Analyzing the information about the first cyber war

Through the past years, several governing administrations of various countries have confirmed cyber-attacks on their websites, the first one being first encountered in the US in 1990 (the Morris worm virus), but never before in history had been reported an interstate cyber war. There were NATO suspicions on the capability of Russia to wage a full scale cyber war after the attack on Estonia, but the lack of evidence made it impossible to hold the Kremlin administration responsible for it¹⁰. The online war that had started in August 2008 against Georgia confirmed the expert's suspicions but has also brought new questions concerning Russia's power of waging a long-term war on the internet.

Russia's coercive behavior and the methods used against the former states of the Soviet Union also confirmed the tactic of reinstalling its hegemony in the region, also known by the international relations scholars as the Medvedev doctrine. The 5th point of the former Russian president Dmitry Medvedev on foreign relations states: "there are regions in which Russia has privileged interests...to those regions, we will pay particular attention"¹¹, as it was demonstrated in the cases of Moldova (Transnistrian region), Georgia (Abkhazia and South Ossetia) and more recent Ukraine (Crimean region). Through its tactics, Russia aims to prove its supremacy as a super power in the international relations and as a competitor of the United States of America. On long-term, Russia wants to stop NATO's expansion to its neighboring states that aim to become members and by doing so proves that the world is once again multipolar in international relations.

The attack against Georgian websites starting on 8th August 2008 was on a full-scale and for the duration of a few weeks, this kind of planning demonstrating the direct implication of the Russian government. US Ambassador David Smith, in his analysis of the events of attack upon Georgia of 2008, compared it to those on Estonia an year before, which were characterized as an "internet blockade"¹². Furt-

hermore, the attack was in a perfect synchronization with Russia's military invasion of the region, however there was a much better organization of it compared to the cyber-attack on Estonia¹³. Once we can understand that Russia has begun to use this new tactic of war as a support for the military invasion, we cannot help but wonder: what is the real cyber capacity of Russia on waging a long-term war against one of its competitors such as the US or China?

What has been less publicized about the online war between Russia and Georgia is the fact that Georgia had fought back during the few days of the conflict, the Russian news websites Russia Today and RIA Novosti had reported that during the night of 11th August 2008, massive cyber-attacks were directed against them and that they barely managed to maintain their servers online. There were reports that the war between the two states had affected also Ukraine, a neutral country in the conflict, during the period many news websites such as Delo.ua had problems concerning attacks from around the world on their servers¹⁴. We can easily understand that the interstate war had extended to the neighboring states, adding to the costly casualties of the internet infrastructure. On the night of 13th August, the American company, Tulip System, who took responsibility for administration of the presidential website of Mikheil Saakashvili, had reported that they were overwhelmed by hacker attacks and asked the FBI for help on the matter¹⁵. At the end of the conflict it was less important who started the war, but who would win the international sympathy as the most damaged part of the conflict.

Former state of USSR	Cyber-attack from Russia	Observations
Armenia	No	-
Azerbaijan	No	-
Belarus	No	Allied to Russia
Estonia	2007	NATO and EU member
Georgia	2008	Friend of US

Kazakhstan	No	Allied to Russia
Kyrgyzstan	2009	Collaborating with NATO
Latvia	No	NATO and EU member
Lithuania	2008	NATO and EU member
Moldova	No	Friend of EU and NATO
Tajikistan	No	-
Turkmenistan	No	-
Ukraine	2014-2015	Seeking membership of EU and NATO
Uzbekistan	No	-

Annexes 1. Former USSR states that were attacked online until present day

In the following years it is visible that Russia has improved its methods and coercive tactics used in the online environment, as we can see today in the case of Ukraine. What it is more important to understand about the invasion of Crimea is that Russia has used the same strategy of the cyber-attacks similar to those in Georgia, making this a new way to wage war in the 21st century¹⁶. Analyzing the cyber-attacks in the last ten years that took place in Eastern Europe, we can easily understand the pattern which shows Russia's interests in the region, as stated by the Medvedev doctrine, for: Estonia, Lithuania, Georgia and Ukraine¹⁷. The Western European countries had understood the Russian plan through reviewing its foreign politics plan and the presidential discourses and so they have intensified their efforts to improve the cyber defensive systems.

Conclusions

The cyber-conflict between Russia and Georgia has played an important role in redesigning the international agenda on cyber security, and the first step was made by NATO by upgrading at the rank of Military Organization the Cooperative Cyber Defense Centre

of Excellence (CCDCOE) with its headquarters at Tallinn, Estonia, which was founded in 2008. Secondly, the international community saw what happened to the Georgian administration servers, not capable of defending themselves against Russia, and begun to change their financial policy regarding cyber defense. Researchers world-wide began to be more interested in cyber-threats as a new factor concerning international politics. Lastly, the less powerful states realized the danger they faced and so they called upon for support from international organizations; the best known case is that of Austria, which is not a member of NATO but has asked CCDCOE for help in order to secure its information defenses.

In the aftermath of the war, as I initially stated in my paper, we have two different perspectives to analyze for future cases as such. The first one is based on the view of having an inefficient cyber defensive system, as in the case of Georgia and it would be the most important lesson in order not to repeat history. The second perspective is of those who saw in the cyber war new opportunities for cyber-hacking and cyber-terrorism, considering the attack on Georgia as a great success that can be used in the future against other targets. Even if at first sight the two perspectives create the attacker-victim cleavage, it is essential to learn from this event. As usual the government will deny its direct involvement in coordinating the cyber-attacks and cyber-crimes as we had already witnessed this tactic during the Cold War.

Many more things can be learned from the regional conflicts of Russia with the former USSR countries, tactics as such can be used in order to restrain the neighboring states on having a pro-Western political initiative by using methods beyond the conventional ways of the classic field war. The 2008 cyber-war between Russia and Georgia had revolutionized our perspective on the virtual environment and had demonstrated the possibility of mobilizing civilians in military matters regarding international politics. Under those circumstances we can see today in Tallinn Manual on the International Law Applicable to Cyber Warfare of the Cooperative Cyber Defense Centre of Excellence, the 5th Rule: "A State shall not knowingly allow the cyber infrastructure located in its

territory or under its exclusive governmental control to be used for acts that adversely and unlawfully affect other States"¹⁸. This aims to reduce cyber conflicts world-wide through the use of international law, but this has not stopped the USA from developing the Stuxnet virus which was used to attack the nuclear power stations in Iran. From this incident we understand how by using anonymity and denial of a government's direct involvement, an international actor can easily avoid being accused of responsible for cyber-attack. The fast development of today's technology is becoming a real cause for concern because casualties through the stealing or destroying the information can sometimes be inestimable.

Bibliography

ASMUS, Ronald, *A little war that shook the World: Georgia, Russia and the future of the West*, Palgrave Macmillan, New York, 2010

BALAYEV, Bahruz, *The right to self-determination in the South Caucasus*, Lexington Books, Plymouth, 2013

BUMGARNER, John, Scott BORG, *Overview by the US-CCU of the Cyber Campaign against Georgia in August 2008*, US Cyber Consequences Unit, 2009

CARR, Jeffrey, *Inside Cyber Warfare: Mapping the Cyber Underworld*, O'Reilly Media INC, Sebastopol, 2012

COHEN, Ariel, Robert E. HAMILTON, *The Russian military and the Georgian War: Lessons and implications*, Strategic Studies Institute, 2011

CORNELL, Svante E, Frederick Starr, *The guns of August 2008: Russia's war in Georgia*, E.M Sharp Inc., New York, 2009

FAWN, Rick, *Ideology and national identity in Post-Communist Foreign Policies*, Frank Cass Publishers, London, 2004

GAHRTON, Per, *Georgia: Pawn in the new great game*, Pluto Press, New York, 2010

GERMAN, Tracey, *Abkhazia and South Ossetia: Collision of Georgian and Russian Interests*, IFRI, 2006

GERMAN, Tracey, *Regional cooperation in the Southern Caucasus: Good neighbors or distant relatives*, Ashgate Publishing Limited, Farnham, 2012

JONES, Stephan F, *The making of modern Georgia, 1918-2012: The first Georgian republic and its successors*, Routledge, New York, 2014

MANESS, Ryan, Brandon VALERIANO, *Russia's coercive diplomacy: Energy, Cyber and Ma-*

ritime Policy as New source of power, Palgrave Macmillan, New York, 2015

MCNABB, David, *Vladimir Putin and Russia's Imperial Revival*, Taylor & Francis Group, New York, 2016

OHLIN, David Jens, *Cyber War: Law and Ethics for Virtual Conflicts*, Oxford University Press, Oxford, 2015

RICH, Paul, *Crisis in the Caucasus: Russia, Georgia and the West*, Routledge, New York, 2010

SCHMITT, Michael N, *Tallinn Manual on the International law applicable to Cyber Warfare*, Cambridge University Press, Cambridge, 2013

SHACKELFORD, Scott, *Managing Cyber Attacks in International Law, Business and Relations: In search of Cyber Peace*, Cambridge University Press, New York, 2014

SHAKARIAN, Paulo, *Introduction to Cyber-Warfare: A Multidisciplinary Approach*, Syngress INC, Waltham, 2013

SHOEMAKER, Wesley, *The world today series: 2012 – Russia and the commonwealth of independent states*, Striker-Post Publications, 2012

Websites:

www.atlanticcouncil.org

www.channel4.com

www.infosecurity-magazine.com

www.nytimes.com

www.reuters.com

www.rt.com

www.smh.com.au

www.stratfor.com

www.telegraph.co.uk

www.theguardian.com

Note

¹<http://www.zdnet.com/article/coordinated-russia-vs-georgia-cyber-attack-in-progress/>, accessed on: 10.01.2016.

² http://www.nytimes.com/2008/08/13/technology/13cyber.html?_r=0, accessed on: 10.01.2016.

³ Paulo SHAKARIAN, *Introduction to Cyber-Warfare: A Multidisciplinary Approach*, Syngress INC, Waltham, 2013, p. 31.

⁴ <http://www.theguardian.com/world/2007/may/17/topstories3.russia>, accessed on: 03.01.2016.

⁵ Jeffrey CARR, *Inside Cyber Warfare: Mapping the Cyber Underworld*, O'Reilly Media INC, Sebastopol, 2012, pp. 106-107.

⁶ <http://www.infosecurity-magazine.com/news/grey-goose-2-ties-kremlin-more-closely-to-georgia/>, accessed on: 14.01.2016.

⁷ <http://www.smh.com.au/news/technology/georgian-websites-forced-offline/2008/08/12/1218306848654.html>, accesat la data de: 05.01.2016.

⁸ Ryan MANESS, Brandon VALERIANO, *Russia's coercive diplomacy: Energy, Cyber and Maritime Policy as New source of power*, Palgrave Macmillan, New York, 2015, p. 70.

⁹ <https://www.rt.com/op-edge/ossetia-georgia-war-independence-220/>, accessed on: 03.01.2016.

¹⁰ <http://www.reuters.com/article/us-estonia-cybersecurity-idUSKBN0TN1BT20151204>, accessed on: 10.01.2016.

¹¹ https://www.stratfor.com/weekly/medvedev_doctrine_and_american_strategy, accessed on: 12.01.2016.

¹² <http://www.atlanticcouncil.org/blogs/nato-source/russian-cyber-policy-and-the-war-against-georgia>, accessed on: 14.01.2016.

¹³ John BUMGARNER, Scott BORG, *Overview by the US-CCU of the Cyber Campaign against Georgia in August 2008*, US Cyber Consequences Unit, 2009, pp. 3-6.

¹⁴ Paul RICH, *Crisis in the Caucasus: Russia, Georgia and the West*, Routledge, New York, 2010, pp. 65-66.

¹⁵ <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/georgia/2553058/Russia-continues-cyber-war-on-Georgia.html>, accessed on: 14.01.2016.

¹⁶ <http://www.channel4.com/news/ukraine-cyber-warfare-russia-attacks-georgia>, accessed on: 14.01.2016.

¹⁷ David McNabb, Vladimir Putin and Russia's Imperial Revival, Taylor & Francis Group, New York, 2016, pp. 116-121.

¹⁸ Michael N. SCHMITT, *Tallinn Manual on the International law applicable to Cyber Warfare*, Cambridge University Press, Cambridge, 2013, p. 26.

ABSTRACT

This paper aims to analyze the consequences of the Russian-Georgian war of 2008 in the context of the cyber security and its impact world-wide in defining a new defense strategy for NATO. Although it may seem a regional conflagration at first sight, the cyber-attack of 2008 represents the first full-scale war between two nations. It has confirmed many of the ex-Soviet states suspicions, as Russia has a new way to impose its hegemony once more: through internet.

Keywords: Russia, Georgia, cyber warfare, internet security, hegemony.

Mr. Alexandru Ion, PhD student at the University of Bucharest, Department of Political Science, graduated the Bachelor degree and Master of International Relations. He received an Erasmus scholarship to study for a semester at Université Libre de Bruxelles, Belgium and a CEEPUS scholarship for a month at the University of Vienna, Austria. (ion.alexandru@fspub.unibuc.ro)

Puterea cogniției în analiza de intelligence: modele conceptuale

Lector universitar dr. Cristina Posaștiuc

„We are surrounded by errors and they are ours.”

(David T. Moore, Sensemaking: A Structure for an Intelligence Revolution, 2011)

1. Tipologie

Practicieni și manageri din intelligence încearcă să răspundă principalei provocări cu care se confruntă serviciile de informații moderne – furnizarea de produse de calitate și asigurarea unor procese analitice riguroase, transparente și măsurabile. Soluțiile oferite sunt multiple, însă calea cea mai directă în atingerea obiectivelor propuse o reprezintă „formalizarea metodologică” și plasarea informației în cadrele teoretice ale modelelor analitice, metodelor și tehnicilor structurate.

Plecând de la știința cogniției, Edward Waltz, în cea mai recent publicată lucrare a sa¹, definește modelele ca fiind „reprezentări cognitive, conceptuale, matematice, fizice sau logice ale unui sistem, fenomen sau proces”, pe care le împarte în două categorii mari – modele mentale sau tacite și modele conceptuale sau explicite².

Modelele mentale constituie „imagini (...) avute în minte despre lume”³, respectiv structuri cognitive ale conceptelor deținute în mod conștient sau inconștient, care formează percepția cu privire la realitate. Acestea reprezintă „cunoașterea tacită”⁴ sau „judecata experților”⁵, fiind dezvoltate pe baza experienței personale, a intuiției inexplicabile, a percepției, dar și a inferențelor și raționamentelor de tipul analogiilor, comparațiilor ori apelului la studii de caz⁶.

Cunoașterea explicită a analistului, reprezentarea explicită a judecății sale intră în categoria modelelor conceptuale. Acestea constau în opinii, presupuneri și evaluări, precum și di-

versele tipuri de raționament și scheme de argumentare utilizate pentru generarea și susținerea ideilor. Sunt reprezentări codificate și partajabile ale modelelor mentale, utilizate pentru a descrie și explica concepte. În cadrul produselor de intelligence, acestea se regăsesc în formă narativă, matematică, grafică, numerică etc.⁷.

Potrivit experților, modelele conceptuale pot fi statice (de pildă, sinteza sau analiza unor informații referitoare la un spațiu de referință), dar și simulări și jocuri analitice (de exemplu, în pregătirea analiștilor, jocurile de rol care contribuie la crearea unei spețe analitice). Aplicarea acestor modele în elaborarea produselor informaționale are rolul de a clarifica problemele analizate, a identifica relațiile de tip cauză-efect, *pattern*-uri, evidențe și argumente, de a structura informația.

Waltz⁸ propune o serie de condiții, sub forma unui „catehism”, ale utilizării modelelor, transpuse în întrebări la care analiștii trebuie să răspundă. Acestea se referă la abstracție, justificare, validare, concepție, condițiile experimentării, logică și contextualizare.

Dintre cele trei categorii de modele conceptuale identificate – prescriptiv, descriptiv și predictiv –, în analiza de intelligence sunt aplicabile ultimele două. Cele descriptive duc la conștientizarea situației (*situation awareness*), la percepția elementelor din mediul extern într-o marjă de timp și spațiu dată⁹ și sunt utilizate pentru reprezentarea modului în care un sistem funcționează, înțeles aici în sens general și acoperind o gamă largă, de la entități la situații, fenomene și evoluții.

Comportamentul dinamic al unui sistem este reprezentat în modelele predictive, care descriu maniera în care acesta „se va manifesta în anumite circumstanțe” (*option awareness*)¹⁰. Aceste modele pot fi implementate ca simulări computaționale sau jocuri analitice și dau analiștilor posibilitatea de a propune beneficiarilor variante opționale de decizie, prin evidențierea factorilor determinanți, a dinamicii și posibilelor efecte ale sistemelor, prin explorarea „lumi-ilor viitoare alternative”.

În realizarea de scenarii, de tipul *business-as-usual* (scenariile cele mai probabile, lipsite de surprize, care se realizează prin extrapolarea trendurilor curente și interacțiunea dintre acestea), „cel mai pesimist” și „cel mai optimist” (*worst case scenario* și *best case scenario*)¹¹, analiștii recurg la aplicarea modelelor predictive, fie ele empirice sau teoretice. Modelele empirice oferă o abordare puternică, validată sistemic, pentru a detecta sau anticipa evenimente, măsurate statistic, în vreme ce modelele teoretice contribuie la emiterea unor ipoteze de bază privind mecanismele cauzale fundamentale ale proceselor complexe, care nu sunt inteligibile din punct de vedere statistic.

O categorie aparte a modelelor conceptuale o reprezintă cele computaționale. Acestea permit o gamă largă de modalități de filtrare, vizualizare și procesare a datelor și informațiilor. Din perspectiva științei cogniției, softurile sunt instrumente de modelare și ajută la reprezentarea virtuală a modelelor conceptuale.

Programele informatice îmbunătățesc efectuarea analizelor, exersarea jocurilor și a simulărilor, ajută la evaluarea cantitativă și calitativă a problemelor și explorarea dinamică a comportamentului unui sistem – în același sens larg specificat mai sus – pentru determinarea elementelor de cauzalitate și a potențialelor implicații.

Multe instrumente de pe piața software pot fi aplicate în intelligence, însă există programe speciale dedicate realizării de obiective analitice specifice, precum ACH, Gephi, KeyPlayer, QDA Miner, Wordstat, XMind, Multiple Hypotheses Generator, Indicators Validator ș.a.

2. Oportunități

Modelele conceptuale contribuie la organizarea dovezilor, a acelor date și opinii despre

entități, fapte, evenimente, situații, fenomene etc., explorarea relațiilor dintre dovezile din lumea reală și ideile din lumea conceptuală (judecățile emise cu privire la problemele analizate), precum și la evaluarea acestor idei în funcție de dovezi (de exemplu, validarea ipotezelor). Dețin, așadar, un rol ridicat în susținerea rigorii analitice, facilitând gândirea critică, prin aplicarea metodelor și tehnicilor structurate.

Aceste modele explică, „transparentizează” judecata analistului atât pentru ceilalți analiști, făcând astfel produsul și, implicit, procesul auditabile, cât și, sau mai ales, pentru beneficiari. Există cel puțin șase întrebări potențiale ale beneficiarului¹², la care, prin utilizarea de modele conceptuale, se poate răspunde (*Ce este?*, *Îmi arăți?*, *Ce-ar fi dacă?*, *Cât de mult?*, *Care dintre acestea?*, *Cât de încrezător ești?*, *Cum știi că rezultatele sunt valide?*). Din aceste întrebări transpar, de fapt, valențele descriptive, explicative și predictive ale analizei: descrierea structurii unui sistem, precum și a relațiilor dintre elemente; ilustrarea dinamicii, a evoluțiilor; expunerea unor situații ipotetice și a consecințelor posibile; explicarea factorilor determinanți; identificarea unor puncte de vedere alternative; explicarea fundamentelor componentelor modelului – a surselor de informații utilizate, a teoriilor aplicate și a argumentelor folosite.

Modelele conceptuale asigură premisele respectării, de către analist, a criteriilor de formă și de fond caracteristice produselor analitice, precum claritate, obiectivitate, acuratețe, completitudine și oportunitate.

Nu în cele din urmă, prin intermediul modelelor conceptuale, se dezvoltă aptitudini analitice - ceea ce Ellen Langer¹³ și David T. Moore¹⁴ au reunit sub denumirea de *mindfulness*: deschiderea către noi informații și includerea acestora în analiză; crearea unor noi categorii, pe baza informațiilor existente și a celor noi; conștientizarea existenței a mai mult de o perspectivă, imaginarea de scenarii alternative.

Deoarece pot fi aplicate atât individual, cât mai ales este recomandată utilizarea lor în cadrul echipelor analitice, modelele conceptuale au un aport important la dezvoltarea componentei colaborative a acestei activități. Este ceea ce Waltz denumesc *gândire împărtășită*,

în care „analiztii partajează și creează colaborativ modele explicate ale percepțiilor lor asupra realității”, bazate pe „ipoteze alternative, date disponibile și conjecturi”¹⁵.

3. Pregătirea în analiză

Procesul de învățare a analizei are rolul de a-i determina pe analiști să asimileze și să conștientizeze etapele parcurse în gândirea analitică pentru trecerea de la date la informații de securitate națională.

Un rol important în instruirea analiștilor îl dețin jocurile analitice și simulările. Aplicarea acestora constituie un instrument util, oferind posibilitatea imaginării și expunerii participanților la situații ipotetice, în vederea inducerii unui anumit comportament, unei anumite atitudini analitice – o abordare de lucru potrivită, conform obiectivelor stabilite, organizarea procesului analitic, folosirea de metode sau tehnici adecvate etc.

Prin termenii *jocuri analitice și simulări* (sau metode de simulare) în intelligence, se înțelege modelarea unei situații în care colectori, analiști și manageri se confruntă cu incertitudini și cu mai multe explicații posibile, au loc diverse procese interne și sunt evaluate rezultatele activității de informare sau ale strategiilor aplicate¹⁶.

Utilizarea jocurilor analitice și a simulărilor în analiza de intelligence le oferă participanților oportunitatea de a disemina și discuta pe marginea ideilor, informațiilor, teoriilor și bunelor practici, într-un cadru organizat și cât mai aproape de realitate, de a susține implicarea, în timp real, a analiștilor, prin simularea unor situații ori evenimente anterioare unei crize, de a facilita experimentarea unor abilități analitice dobândite¹⁷.

Modelarea se concentrează pe fiecare dintre etapele constitutive ale procesului de gândire: deconstructurarea problemei, evaluarea datelor, aplicarea raționamentului analitic deliberat (deductiv, inductiv, retroductiv, abductiv), conceptualizarea problemei, ajungerea la o concluzie. Modelele exersate în pregătirea analiștilor trebuie să ajute la: realizarea de asocieri și selectarea corectă a informațiilor pentru dezvoltarea cadrului conceptual de în-

țelegere a unei probleme analitice; explorarea modelelor contrafactuale, a variantelor alternative privind problema analizată; asocierea de indicii, asumții pentru explicarea și validarea explicațiilor ipotetice care pot fi ulterior confirmate sau infirmate; evaluarea de ipoteze alternative, a indiciilor aferente și a acurateței concluziilor.

Jocurile analitice pot fi utilizate pentru a înțelege posibilele evoluții și limite în analiză, într-o situație dată, de pildă, prin instituirea unor echipe de lucru interdisciplinare în care să fie cooptate persoane cu roluri diferite. Scopul îl reprezintă interacțiunea tactică și strategică dintre participanți, în vederea explorării opțiunilor metodologice și analitice, evaluării de idei și a posibilelor implicații ale situațiilor, evenimentelor ori fenomenelor expuse în problema analizată.

În SUA, funcționează Centrul Național de Instruire prin Simulări în cadrul Academiei Militare, unde au loc diverse aplicații și *workshop-uri* în care sunt utilizate jocuri analitice, care îi introduc pe participanți într-un cadru specific, îi ajută să evalueze situații și opțiuni existente ori să imagineze altele noi.

Spania este un bun exemplu pe continentul european în ceea ce privește educarea și pregătirea în domeniile studii de intelligence și analiză de intelligence, în cadrul programului masteral organizat la Universitățile Rey Juan Carlos și Carlos al III-lea, care îmbină abordarea civilă a acestei componente cu cea profesională, vocațională. Pentru formarea de practicieni care să dețină cunoștințele și abilitățile necesare pentru a activa cu succes în rândul comunității de informații spaniole, instruirea în domeniul analizei de intelligence se realizează atât prin parcurgerea metodelor științelor sociale și a tehnicilor de analiză structurată, cât și prin practicarea a ceea ce Ruben Arcos denumește „învățare experiențială”, care conține simulări, jocuri analitice și testări ale diferitelor instrumente analitice¹⁸.

4. Provocări

Teoreticienii și practicienii din intelligence se împart în tabăra entuziaștilor și cea a scepticilor privind utilizarea modelelor conceptuale

în analiză, aceștia din urmă mizând mai degrabă pe modelele mentale, pe cunoașterea tacită. Scepticii consideră că prea mult formalism îi blochează mental pe analiști, le anihilează spiritul creator, imaginația. Susținătorii formalismului apreciază, pe de altă parte, că modelele mentale (tacite) sunt incomplete, instabile, confuze, neștiințifice. Asociate cu percepția falsă asupra realității, acestea conduc la comiterea de erori în analiză.

Această dispută intelectuală se încadrează în confruntarea deja clasică pe marginea analizei dintre *artă* și *știință*, dintre *abordarea intuitivă* și *abordarea structurată* (*analytic tradecraft* versus *science of analysis*), dintre susținătorii caracterului creativ și informal al analizei, bazat, în mare măsură, pe imaginație, instinct, antrenament și experiență și cei ai sistemului formal, unde rigoarea, structurarea și organizarea dau greutate raționamentului analitic, explicit și replicabil.

Miezul disputei îl reprezintă faptul că, până în prezent, nu a putut fi identificat un sistem perfect funcțional (deși au existat eforturi în acest sens), care să fie aplicabil oricărei organizații și în orice circumstanță și care să permită validarea utilizării modelelor în analiză și certificarea faptului că acestea sunt infailibile, că ajută analistul cu adevărat la depășirea *bias-urilor* și evitarea erorilor.

Soluțiile înaintate s-au focalizat pe identificarea unei modalități de aplicare corectă a modelelor și evidențierea beneficiilor acestora - de necontestat, de altfel, și pe care le-am expus succint și noi în această lucrare.

John Sterman¹⁹ a propus o listă de verificare și validare a utilizării modelelor conceptuale, care ajută la evaluarea modelului folosit și a concluziilor rezultate. Într-o lucrare publicată de RAND Corporation, James S. Hodges²⁰ afirmă că multe modele utilizate în analiză (de pildă, cea politică) nu pot fi validate cu adevărat, prin compararea cu date reale. Cu toate acestea, Hodges propune mai multe utilizări „legitime” ale modelelor, pe care le considerăm valabile și pentru analiza de intelligence. Din acestea rezultă că modelele pot fi aplicate pentru: expunerea ideilor referitoare la o problemă de interes, în vederea explorării și aprofundării acesteia (explicitării și descrierii trendurilor probabile); identificarea și orga-

nizarea evidențelor; generarea argumentelor; emiterea de ipoteze.

5. Concluzii

Chiar și atunci când ne raportăm la organizația de intelligence, care, prin definiție, este birocratică, obiectivul final al acesteia este de a fi competitivă pe „piață”, de a performa, de a fi cu un pas înaintea provocărilor mediului de securitate, pentru a anticipa și răspunde pe măsură complexității problemelor, ambiguității și asaltului de date și informații, presiunii termenelor.

În unanimitate, în literatura de specialitate, se statuează că obținerea și menținerea avantajului competitiv presupune un „management performant”, însă lipsește consensul cu privire la ce presupune acesta. Au fost propuse sau reinterpretate modele mai vechi, axate pe *agilitate organizațională*, *flexibilitate birocratică* și *sisteme adaptative complexe*.

Apreciem că în acest tipar al caracterului permanent schimbător al organizațiilor, aflate într-o constantă adaptare și învățare²¹, trebuie să se încadreze și analiza - ca sistem, activitate, proces și produs. Or, pentru aceasta, considerăm că este nevoie atât de aplicarea unor modele analitice conceptuale, cât și de manifestarea liberă a spiritului creator și a intuiției, a asimilării și valorificării cunoașterii tacite. Puterea cogniției stă, de fapt, în exprimarea, cu modestie, de către fiecare analist în parte, a ce sublinia fostul secretar de stat american, Colin Powell: *ceea ce știe, ceea ce nu știe și ceea ce crede că se va întâmpla*.

Bibliografie

1. ARCOS, Ruben, „Trusted Relationship Management as an Intelligence Function”, *XVIII International Conference Intelligence in the Knowledge Society*, București, 2013.
2. ARCOS, Ruben, „Improving Intelligence Analysis Education and Training Through Simulation/ Gaming”, *XIX International Conference Intelligence in the Knowledge Society*, București, 2014.

3. DOYLE, James K., FORD, David N., „Mental Models Concepts for System Dynamics Research”, *System Dynamics Review*, Vol. 14, No. 1, 1998, pp. 1-38, disponibil la <https://www.wpi.edu/Images/CMS/SSPS/06.pdf>, accesat la 12.11.2015.
4. ENDSLEY, Mica R., „Theoretical Underpinnings of Situation Awareness: A Critical Review”, in ENDSLEY, Mica R, GARLAND, Daniel J. (eds.), *Situation Awareness Analysis and Measurement*, Lawrence Erlbaum, Mahwah, NJ, 2000, pp. 3-32, articol disponibil la <http://www.scs.ryerson.ca/aferworn/courses/CP8306/CLASSES/CP8306CL03/SATheorychapter.pdf>, accesat la 12.11.2015.
5. GLENN, Jerome C. (s.a.). „Scenarios”, The Millenium Project, Future Research Methodology – V3.0, The Futures Group International.
6. HANIG, Rachel K., HENSHAW, Mark E., „To Improve Analytical Insight: Needed - A National Security Simulation Center”, *Studies in Intelligence*, Center for the Study of Intelligence, Washington, D.C., Vol. 52, No. 2, 2008, pp.11-18, disponibil la <https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/csi-studies/studies/vol52no2/pdf/U-Studies-52-2-June08-SecuritySimulation-Web.pdf>, accesat la 12.11.2015.
7. HEUER, Richards J., Jr., PHERSON, Randolph, *Structured Analytic Techniques for Intelligence Analysis*, CQ Press, Washington D.C., 2011.
8. HODGES, James S., „Six (or so) Things You Can Do with a Bad Model, RAND Corporation, Santa Monica, CA, 1991, disponibil la http://www.biostat.umn.edu/~hodges/HardToFind/BadModels/Six_or_so.pdf, accesat la 12.11.2015.
9. HORNING, Alice, BECKER, Anne, *Rhetoric and Composition, Revision: History, Theory, and Practice*, Parlor Press, West Lafayette, IN, 2006.
10. KENDALL, Willmoore, „The Function of Intelligence”, *World Politics*, Vol. 1, No. 4, 1949, pp. 542-552.
11. KLEIN, Gary L., DRURY, Jill L., PFAFF, Mark, MORE, Loretta, „COAction: Enabling Collaborative Option Awareness”, *Proc. Of 15th International Command and Control Research and Technology Symposium*, Santa Monica, CA, 2010, disponibil la http://www.dodccrp.org/events/15th_iccrts_2010/papers/122.pdf, accesat la 12.11.2015.
12. LANGER, Ellen J., *Mindfulness*, Da Capo Press, Cambridge, MA, 1989.
13. MOORE, David T., *Sensemaking: A Structure for an Intelligence Revolution*, National Defense Intelligence College, Washington, D.C., 2011, disponibil la http://ni-u.edu/ni_press/pdf/Sensemaking.pdf, accesat la 12.11.2015.
14. PERLA, Peter, MCGRADY, Ed, *Wargaming and Analysis. Presentation for MORS Special Meeting*, Center for Naval Analysis Report DOOI6966.A11, 2007, disponibil la <http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a475206.pdf>, accesat la 12.11.2015.
15. POLANYI, Michael, *The Tacit Dimension*, Doubleday, Garden City, NY, 1966.
16. SCAIFE, Mike, ROGERS, Yvonne, „External Cognition: How Do Graphical Representations Work?”, *International Journal of Human-Computer Studies*, No. 45, 1996, pp. 185-213, disponibil la <http://users.mct.open.ac.uk/yvonne.rogers/papers/externalcognition.pdf>, accesat la 12.11.2015.
17. STERMAN, John D., „A Skeptic’s Guide to Computer Models”, in BARNEY, Gerald O. et alii (eds.), *Managing a Nation: The Micri-computer Software Catalog*, Wesview Press, Boulder, CO, 1991, articol disponibil la <http://www.systemdynamics.org/conferences/1985/proceed/sterm852.pdf>, accesat la 12.11.2015.
18. WALTZ, Edward, *Quantitative Intelligence Analysis: Applied Analytic Models, Simulations, and Games*, Rowman&Littlefield, Lanham, Boulder, New York, London, 2014.
19. WHEATLEY, Margaret J., *Finding Our Way. Leadership For an Uncertain Time*, Berrett-Koehler Publishers, Inc., San Francisco, 2007.

Note

¹ Volumul expertului american – *Quantitative Intelligence Analysis: Applied Analytic Models, Simulations, and Games* (Rowman&Littlefield, Lanham, Boulder, New York, London, 2014) – este valoros atât prin propunerea unui tip de metodă de analiză structurată – analiza cantitativă – ca reper și sistem de organizare a gândirii și procesului analitic, cât și prin faptul că lucrarea sa aduce împreună experiența personală în analiza de intelligence cu

cercetările din sfera cogniției din ultimii aproximativ 45 de ani.

² WALTZ, Edward, *Quantitative Intelligence Analysis: Applied Analytic Models, Simulations, and Games*, Rowman&Littlefield, Lanham, Boulder, New York, London, 2014, p. 12.

³ KENDALL, Willmoore, „The Function of Intelligence”, *World Politics*, Vol. 1, No. 4, 1949, p. 550.

⁴ POLANYI, Michael, *The Tacit Dimension*, Doubleday, Garden City, NY, 1966.

⁵ HEUER, Richards J., Jr., PHERSON, Randolph, *Structured Analytic Techniques for Intelligence Analysis*, CQ Press, Washington D.C., 2011.

⁶ DOYLE, James K., FORD, David N., „Mental Models Concepts for System Dynamics Research”, *System Dynamics Review*, Vol. 14, No. 1, 1998, pp. 1-38, disponibil la <https://www.wpi.edu/Images/CMS/SSPS/06.pdf>, accesat la 12.11.2015.

⁷ SCAIFE, Mike, ROGERS, Yvonne, „External Cognition: How Do Graphical Representations Work?”, *International Journal of Human-Computer Studies*, No. 45, 1996, pp. 185-213, disponibil la <http://users.mct.open.ac.uk/yvonne.rogers/papers/externalcognition.pdf>, accesat la 12.11.2015; HORNING, Alice, BECKER, Anne, *Rhetoric and Composition, Revision: History, Theory, and Practice*, Parlor Press, West Lafayette, IN, 2006.

⁸ WALTZ, Edward, *op. cit.*, p. 24.

⁹ ENDSLEY, Mica R., „Theoretical Underpinnings of Situation Awareness: A Critical Review”, in ENDSLEY, Mica R, GARLAND, Daniel J. (eds.), *Situation Awareness Analysis and Measurement*, Lawrence Erlbaum, Mahwah, NJ, 2000, pp. 3-32, articol disponibil la <http://www.scs.ryerson.ca/aferworn/courses/CP8306/CLASSES/CP8306CL03/SATheorychapter.pdf>, accesat la 12.11.2015.

¹⁰ KLEIN, Gary L., DRURY, Jill L., PFAFF, Mark, MORE, Loretta, „COAction: Enabling Collaborative Option Awareness”, *Proc. Of 15th International Command and Control Research and Technology Symposium*, Santa Monica, CA, 2010, disponibil la http://www.dodccrp.org/events/15th_iccrts_2010/papers/122.pdf, accesat la 12.11.2015.

¹¹ GLENN, Jerome C. (s.a.), „Scenarios”, *The Millennium Project, Future Research Methodology – V3.0*, The Futures Group International.

¹² WALTZ, Edward, *op. cit.*, p. 24.

¹³ LANGER, Ellen J., *Mindfulness*, Da Capo Press, Cambridge, MA, 1989.

¹⁴ MOORE, David T., *Sensemaking: A Structure for an Intelligence Revolution*, *National Defense Intelligence College*, Washington, D.C., 2011, disponibil la http://ni-u.edu/ni_press/pdf/Sensemaking.pdf, accesat la 12.11.2015.

¹⁵ WALTZ, Edward, *op. cit.*, p. 21.

¹⁶ PERLA, Peter, MCGRADY, Ed, *Wargaming and Analysis. Presentation for MORS Special Meeting*, *Center for Naval Analysis Report DOOI6966. A11*, 2007, disponibil la <http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a475206.pdf>, accesat la 12.11.2015.

¹⁷ HANIG, Rachel K., HENSHAW, Mark E., „To Improve Analytical Insight: Needed - A National Security Simulation Center”, *Studies in Intelligence*, *Center for the Study of Intelligence*, Washington, D.C., Vol. 52, No. 2, 2008, pp.11-18, disponibil la https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/csi-studies/studies/vol52no2/pdf/U-Studies_52-2_June08-SecuritySimulation-Web.pdf, accesat la 12.11.2015.

¹⁸ ARCOS, Ruben, „Trusted Relationship Management as an Intelligence Function”, XVIII International Conference Intelligence in the Knowledge Society, București, 2013; ARCOS, Ruben, „Improving Intelligence Analysis Education and Training Through Simulation/ Gaming”, XIX International Conference Intelligence in the Knowledge Society, București, 2014

¹⁹ STERMAN, John D., „A Skeptic's Guide to Computer Models”, in BARNEY, Gerald O. et alii (eds.), *Managing a Nation: The Micromputer Software Catalog*, Wesview Press, Boulder, CO, 1991, articol disponibil la <http://www.systemdynamics.org/conferences/1985/proceed/sterm852.pdf>, accesat la 12.11.2015.

²⁰ HODGES, James S., „Six (or so) Things You Can Do with a Bad Model”, *RAND Corporation*, Santa Monica, CA, 1991, disponibil la http://www.biostat.umn.edu/~hodges/HardToFind/BadModels/Six_or_so.pdf, accesat la 12.11.2015.

²¹ WHEATLEY, Margaret J., *Finding Our Way. Leadership For an Uncertain Time*, Berrett-Koehler Publishers, Inc., San Francisco, 2007.

ABSTRACT

Analysts go through cognitive processes in order to scan available data, identify important information and information gaps, generate and structure hypotheses, and, finally, to evaluate and draw relevant conclusions for the decision makers. The process needed to transform data into actionable information and to include it in intelligence products is lynch pinned by implicit cognitive models – tacit and explicit mind representations of systems, phenomena, situations, etc.

Models have an important role in aiding the formation of various judgements on key security issues and the analysis of the arguments that form the logical basis for the aforementioned judgements.

Intelligence modeling, especially in intelligence analysis, has been promoted mostly in Anglo-Saxon literature, although experts believe that its daily application within the US Intelligence Community isn't widely spread. This paper aims to strengthen the argument that there is a palpable need for the introduction of conceptual models, analytical games and simulation in intelligence organization's day-to-day practice in order to consolidate analytical thinking.

Keywords: modeling, conceptual models, analytical games, simulation, analytical thinking.

Lector universitar dr. Cristina Posăștiuc activează în cadrul Academiei Naționale de Informații, Centrul Surse Deschise (pcristina@dcti.ro)

PUNCTE DE VEDERRE

A. Conferința de securitate de la München

(12-14 februarie 2016) – selecție de fragmente reprezentative –

Klaus Iohannis,
președintele României

Consider că modelarea securității noastre a fost întotdeauna strâns legată de aspirațiile popoarelor noastre. Angajamentul luat pentru securitate și o viață mai bună este acum supus provocării în întreaga zonă euroatlantică de factori multipli care se potențează reciproc, dând naștere unui mediu complex de securitate și unor noi riscuri la adresa acesteia. Din exterior, ne confruntăm simultan cu provocări multidimensionale, atât din est, cât și din sud. Deși de natură diferită, acestea sunt cruciale pentru securitatea euroatlantică. Eroziunea valorilor și a normelor, precum și încălcarea principiilor fundamentale ale dreptului internațional ne-au adus în punctul în care ne aflăm în prezent. Situația actuală este, de asemenea, efectul unei lipse de voință politică și hotărâre manifestată de anumite state și de alți actori de a respecta principiile, normele și instrumentele care au fost construite de-a lungul deceniilor.

În același timp, o amenințare crescândă a terorismului, precum și un flux de migranți fără precedent exercită o presiune suplimentară asupra Europei. Criza migranților, în mod special, ne-a demonstrat potențiala fragilitate a construcției europene și eficiența limitată a instituțiilor noastre. Nu cu mult timp în urmă, principala temă de pe agendă era extinderea. Acum, trebuie să găsim soluții pentru a menține soliditatea și unitatea Uniunii Europene, proiectul european însuși fiind sub semnul întrebării. Toate aceste provocări cu care ne confruntăm acum nu doar pun la îndoială securitatea; ele distrug încrederea, în sânul societăților noastre, între oameni, țări și actori politici internaționali.

Ne regăsim acum într-o situație care reclamă mai mult decât reacție și adaptare la circumstanțe și la evoluții continue ale mediului internațional. Trebuie să ne redefinim viitorul, plecând de la aceste realități.

Având în vedere aceste aspecte, permiteți-mi să vă supun atenției câteva chestiuni.

În primul rând, ținând cont de contextul actual, trebuie să consolidăm NATO în calitate de garant al securității euroatlantice și să ne concentrăm asupra apărării colective, investind masiv în sectorul politic și în cel strategic. Trebuie să prețuim puternica legătură transatlantică, completată de o contribuție europeană crescândă, în conformitate cu Declarația Summitului din Țara Galilor.

Nu cred că trebuie să alegem între reasigurare și reangajare. Ele nu se exclud reciproc. Aș spune, mai degrabă, că trebuie să găsim echilibrul corect, astfel încât să transmitem un mesaj: suntem puternici și uniți, ne susținem reciproc, la fel cum ne susținem valorile și principiile, gata de a le apăra dacă este nevoie și, în același timp, dorim să reconstruim încrederea, deoarece ne dorim o lume mai sigură și mai bună.

Salut decizia SUA de a spori de patru ori bugetul destinat Inițiativei de Reasigurare Europeană. O consider o expresie a angajamentului privind securitatea în Europa și față de obiectivele noastre comune ca organizație.

Implementarea deciziilor luate la Summitul din Țara Galilor, stimularea curajoasă a dezvoltării adaptării pe termen lung a NATO și, în special, consolidarea dimensiunii de descurajare vor produce impactul dorit la Varșovia.

O altă temă pe care doresc s-o abordez se referă la Marea Neagră și la importanța sa strategică. În lumina recentelor evenimente și având în vedere contextul geopolitic, zona Mării Negre se dovedește a fi crucială atât pentru securitatea regională, cât și pentru întreaga securitate euroatlantică. Nu ne putem permite să gândim limitat din punct de vedere strategic, iar competența și expertiza noastră pot contribui substanțial la soluționarea problemelor care alcătuiesc arcul de instabilitate din zona Mării Negre.

În calitate de partener previzibil și de încredere în cadrul NATO, România rămâne un pilon al democrației și al stabilității în această regiune. Vom continua să fim o sursă de securitate la frontiera de est a NATO și a UE.

<http://www.presidency.ro/ro/media/agenda-presedintelui/alocutiunea-presedintelui-romaniei-domnul-klaus-iohannis-sustinuta-in-cadrul-panelului-cu-tema-intre-reasigurare-si-reangajare-viitorul-nato-conferinta-de-securitate-de-la-munchen>

John Kerry,
secretar de stat al SUA

...it is clear that today that, while the Cold War is long over, the need for the same qualities that brought people through that – for the courage and the resolve in defending liberty and in pursuing peace is absolutely as vital today as it was half a century ago.

Now, obviously, everyone in this room doesn't need a Secretary of State or secretary of state of the – of Great Britain or Frank Steinmeier, the foreign minister of Germany, or anybody else to come in here and do a long list of the litany of the crises we face. It's pretty obvious that probably never in history have we been dealing with as many hotspots, as many failed or failing states all at one time, not to mention a Kim Jong-un and a nuclear program and other challenges all at the same time. So everybody here understands that. You wouldn't be here otherwise.

And Daesh's campaign of terror now extends its reach well beyond Iraq and Syria. And the Syrian civil war, which has now claimed more than 250,000 lives, still rages. We are facing – we, together – the gravest humanitarian crisis in Europe since World War II, as innocent people – many of whom are just women and children – are either trapped inside a country without access to medicine and food, or they have been forced to flee.

And the flood of desperate migrants has now spread well beyond the Middle East. As we know, 50 percent of the people now knocking on the door of Europe – with a whole industry that's been created to try to help move them and some very perverse politics in certain places that turns the dial up and down for political purposes – half of them now come from places other than Syria. Think about that – Pakistan, Bangladesh, Afghanistan. So the burdens of Europe, which is already facing a complex economic, political, and social strain, is now even more intense. And I want to make it clear to all of you: We in the United States aren't sitting across the pond thinking somehow we're immune. We're not sitting there saying this is your problem, not ours – no. This is our problem. The United States of America understands the near existential nature of this threat to the politics and fabric of life in Europe – and that is why we are joining now in enforcing a NATO mission to close off a key access route, and that is why we will join with you in other ways to stem this tide because of the potential of its damage to the fabric of a united Europe.

And the truth is that in every decade since its founding, the EU has been tested by forces – internal and external – that benefited from a house divided. We know many Europeans right now feel overwhelmed by the latest round of challenges, including concerns about the UK's potential exit from the EU. Here again, however, I want to express the confidence of President Obama and all of us in America that, just as it has so many times before, Europe is going to emerge stronger than ever, provided it stays united and builds common responses to these challenges. Obviously, the United States has a profound interest in your success, as we do in a very strong United Kingdom staying in a strong EU. (Applause.)

Now, let me underscore – let me underscore that those who claim that our transatlantic partnership is unraveling – or in fact, those who hope that it might unravel – could not be more wrong. They forget – or they never understood – why we came together in the first place: not to just to sail along in the best of times – but to have each other's backs when the times are tough. They forget, as well, that the ties that bind us are not some kind of fragile strings of momentary convenience. They are rugged, time-tested cords of democratic values – liberty, decency, justice, rule of law.

And nowhere is that more clear than in our joint, unwavering support for a democratic Ukraine. Our European partners, you, deserve enormous credit for showing the resolve you have shown and the common purpose you have summoned, in order to stand up to Russia's repeated aggression. And I am confident that Europe and the United States are going to continue to stand

united, both in sustaining sanctions for as long as they are necessary and in providing needed assistance to Ukraine until the sovereignty and integrity of Ukraine is protected through the full implementation of the Minsk agreement.

Now, again and again, we have made it clear, and I make it clear again here today: Sanctions are not an end unto themselves. Witness what we succeeded in doing in the context of the Iran nuclear agreement. But we shouldn't forget why they were imposed in the first place: to stand up for Ukraine's fundamental rights – rights of international norms that have been accepted ever since World War II, that were part of what that great battle was about. Russia has a simple choice: fully implement Minsk or continue to face economically damaging sanctions. And the path to sanctions relief is clear: withdraw weapons and troops from the Donbas; ensure that all Ukrainian hostages are returned; allow full humanitarian access to occupied territories, which, by the way,

is required by international law and by several United Nations resolutions; support free, fair, and internationally-monitored elections in the Donbas under Ukrainian law; and restore Ukraine's control of its side of the international border, which belongs to it. Put plainly, Russia can prove by its actions that it will respect Ukraine's sovereignty, just as it insists on respect for its own.

By the same token, after two difficult years, Ukrainians still have work to do as well. And President Poroshenko who is here knows that and accepts that. Neither the people of Ukraine nor their partners in the international community believe that enough has happened in Ukraine either. Ukraine has responsibilities with respect to Minsk – and it's critical that Kyiv upholds its end of the bargain. But Ukraine's democratic potential is clearly far brighter today than it was when we met here several years ago, far brighter even than it was before the brave protests in the Maidan. And with our transatlantic support, 2016 has all the potential possible – all the ground-work laid through the good work of Germany and France and the Normandy format and though the support of other countries – to be able to make 2016 the year that Ukraine proves reform can triumph over corruption. And we call on all of the country's elected leaders to demonstrate the unity, the integrity, and the courage that their people are demanding.

Now, in addition to our joint focus on Ukraine, the United States has significantly upgraded our commitment to European security with a planned fourfold increase in our spending on the European Reassurance Initiative, from just under \$790 million to \$3.4 billion. This will allow us to maintain a division's worth of equipment in Europe and an additional combat brigade in Central and Eastern Europe, making our support – and NATO's – more visible and more tangible.

Meanwhile – and I think everybody here knows this – that's not the only way we have to approach the challenge of what is happening in Europe and in the rest of the world of failed and failing states, of millions of young people in countries where they don't have hope and they don't have food and they don't have a job and they don't have education and they don't have a future. And if we leave that unattended to, then we are simply turning our backs on what we know is a responsibility for how we are going to stem the tide of violent extremism.

(<http://www.state.gov/secretary/remarks/2016/02/252486.htm>)

**John Mc Cain,
senator din SUA**

“I am honored to have this opportunity to address the conference before we begin the final panel on the Middle East. I know we will spend a lot of time in this panel on the threat of Daesh and many other challenges. So I would just like to say a few words now about the agreement on a cessation of hostilities in Syria.

“I wish I could share the views of some of my friends who see this agreement as a potential breakthrough, but unfortunately I do not. I want to be wrong, but I fear I am not. My skepticism rests, simply, on the nature of our adversaries’ ambitions and the basic realities of power and commitment in the world today.

“Let’s be clear about what this agreement does: It permits the assault on Aleppo to continue for another week. It requires opposition groups to stop fighting, but it allows Russia to continue bombing terrorists, which it insists is everyone, even civilians. It commits the U.S. and Russian militaries not just to de-conflict but coordinate, which Washington had thus far rejected. And if Russia or the Assad regime violates this agreement, what are the consequences? I don’t see any.

“Common sense will not end the conflict in Syria. That takes leverage. Mr. Putin is not interested in being our partner. He wants to shore up the Assad regime. He wants to reestablish Russia as a major power in the Middle East. He wants to use Syria as a live-fire exercise for Russia’s modernizing military. He wants to turn Latakia province into a military outpost from which to harden and enforce a Russian sphere of influence – a new Kaliningrad or Crimea. And he wants to exacerbate the refugee crisis and use it as a weapon to divide the transatlantic alliance and undermine the European project. The only thing that has changed about Mr. Putin’s ambitions is that his appetite is growing with the eating.

“So, too, with the Iranian regime. We were told that the nuclear agreement with Iran would empower the so-called moderates and marginalize the so-called hardliners. Well, the opposite appears to be happening. Before the ink was even dry on the nuclear agreement, Iran was escalating its malign activities across the Middle East and testing new advanced military capabilities, all in its bid to establish itself not as a partner of the West, but as a dominant regional power that aims to drive Western influence out of the Middle East – a goal that it will soon pursue with tens of billions of dollars in sanctions relief.

“Now, when Russia joined with Iran and went to war overtly last year in Syria, some said Mr. Putin had gotten mired in a quagmire, and that soon he would be forced to sue for peace. Instead, Russia has indiscriminately bombed civilians and moderate opposition groups for months with impunity. U.S. intelligence leaders have stated publicly that Russia’s intervention has stabilized the Assad regime and helped it go back on the offensive. And now, as we sit here, Syrian, Iranian, Hezbollah, and Russian forces are accelerating their siege of Aleppo.

“It is no accident that Mr. Putin has agreed on a cessation of hostilities when he did. We have seen this movie before in Ukraine: Russia presses its advantage militarily, creates new facts on the ground, uses the denial and delivery of humanitarian aid as a bargaining chip, negotiates an agreement to lock in the spoils of war, and then chooses when to resume fighting. This is diplomacy in the service of military aggression. And it is working because we are letting it. The only deterrence that we seem to be establishing is over ourselves.

“Let me say again: I truly hope I am wrong. I want to be wrong. Because if this agreement turns out to reward aggression rather than punish it ... if it comes to be seen as a further embodiment of Western weakness not strength ... if it deepens the perception among our allies and partners in the Middle East that we are untrustworthy and feckless ... then not only will this agreement fail, but the war in Syria will grind on, more innocent people will die, Western credibility and influence will diminish, the refugees will continue to flow out, the terrorists will continue to flow in, and our citizens will be attacked – or attacked again.

(<http://www.mccain.senate.gov/public/index.cfm/2016/2/remarks-by-senator-john-mccain-on-syria-at-the-munich-security-conference>)

Jens Stoltenberg,
secretar general al NATO

In response to Russia's actions, we are significantly strengthening our defence and deterrence. Some are concerned that we are sleepwalking towards escalation with Russia. I understand those concerns, but I do not share them. We strive for a more constructive and cooperative relationship with Russia. We see defence and dialogue as complementary. Dialogue has many dimensions. Russia is a permanent member of the United Nations Security Council. And Russia played a constructive role in the Iran nuclear deal. Allies engage with Russia bilaterally and in multilateral organisations such as the OSCE. The NATO-Russia Council is another important forum for dialogue with Russia.

We need dialogue for a number of reasons. It is important to promote strategic stability. To clearly communicate our intentions, our posture and our expectations to Russia. Dialogue is important to increase transparency and predictability, and to reduce the risk of incidents and accidents. And if they do happen, to avoid escalation between our forces. The downing of the Russian fighter plane over Turkey underlines how urgent this is.

I believe we should update our mutual inspection regime. And the reporting of our military exercises. Including those held at short notice. We publish a schedule of Allied exercises on our website. I invite Russia to do the same. And finally, dialogue is important for those issues where our differences run deep, like Ukraine. Especially when times are as difficult as they are now.

We have clear principles. Borders must not be violated. Sovereign nations have the right to chart their own course. These principles are fundamental for European security. It is essential that we engage with Russia. The NATO-Russia Council is a good place to have a more substantive engagement. Yesterday I met with Minister Lavrov, and we agreed to explore the possibility for convening a meeting of the NATO-Russia Council.

Ladies and Gentlemen, there can be no choice between defence and dialogue. To ensure long-term stability in Europe, we need both. And given the complex security environment we face today, I believe we need more defence and more dialogue. Political engagement does not mean a return to business as usual. We are in a new reality with Russia. But we do need a constructive dialogue. And that begins when we stop talking past each other, and start talking with each other.

(http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_128047.htm)

Walter Steinmeier,
ministrul de externe al Germaniei

Ladies and gentlemen, those of us with responsibility for foreign policy are asked questions by the public, such as “Aren’t you doing anything? Why don’t you have fast solutions? Have you lost sight of your goals in foreign and security policy? Do you simply shrug your shoulders and accept the brutal reality?”

My fifth and final point is thus the following: we also need to recognise unwelcome realities. But what counts is that we do not accept them. Intelligent policies do not lose sight of the overall goal – but nor do they mean we idly stand by if this goal cannot be achieved in the short term. No one put it better than the trade unionist Karl Richter who said, as Willy Brandt was so fond of quoting, “You have to take the world as you find it – but you mustn’t leave it that way.”

This intelligent Realpolitik will be more and more important. I advise a realistic look at the world – we have certainly not gone back to the Cold War. Instead, we are increasingly faced with new conflict structures, with eroding orders, with conflicts less between states and more often between state and non-state actors, in which the core conflicts are overlaid in complex ways with the national interests of neighbouring countries, which are also struggling for hegemony, as can be seen in the Middle East, but not only there.

Those of us with responsibility for foreign policy increasingly find ourselves in situations where seeing things in black-and-white terms does not help; where fault and responsibility for the roots of a conflict cannot be determined with any real certainty – and where solutions are urgently needed nevertheless. Whether we are talking about Syria, Libya or Ukraine – none of these processes are perfect. All of them are protracted, full of contradictions, no stranger to setbacks.

This may come as a disappointment to those who want fast and perfect solutions. But the world isn’t like that. We will have to get to grips with its contradictions. We need to bridge rifts, to bring conflicting interests together, to unite what seems irreconcilable. And this is something that German foreign policy does not merely talk about today – it is what it does. We endeavour to ensure that we do not leave the world as we find it.

http://www.auswaertiges-amt.de/EN/Infoservice/Presse/Reden/2016/160213_BM%20Ministerial%20Debate%20EN%20MSC.html

Manuel Valls, **premierul Franței**

Le premier constat, c'est que nous sommes entrés – nous tous le sentons bien – dans une nouvelle époque, caractérisée par la présence durable de l'hyper-terrorisme. Un hyperterrorisme qui se trouve à la confluence d'un pseudo-messianisme religieux et de l'usage de la terreur de masse ; et dont la base, aujourd'hui, est un pseudo-Etat, un proto-Etat, sur un territoire relativement vaste qu'il administre, avec le projet d'établir un califat qui attire par ailleurs des gens venant de différents pays. Nous devons en être pleinement conscients, et donc agir avec une très grande force et une très grande lucidité. Et je le redis devant vous, comme je le dis à mes concitoyens : nous avons changé d'époque, nous avons changé de monde. Au fond, en Europe et en France, après les attentats de janvier et de novembre, nous sommes sortis d'une forme d'insouciance pour entrer dans une époque marquée par le fait que nous sommes en guerre – parce que le terrorisme nous fait la guerre. Nous devons cette vérité à nos peuples : il y aura d'autres attaques – des attaques d'ampleur. C'est une certitude. Cet hyper-terrorisme est là pour durer, même si nous devons bien entendu le combattre avec la plus grande détermination.(...)

La France a payé un très lourd tribut au cours de l'année écoulée, mais elle n'est bien sûr pas la seule visée. L'hyper-terrorisme djihadiste touche aussi bien les pays de culture, de confession musulmane – qui sont d'ailleurs numériquement, on l'oublie trop souvent, les premières victimes du terrorisme – que les sociétés occidentales, ou même les nouvelles économies émergentes. Les attaques de ces dernières semaines au Burkina Faso ou au Mali, à Istanbul, à Jakarta, à San Bernardino, la tragédie de l'Airbus russe dans le ciel égyptien ont rappelé cette évidence : aucun pays, aucun continent n'est à l'abri. Et le dernier bilan connu pour 2014 faisait état d'environ 40 000 morts liés au terrorisme dans 93 pays.(...)

Le troisième constat, c'est que c'est une guerre d'un nouveau type qui nous a été déclarée. Une guerre asymétrique. Une guerre contre un ennemi qui ne reconnaît ni Etats, ni frontières. Mais aussi un ennemi qui ne reconnaît aucune règle, avec lequel aucune discussion n'est envisageable. Avec le terrorisme djihadiste, notamment celui de Daech – de l'Etat islamique –, aucune diplomatie n'est possible. Nous avons face à nous un ennemi qu'il faut combattre sans relâche jusqu'à son éradication. Et le combat sera de longue haleine.(...)

Dernier point enfin : face à la menace, la réponse ne peut être que collective, en particulier pour les Européens. Cela suppose d'être beaucoup plus efficace, beaucoup plus rapide dans la mise en œuvre des décisions que nous avons prises – je pense en particulier au PNR. Il n'y a plus de temps à perdre du côté du Parlement européen. Il faut aussi tourner nos regards vers la Libye – les discussions auront lieu ici même, à Munich – car nous savons que Daech, l'Etat islamique, y consolide un nouveau repaire, à 300 km des frontières sud de l'Europe. Un soutien aux futures autorités libyennes est indispensable, avant qu'il ne soit trop tard. Et nous devons aussi pleinement solidarité et soutien à la Tunisie, visée parce que c'est un pays démocratique, et qui a réussi sa révolution démocratique. J'ai proposé – nous avons proposé – un pacte de sécurité européen à la hauteur du défi auquel nous sommes confrontés. Face aux crises qui l'assaillent de toutes parts, l'Europe est à la croisée des chemins. L'Europe est de nouveau face à son histoire : le projet européen peut reculer, et peut même disparaître si nous n'y prenons garde. Nous avons impérativement besoin de plus d'Europe pour faire face. Et si l'Europe n'arrive pas à démontrer sa capacité à répondre aux défis du moment, pas seulement économiques, mais aussi sécuritaires, alors il en sera fini du projet européen, car les peuples n'en voudront plus. Je ne veux pas que ma génération, qui a grandi dans le projet européen de paix, de démocratie, de prospérité comme exemple, voie l'Europe et l'Union européenne s'effondrer parce qu'elle n'aurait pas réussi à relever ces défis. Il disparaîtra, ce projet européen, derrière la montée des égoïsmes et des populismes. Et ce serait là, pour nous tous, un grand pas en arrière. Nous devons donc, chacun à notre niveau, faire que l'Europe se ressaisisse. Se ressaisisse pas seulement dans les discours, pas seulement dans les déclarations d'intention, mais dans les actes. Parce que nos concitoyens nous regardent. Et dans ce moment,

(http://www.gouvernement.fr/sites/default/files/document/document/2016/02/20160213_discoursde_manuel_valls_premier_ministre_-_conference_securite_a_munich.pdf)

**Sergey Lavrov,
ministrul de externe al Rusiei**

I think it is obvious to everyone that the baffling complexity of entwined conflicts and expanded conflict areas require a coherent mutual approach. However, joint efforts are being hindered by artificial restrictions, much like NATO and the EU's refusing full cooperation with Russia, creating the image of an enemy, and arms deployment to harden the dividing lines in Europe that the West had promised to eliminate. It appears that old instincts die hard. Today, the level of interaction between Euro-Atlantic organisations and Russia in certain spheres is even lower than during the Cold War period, not to mention the returning shibboleths of an ideological confrontation, whose conceptual basis ceased to exist a quarter of a century ago. Mixing the propaganda with real politics to the detriment of the prospects for solving key international issues has become a sign of our times.

Attempts to overcome this abnormal situation are being undertaken - for instance, by creating the "Group of Wise Men" under the Helsinki +40 process. However, consensus was never achieved as the group's report (as well as the report prepared for the current conference) turned out to be NATO-centric and the Western countries are presented in the documents as the "keepers" of the international system's stability, which they apparently want to keep unshakable. But this won't happen. In any case, a reform of the world order should be negotiated, because such NATO-centric egotism, which reflects political nearsightedness, does much damage to seeking solutions to real, not invented, threats.

At the same time - and this was mentioned earlier today - last year's events again proved that when one's idea of exceptionalism is put aside, the world's top nations - the US, the EU, China, Russia, as well as other leading countries - can manage to achieve breakthrough results. I'm talking about the Iranian nuclear programme settlement and Syria's chemical demilitarisation. It is certain that this method can be successfully applied to the other azimuths of global politics, including the settlement of the situation in the Middle East and, primarily, the Israeli-Palestinian conflict. But to apply such collective approaches and such efficient methods, you need to get used to working as a team and not make decisions for everyone and then punish those who do not agree with such a dictate.

(http://www.mid.ru/en/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/2086892)

Dmitry Medvedev,
premierul Rusiei

...Unfortunately, I have to say that the situation is now even worse than we feared. Developments have taken a much more dramatic turn since 2007. The concept of Greater Europe has not materialised. Economic growth has been very weak. Conflicts in the Middle East and North Africa have increased in scale. The migration crisis is pushing Europe towards collapse. Relations between Europe and Russia have soured. A civil war is raging in Ukraine.

In this context, we need to launch an intensive dialogue on the future architecture of Euro-Atlantic security, global stability and regional threats more than ever before. I consider it unacceptable that this dialogue has almost ceased in many spheres. The problem of miscommunication has been widely recognised both in Western Europe and in Russia. The mechanisms that allowed us to promptly settle mutual concerns have been cut off. Moreover, we've lost our grasp of the culture of mutual arms control, which we used for a long time as the basis for strengthening mutual trust. Partnership initiatives, which took much time and effort to launch, are expiring one by one. The proposed European security treaty has been put on hold. The idea of a Russia-EU Committee on Foreign Policy and Security, which I discussed with German Chancellor Angela Merkel in Meseberg, has not materialised. We believe that NATO's policy towards Russia remains unfriendly and generally obdurate.

Speaking bluntly, we are rapidly rolling into a period of a new cold war. Russia has been presented as well-nigh the biggest threat to NATO, or to Europe, America and other countries (and Mr Stoltenberg has just demonstrated that). They show frightening films about Russians starting a nuclear war. I am sometimes confused: is this 2016 or 1962?

But the real threats to this small world are of an absolutely different nature, as I hope you will admit. The term "European security" is now more embracing than it used to be. Forty years ago it concerned above all military and political relations in Europe. But new issues have come to the fore since then, such as sustainable economic development, inequality and poverty, unprecedented migration, new forms of terrorism and regional conflicts, including in Europe. I am referring to Ukraine, the volatile Balkans, and Moldova that is teetering on the brink of a national collapse.

The cross-border threats and challenges, which we for a while believed to have been overcome, have returned with a new strength. The new threats, primarily terrorism and extremism, have lost their abstract form for the majority of people. They have become reality for millions in many countries. As Mr Valls has just mentioned, they have become a daily threat. We can expect an airplane to be blown up or people in a café to be shot every day. These used to be everyday events in the Middle East, but now it's the same the world over.

We see that economic, social and military challenges have become mutually complementary. But we continue to act randomly, inconsistently, and in many cases exclusively in our own national interests. Or a scapegoat is appointed in an arbitrary manner.

I am offering you five theses on security as such.

<http://government.ru/en/news/21790/>

*MSC din 12-14 februarie 2016 a fost o cincizecișidoua întâlnire anuală în acest format

*Din motive legate de spațiul editorial nu am putut publica în întregime discursurile liderilor prezenți la conferință și nici fragmente din discursurile tuturor vorbitorilor, operând în acest sens o selecție. Aceasta nu indică predilecția pentru unele state în dauna altora ci doar interesul pentru unele puncte de vedere cu impact geostrategic mai pronunțat.

B. Remarks by NATO Deputy Secretary General Ambassador Alexander Vershbow at The National Library of Romania, Bucharest, 26 April 2016 (fragments)

Of most concern are the destabilising actions of a more aggressive and unpredictable Russia, and the tide of instability which has swept across the Middle East and North Africa in recent years. But we are also wrestling with other complex risks and threats – to our cyber security, to our energy supplies, and, in the case of international terrorism, to the safety of the people on our streets.

Naturally, NATO is doing everything it can to understand these challenges and to respond appropriately. The Alliance takes a 360-degree approach to deterring threats, to protecting its member nations and, if necessary, to defending them. That is the thinking behind our ‘Readiness Action Plan’ – a series of measures that we agreed at our last Heads of State and Government Summit in Wales in 2014.

These measures include tripling the size of NATO’s Response Force, to more than 40,000 troops, while enabling its Spearhead Force to be ready to deploy within days. We have also set up a series of small headquarters – including here in Romania – to support planning, training and, if needed, reinforcement. And Romania is doing its part, providing the core of a multinational division headquarters that will contribute to collective defense for the region.

As we develop our understanding of the evolving security environment, our responses develop with it. In February of this year, NATO defence ministers agreed that an increased capacity for rapid reinforcement is essential, but it’s not enough. They concluded that we also need to enhance our forward presence in the eastern part of the Alliance. At the same time, the United States announced plans to quadruple the money it spends on Europe’s defence as part of its ‘European Reassurance Initiative’ – to \$3.4 billion next year – and to increase its rotational presence of troops in Europe. And Romania and other Eastern European Allies are looking at how they can also make a stronger contribution to their own security and to NATO’s collective defence.

As recently as 2013, these were not measures we expected to have to take. In the years following the Cold War, our relations with Russia became increasingly constructive. We shared a common interest in forging an integrated, rules-based European security architecture grounded in military restraint and respect for the sovereignty of all independent nations, including those that emerged from the peaceful dissolution of the Soviet Union. And we succeeded in cooperating on shared concerns such as stabilising the Western Balkans and Afghanistan, fighting piracy, and countering terrorism.

NATO’s ambitions for a mutually beneficial partnership evaporated the moment Russia launched its aggression against Ukraine – illegally annexing Crimea, and organising a separatist insurgency in the Donbas region of Eastern Ukraine. By its actions, the Kremlin has torn up the international rule book and gravely undermined the European security order that it first helped to create – including through the Helsinki Final Act, and numerous post-Cold War agreements, such as the Charter of Paris and the NATO-Russia Founding Act.

Russia has engaged in a series of destabilising actions – using propaganda, subversion and cyber attacks – both to undermine the security and stability of Ukraine and to test the readiness

and resolve of the NATO Alliance. It continues to assemble so-called 'Anti-Access and Area Denial' capabilities close to our borders – anti-ship and anti-aircraft weapons that could hinder the Alliance's ability to reinforce eastern Allies in an emergency. That includes, of course, the ongoing militarisation of occupied Crimea and a build-up of other capabilities in and around the Black Sea – which Romania has rightly highlighted as an area of key concern for the Alliance.

NATO is responding in a number of ways. We are intensifying our maritime patrols; exploring the need for increased military training and exercise activity; providing support to partners like Ukraine, Georgia and Moldova; and encouraging efforts to strengthen energy security. In this regard, Romania's efforts to build a gas pipeline to Moldova, for example, will be critical in reducing that country's energy dependence on Russia.

Disturbingly, Russia has also amplified its nuclear rhetoric and posture, and withdrawn from, or ignored, many of its obligations under existing arms control and transparency agreements. And it has done all this while falsely portraying NATO as seeking to weaken and encircle Russia, and claiming that Russia's provocative military activities are a response to NATO's actions.

NATO's message is clear and consistent: we are a defensive alliance, and we do not seek confrontation with Russia. A new Cold War is not in anyone's interests.

But we cannot simply ignore Russia's actions. To do so would not only betray our own principles and encourage Moscow to risk further aggression against its neighbors. It would also be an inherently unstable basis for our future relations with Russia and other Eastern neighbours. Citizens in countries like Ukraine and Georgia will never accept the idea that they should permanently be consigned to what Russian leaders have described as Russia's sphere of 'privileged interests'. In the 21st century, security cannot be based on spheres of influence in which the great powers dictate the choices of their neighbors, and change borders by force.

The best response to Russia's behaviour, I believe, is to take a two-track approach, one that combines strength with dialogue. First of all, we must – and we will – bolster our defence and deterrence, so that Russia or any other potential adversary would not even think of launching aggression against a NATO member. At the same time, we will continue to engage in dialogue with Russia, with a view to communicating our resolve, restoring military transparency, and thereby reducing the risk of conflict. We did just that when we met with the Russian Ambassador in the NATO-Russia Council last week.

But one thing should be crystal clear: until Russia comes back into compliance with international law, ends its aggression against Ukraine, and fully abides by its obligations under the Minsk accords, we cannot return to any kind of 'business as usual'.

(http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_130415.htm)

C. Remarks by NATO Secretary General Jens Stoltenberg at the Aegis Ashore operationalisation ceremony,

12 May 2016

*Prime Minister, Ministers, Generals, Admirals, Excellencies,
Ladies and Gentlemen,*

It's really a great honour to be here today, because today represents an important moment for NATO and for transatlantic security. The United States' AEGIS Ashore system is declared certified for operations. And this represents a significant increase in the capability to defend European Allies against ballistic missiles from outside the Euro-Atlantic area. And I would like to start by thanking the United States for their strong commitment to Euro-Atlantic security. And for their vital role in contributing to NATO missile defence. That includes the skilled sailors and soldiers stationed here at this base. Your dedication and professionalism are helping to defend our Alliance and keep our nations safe.

I also want to thank Romania for the contribution you are making to our collective defence in hosting this site. This is transatlantic teamwork in action. And many Allies are making important contributions. Poland will break ground on another Aegis Ashore site tomorrow. Spain hosts the four US missile defence ships. Turkey hosts an important early-warning radar. Germany hosts the command centre. Denmark and the Netherlands are upgrading their frigates with radar capabilities. And the UK has committed to investing in ground-based radars. So this is really many different NATO Allies contributing to the same system.

NATO's core mission is to protect our citizens and territory. Our Alliance has remained united for six decades, committed to our solemn pledge to defend each other. Today, as we face the biggest security challenges in a generation, our Alliance is as important as ever. And as threats continue to change, we continue to adjust our responses. The threat to NATO Allies from ballistic missiles from outside the Euro-Atlantic area is real. Many countries – including several in NATO's neighbourhood – are seeking to develop or acquire ballistic missiles. So missile defence is essential to our common security. We decided to develop NATO's missile defence capability at the Lisbon Summit in 2010. We have been building the system in a transparent way ever since then. We are doing what we said we would do. And we continue to be clear and open about the system's focus and capabilities. Our missile defence programme represents a long-term investment against a long-term threat. We have been building the system for the last six years, because we need to be prepared. And we are making steady progress. Missile defence is for defence. It is defensive. It does not undermine or weaken Russia's strategic nuclear deterrent. This site in Romania – as well as the one in Poland – is not directed against Russia.

The interceptors are too few, and located too far south or too close to Russia, to be able to intercept Russian intercontinental ballistic missiles. They are designed instead to tackle the potential threat posed by short and medium-range attacks from outside the Euro-Atlantic area. We have made this clear to the Russian authorities. Many times, and at the highest level. From the start, NATO offered transparency, dialogue and cooperation to Russia on missile defence. Russia did not respond positively to our offers. In fact, Moscow terminated this cooperative dialogue unilaterally in 2013. This remains an issue of concern. However, the Alliance will continue to

engage in dialogue with Russia when and where we can. In times of tensions keeping channels of communication open is even more important.

Ladies and Gentlemen,

This site shows that NATO is adapting to an uncertain world. Strengthening our collective defence. And investing over the long-term in the capabilities we need. We will be taking further decisions on our ballistic missile defence at our upcoming summit in Warsaw. Because we will never compromise on our commitment to protect our citizens. We can and we will respond to any threat from any direction. So thank you to everyone for your hard work in making today possible. Your endeavours make an unpredictable world a safer place to live.

Thank you.

http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_130696.htm

D. Apărare și industrie. România nu poate fi un actor regional relevant fără o armată modernă și o industrie de securitate puternică

Document de politici publice elaborat de New Strategy Center

New Strategy Center a demarat în septembrie 2015 o serie de dezbateri și întâlniri grupate sub titlul Forumul Strategic pentru Apărare și Industrie, prin care am dorit crearea unei platforme de dialog între instituții, între instituții și mediul privat, precum și pentru identificarea de soluții. În perioada septembrie 2015 – februarie 2016 New Strategy Center a organizat opt dezbateri și întâlniri de lucru. Urmare a a acestor evenimente, a discuțiilor cu reprezentanți ai instituțiilor responsabile și ai mediului privat, a unor puncte de vedere exprimate în scris, New Strategy Center a elaborat acest document de politici publice dedicat situației din industria de securitate și problematicei achizițiilor militare.

Am urmărit subiecte precum proiectele de achiziție de tehnică de luptă în următoarea decadă a Armatei României, necesitatea restructurării și reorganizării industriei de apărare pentru a redeveni o ramură industrială strategică, posibilitatea întăririi parteneriatelor tehnologice între marile companii producătoare de armament din lume și industria națională de profil, relansarea producției interne de tehnică de luptă ca urmare a proiectelor strategice de înzestrare pe care Armata României urmează să le desfășoare, relansarea exportului de armament și ce fel de cooperarea inter-instituțională ar trebui să existe pentru a se asigura succesul unei strategii viabile de export și, nu în ultimul rând, întărirea parteneriatelor strategice pe care România le are în plan politic și militar ca urmare a creșterii cooperării tehnologice și industriale în domeniul apărării.

Avem nevoie de o coerență a politicilor publice în plan securitar, avem nevoie de strategii pe termen mediu și lung, care să fie asumate de întreg spectrul politic și să fie duse la bun sfârșit, indiferent de guvernele care se succed la putere. Pentru că dincolo de simpatiile politice, dincolo de stânga sau de dreapta, există România.

Premise

- În noua situație geostrategică de la începutul anilor '90, marcată de încheierea războiului rece, industria națională de apărare nu a mai fost tratată ca o prioritate. Trecerea companiilor din industria națională de apărare de la o economie centralizată la o economie bazată pe principiile economiei de piață a fost făcută fără a se consolida bazele legislative și instituționale necesare unui proces atât de complex.

- Prăbușirea comenzilor interne și internaționale a dus la pierderea unor resurse financiare importante necesare punerii în aplicare a oricăror strategii și planuri de restructurare, generând

pierderi de locuri de muncă, incapacitatea de plată a datoriilor, imposibilitatea re tehnologizării, pierderea capabilităților în domeniul cercetării-dezvoltării și proiectării, imposibilitatea trecerii la produse standard NATO, precum și imposibilitatea accesării de credite sau garanții financiare.

- Persistă un decalaj major între companiile de stat și cele din vest, determinat de resurse tehnologice și umane îmbătrânite. De asemenea, există o dependență a industriei de stat de exportul produselor tradiționale înglobând tehnologii depășite, precum și de importurile de materii prime și subcomponente. Mulți dintre subcontractorii tradiționali au fost desființați, sunt în stare de insolvență sau faliment sau nu mai desfășoară activități specifice domeniului securității.

- Datoriile companiilor de stat către bugetele locale, sociale și de stat au crescut, depășind în unele situații valoarea activelor companiilor. Acestea dețin terenuri/imobile pentru care plătesc taxe, dar care nu mai au legătură cu procesul de producție.

- Implicarea factorului politic a inhibat schimbarea profundă și a alterat de multe ori calitatea actului managerial.

- Parteneriatul Public Privat (stat - industrie privată de securitate) este fragil, segmentul privat jucând adesea rolul de subcontractor pentru companii străine și asigurând asistența la integrarea noilor echipamente pe platforme existente.

- Domeniul este supra-reglementat, existând acte legislative și normative nearmonizate și nesistematizate, de multe ori confuze și contradictorii, care duc la îngreunarea activității.

- Lipsa de predictibilitate a finanțării din partea statului, a unor programe multi-anuale coerente de înzestrare, afectează deopotrivă industria de stat și cea privată. Practica unor cerințe prea ambițioase sau lipsite de realism în raport cu resursele a făcut ca, în final, armata să fie dotată nu o dată cu produse scumpe, iar interoperabilitatea produselor să fie discutabilă.

- Lipsa de implicare a statului se observă și în subfinanțarea cercetării militare și cvasi-inexistența unei cooperări public-privat în domeniu. Nu există o strategie interinstituțională care să determine un proces coerent de cercetare și dezvoltare de tehnologii de securitate. În 25 de ani nu s-a dezvoltat niciun proiect național major apt să înzestreze armata și să asigure exportul unor produse fabricate în România, care să înglobeze tehnologie avansată.

Istoric

- În 1989, industria de apărare națională deținea aproape 100 de întreprinderi cu circa 130.000 de angajați, exportul românesc de armament atingând cifra de 800 milioane dolari.

După reorganizări succesive, astăzi mai funcționează 22 de întreprinderi cu capital de stat, din care 15 sunt grupate în cadrul CN ROMARM SA, companie națională subordonată Ministerului Economiei. Industria de securitate este reprezentată și de 17 companii private.

Partea care aparține statutului mai are încă nevoie de o evaluare obiectivă, de restructurare, lucru destul de dificil din cauza intereselor politice locale sau, uneori, a presiunii sindicale. Sunt întreprinderi care abia supraviețuiesc din lipsa comenzilor, dar și companii care au contracte de export importante, sunt companii cu activități similare, care ar putea să fuzioneze, dar de multe ori este prea mare tentația de a menține consilii de administrație unde o bună parte din membri sunt puși pe criterii subiective, ca o recompensă a unor servicii politice, și care nu au pregătirea profesională pentru a se implica în luare unor decizii folositoare întreprinderilor. La toate acestea se adaugă o influență puternică a sindicatelor, chiar dacă angajații sunt mult mai puțini (circa 5.900). Forța de muncă este îmbătrânită, media de vârstă fiind de 53 de ani, lipsa constantă de comenzi din partea statului accelerând plecările multor persoane competente către mediul privat sau în străinătate.

- Toate întreprinderile se confruntă cu lipsa unei tehnologii adecvate, muniția și armamentul fiind fabricate cu echipamente și tehnologie din anii '60 - '70, în cel mai fericit caz din anii '80, fapt ce se reflectă negativ și asupra competitivității produselor la export (*în alte cazuri, așa cum este SC Pirochim SA Victoria, se produce cu utilaje din 1936, iar la UM Sadu ambalarea*

cartușelor se face manual). Statul a investit foarte puțin în tehnologia întreprinderilor pe care le deține în industria de apărare. De asemenea, statul a pierdut controlul și asupra producerii unor elemente strategice, cum ar fi producția de pulberi, în această situație România depinzând de importurile din Serbia. În 2015 s-a început un proces timid de investiții de 400.000 euro pentru refacerea capacităților de producția de pulberi la Făgăraș, demarat greoi din cauza birocrăției, dar a cărei durată nu poate fi previzionată în condițiile în care suma totală necesară este estimată la circa 60 de milioane euro.

- România are o piață internă redusă pentru industria de armament, deficiență agravată și de lipsa unei predictibilități din partea MAPN în finanțarea unor programe de înarmare. Criza economică a obligat MAPN să-și revizuiască planurile de înzestrare, iar achizițiile au fost sporadice, depinzând mai mult de puterea de persuasiune a politicianului care ocupa fotoliul de ministru al apărării în raport cu premierul și ministrul de finanțe decât de un plan real de înzestrare. Acest fapt a avut câteva efecte negative majore. În primul rând armata nu a efectuat, de cele mai multe ori, achiziții unitare, ca parte a unui proces multi-anual, fapt ce a determinat un coșmar din perspectiva logisticii sau a posibilității reduse de interoperabilitate a unor sisteme (*dotarea cu sisteme diferite de comunicații la nivel de batalion, deficitară din perspectiva interoperabilității și a costurilor de mentenanță, dotarea cu sisteme diferite de luptă la nivelul brigăzilor de infanterie motorizată, mașini de luptă MLI și mașini de luptă Piranha*). În al doilea rând, peste aceste deficiențe s-a suprapus și tentația includerii de cerințe nejustificate la configurarea produselor solicitate de categoriile de forțe, fiind imposibil sau prea scump să integrezi ceea ce ai în dotare cu noul produs, care mai trebuia să și aibă o durată de viață mare și să corespundă și provocărilor viitoare. Această abordare a dus în unele situații la achiziționarea unor produse prea scumpe, cu mari probleme în operarea în teatrele de luptă. Este cazul transportorului Piranha, unde s-a dorit integrarea unui alt tip de turele, în final produsul fiind mult mai scump, deoarece România a plătit, de fapt, costurile de cercetare și de dezvoltare ale companiei producătoare.

- Altă abordare cu efecte negative este practica de a fi alocate sau redistribuite fonduri între ministere pe sfârșit de an, fapt ce determină o abordare conjuncturală și dezarticulată care generează costuri ulterioare mult mai mari. În decembrie 2015 forțele terestre au achiziționat 60 de camioane Iveco, pentru a compensa deficitul enorm de camioane cu care se confruntă. Achiziția nu a fost însă parte a unei strategii de dotare cu camioane asumate la nivelul întregii armate, numărul fiind foarte mic în comparație cu necesarul total estimat la 10.000 de camioane, ci a fost determinată doar de oportunitatea imediată creată de apariția pe sfârșit de an a unor fonduri care nu au fost programate inițial. La o astfel de dimensiune a cererii, un program multianual coerent are 100% sens și poate oferi și industriei naționale o șansă de relansare. În schimb, cu o astfel de abordare conjuncturală, în lipsa unei strategii de achiziții centralizate, nu există nici o garanție că următoarele produse nu vor fi fabricate de alt producător, situație care se va repercuta negativ asupra costurilor de mentenanță și a interoperabilității.

- Nu în ultimul rând, finanțarea sporadică, lipsa de predictibilitate a cheltuielilor pentru înzestrare, scăderea sumelor alocate pentru exerciții și instrucție, situații ce au caracterizat perioada de masive reduceri bugetare, au făcut ca procesul de mentenanță să fie afectat, fiind lipsit de ritmicitate și consistență. Industria de securitate, mai ales cea privată, a pierdut comenzile pentru executarea mentenanței la multe produse, fapt ce s-a reflectat negativ asupra stabilității lor.

- Ceea ce a salvat în bună măsură industria națională de profil a fost exportul. Exporturile de armament ale României au evoluat astfel în ultimii 5 ani: 2010 - 163 milioane USD, 2011 - 180,8 milioane USD, 2012 - 106,1 milioane USD, 2013 - 235,1 milioane USD, 2014 - 211,3 milioane USD, 2015 (primele trei trimestre) - 132,5 milioane USD. Și sectorul de stat se comportă bine în ceea ce privește exportul, În 2014 Romarm a realizat exporturi de 83,33 milioane USD, în 2015 valoare exporturilor atingând 95,40 milioane USD. Sunt însă și multe cazuri de comenzi neonorate la timp din cauza tehnologiei învechite, fapt ce reflectă posibila atingere în curând a unui prag limită a exporturilor în lipsa unui plan real de re tehnologizare, susținut de investiții importante. În ciuda creșterilor, exportul de armament are o pondere foarte redusă din totalul

exporturilor României, în 2015 acesta reprezentând doar 0,25% din totalul de 57 miliarde euro. România are o cotă pe piața europeană de profil de doar 0,44%, neavând, de fapt, produse de calitate, moderne, la export.

- România a alocat foarte puțin și în cercetare. Realizările obținute se datorează mai mult factorului uman, care din pasiune acceptă să creeze și să inoveze într-un sistem prea puțin interesat să investească pentru viitor. Spre exemplu, în 2015 bugetul MAPN alocat pentru cercetare a fost de 2,67 milioane lei (aproximativ 670.000 USD), în timp ce Serbia investește anual 3 milioane USD în cercetarea militară. De altfel, în zece ani, în intervalul 2006 - 2015, suma alocată cercetării se apropie de 6,5 milioane USD, în această sumă fiind incluse și cheltuielile de personal și cele cu utilitățile. Totodată, nu există o cooperare între ministere, precum Ministerul Economiei și cel al Apărării, pentru a aborda teme comune de cercetare și a finanța, măcar la nivel minimal, programe semnificative în domeniul securității. Avionul de generație a V-a F35, tancul Leclerc AMX 56 sau tancul Leopard au fost dezvoltate apelându-se la asemenea tipuri de programe de cercetare-dezvoltare. Avem nevoie de cooperarea între sectorul de stat și cel privat în domeniul cercetării și dezvoltării de produse pentru industria de securitate, pe baza implicării robuste a statului. În acest moment există companii private din România ce investesc în cercetarea cu aplicabilitate în sfera militară mai mult decât o face statul român (*a se vedea investițiile private pentru dezvoltarea de sisteme fără pilot*).

- Statul român a fost incapabil să valorifice în plan economic prezența în teatrele de operații și efortul uman și financiar considerabil făcut în Irak sau Afganistan. Nu a negociat contracte semnificative care să susțină producția industriei naționale, comparativ cu alte țări care nu au avut nici pe departe o implicare cu trupe în aceste zone de conflict. Spre exemplu, în 2009, Serbia a reușit să încheie cu Irakul un contract de circa 300 milioane USD pentru achiziționare a 20 de avioane de antrenament, contract care a și fost finalizat.

Prezent: armata și industria națională de profil în noul context de securitate

- Strategia de dezvoltare a industriei naționale de securitate trebuie să țină cont de faptul că piața căreia i se adresează este rezultatul unor cerințe determinate de amenințările probabile (hibride, asimetrice, cibernetice) și de misiunile asumate la nivel NATO (componenta expediționară, informații, avertizare timpurie). O caracteristică a pieței de armament este competitivitatea impusă de cerințele înalte. În plus, acest tip de piață este fluctuantă, depinzând de evoluția tensiunilor și conflictelor militare, dar are și o puternică amprentă politică, cumpărarea de echipament militar fiind de multe ori asociată cu garanții ale statului vânzător legate de securitatea națională (ceea ce favorizează principalii actori militari mondiali). În particular în România, fluctuația comenzilor depinde și de aspectele de ordin politic intern (*în 2007 – 2008 s-a considerat că decalajul de dezvoltare al României trebuie acoperit și prin resursele care ar fi trebuit alocate armatei, de aceea au fost amânate programe, precum achiziția de avioane multirol. Un alt exemplu este atitudinea Guvernului din timpul crizei economice ulterioare, ce a „mușcat” serios din bugetul apărării, militarii fiind considerați a reprezenta un factor mai mic de risc social și politic*).

- Amenințările diversificate ale războiului de tip hibrid au efect asupra cerințelor pentru industrie. NATO și România trebuie să ia în considerare creșterea consistentă a forței militare ruse la Marea Neagră, după anexarea ilegală a Crimeii. Până în 2025 Moscova intenționează să construiască 30 de nave de luptă pentru flota Mării Negre, efortul financiar fiind preconizat la peste 2 miliarde USD. În Crimeea au fost dislocate forțe aeriene care testează capacitatea de reacției a statelor NATO tot mai des, au fost dislocate sisteme de rachete capabile să lovească ținte din România, Bulgaria sau Turcia. Rusia creează o rețea de capacități avansate tehnologic de tipul

A2/AD (anti-access, area denial) care au drept scop blocarea accesului forțelor NATO în zona Mării Negre și creșterea relevanței militare ruse în estul Mediteranei. În contextul intervenției militare ruse în Siria, flota Mării Negre a căpătat o și mai mare importanță pentru operațiunile din estul Mediteranei de susținere a forței expediționare ruse. Obsesia seculară a Rusiei de a avea acces la mările calde este susținută în prezent cu importante resurse de către Kremlin, infrastructura militară a Crimeii fiind vitală pentru susținerea logistică a bazei de la Tartus, din Siria. Răspunsul la aceste evoluții nu poate fi decât descurajarea credibilă, demonstrată prin capacitatea de reacție rapidă, precisă și aproape de 100% letală la amenințările intempestive fie hibride, fie convenționale, dar „deghizate” în atacuri asimetrice sau cibernetice.

- Ținând cont de probabilitatea și tipul amenințărilor anticipate, precum și de capacitatea aliaților de a disloca primele trupe, ar trebuie să aibă prioritate programele care privesc reacția la atacuri intempestive, rapide, din aer și de pe mare (ex. submarine), hibride, teroriste și provocările convenționale (este puțin probabil să existe atacuri convenționale propriu-zise care ar putea degenera într-un conflict de amploare, dar există deja provocări convenționale la care o reacție promptă va produce descurajare). Atacurile terestre necesită timp lung de pregătire/dislocare, sunt detectabile și deci predictibile, oferind aliaților timpul de reacție. În plus, în cadrul inițiativei de reasigurare, trupe terestre din statele NATO vor fi dislocate în România. Deci apărarea și, implicit, industria trebuie să se concentreze pe cea mai probabilă amenințare și pe acele cerințe NATO privind suportul necesar în regiune. Ținând cont de aceste noi provocări, Armata României începe să-și planifice achizițiile pornind de la realitatea că „apărarea începe acasă”. În cadrul NATO, în actualul context de securitate regională, România devine extrem de relevantă prin poziționarea sa ca avanpost de observație (senzori de detecție și avertizare timpurie, culegere de informații), avanpost logistic (interoperabilitate cu trupele și echipamentele NATO) și de apărare timpurie (sisteme de reacție capabile să anihileze atacurile hibride, asimetrice, cibernetice).

Viitor: ce este de făcut?

În plan legislativ

- Transpunerea acordului politic încheiat în ianuarie 2015 într-o lege care să reflecte imperativul alocării bugetare de 2% din PIB pentru Apărare, pentru a întări suplimentar angajamentul politic asumat, lege inițiată fie de Guvern, fie la nivel parlamentar, ca expresie a consensului politic.

- Selectarea de către MAPN a programelor militare naționale care definesc interesul esențial de securitate printr-o lege asumată de partidele politice (consecință directă a acordului politic de alocare bugetară de 2% din PIB pentru Apărare), aducând implicit comenzile în industria națională.

- Evaluarea de către Secretariatul CSAT, în colaborare cu Ministerul pentru Relația cu Parlamentul și Consiliul Legislativ, a actualului cadru legislativ pentru eliminarea prevederilor învechite, contrarii sau a paralelismelor,

- Adoptarea de către Guvern a criteriului „tehnic-economic” ca modalitate de evaluare în achizițiile pentru sistemul național de securitate și renunțarea la cel actual al „prețului celui mai scăzut”. *(Tehnica de luptă trebuie să aibă un ciclu de viață lung, să răspundă în mod real cerințelor de exploatare, mentenanță și interoperabilitate. Achiziția unor capacități mai ieftine, dar cu o durată de exploatare mai mică sau la care se face rabat la calitate, duce pe termen mediu și lung la costuri mult mai mari, deoarece ieșirea mai rapidă din uz creează o vulnerabilitate apărării naționale și impune o nouă alocare bugetară).*

- Adoptarea legii privind industria națională de securitate, care să permită dezvoltarea acestui domeniu și să determine și o reîntoarcere a investițiilor militare în economie. *(Există un proiect de lege elaborat de Ministerul Economiei după doi ani de consultări, dar și o inițiativă*

legislativă a unor parlamentari, cea mai eficientă cale fiind contopirea celor doua proiecte, în cazul în care se urmărește adoptarea unei asemenea legi în Parlament până la sfârșitul anului. Trebuie să se țină cont că din cauza celor două rînduri de alegeri, locale și parlamentare, activitatea propriu-zisă a Parlamentului va fi mult redusă).

- Modificarea legii 346 de organizare și funcționare a MAPN care să determine reformarea sistemului de organizare și funcționare a MAPN și tranziția Statului Major General către Statul Major al Apărării prin concentrarea organelor centrale de comandă, reducerea numărului nivelurilor ierarhice, reducerea birocrăției, reducerea duplicării funcțiunilor/structurilor care au responsabilități similare și reducerea timpului alocat ciclului decizional în favoarea celui alocat execuției.

- Inițierea de către Guvern a legii de planificare și finanțare multianuală a achizițiilor în apărare, justificată de costurile ridicate și durata mare de utilizare a majorității echipamentelor militare.

- Reanalizarea la nivelul Ministerului Economiei a Strategiei Industrii Naționale de Securitate, document avizat printr-o hotărâre a CSAT în ședința din 17.12.2013 și aprobat prin Hotărârea de Guvern nr.1157/23.12.2013. Documentul are o abordare multidisciplinară și integrată, acoperind o gamă largă de domenii, pornind de la nevoile estimate pe următorii 10 ani a tuturor structurilor din domeniul securității naționale precum și de la alocările financiare multianuale pe aceeași perioadă de timp, incluzând o perspectivă până în anul 2050. Trebuie însă desecretizat, în acest moment având nivelul „secret de serviciu”, pentru a fi pus în dezbatere într-un cadru mai larg. În plus, strategia trebuie să aibă în vedere noile cerințe formulate de Armată, ca urmare a deteriorării climatului de securitate în regiune după anexarea Crimeii, precum și creșterea nivelului de alocare bugetară pentru achizițiile militare, fapt ce trebuie să aibă efecte și asupra implicării industriei naționale de profil, de stat și private, în marile programe de înzestrare ale MAPN.

Politica de achiziții

- Adoptarea la nivelul CSAT a unei decizii clare care să prevadă capacitățile militare ce urmează a fi finanțate de la bugetul de stat până în 2027, programele pentru care se va invoca interesul național de securitate și demararea de negocieri cu statele cu care România va încheia acorduri tip „Guvern-Guvern” care să dea mai multă substanță laturii economice a relațiilor bilaterale și o mai mare consistență parteneriatelor politico-militare. Comerțul și industria de armament beneficiază de un lobby puternic din partea propriilor guverne, de aceea este de dorit să existe predictibilitate și o relativ echilibrată distribuie a achizițiilor în domeniul securității. Se va asigura astfel cooperarea tehnologică bilaterală pe bază de consorții mixte atât pentru dezvoltarea de produse specifice în România, cât și pentru integrarea, într-o proporție cât mai mare, a fabricării produselor și asigurarea mentenanței în România.

- Achiziții sincronizate între instituțiile din domeniul securității naționale pentru produse ce impun cheltuieli multianuale, pentru asigurarea unui grad mai mare de interoperabilitate și pentru a se obține condiții de achiziție mai bune pentru stat.

- Impunerea unei cote minime din bugetul apărării (minim 25%) dedicate cheltuielilor de înzestrare.

- Apariția unor resurse importante pentru înzestrarea Armatei și predictibilitatea acordării acestora în decada 2017 - 2027 fac imperios necesară demararea de proiecte de anvergură care să implice industria națională de securitate, atât cea de stat cât și cea privată, și care să deschidă calea relansării producției naționale de armament ce înglobează înaltă tehnologie cu valoare adăugată mare. Acest fapt nu poate fi făcut în absența cooperării cu companii internaționale cu experiență în domeniu, decise să dezvolte produse în România în baza unor comenzi ferme. Un asemenea proiect este cel de dotare a Armatei României cu vehicule blindate 8X8, precum și cu vehicule ușor blindate și neblindate 4X4, necesarul fiind estimat la circa 3000 de bucăți. În plus, un asemenea proiect ar permite și dezvoltarea capacităților de transport, reprezentate de

platforme si camioane. Ar fi primul proiect de anvergură derulat în ultimii 25 de ani, cu efecte considerabile în plan economic intern, dar și cu un posibil potențial ulterior de export ce ar putea da o șansă României să revină pe piețe tradiționale.

- Achizițiile trebuie să se concentreze pe produse care să nu pună ulterior probleme de interoperabilitate, de mentenanță și care să aibă un ciclu de viață consistent. Întocmirea Documentului cu Cerințe Operaționale (DCO) și a Specificației tehnice de Achiziții (STA) trebuie să aibă în vedere lipsa unor formulări ambigue sau a unor cerințe iluzorii, care să crească nejustificat costul de achiziție, așa cum, din păcate, s-a mai întâmplat.

Inițiative la nivel național

- Statul trebuie să aibă curajul să încheie procesul de evaluare și privatizare a companiilor de stat din sectorul de securitate. Trebuie luată în calcul comasarea unor întreprinderi cu același profil, care pot trăi foarte bine și fuzionând, singura care are de pierdut fiind componenta politică, puternic prezentă în consiliile de administrație. În plus, România nu își poate permite să susțină companii la limita subzistenței, doar din considerente preponderent electorale, când este nevoie de o creștere a eficienței pe piața internă și internațională. În 2015, doar 5 companii din cele 15 ale ROMARM au avut o pondere relevantă la export: UM Cugir, FA Cugir, UM Sadu, U Carfil, UM Mija.

- După încheierea procesului de comasări și privatizări, statul trebuie să-și asume un nou management și o politică reală de investiții în companiile pe care trebuie să le păstreze. Producția de pulberi și muniție trebuie modernizată și dezvoltată, la fel și cea a altor produse socotite indispensabile de către Armată în situații de criză. În opinia noastră, se impune trecerea întreprinderilor pe care statul le consideră imperios necesar a fi păstrate în coordonarea MAPN, ținând cont, în primul rând, că această instituție este principalul beneficiar al industriei de securitate. În paralel cu această decizie, trebuie asumat faptul că banii obținuți în urma delaborării muniției expirate și a vânzării metalului rezultat din excedentului de tehnică învechită vor fi direcționați pentru următorul deceniu în modernizarea întreprinderilor de armament și muniție.

- În paralel cu trecerea companiilor de stat viabile producătoare de muniție și armament în coordonarea MAPN, propunem eliminarea duplicării demersurilor de export. ROMARM și ROMTEHNICA s-au concurat pe piețe externe nu o dată, câștigătorul fiind un terț străin. Existența ROMTEHNICA ca unic reprezentant al statului român în exportul de armament este justificată și prin existența unei puternice rețele de atașați militari care, familiarizați fiind cu problematica specifică și având relația cu ministerul local al apărării în fișa postului, pot fi mult mai eficienți în promovarea exportului românesc de armament. MAPN trebuie, totodată, să evalueze deschiderea și unor noi posturi de atașați militari, în Africa și Asia mai ales, pentru susținerea exportului de tehnică specială.

- Investiții majore în cercetare și deschiderea cooperării între instituțiile din domeniul securității naționale și companiile de stat, pe de o parte, și companiile private din România, pe de altă parte. Guvernul trebuie să-și asume dezvoltarea unui Program național de cercetare - dezvoltare, în paralel cu modernizarea cadrului legislativ care să permită investiții private în domeniul cercetării și dezvoltării, având garanția că rezultatul final, validat în cadrul testărilor, va conduce către proiecte naționale finanțate de stat.

- Investiții în capacități cu dublă utilizare, atât militară, cât și civilă. De exemplu, sistemele fără pilot (UAV) pot fi folosite atât în scopuri militare, cât și civile: obținerea de informații în misiuni de salvare, monitorizarea frontierei pentru prevenirea migrației ilegale, monitorizarea zonelor predispuse la braconaj în Delta Dunării sau a celor unde se produc frecvent defrișări, monitorizarea traficului pe șosele, monitorizarea rețelelor Conpet, Transelectrica pentru diminuarea furturilor. S-ar crea astfel un sistem integrat de supraveghere, care ar putea fi partajat ca informații, dar și costuri, între diverse instituții (MAPN, MAI, Ministerul Mediului, etc), contribuind substanțial la dezvoltarea producției de UAV în România.

- Adoptarea unei politici de impunere a standardelor tehnologice în toate activitățile de achiziții, de fabricație și de cercetare&dezvoltare; utilizarea standardelor tehnologice permite interoperabilitatea sistemelor, facilitează utilizarea duală militar/civil și, nu în ultimul rând, scade semnificativ costurile de operare/înlocuire;

- În paralel cu dezvoltarea unor capacități menite să contracareze cele de tipul A2/AD (anti-access, area denial) dezvoltate de Federația Rusă în bazinul Mării Negre, România are capacitatea umană să înceapă configurarea unei entități de apărare cibernetică, care să acționeze ca răspuns la o agresiune cibernetică asupra infrastructurii critice naționale sau de tip militar asupra teritoriului țării. Costurile nu sunt atât de mari în comparație cu potențialul de descurajare creat, o asemenea capacitate putând fi finalizată în termen de 3-5 ani.

- MAPN are capacitatea de a dezvolta un program de amploare și la nivelul construcțiilor civile. În anul 2017, MAPN poate începe construcția unui număr important de locuințe în cele mai importante garnizoane (estimarea noastră are în vedere între 2500 și 6000 de locuințe), fără un efort bugetar, doar folosind sumele din drepturile de chirie alocate celor care ar beneficia de aceste locuințe pe perioada serviciului militar. În anul 2014 au beneficiat de compensații pentru chirie 21.276 de persoane, suma alocată fiind de 138,76 milioane lei, iar în 2015 bugetul MAPN a folosit 149,39 milioane pentru compensarea chiriilor. Există mari operatori externi, cu experiență în construcții civile, care pot să se implice susținând financiar un asemenea program de tip parteneriat public privat, inclusiv cu negocierea unui termen de grație, statul plătind în perioada negociată cota de chirie care altfel ar fi alocat-o oricum acelorași angajați. Un asemenea program poate fi derulat și la nivelul altor instituții care plătesc sume consistente pentru compensarea chiriilor, cum ar fi MAI. La finalul perioadei, statul intră în posesia caselor/apartamentelor. Dincolo de avantajul de a nu folosi resurse bugetare suplimentare, un asemenea program poate contribui la dezvoltarea pieței de construcții din România, având un efect multiplicator în economie

Inițiative în plan internațional

- Participarea la programe cu alte state membre NATO, în cadrul unor inițiative care să se încadreze în prevederile derogatorii ale art. 21 lit.c din OUG nr.114/2011 (*Prezenta ordonanță de urgență nu se aplică contractelor reglementate de normele procedurale specifice ale unei organizații internaționale care efectuează achiziții în propriile scopuri sau contractelor care trebuie acordate în conformitate cu normele respective*).

- Participarea la programe cu alte state membre UE, în cadrul unor inițiative bilaterale sau regionale care să se încadreze în prevederile derogatorii ale art. 22 lit.c din OUG nr.114/2011 (*Prezenta ordonanță de urgență nu se aplică contractelor atribuite în cadrul unui program de cooperare bazat pe cercetare și dezvoltare la care participă doar state membre și este desfășurat în comun de cel puțin două state membre și având drept obiectiv elaborarea unui produs nou și, dacă este cazul, a fazelor ulterioare pentru întreaga durată sau a anumitor părți ale ciclului de viață al acestui produs*).

- România trebuie să ia decizia integrării într-un proiect multinațional demarat la nivelul unor state NATO de dezvoltare a unei capacități defensive, în acord cu nevoile de apărare a teritoriului național. Un asemenea program ar putea fi MEADS (Medium Extended Air Defence System), realizat în varianta pentru Germania de grupul european MBDA, ce cuprinde companiile Finmeccanica SpA, Airbus Group și BAE Systems și de compania americană Lockheed Martin. Sistemul va intra în dotarea armatei germane și italiene, existând un dialog și cu Olanda și Polonia. Și MAPN a inițiat discuții exploratorii privind o posibilă participare la proiectul MEADS. Dincolo de avantajul de a fi parte la o inițiativă ce înglobează înaltă tehnologie, atât europeană cât și americană, și care pune la dispoziție o capacitate robustă de descurajare, un asemenea program determină și implicarea industriei naționale, cu avantajele economice de rigoare, inclusiv participarea la exportul acestui sistem.

- Promovarea unei concepții de tip Smart Defense la nivel regional, care să aibă drept scop dezvoltarea de capacități ce pot avea piață regională. România poate fi promotoarea unei ase-

menea atitudinii, pornind de la constatarea că oricum nu putem avea un sistem autarhic care să producă tot ce avem nevoie. Într-o zonă unde orgoliile naționale exacerbate și naționalismul sunt în creștere, inclusiv printre unele state NATO, o asemenea atitudine a României ar întări profilul țării de partener serios și credibil. Putem demara dezvoltarea unor capacități navale sau de supraveghere radar, operate în comun cu Bulgaria sau putem propune dezvoltarea de programe în comun cu Polonia, Croația, Muntenegru în domeniul cyber.

© Publicat de New Strategy Center
website: www.newstrategycenter.ro
e-mail: office@newstrategycenter.ro

Cine suntem

New Strategy Center este un ONG care asigură un cadru de dezbateri pentru subiecte de maximă importanță pentru România, mai ales în domeniile în care țara noastră ar trebui să fie un furnizor/hub regional sau care ar determina consolidarea și extinderea parteneriatului strategic cu SUA. Membrii săi sunt cetățeni implicați activ în proiecte care pot duce la schimbarea în bine a României, precum și companii care au decis să susțină inițiativele New Strategy Center.

Președintele **New Strategy Center** este Ionel Nițu, antreprenor - director general al Centrului de Analiză a Informațiilor și Evaluare a Tendințelor (CAIET) și al IntelSeCo. Totodată, el este președintele Asociației Specialiștilor pentru Informații în Afaceri (ASIA), lector universitar doctor și profesor asociat. Alături de Ionel Nițu susțin acest proiect persoane care profesează în mediul privat sau care și-au desfășurat activitatea în cadrul Administrației Prezidențiale, Ministerului Apărării Naționale sau Ministerului Afacerilor Externe. Activează în Consiliul Științific al New Strategy Center doamnele Alexandra Gătej și Mihaela Nicola, precum și domnii Sergiu Celac, Teodor Meleșcanu, Dan Dungaciu, Vlad Nistor, Bogdan Olteanu, Iulian Fota, Teodor Frunzeti, Dan Dima, Radu Ioanid, Marcel Foca, Maricel Pirtea, Ioan Costăș, Bogdan Banu. Echipei New Strategy Center i s-a alăturat recent domnul Mircea Dumitru, rectorul Universității București.

Ce vrem

New Strategy Center este un laborator de idei și proiecte strategice în domeniile importante din perspectiva intereselor naționale. Ne dorim să participe la acest proiect oameni de valoare, cu o solidă experiență profesională, care susțin valorile euro-atlantice. Ne dorim să contribuim la construirea unui profil solid al României în spațiul euro-atlantic și la creșterea relevanței țării noastre în zona Mării Negre și în regiunea balcanică, prin valorificarea statutului pe care România îl are în acest areal, ca membru al NATO și al UE, precum și ca partener strategic al SUA.

New Strategy Center propune spre dezbateri teme relevante pentru interesele naționale, atât din perspectiva amenințărilor la adresa securității naționale, cât și din cea a oportunităților pentru dezvoltarea economică a țării.

New Strategy Center își propune să fie locul unde să se inițieze, să se dezbată și să se urmarească marile proiecte ale acestei națiuni. Credem că avem nevoie ca pe marile teme care țin de securitatea națională să existe consens politic și național. Avem nevoie de o coerență a politicilor publice în plan securitar, avem nevoie de strategii pe termen mediu și lung, care să fie asumate de întreg spectrul politic și să fie duse la bun sfârșit, indiferent de guvernele care se succed la putere. Pentru că dincolo de simpatiile politice, dincolo de stânga sau de dreapta, există România.

ABSTRACT

In September 2015, the New Strategy Center launched a series of debates and meetings under the title "Defence and Industry Strategic Forum", aiming to create a platform for dialogue between institutions and the private sector, as well as to identify solutions in this field. From September 2015 to February 2016, the New Strategy Center organized eight debates and workshops.

The main topics referred to the acquisition projects of fighting technique by the Romanian Army in the next decade, the need of restructuring and reorganization of the defense industry in order to become again a strategic industry, the possibility of strengthening technology partnerships between world large weapons companies and the national defense industry, the relaunching of national production of combat equipment following the strategic acquisition projects that Romanian Army will undertake, the resumption of weapons export and the inter-institutional cooperation for a viable export strategy, as well as the enhancement of the political and military strategic partnerships that Romania has due to the increasing technological and industrial cooperation in the defense field.

One needs a coherent public policy in the security field, as well as we need medium and long term strategies to be undertaken and carried through by all the political forces, regardless of the successive governments in power. Because Romania is above political sympathies, above the left or right orientation.

The **New Strategy Center** is a non-governmental organization designed to provide a debating framework on topics of major interest for Romania, especially in areas in which our country should be a regional hub, as well as to enhance its strategic partnership with the USA. New Strategy Center's members are citizens actively involved in projects that may induce a change for the better in Romania, and companies which have decided to support the New Strategy Center's initiatives.

Cărți și reviste primite la redacție

Revista **COLS BLEUS** a Marinei Naționale, Ministerul Apărării din Franța

1. Hors série, decembrie/ianuarie 2016.

Din sumar:

- Sur la mer
- Dans les airs
- Sur la terre

2. Numarul 3047, aprilie 2016.

Din sumar:

- Passion marine
- Bataille de Dunkerque. Opération

Dynamo: sauve qui peut

3. Numarul 3048, mai 2016.

Din sumar:

- La Défense maritime du territoire

Revista **TIM (Terre Information Magazine)**, Ministerul Apărării din Franța, Statul Major al Forțelor de Uscat

1. Numarul 270, dec/ianuarie 2016.

Din sumar:

- L'armée de terre dans CHAMMAL
- Attentats: témoignages des chefs de

peloton

2. Numarul 271, februarie 2016.

Din sumar:

- Eurocorps, une force pour l'UE et l'OTAN
- Comment securiser son profil Facebook?

Revista **Armées d'aujourd'hui**, Ministerul Apărării din Franța

1. Numarul 403, decembrie 2015-ianuarie 2016

Din sumar:

- Etat des lieux des groupes terroristes
- Sous-marins: le silence est d'or
- Combattre en milieu hostile

2. Numarul 404, februarie 2016.

Din sumar:

- La coalition fait reculer Daesch
- Contrer la menace
- Sangaris: sécurisation des elections en Centrafrique
- Verdun: du mythe au symbole (dosar coordonat de Domenico Morand)

3. Numarul 406, aprilie 2016

Din sumar:

- Vers la fin de Sangaris
- A l'école de la paix
- Combattants d'hier et d'aujourd'hui

Revista **ASPJ (Air and Space Power Journal – Africa et Francophonie)**, periodic al Forțelor Aeriene din SUA

1. Volumul 7, No. 1, trimestrul I, 2016

Din sumar:

- Nikolas G. Emmanuel, "Third party Incentive Strategies and Conflict Management in Africa"
- John F. Clark, "South Africa's Reluctant and Conflict Regional Power"
- Yohannes Woldemariam, "Ebola Epidemic"

Revista **Canadian Military Journal**, periodic al Ministerului Apărării din Canada

1. Vol. 16, No. 1, Iarna 2015

Din sumar:

- Lethal Autonomous Systems and the Future of Warfare
- Social Work in the Military

2. Vol. 16, No.2, Primăvara 2016

Din sumar:

- Kareem Negm, „Women in Military Uniforms: Looking Beyond the Numbers”
- Jason Cooley, „The Evolution of Transnational Revolutionary Organizations during the Islamist Era”

Revista **Connections** (The Quarterly Journal), Spring 2016

Din sumar:

- Adrian M. Ionescu, „Nanotechnology and Global Security”
- Bastian Gingrich, “Hybrid Warfare and the Changing Character of Conflict”
- James K. Wither, “Making Sense of the Hybrid Warfare”
- Oliver Fitton, “Cyber Operations and Gray Zones: Challenges for NATO”

International Strategic Studies, revista Institutului Chinez de Studii Strategice Internaționale

1. Nr. 1, (119), ianuarie, anul 2016.

Din sumar:

- Gao Feng, “Global Military Situation in 2015”
- Zhang Ge, “Development and Employment of US Military Forces in 2015”
- Huang Dong, “Russia in 2015: Domestic and Foreign Affairs and Development of its Relations with China”
- Ma Shaoxuan, Qu Yangjie, “European Security Situation in 2015”
- Ma Lin, Xu Ze, “NATO Development Trend in 2015”

Revista **Militärgeschichte** (Istorie Militară), Centrul pentru Istorie Militară și Științe Sociale al Armatei Germaniei

Nr. 1, 2016

Din sumar:

- Maior Florian Reichemberger, „Bătălia de la Verdun în cultura memorialistică germano-franceză”
- Dr. Gerhard Krebs, “Japonia și Priumul Război Mondial”
- Dr. Wolfram Pyta, “Hitler – legitimitatea și exercitarea conducerii operațiunilor militare”

RECENZII

Mai are aviația vreun rol în contrainsurgența secolului al XXI-lea?

Recenzie: Alan J. Vick, Adam Grissom, William Rosenau, Beth Grill, Karl P. Mueller, *Air Power in the New Counterinsurgency Era. The Strategic Importance of USAF Advisory and Assistance Missions*, RAND Corporation, Santa Monica, 2006

Deși nu este vorba de o carte recentă ci de una apărută cu circa zece ani în urmă, credem că aducerea ei în atenția publicului românesc în contextul finalizării mandatului prezidențial al lui B. Obama în SUA și al existenței mai multor războaie civile pe mapamond justifică din plin această opțiune. Insurgența și contrainsurgența sunt strategii ce opun actorilor statali actori neconvenționali, subnaționali sau transnaționali, a căror acțiune tinde să intensifice unele aspecte destabilizatoare ale globalizării.

Conflictele umane sunt perene deoarece sunt date de natura umană și de răspunsul acesteia la factorii de mediu. Dar fizionomia confruntărilor variază în funcție de epocă, teritoriu, motivații, mijloace tehnologice. Înclcășările armate ale erei contemporane caută să domine toate mediile (apă, aer, pământ, spațiul cibernetic, mințile oamenilor șamd.), dar strategul și logicistcianul trebuie să hotărască ce mijloc trebuie folosit într-un dosar sau altul pentru a obține rezultatul optim. Ceea ce numim de vreo douăzeci și cinci de ani RMA-Revoluția în Afacerile Militare - presupune abandonarea concepției războiului de masă, bazat în primul rând pe cantitate și trecerea la războiul calitativ, axat pe resurse puține, număr redus de oameni, folosirea intensivă a aparaturii electronice și înfrângerea dușmanului nu atât prin aneantizarea sa cât prin paralizarea punctelor nevralgice.

Venirea administrației Obama, contemporană crizei izbucnite în 2008, a impus reducerea uriașului buget al apărării. Sechestratorul din 2013 obligă regândirea priorităților în funcție de sume mai mici de bani. (Nu discutăm aici avantajele și dezavantajele măsurii). De o intensitate deosebită sunt polemicile din

sânul forțelor armate, obligate să asigure în continuare supremația SUA și să se modernizeze, totul în limitele unor bugete inferioare. Misiunea decidenților de la Pentagon nu este ușurată în vreun fel de mult-promisul avion de generație a V-a, F-35, care deja consumase peste 390 mld\$ la nivelul lui 2012, fără a se întrezări un orizont de timp sau de bani în privința finalizării proiectului.

Mai mult decât atât, tehnologia nu este suficientă fără o doctrină adecvată. Una dintre dezbaterile care se tot poartă este legată de relevanța forțelor aeriene în operațiunile de contrainsurgență. Sunt avioanele de vânătoare și bombardierele utile în labirintul luptelor urbane?

Într-un astfel de context, studiul co-autorat de Alan J.Vick pentru Corporația RAND ne oferă un răspuns articulat.

Scris într-un stil concis, studiul de peste 150 de pagini își propune să traseze câteva linii cardinale pentru misiunea USAF (Forțelor Aeriene Americane):

- fă din contrainsurgență o prioritate instituțională;
- creează organizații și proceduri care să supravegheze reprofesionalizarea USAF spre contrainsurgență;
- creează și dezvoltă doctrina contrainsurgenței în interiorul aviației;
- creează un departament la nivelul piloților cu rol de transmitere a doctrinelor;
- îmbunătățește capacităților contrainsurgente ale USAF. (pp.xvii-xviii)

Prima parte a cărții (Introducere, cap.1 și 2) este dedicată definirii și problematizării noțiunii de insurgență. Partea a II-a (cap. 4-5) se

ocupă de contrapartida dialectică a primeia, anume de contrainsurgență, pentru ca de abia cel din urmă capitol (6) să vorbească ad-hoc despre rolul forțelor aeropurtate.

Firul roșu care străbate întreaga lucrare este că SUA s-au confruntat încă de la începutul secolului XX, dacă nu chiar de la fondarea Republicii, cu amenințări asimetrice, indiferent că a fost vorba despre amerindieni sau de varii episoade intervenționiste în America Latină. Aventurile militare din timpul Războiului Rece nu au abolit necesitatea COIN, ci i-au impus mereu noi adaptări la teren. Istoria vine și cu o lecție dureroasă: chiar dacă forțele americane și-au învins adversarii convenționali, succesul în fața luptelor de gherilă a fost cu mult mai modest (p.3). Autorii repetă, direct sau voalat, că definirea termenilor (the rules of engagement – pentru a folosi limbajul consacrat al englezei americane) este crucială, repetând odată cu Clausewitz că scopul militar este întotdeauna subordonat și definit de factorul politic. (p.3-4)

Lucrarea listează mai multe definiții ale insurgenței:

– Departamentul Apărării (DoD): *„an organized movement aimed at the overthrow of a constituted government through use of subversion and armed conflict.”*

– Autorii consideră că definiția nu spune nimic despre natura insurgenților și nici nu ar fi potrivită situației din Irak unde nu a existat o mișcare organizată, de aceea o suplimentează cu o altă definiție dată de James D. Fearon și David D. Laitin: *„actions of a minority group within a state who are intent on forcing political change by means of a mixture of subversion, propaganda and military pressure, aiming to persuade or intimidate the broad mass of people to accept such a change.”* (p.9)*

Miza contrapunerii celor două accepțiuni are ca scop distincția, utilă de altfel, între insurgență și terorism. Dacă primul termen presupune articulare, cadru organizat, cel de-al doilea trimite spre grupări sau indivizi răsfirați. Importanța distincției nu este deloc de ignorat pentru a putea ști ce economie de trupe să folosești. Tabelul de mai jos rezumă deosebirile dintre cele două noțiuni (p.11):

Key Differences Between Terrorists and Insurgents

	Terrorists	Insurgents
Targets	Primarily noncombatants	Primarily official (e.g., military, police, government personnel) and economic targets
Operations	Attacks carried out by members of small cells	Paramilitary and military, in larger formations
Territory	Rarely hold territory, and then only for short periods	Hold larger amounts of territory; some create “liberated zones”
Other	No uniforms; rarely if ever abide by the Law of Armed Conflict	Sometimes insurgents wear uniforms; sometimes respect Law of Armed Conflict

Cu toate acestea, autorii ne avertizează să nu cădem nici în extrema cealaltă, crezând că terorismul și insurgența sunt la lumi distanță, întrucât specifice extremismului islamic sunt rețelele cu alonjă globală formate din celule care comunică discret și acționează autonom (așa cum, de altfel, procedează și teroriștii, pp.15-16)

* Graficele din recenzie sunt preluate direct din textul RAND, iar pagina este indicată imediat lângă cele două puncte.

Care sunt cauzele insurgenței?

Fideli trinității clausewitziene care așază politicul în capul tuturor factorilor determinanți, se poate și aici spune că prăbușirea autorității de stat este cauza determinantă, căreia i se mai pot adăuga: sărăcia, diviziunile sectare, religioase, ura etnică șamd. (pp.17-19)

Continuând abordarea istorică, contrainsurgența este împărțită în trei epoci:

a) prima perioadă este contemporană administrației Kennedy și implicării în Vietnam,

când Washingtonul căuta să sprijine și să pună guverne prietenoase peste tot unde era posibil. Eșecul din Asia de Sud-Est a încheiat prima epocă;

b) a doua perioadă este coincidentă administrației Reagan și se referă la conflictele de joasă intensitate purtate adesea în America Latină. Interesul DoD pentru astfel de războaie a fost de scurtă durată, conchid autorii;

c) cea de-a treia etapă, încă în curs (la data scrierii textului) apare ca răspuns la teatrele de operațiuni din Irak și Afganistan și este determinată de dezvoltarea rețelilor islamice deosebit de greu de anihilat.

Cum poate fi abordată contrainsurgența?

Ne sunt furnizate patru precondiții urmate de alte patru condiții.

Precondițiile sunt următoarele:

1. Intervenția timpurie, în stadiile de început este preferabilă;

2. Puterea militară nu este în stare să triumfe de una singură, drept pentru care nu trebuie neglijat factorul politic;

3. Victoria nu se (mai) poate obține ușor, de aceea perseverența devină o calitate crucială în susținerea efortului *a la long*;

4. Trebuie pus un singur responsabil care să se ocupe de toate operațiunile. (p.30)

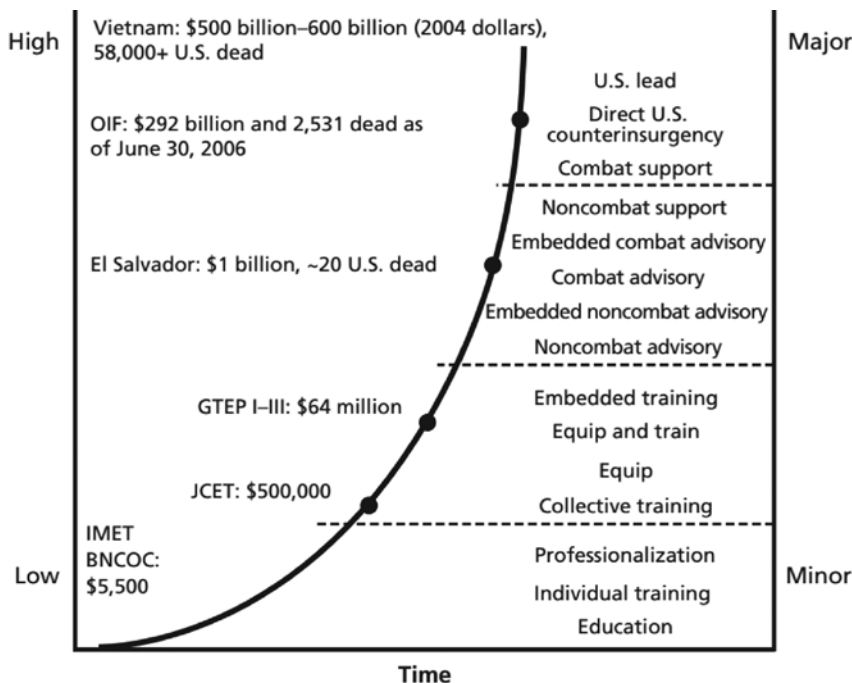
Condițiile ne învață, la rândul lor că trebuie să:

1. Cunoști adversarul;
2. Consolidezi prezența și capacitatea statului;
3. Controlezi populația ;
4. Păstrezi forța la un nivel minim.

Ultimele două puncte ies din zona înțelegerii militare stricte și vorbesc despre nevoia bunei guvernante (p.40) Dacă autoritățile sunt corupte, ineficiente sau chiar abuzive, îndepărtează populația sau mai rău, o aruncă direct în brațele rebelilor.

Identificarea și intervenția timpurie reprezintă un cuplet deosebit de important din moment ce autorii îl repetă pe parcursul lucrării. Cu cât sunt identificate mai repede rădăcinile unei insurgențe, cu atât răspunsul poate fi mai eficient. Dacă acestea lasă timp pentru consolidare, costurile represiei cresc exponențial, așa cum demonstrează graficul de mai jos (p.88):

În plus, lucrarea deplânge lipsa unor mijloace de avertizare timpurie pe care forțele

SUA să le aibă la dispoziție pentru a acționa cât mai prompt. (p.91)

După ce sunt trecute în revistă diferitele accepțiuni ale insurgenței și contrainsurgenței, însoțite de vignietelor unor studii de caz, de abia cea de-a treia parte a studiului se concentrează pe aportul aviației în conjuncturile asimetrice de secol XXI. Aviația a jucat un rol tot mai crucial în victoria SUA pe diferite teatre de operațiuni încă de la momentul 1915. Indirect, instructorii și echipamentul aeropurtat și-au spus și ele cuvântul în cadrul Războiului Rece, atunci când superputerile și-au exprimat rivalitatea prin intermediul unor proximi. Este și situația războiului din El Salvador din anii 1980 când guvernul se lupta cu gherilele comuniste. Pentru a ajuta trupele guvernamentale să reziste, Statele Unite le-au dat până în 1983 patru avioane O-2A Skymaster folosite în zborul de recunoaștere, șase avioane de vânătoare A-37B Dragonfly și două transportoare C-123 Provider. Aceștia li s-au mai adăugat în următorii ani: 88 de elicoptere UH-1H Iroquois, 23 UH-1M, 14 elicoptere pentru recunoaștere marca Hughes 500 precum și două avioane Douglas AC-47, deosebit de letale prin mitralierele de la bord. (p.104 și 112)¹

Din punct de vedere tactico-strategic, experiența salvadoriană a demonstrat utilitatea aviației în combaterea gherilelor rurale. (pp. 107-108) Utilitate care nu și-a spus ultimul cuvânt pe teritoriile luxuriante ale Americii Centrale, ci a fost reînnoită în aridul Orient Mijlociu, acolo unde factorul aeropurtat a avut un triplu rol: de recunoaștere, atac și descurajare (insurgenții irakieni și talibani au învățat să nu mai călătorească în grupuri de mari dimensiuni). Deși stăpânirea cerului rămâne una dintre condițiile sine qua non ale păstrării unui perimetru, importanța aviației pentru contrainsurgență a fost în mare parte neglijată, conchid autorii. La data scrierii studiului, USAF avea un singur escadron: 6 SOS în cadrul Comandamentului Aerian pentru Operațiuni Speciale. Născut undeva la finele celui de-al Doilea Război Mondial, 6 SOS a fost revitalizat în anii 1990² iar spre 2005 efectivele sale atingeau 100 de oameni. (pp.114-116)

Misiunea sa era aceea de a „*evalua, antrena, sfătui și asista forțele aeriene străine în*

privința utilizării și susținerii mijloacelor zburătoare precum și de a le integra în operațiuni multinaționale.” (p.117)

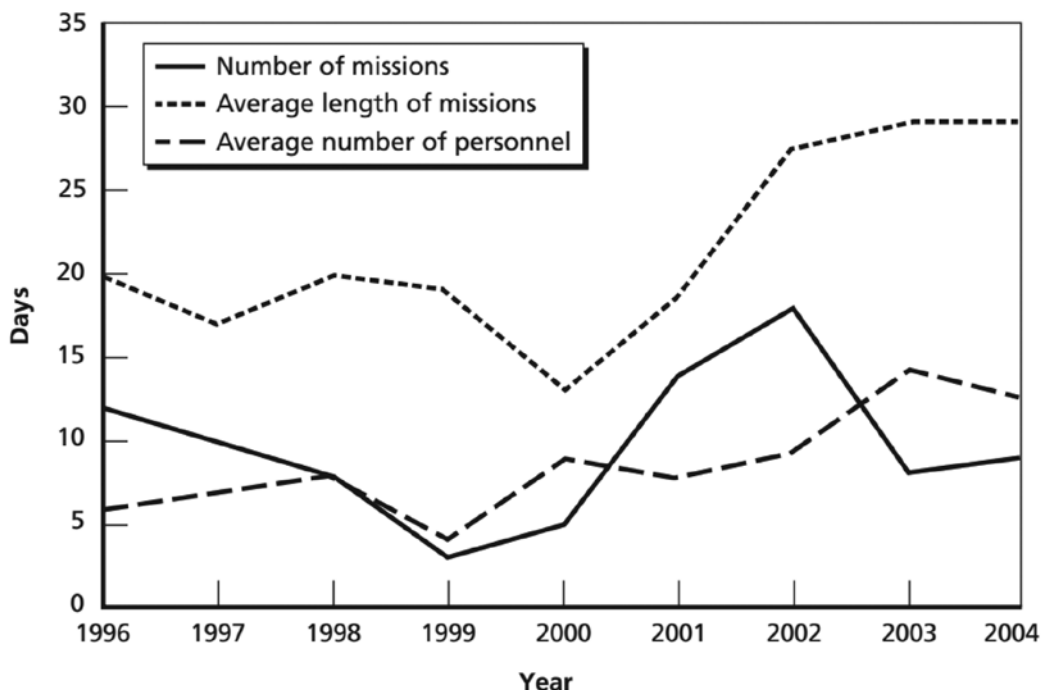
Escadronul funcționează sub două moduri: A și B. Misiunile de tip A, formate atât din piloți cât și din personal tehnic se ocupă de antrenarea forțelor aeriene străine. Misiunile de tip B includ sprijin logistic și transport medical. (p.119) Piloții sunt educați să zboare nu numai pe avioane americane, ci și pe mărci străine, precum Antonov. Demn de precizat că, înainte de prima misiune, membrii noi sunt supuși unor cursuri intensive unde trebuie să asimileze lecții de supraviețuire și anti-terorism (p.120) Între 2001 și 2005, escadronul 6 SOS a executat 49 de misiuni în 26 de țări; misiunile crescând în efective și zile de la : misiuni cu 9 oameni/13 zile la 14 oameni/29 de zile. (pp.121 și 123, 124):

Pentru cei cu pasiunea și înțelegerea tematicii sunt construiți o serie de indici care vorbesc despre resursele și modul optim în care se pot implementa programe de instruire încununate de succes.

Publicată în 2006, la jumătatea celui de-al doilea mandat al președintelui George W.Bush II, lucrarea celor de la RAND s-ar putea lăsa de întrebarea: care este rostul recenzării unui studiu și așa vechi de zece ani? Sigur, pentru cineva care frecventează literatura de specialitate al oricărui domeniu, un deceniu înseamnă astăzi foarte mult, prin acumularea de date și critici la adresa unui subiect, oricare ar fi acela. Și totuși, cu riscul de a apela la un clișeu, cartea este mai valabilă astăzi decât în toiul luptelor din Basra sau Fallujah. După atâția ani și mai bine de un trilion de dolari cheltuiți în două puncte nevralgice ale Orientului Mijlociu extins (Irakul și Afganistanul), eșecul nu este doar răsunător, dar insurgența a fost reciclată și personificată de către Statul Islamic. Obosite după hemoragia de oameni, națiunile Occidentului preferă să se folosească de binefacerea tehnologiei pentru a contracara fundamentalismul islamic. Se poate discuta dacă raidurile avionelor franceze& americane sau loviturile dronelor pot stopa Daesh, măcina sau doar întreține speranța victoriei pentru psihicul vestic, dar

Figure 6.1

Changes in Number and Length of Missions and Number of Personnel, 1996–2004

RAND MG509-6.1

cert este că *vulturul trebuie să prindă muște*, spre a ne reîntoarce la un vechi dicton roman.

Cerința o găsim venind și dinspre alte voci. Astfel, în 2012, Charles Dunlap critica manualul armatei și marinei (Field Manual (FM) 3-24 / Marine Corps Warfighting Publication (MCWP) 3-33.5) că vorbea despre contrainsurgență fără a dedica mai mult de cinci pagini rolului aeropurtat. Dunlap amintea că luptătorii lui bin Laden au putut fi scoși din peșterile afgane și obligați să fugă în Pakistan grație atacurilor aeriene ale ISAF.³ Aproape în același timp (2011-2012), Paul Smyth, fost pilot britanic, detașat la Pentagon și membru al prestigiosului RUSI din Londra (după retragere) vorbea despre problematica adaptării RAF la doctrina contrainsurgenței și își precipita concluzia într-o serie de recomandări (piloții să cunoască pe clasicii contrainsurgenței; să înțeleagă că trupele terestre vor avea întâietatea în operațiunile unite; să fie atenți că victimele atacurilor aeriene atrag mult mai mult atenția

presei și pot strica reputația foarte ușor etc)⁴. Interesant că atât Dunlap cât și Smyth ating același punct sensibil: dificultatea inter-operabilității. Culturile diferite, animozitățile personale, incompatibilitățile tehnice șamd contribuie la necrologul succesului în multe cazuri.

În altă ordine de idei, și aici ne reîntoarcem la textul supus atenției din prisma relațiilor academico-politico-militare, progrese s-au făcut pe această direcție din 2006 înapoi, semn că gânditorii americani sunt citați de către cei de la Pentagon și Casa Albă. Accentul pus pe nevoia conlucrării cu aliații și de a instrui pe soldații națiunilor direct interesate a cunoscut realizări pe teren. Astfel, SUA au vândut statului columbian avioane A-37 contra rebelilor FARC, iar celui filipinez avioane OV-10 cu care acesta din urmă a înfrânt proprii insurgenți în 2012.⁵

La data scrierii rândurilor de față (primăvara anului 2016), în interiorul Pentagonului (și nu numai) se vorbește despre retragerea

celebrului A-10 Warthog. Intrat în serviciu în 1977, aparatul a devenit cunoscut datorită capacității sale redutabile de a sprijini trupele terestre, blindajul din titan, tunurile și aspectul brut conferindu-i un loc în legendă. Cum vechimea în serviciu se apropie de 40 de ani, în 2014 s-a luat în calcul retragerea sa. Înlocuitorul se lasă așteptat, însă.⁶ Mult promisul F-35A, conceput, pare-se, pentru misiuni de sprijin aerian proxim (close air support), costă prea mult, iar limita de timp și bani cerută pentru finalizarea proiectului nu e clară.⁷ De asemenea, mai multe voci nu cred nici în capacitățile altor opțiuni de pe piață, precum Beechcraft AT-6 Wolverine, Embraer A-29 Super Tucano al brazilienilor ori Textron AirLand Scorpion. În cele din urmă, Secretarul de Stat, Ash Carter a ales calea pragmatică, cumva de intuit → A-10 Warthog va rămâne în serviciu până în 2021 dar cu anumite modernizări.⁸

Dr. Silviu Petre

Note

¹ Lucrarea nu uită să vorbească într-o notă de subsol despre Batalionul Atlacatl care fusese antrenat de americani și care s-a dedat unor masacre teribile, printre care și măcelărirea a 700 de săteni din localitatea El Mozote în 1981. Nota 54, p.106.

² Astfel de misiuni de antrenament existaseră și în anii '60, dar după Vietnam ele au fost demontate. Renașterea a venit de abia în anii '80 grație a două legi: Goldwaters-Nichols Department of Defense Reorganization Act din 1986 și Cohen-Nunn Act. Lieutenant Colonel Marvin S. Pugmire, Uncon-

ventional Airmen: Present and Future Roles and Missions for 6 th SOS Combat Aviation Advisors, U.S. Army War College, CARLISLE BARRACKS, PENNSYLVANIA 17013, 2000, p.ix și *passim*. Pentru mai multe informații despre profilul 6 SOS vezi: 6th Special Operations Squadron [6th SOS], Global Security, <http://www.globalsecurity.org/military/agency/usaf/6sos.htm> accesat 12 martie 2016, 10:03 AM. The rebirth of the Outback Air Force, *Air Force Journal*, February 2, 2008, <http://www.armedforces-journal.com/the-rebirth-of-the-outback-air-force/> accesat 12 martie 2016, 10:10 AM.

³ Charles Dunlap, Air-Minded Considerations for Joint Counterinsurgency Doctrine, E-International Relations, 25 Jan 2012, <http://www.e-ir.info/2012/01/25/air-minded-considerations-for-joint-counterinsurgency-doctrine/>

⁴ Paul Smyth, Airpower and Counterinsurgency Building on a Proper Foundation, *Air & Space Power Journal*, 2011, pp.116-126.

⁵ David Axe, The U.S. Air Force's Most Secretive Squadron, *Medium*, 16 March 2014.

⁶ Dan Sagalyn, Airmen at odds with Air Force brass over future of beloved A-10 plane, *PBS*, April 8, 2014.

⁷ O critică la adresa abilităților de sprijin aer-sol al lui F-35 prin contrast cu A-10 vezi în : Blake Franco, This Is Why the F-35 Joint Strike Fighter Can't Truly Replace the A-10, *The National Interest*, October 13, 2015. Pentru un punct de vedere legat de temerile că SUA pierde teren în fața altor competitori ca și despre problemele financiar-instituționale ale unor programe de înarmare aeriană vezi: Peter Layton, America's Air Supremacy Is Fading Fast, *The National Interest*, March 10, 2016.

⁸ James Drew, USAF to continue A-10 'Warthog' wing production, *Flight Global*, 04 february 2016. James Drew, USAF studying future attack aircraft options, *Flight Global*, 09 March 2016.

SUMMARY

NATIONAL AND EURO-ATLANTIC SECURITY / 3

Șerban Filip Cioculescu – Immigrants, Jihad, „Brexit” and the Russian neo-revisionism: the need to rethink the European Security Strategy / 5

Gabriela Irina Ion - Romania's involvement in the Middle East: historical tradition and some recent challenges / 30

Mirel Țariuc – Internal risks for the national security and the need to have an increased quality of political elites / 40

Șerban L. Pavelescu – Considerations on the development of specific policies and energy security of Romania in the twentieth century (hydrocarbons) / 48

INTERNATIONAL SECURITY / 65

Oana Maria Ștefan – The Micro-states with the specialized literature. A comprehensive vision on the defining features of micro-states / 67

Alexandru Ion - The impact of the Russo-Georgian cyber warfare on the politics of international security / 76

Cristina Poșățiu – The power of cognition in the intelligence analysis: conceptual models / 82

OP-EDS / 89

A. The Munich Security Conference (12-14 February 2016) – selected fragments / 91

B. Remarks by NATO Deputy Secretary General Ambassador Alexander Vershbow at The National Library of Romania, Bucharest, 26 April 2016 / 101

C. Remarks by NATO Secretary General Jens Stoltenberg at the Aegis Ashore operationalisation ceremony (12 May 2016) / 103

D. Defense and Industry. Romania can not be a relevant regional player without a modern army and a strong security industry (New Strategy Center) / 105

BOOKS AND REVIEWS RECEIVED AT THE EDITORIAL OFFICE / 115

BOOK REVIEWS / 117

Silviu Petre – Alan J. Vick, Adam Grissom, William Rosenau, Beth Grill, Karl P. Mueller, *Air Power in the New Counterinsurgency Era. The Strategic Importance of USAF Advisory and Assistance Missions*, RAND Corporation, Santa Monica / 119